Armele-

primejdia de lîngă noi

CLIMA - o armă, la propriu?

La „pupitrul de comandă a vremii"

Din cele mai vechi timpuri, omul a căutat să găsească modalităţi de prevedere a stării vremii, implicit căi prin care să prevină manifestări ale acesteia care i-ar fi dăunătoare, fiind conştient că progresele în privinţa prognozei meteorologice îi conferă un loc şi un rol din ce în ce mai important în raportul dintre el şi natură, dintre el şi mediul înconjurător. Dobîndirea — concomitent cu creşterea capacităţii sale ştiinţifice şi tehnologice — a posibilităţii de a măsura şi supraveghea curenţii atmosferici şi oceanici, salinitatea şi temperatura mărilor, cu aparatură din ce în ce mai perfecţionată, integrată tot mai evident în sisteme la scară continentală sau planetară, în cadrul cărora lansarea şi exploatarea de sateliţi meteorologici au devenit activităţi obişnuite, a mărit foarte mult precizia în prevederea evoluţiei vremii, nu în puţine cazuri procentul de exactitate apropiindu-se de sută la sută sau chiar înregistrînd această valoare.

Astfel, geniul uman a dobîndit o nouă cucerire, pe care a dorit şi, într-o oarecare măsură, a reuşit s-o consolideze, născîndu-se dorinţa — firească, de altfel — de a trece de la faza citirii datelor vremii pe scala diferitelor aparate concepute de om şi a interpretării parametrilor respectivi, cu trimitere spre viitor, la etapa în care fiinţa umană să se afle la ceea ce s-ar putea numi „pupitrul de comandă a vremii". Cu alte cuvinte, la etapa în care starea timpului, într-o anumită regiune a globului, să poată fi controlată şi influenţată. Şi, ca şi în alte domenii în care, nu în puţine ocazii şi locuri, creaţia umană a fost inclusă, uneori cu prioritate, în competiţia înarmărilor, unii strategi au dirijat în aşa fel cercetările încît în stocurile militare să fie inclusă încă o armă — cea meteorologică, războiul în care aceasta ar urma să fie folosită împrumutînd numele armei.

Se pare că ideea „războiului meteorologic" a apărut în momentul în care, pornindu-se de la caracterul schimbător al climei naturale a Terrei — cam la fiecare 100 000 de ani, în ultimii circa trei milioane de ani, cum relevă datele geologice —, a fost pusă în lumină concluzia că, în rîndul factorilor care determină o astfel de metamorfoză, la influenţele Soarelui, ale schimbărilor treptate ale mişcării orbitale a Pămîntului şi ale interacţiunilor complexe dintre ocean, uscat, gheţurile din regiunile polare şi biosferă, trebuie adăugat încă unul: activităţile omului. Momentul coincide, în accepţia cvasiunanimă, cu sfîrşitul veacului trecut şi debutul ultimului secol al mileniului doi. Pe baza cercetărilor s-au emis mai multe ipoteze, în fapt avertismente în sensul conceperii şi dirijării activităţilor umane nu împotriva climei, ci în sprijinul acesteia. Cu alte cuvinte, nu contrar omului, ci pentru îmbunătăţirea condiţiilor naturale în care trăieşte acesta. S-au emis mai multe teorii, cum ar fi cea privind „efectul de seră", cauzat de acumularea excesivă de bioxid de carbon, care determină ridicarea temperaturii medii de suprafaţă. Ţinînd cont că un asemenea proces ar avea o serie de repercusiuni asupra producţiei de hrană, echilibrului ecologic regional, sănătăţii, stabilităţii şi bunăstării oamenilor, atenţia a fost îndreptată spre studierea modalităţilor de a-l controla. Pe măsura dobîndirii unor astfel de capacităţi — realizabile imediat sau într-o perspectivă mai mult sau mai puţin apropiată —, într-un ritm accelerat, propriu cursei înarmărilor, s-a născut şi ideea includerii în arsenale a „muniţiilor meteorologice". Sau, folosind expresia vehiculată în domeniu, a mijloacelor care să facă posibilă „alterarea" climei în preajma sau pe teritoriul presupusului sau realului inamic.

Primejdia care pîndeşte

La prima vedere, ideea ar părea împrumutată din literatura ştiinţifico-fantastică. Nu imaginase, de pildă, scriitorul Theodore L. Thomas, în povestirea intitulată „Meteorologul", o lume în care exista un „consiliu al vremii" format din reprezentanţi ai diferitelor naţiuni, care dispunea de mijloace care dirijau popoarele cu ajutorul climei? Se decidea ca, într-o zonă, să se manifeste seceta, în alta să se producă o furtună atotdistrugătoare, acestea fiind „argumente" suficient de convingătoare pentru a impune o hotărîre sau alta. Utopie? După toate probabilităţile, s-a depăşit o astfel de stare a lucrurilor, din moment ce, într-un document public oficial, Societatea meteorologică americană afirma, la începutul deceniului opt, că „posibilitatea de modificare a vremii este, în pre-

zent, o realitate". Încă înainte de o astfel de subliniere, Walter Orr Roberts, fost președinte al organismului amintit, preciza: „Urmărim să punem, pînă către mijlocul anilor '70, întregul glob sub observație continuă privind vremea, și aceasta cu cheltuieli rezonabile. Presupunem că, astfel, vom putea obține prognoze incomparabil mai bune asupra furtunilor, înghețurilor, secetelor, păturilor de smog și, în consecință, vom avea posibilitatea de a evita calamitățile. În spatele acestor avantaje pe care ni le aduce știința, se zărește, însă, stînd la pîndă, primejdia unei arme de război potențial îngrozitoare — manipularea deliberată a vremii în favoarea unui număr mic de oameni dispunînd de putere, în detrimentul inamicului și, poate, al celor ce stau deoparte."

Să recunoaștem că — cel puțin într-o direcție — presupunerile omului de știință s-au adeverit. Chiar dacă prognozele meteorologice și meteorologii mai fac, încă, obiectul unor glume, chiar dacă, uneori ne „înarmăm" cu umbrelă și îmbrăcăminte protectoare împotriva ploii și avem surpriza unei zile însorite, nu încape îndoială că prognozarea vremii dobîndește mereu alte și alte elemente de certitudine. Sigur, sînt mai greu de aflat și de constatat pașii făcuți sub celălalt aspect — al apariției unei „arme de război potențial distrugătoare", ca să folosim expresia savantului american. Pentru că, și în acest caz, pe dosarele respective s-au aplicat inscripțiile „strict secret" sau „ultrasecret". Sînt, însă, indicii că există, într-o țară sau alta — oricum în cele care sînt protagoniste ale competiției ce va dovedi, în cele din urmă, dacă nu va fi întreruptă, că nu va desemna vreun cîștigător — că există, deci, „consilii ale vremii". Indiscutabil, fără... participare internațională, dar avînd ca scop ajungerea la momentul deținerii unor „argumente" care să impună interese sau poziții cu ajutorul unei secete, unei furtuni, unor inundații sau chiar al unui cutremur.

Mijloacele de investigare și de acțiune de care dispune omul în ceea ce privește aria meteorologică fac

La 6 august 1945, aviația americană distrugea Hiroshima, lansînd prima bombă atomică. A doua bombă a fost lansată asupra orașului Nagasaki. De atunci, această armă înspăimîntătoare n-a încetat să fie „îmbunătățită", „dorită" și „posedată" de o putere sau alta. Escalada acestei curse a fost începută de SUA, la mai puțin de un an după Hiroshima, în atolul Bikini din Pacific. Patrick Facon ne furnizează detaliile, în revista „Historia".

„Operațiunea Crossroads"

De pe vasul care-l aducea de la Conferința de la Potsdam, președintele Truman anunța întregii lumi, la 6 august 1945, existența bombei atomice și distrugerea Hiroshimei. Succesorul lui Roosevelt făcea o declarație care lăsa să se înțeleagă monopolul pe care Statele Unite doreau să-l dețină în domeniul nuclear. „Trebuie să devenim apărătorii acestei noi forțe pentru a împiedica folosirea ei nefastă și o orienta spre binele umanității. Aceasta este o imensă responsabilitate care ne-a revenit". Și totuși, la o lună după capitularea Japoniei, Truman accepta publicarea unui impozant raport redactat de fizicianul Smyth despre dezvoltarea tehnică a bombei A. Prin această decizie, președintele înțelegea să arate opiniei publice avansul deținut de Statele Unite în domeniul nuclear. Apoi, la 11 noiembrie 1945, se deschidea, la Washington, o conferință în cadrul căreia Truman, premierul britanic Attlee și MacKenzie King, omologul lui canadian, proclamau hotărîrea țărilor anglo-saxone de a păstra secretul cunoștințelor lor în domeniul atomic. Cei trei oameni politici doreau, totuși, instituirea, de către Națiunile Unite, a unei Comisii însărcinate cu examinarea modalităților unor schimburi științifice și de control la nivel internațional privind energia atomică pentru a se evita folosirea ei în scopuri distructive. S.U.A. au propus, atunci, Uniunii Sovietice o reuniune a miniștrilor de externe ai celor trei mari, care s-a ținut la Moscova la 15 decembrie, și la care au fost invitați și reprezentanți ai Franței, Canadei și Chinei. Această conferință, al cărei scop fundamental era instituirea unui real control internațional, se încheia printr-o rezoluție care cerea Adunării Generale a Națiunilor Unite crearea unei comisii pentru energia atomică.

Aviz favorabil

Principal promotor al acestei acțiuni, președintele Truman s-a văzut confruntat cu o problemă delicată în momentul în care i s-a adus la cunoștință un proiect al marinei privind testarea capacității de rezistență a navelor la bomba atomică. La 1 octombrie 1945, amiralul Hussey, șeful Biroului de arme (Bureau of Ordnance), și vice-amiralul Cochrane, responsabilul Biroului de nave (Bureau of Ships) din Departamentul Marinei, ceruseră autorizația amiralului King, comandant șef al US Navy, să efectueze explozii nucleare asupra navelor de război.

Hussey și Cochrane voiau să testeze, cu cea mai mare precizie, efectele noii arme asupra navelor de orice tip: port-avioane, cuirasate, crucișătoare, distrugătoare, submarine, barje, nave de deservire în port. Problemele principale pe care le doreau clarificate priveau rezistența corpurilor navelor, a echipamentelor interioare și a personalului (în cazul respectiv, animale) la exploziile în aer și sub apă.

Generalul Arnold, șeful lui Army Air Force, singura care dispunea de capacitatea de a transporta arma nucleară, a emis un aviz favorabil. Convins, la rîndul său, King, doritor să arate că rolul marinei nu era complet pus în discuție de apariția bombei atomice, a insistat pe lîngă Truman să obțină acordul.

Vii proteste

Truman ezită, timp de trei luni, înainte de a da autorizația – trei luni în care responsabilii militari au pledat pentru urgența operației. Experiența necesita mijloace uriașe de care țara n-ar mai fi dispus după demobilizare. Scrupulele președintelui american erau dictate de probleme politice, financiare și morale. Vrînd să menajeze opinia internațională, șocată de dezastrele de la Hiroshima și Nagasaki, el decise să invite observatori reprezentînd țările membre ale Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite.

să nu mai apară deloc exagerată afirmaţia că fiinţa umană a intrat în posesia unei arme care poate influenţa în mod radical — prin dirijarea vremii — agricultura, comunicaţiile, transportul, chiar alternanţa zi-noapte sau timp de muncă-timp de odihnă. Rezultatul depinde, însă, de modul cum va fi folosită această capacitate. Pentru că materializarea unor intenţii belicoase poate „trasa" încă o cale la finalul căreia omul ar putea pieri, prin declanşarea — voită sau din eroare — a unor fenomene, a unor procese ireversibile. Oamenii de ştiinţă avertizează că, fie şi o schimbare minimă într-o regiune a planetei poate avea urmări dezastruoase în altă zonă. Consecinţele, în cazul folosirii vremii ca armă, la propriu, pot fi — şi, neîndoielnic vor fi, într-un „război meteorologic" — fatale pentru omenire, evocînd fie şi numai efectele nefaste produse prin deteriorarea echilibrului ecologic, deteriorare datorată activităţilor omului, în cadrul cărora cele ce au loc în sectorul militar deţin o pondere din ce în ce mai mare. După calculele unor experţi ai O.N.U., de exemplu, la un miliard dolari cheltuieli, activităţile militare produc asupra mediului ambiant daune cu mult mai substanţiale decît cele mai poluante îndeletniciri civile. Să reamintim, în context, că, la mijlocul deceniului nouă, pe glob, circa 1000 miliarde dolari „alimentau", anual, cursa înarmărilor. Dar, să nu anticipăm...

Un echilibru... alterat

În 1977, americanul Lowel Ponte, expert în domeniul armamentelor, despre care se ştia că este „foarte legat de interesele Pentagonului", scria că nu se poate vorbi de o cursă spre înarmarea totală dacă, în

La 11 ianuarie 1946, preşedintele acordă militarilor autorizaţia mult aşteptată, încredinţînd conducerea operaţiunii şefilor de state-majore combinate (Combined Chiefs of Staff).

Imediat ce ştirea a fost anunţată oficial, Casa Albă a fost asaltată de vii proteste. Specialiştii au făcut o descriere înspăimîntătoare a efectelor exploziilor submarine care ar fi provocat valuri seismice. Asociaţiile de protecţie a animalelor au protestat împotriva folosirii caprelor, şobolanilor şi a porcilor pentru a simula personalul de la bordul navelor ce urmau să fie testate.

O operaţiune uriaşă

Operaţiunea „Crossroads" („răscruce"), cum au numit-o militarii, a fost, din multe privinţe, uriaşă. Locul ales pentru testări, atolul Bikini, în arhipelagul Marshall, era situat la 7500 km distanţă de Statele Unite, ceea ce necesita mobilizarea unei imense infrastructuri. Vice-amiralul Blandy, căruia i-a fost încredinţat comandamentul operaţiunii Crossroads, dispunea de două port-avioane, 14 contra-torpiloare, 15 nave de transport şi 105 vase de importanţă mai mică. Forţa combinată, care urma să ia parte la experienţă, grupa 242 nave, 156 avioane şi în jur de 42 000 oameni din armatele terestră, navală şi aeriană. Şi acestea erau doar o parte din mijloacele oferite lui Blandy.

Marina a reunit în atolul Bikini, care fusese deminat, 77 nave reformate sau luate de la japonezi şi nemţi (5 cuirasate, 2 port-avioane, 4 crucişătoare grele, 14 distrugătoare, 8 submarine, 20 nave de transport şi alte 20 vase de mic tonaj), printre care **Nagato** şi **Prinz Eugen.** În sfîrşit, din statul-major ştiinţific al operaţiunii Crossroads făceau parte şi savanţi atomişti de la laboratorul din Los Alamos, alături de ingineri de construcţii navale - toţi avînd misiunea să controleze efectul exploziilor asupra navelor. Cu mari eforturi, totul a fost gata la sfîrşitul lunii iunie.

La 1 iulie, în prezenţa militarilor şi a observatorilor ONU, un B-29, din al 509-lea Grup combinat al Armatei Aerului (Army Air Force), a lansat bomba pe care o transporta.

Era de tipul celei folosite la Nagasaki şi a explodat la aproximativ 400 metri deasupra ţintei, producînd o lumină orbitoare. Un observator descria fenomenul astfel: „La circa 40 km de Bikini, rămînem muţi de uimire, cînd, după străfulgerarea unei mingi de foc, de cîteva ori mai luminoasă decît Soarele, vedem un nor strălucitor ţîşnind, ca o rachetă, spre cerul limpede şi desfăşurîndu-se ca o ciupercă. Substanţial redusă datorită distanţei, unda de şoc nu este decît un bubuit surd".

Pe o rază de 500-600 metri de la centrul exploziei, efectele au fost înspăimîntătoare. Trei nave scufundate instantaneu, iar alta ceva mai tîrziu. Puntea de decolare a port-avionului uşor **Independence** a fost ridicată cîţiva metri, iar avioanele pe care le transporta luate pe sus ca nişte paie.

Presiuni titanice

Navele situate la 800-1 000 metri distanţă au suferit grave avarii. Dincolo de această limită, vasele au rezistat undei de şoc; căldura degajată le-a afectat pe cele de pe o rază de 500-600 m. Efectele celei de-a doua explozii, de astă dată submarine, au fost cu mult mai puternice. „Nu găsim cuvinte pentru a descrie imensa semisferă de ceaţă imaculată care a apărut dintr-odată şi a dispărut tot atît de brusc, pentru a face loc unei coloane de apă de 600 metri lăţime care se înalţă spre zenit - scria acelaşi observator; la 1500 m altitudine, ea se desface într-o coloană grea de vapori, de zece ori mai înaltă decît Turnul Eiffel. Apoi, această masă de 2 milioane tone se prăbuşeşte, ridicînd un nor imens de spumă şi ceaţă care se împrăştie din jerbă şi se tot multiplică, atingînd curînd 600 m grosime şi înghite ţinta".

Provocînd presiuni titanice (aproximativ 200 kg/cmp) în vecinătatea exploziei, unda de şoc a ridicat valuri de 25 metri, care au distrus cuirasatul **Arkansas,** ambosat la 350 metri depărtare, şi l-au scufundat. Toate vasele, pe o rază de pînă la 800 metri, au fost sau distruse complet, sau grav avariate. Radioactivitatea a fost puternică; produsele rezultate din fisiune nu s-au împrăştiat. Inundînd coca şi suprastructurile vaselor, apa iradiată, ca şi norul de vapori de apă ridicat din mare au făcut ravagii printre animalele de la bordul navelor.

Experienţele din atolul Bikini au confirmat puterea fantastică a bombei atomice. A treia experienţă, prevăzută să aibă loc la o mai mare adîncime, s-a amînat **sine die.**

Adaptare de Mirela Şetraru

arsenalele viitorului nu este inclusă, „printre armele absolute, capabile să ofere un avantaj tactic de neînlocuit", arma influenţării evoluţiei vremii. Nu era şi nu este o figură de stil. Expertul se referea, de fapt, la arma meteorologică, despre care el afirma că se situa, atunci, „poate pe primul loc în interesele celor două superputeri". Pentru că, sublinia el, pe planeta noastră echilibrul dintre temperaturi ridicate şi coborîte este foarte delicat şi poate fi alterat uşor. Şi conchidea: controlul asupra climei înseamnă putere. Detaliind, Ponte consemna, în acest sens, că o climă favorabilă determină, pentru o ţară, multe avantaje economice şi sociale, cum ar fi posibilitatea asigurării hranei — care, la rîndul ei, este o „armă foarte puternică" —, cheltuieli mai puţine şi consumuri mai reduse pe plan energetic, al construcţiilor etc. De aici, cercetări întreprinse — uneori „la vedere", alteori în cel mai strict secret — pentru a găsi mijloacele prin care să se amelioreze clima. Într-un cuvînt, pentru a se dobîndi, într-o proporţie cît mai substanţială, capacitatea de a exercita „controlul" asupra condiţiilor meteorologice: de a „comanda", după necesităţi, ploaie, soare, zăpadă. Dar, în unele cazuri, aceste cercetări privesc, concomitent sau chiar „cu un pas sau mai mulţi înainte", şi posibilităţile de a realiza ceea ce expertul amintit numea, am putea spune cu un termen eufemistic, „alterarea uşoară" a echilibrului climatic. Bineînţeles, în această variantă, efectele nefaste avînd ca destinatar, în exclusivitate, „cealaltă parte", fiecare urmărind ca, astfel, să intre în posesia unei arme menite în intenţiile respective, „să restituie avantajul tactic pe care semi-egalitatea atomică se consideră că i-a înlăturat". Astfel, s-a declanşat, consideră unii strategi, o cursă în care fiecare „concurent" urmăreşte să cîştige pe un teren din ce în ce mai îngust şi precar, în care mişcările devin tot mai riscante. În fapt, dincolo de intenţiile vizînd, la urma urmei, tot supremaţia, se avansează, pe încă o pistă, spre acel final care nu va desemna nici un cîştigător, ci, pe toată linia, învinşi.

După opiniile unor oameni de ştiinţă, competiţia pe acest tărîm — vizibilă, în special, în ultimele decenii — a început, în realitate, cu mult mai devreme. Încă înainte de al doilea război mondial, unele ţări, cum ar fi Hondurasul, Nicaragua sau Guatemala au acuzat, în repetate rînduri, Statele Unite că au „deturnat" uraganele către coastele lor, evitînd, astfel, însemnate pagube materiale şi pierderi de vieţi omeneşti pe propriul litoral. S-a dezvăluit şi confirmat că, în anii ultimei conflagraţii, Pentagonul a utilizat sistemul „cloud seeding" (împrăştierea norilor) în sud-estul Asiei, provocînd uriaşe inundaţii. Un document al C.I.A., publicat în 1976, relevă că, în timpul războiului din Vietnam, programul american de „modificare" a climei în diferite regiuni ale luptelor sau în zone civile a avut ca rezultat zeci de mii de victime. Nu lipsesc, din „panoplia" amintită de savanţi, nici proiecte urmărind „difuzarea" de curenţi cu temperaturi scăzute în direcţia unor ţări sau continente scăldate de apele mărilor şi oceanelor, în scopul „programării" scăderilor de temperatură sau a vremii instabile. Sau de îndreptare, spre perimetrele respective, a cursurilor de apă dulce, ştiut fiind că acestea îngheaţă mult mai repede. Urmările, remarcă savanţii, ar fi, în aceste cazuri, mai rapide şi mai distrugătoare decît se poate bănui la prima vedere. Pentru că, spun ei, ar fi suficientă o „alterare" de cîteva grade pentru a face ca mari întinderi să cunoască o secetă permanentă sau, dimpotrivă, să rămînă sub un strat de „zăpadă veşnică".

Fără economie de imaginaţie

Se vorbeşte — dar, oare numai se vorbeşte? — şi de alte intenţii, cum ar fi topirea, „la momentul oportun", a calotelor polare prin folosirea energiei atomice, pentru a cauza imense inundaţii care ar fi destinate teritoriului „celeilalte părţi". Sau de provocarea şi ghidarea uraganelor sau cutremurelor. Nu s-a făcut şi nu se face economie de imaginaţie sau de investiţii în privinţa construirii de instalaţii sau baze pentru controlarea climei prin dirijarea încărcăturilor electrice ale Pămîntului şi aerului, urmărindu-se provocarea schimbărilor bruşte ale vremii, pentru ionizarea sau deionizarea atmosferei pe o anumită suprafaţă, în scopul provocării unor precipitaţii instanta-

OZN

Directorul Centrului de studii asupra fenomenelor aerospaţiale neidentificate, cu sediul la Toulouse, Jean-Jacques Velasco, a declarat că, pentru prima dată, „ne aflăm în posesia unui posibil document sonor legat de un OZN". El a fost furnizat de Laurent Pasmigrand, în vîrstă de... 10 ani, care afirmă că a fost trezit, într-o dimineaţă, de un zgomot straniu, ce provenea de la „o masă densă de culoare portocalie, ovală, emiţînd o lumină intermitentă". Era situată la circa 10 metri distanţă de fereastra sa, ceea ce a permis înregistrarea pe magnetofon a sunetului pe care îl emitea. Omul de ştiinţă francez, unul din cei mai buni specialişti în acest gen de fenomene, a declarat că înregistrarea se află în studiu. Surse ale Centrului de studii asupra fenomenelor aerospaţiale neidentificate din Toulouse au relevat că, de la crearea acestuia, în 1977, au fost primite 1660 sesizări şi documente despre apariţia OZN-urilor, dintre care trei continuă să rămînă cazuri inexplicabile.

Pelicula reţine această interesantă antiteză între tradiţie şi modernitate pe o stradă din Sanaa, capitala Republicii arabe Yemen

nee. S-a experimentat, mai demult, procedeul „vaporizării cu sodiu". Avioane speciale împrăștie vapori de sodiu, creîndu-se, astfel, un filtru între radiațiile soalre și zona imediat inferioară. Un astfel de procedeu, afirmă specialiștii, pare destul de eficient în provocarea uraganelor.

„Cheia" războiului geofizic ar consta, însă, în identificarea exactă a instabilităților mediului înconjurător. Pentru că, beneficiindu-se de date cît mai precise, sub acest aspect, este ușor să se „manevreze", în plus sau în minus, o anumită cantitate de energie pentru a se declanșa dezlănțuirea unor enorme cantități de energie aflate, în mod obișnuit, în stare latentă. Pe această cale ar putea fi provocat, de exemplu, un cutremur. De altfel, se pare că, în acest domeniu, deși se cunoaște încă puțin, chiar foarte puțin despre mișcările seismice, strategii militari din anumite cabinete au în seifuri deja planuri detaliate — și realizabile, dacă dăm crezare unor afirmații — pentru declanșarea unor cutremure. Încă din anii de la sfîrșitul deceniului trecut unele surse „indiscrete" relevau că la Pentagon există proiectul „Prime Argus", avînd ca obiect mecanismele de provocare a mișcărilor seismice devastatoare. Tot acolo ar fi existat, de pe atunci, planurile „Skyfire" pentru dirijarea descărcărilor electrice în atmosferă și „Stormfury" pentru inducția și controlarea uraganelor.

Mai ceva ca bomba atomică

În arsenalul războiului meteorologic au fost incluse și tehnologii spațiale sau pentru explorarea adîncurilor marine. Iată numai două exemple în acest sens. Primul se referă la lansarea și controlarea unor sateliți înzestrați cu „tunuri" pe bază de raze laser. Unda de lumină expediată astfel are menirea de a perfora stratul de ozon care înconjoară atmosfera. Prin aceste „orificii" trec razele ultraviolete care, în lipsa protecției filtrului de ozon, ard tot ce întîlnesc în cale. „Înțelegeți ce înseamnă aceasta? întreba un savant occidental. La o comandă, în nici cinci minute, s-ar putea da foc unei întregi națiuni. Mai ceva decît bomba atomică..." Remarca, făcută la încheiera deceniului opt, anticipa, să recunoaștem, una din direcțiile care, după toate aparențele, sînt vizate de „războiul stelelor", proiect făcut public în 1983.

Al doilea exemplu privește proiectul marinei americane, intitulat „Sanguine", calificat de un publicist occidental „de-a dreptul halucinant". Totul a pornit de la cercetări pentru punerea la punct a unui sistem eficient de comunicații între comandament și scafandri folosiți în navigația la adîncimi foarte mari. Între alte componente s-a studiat un nou tip de antenă subterană care să transmită, la o frecvență foarte joasă, semnale radio capabile să parcurgă straturile de apă. Dar, în timpul experimentării, s-a constatat că semnalele respective provocaseră efecte care nu fuseseră bănuite: se interferau cu „ceasul biologic" al organismelor vii și aveau capacitatea de a altera compoziția chimică a sîngelui uman. În fața acestor perspective și, mai ales, a unor proteste, ideea folosirii antenei respective a fost abandonată. Cel puțin așa s-a afirmat oficial. Dar, cine știe care este adevărul? În plus, este greu de crezut că proiectul respectiv nu se află „în stare latentă", în planurile strategice ale unui război total. Sau că nu se studiază și alte posibilități de utilizare — în aceleași împrejurări — a undelor radio cu frecvență foarte joasă și în alte condiții decît cele oferite de mediul acvatic.

Cîteva „jaloane"

Presupunînd că interesele omenirii ar fi cerut concentrarea de resurse materiale și financiare, de capacități științifice care să facă posibile unele schimbări de mediu pe Terra sau numai în unele regiuni ale planetei, este greu să ne imaginăm — date fiind dificultățile întîlnite în cazul întreprinderii de acțiuni mult mai puțin costisitoare vizînd eliminarea unor flagele flagrante din viața omenirii — că s-ar fi reușit ca scopul sau scopurile urmărite să fie atinse. Și, totuși, în perioada postbelică, oamenii au determinat, prin acțiunile lor, după părerea multor savanți, scăderea temperaturii solului cu un grad și, respectiv, creșterea straturilor de gheață și zăpadă de la Polul Nord cu 12 la sută. Tot activitatea umană este pusă — total sau parțial — și la baza schimbării regimului de precipitații din unele regiuni ale globului, avînd, ca efecte directe, inundații catastrofale sau, dimpotrivă, secete îndelungate. Nu lipsesc nici referirile la declanșarea sau potențarea unor mișcări seismice. Toate aceste fenomene au, potrivit oamenilor de știință, o singură cauză: experimentarea unor noi tipuri de arme. Atît din categoria celor clasice, cît și moderne. Unele din efectele amintite s-au produs accidental, altele au fost urmărite în mod special, capacitatea ființei umane de a cunoaște, dirija și controla fenomenele naturale ale planetei noastre fiind utilizată, în asemenea ocazii, în scopuri vădit contrare intereselor omenirii, ale păcii, colaborării, progresului pe Terra. Se dezvăluie, astfel, încă un pericol pe care cursa înarmărilor îl conține: dezechilibrarea naturii, modificarea, în scopuri militare distructive, a mediului înconjurător. Fenomen care, prin marile implicații cărora le dă sau le poate da naștere — unele puțin cunoscute, altele nebănuite încă — poate să aibă ca efect însăși lichidarea civilizației, a vieții pe Pămînt.

Desigur, cursa înarmărilor acționează asupra mediului în mai multe modalități. Se știe, de pildă, cîte resurse naturale, ce cantități uriașe de materii prime sînt irosite pentru producerea mijloacelor de distrugere. Se impune, însă, și un alt aspect, cel care poate fi definit prin ruperea echilibrului natural ca urmare a experimentării și folosirii armelor, prin prisma pericolului potențial de izbucnire a unui război geofizic, adică prin folosirea în scopuri militare a capacităților diferitelor arme sau substanțe de a provoca dezechilibrarea naturii. Domeniu care, privit dintr-un anume unghi, are, din păcate, ceea ce se poate numi, deja, tradiție.

Să recurgem la o scurtă retrospectivă, referindu-ne la aplicarea unor realizări ale științei și tehnicii, în special din ramura chimiei, în scopuri militare. Mai precis, la ceea ce, într-o noțiune generică, este cunoscut sub numele de „armă chimică": substanțe toxice de luptă, incendiare, fumigene, pirotehnice, explozive, toate avînd o mare forță de distrugere a vieții, unele și a tehnicii de luptă, construcțiilor civile, instalațiilor. Pentru prima oară, substanțele toxice de luptă au fost întrebuințate de către germani la 22 aprilie 1915 în zona fluviului Ypres din Belgia. În primul război mondial au fost folosite și de alte state angajate în conflict, statisticile relevînd că au fost întrebuințate 39 substanțe toxice de luptă, în cantitate totală de 125 000 tone. Au fost afectate aproximativ 1,3 milioane persoane, circa 90 000 dintre acestea pierzîndu-și viața. Concomitent, a fost scoasă din circuitul firesc o suprafață însemnată de teren arabil, precum și mari întinderi acoperite de păduri. Sînt

mărturii suficiente pentru a avertiza că înaintarea pe un astfel de drum este deosebit de periculoasă. Şi, mai ales, că trebuie să înceteze orice acţiuni ce vizau căutările în domeniu. Să părea că sînt imperative a căror acuitate a fost înţeleasă, mai ales că, este drept, după multe tergiversări, la 17 iunie 1925, la Geneva era semnat „Protocolul privind interzicerea gazelor înăbuşitoare, otrăvitoare sau similare şi a mijloacelor bacteriene". Din păcate, lucrurile nu s-au oprit aici; cercetările au continuat, luînd amploare tot mai mare. Cîteva „jaloane": în 1934, chimistul german Schrader a sintetizat prima substanţă toxică de luptă denumită codificat tabun. Pînă la sfîrşitul celei de a doua conflagraţii mondiale, în Germania nazistă se pun la punct şi se produc alte două substanţe toxice de luptă cu putere de distrugere sporită: sarinul şi semanul. Capacitatea instalaţiilor germane era de 20 000 tone pe an. În anii ce au urmat, se pun la punct tehnologiile de fabricaţie a noi substanţe, între care cele de tipul „V", preparate iniţial de chimistul suedez I.E. Tammadin, sau a celor psihochimice, cu efecte halucinogene sau deprimante şi iritante.

„Baloane de foc"

Arsenalele au sporit, în timp, cu mijloace incendiare, cum sînt „proiectilele incendiare" sau „baloanele de foc" care, dezvoltînd temperaturi de ordinul a 2 300 grade Celsius pe suprafeţe de mai mulţi kilometri pătraţi, au ca obiectiv declarat distrugerea sistemelor ecologice. În unele situaţii, este depăşită faza experimentărilor, asemenea arme fiind folosite. Este cunoscută utilizarea lor în timpul agresiunii din Vietnam care, aşa cum afirma un om de ştiinţă, prin amploarea şi efectele nimicitoare, poate fi considerat, fără posibilitatea de a greşi, „primul conflict armat din istoria modernă a lumii în care mediul biologic a fost distrus în mod conştient şi sistematic". Aprecie-

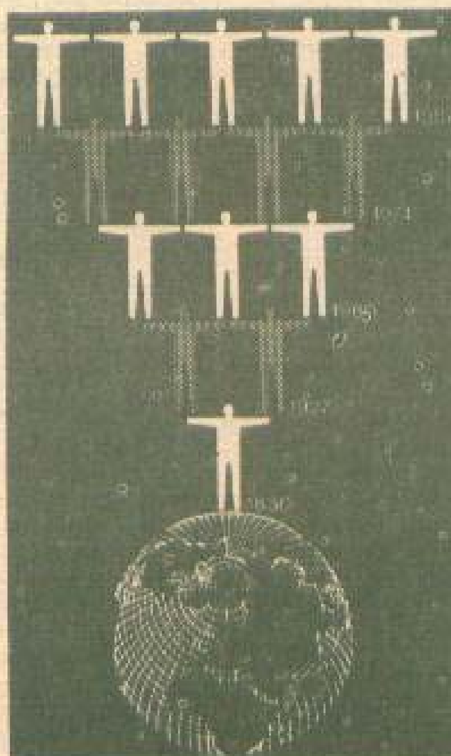
Măduva spinării văzută din interior

Pînă nu demult, părea de domeniul imposibilului să poţi privi în interiorul canalului rahidian al organismului viu, să vezi în ce mod sînt legate structurile lui de anumite perturbări. Iată însă că dezvoltarea fibrelor optice a permis acest lucru.

Medici din Moscova, în colaborare cu ingineri de la Institutul de optică din Leningrad, au pus la punct un sistem de fibre miniaturizat, ce poate fi introdus cu uşurinţă într-un ac de 0,6–0,7 mm diametru, pentru puncţie lombară. Ocularul de mare putere permite medicului să exploreze canalul rahidian, din interior. În funcţie de dimensiunea vaselor, de transparenţa lichidului şi altele, se poate stabili precis caracterul bolii, dacă este vorba, de exemplu, de un proces inflamatoriu, infecţios sau tumoral. Culoarea joacă un rol important în diagnosticare: se pot obţine diapozitive sau fotografii în culori prin conectarea ocularului acestui aparat la un aparat de fotografiat obişnuit **(M.Ş.).**

Turnul din Pisa

Planul de conservare a Turnului din Pisa a fost deja elaborat, afirmă grupul de experţi în arhitectură şi restaurarea monumentelor, însărcinaţi cu realizarea acestuia. Luca Sanpaolesi, unul din membrii grupului, afirma că va trebui să treacă un oarecare timp pînă la punerea în aplicare a respectivului proiect, care nu are ca scop schimbarea gradului de înclinare a celebrului turn. Prima fază a proiectului prevede construirea unei structuri circulare, capabilă să susţină, la nevoie, pînă la 50 la sută din cele 14 500 tone cît reprezintă greutatea turnului. A doua etapă include lucrări de consolidare propriu-zisă, iar a treia, cea mai dificilă după părerea experţilor, va consta în construirea unui inel de beton la baza monumentului, capabil să-i menţină înclinaţia datorită elasticităţii sale.

Începînd cu vara anului 1987, populaţia globului a trecut de 5 miliarde. Graficul înfăţişează, sugestiv, evoluţia demografică a planetei

Eroare ascunsă

Isaac Newton, care, în urmă cu 300 de ani, a elaborat legea gravitaţiei universale, explicînd, astfel, căderea corpurilor pe pămînt şi mişcarea astrelor, a comis o inexplicabilă eroare de calcul, rămasă pînă acum necunoscută. Este concluzia, confirmată, la care a ajuns Robert Garisto, în vîrstă de 23 de ani, student la facultatea de fizică a Universităţii din Chicago. Studiind ediţia engleză, de şase ori revăzută, a lucrării lui Newton, „Principia", tînărul amintit a descoperit că marele om de ştiinţă a greşit atunci cînd a calculat masa Pămîntului. Pentru a o stabili, Newton a măsurat distanţa dintre Pămînt şi Soare, socotind-o însă greşit. Tînărul nu a fost conştient de descoperirea sa pînă nu a prezentat profesorului său de istoria ştiinţei o lucrare despre metoda folosită de marele savant pentru a ajunge la teoria sa asupra legii gravitaţiei corpurilor.

rea este pe deplin îndreptățită, dacă amintim că folosirea substanțelor chimice a provocat distrugerea vegetației pe două milioane hectare de pădure și pe 120 000 hectare plantații. Au fost distruse, totodată, prin același procedeu, culturile de orez și manioc de pe circa 200 000 hectare. Asemenea proporții ale distrugerilor au determinat pe mulți oameni de știință să afirme că este vorba, în fapt, de ecocid, adică de nimicirea sistemelor ecologice pe suprafețe întinse. Efectele? Au pierit oameni, au pierit specii de plante și animale pe mii de hectare, existînd slabe speranțe de refacere. Fertilitatea solului a fost distrusă. În plus, nu sînt excluse grave consecințe ulterioare, unele cercetări întreprinse dovedind că substanțele utilizate au efecte genetice similare thalidomidei. Devenite publice datorită ariei mari pe care s-au manifestat, asemenea efecte se pare că nu s-au produs numai în conflictul amintit. Sînt opinii, de pildă, că erbicidele și defoliantele s-ar fi folosit și în anumite zone din Orientul apropiat, în războiul israeliano-arab din 1967.

În unele arsenale militare se află, după cum este cunoscut, armament atomic. A devenit certă existența bombei cu neutroni — „bombei curate", cum a fost denumită în mod cinic, care, după afirmațiile celor ce au conceput-o, distruge orice formă de viață. Apele mărilor și oceanelor, — mediul marin, deci — sînt brăzdate de nave, de submarine la bordul cărora se află armament atomic, iar spațiul aerian a devenit, și el, loc de desfășurare, a potențialului nuclear. Se vorbește tot mai intens de realizarea armelor radiologice, existînd dovezi că s-au făcut încercări cu o succesiune extrem de rapidă de impulsuri de radiații ultrascurte. Primul impuls produce, prin „străpungerea" atmosferei, un canal cu o căldură de cîteva mii de grade, la care imediat se înregistrează o creștere a presiunii. La scurt timp după aceea are loc o egalizare de presiune cu aerul înconjurător. Gazul fierbinte se scurge spre exterior, lăsînd în urmă un canal cu aer fierbinte și puternic rarefiat, un adevărat „canal de vid", trasat prin ardere în atmosferă, care constituie, într-un fel, țeava următoarei salve care trebuie să urmeze la interval de cîteva milionimi de secundă.

Chiar și fără a avea o capacitate aparte în înțelegerea unor probleme tehnice, oricine își poate da seama că existența unor asemenea arme ar face inutilă abordarea problemei conservării mediului înconjurător în cazul unui viitor conflict. Și dacă, referitor la asemenea arme, mai pot exista speranțe să rămînă în „faza de laborator", în ce privește o altă categorie de arme de distrugere — cele nucleare —, omenirea nu mai are loc pentru nici o iluzie. Sînt prea vii și prea crude adevărurile de la Nagasaki și Hiroshima. Mai ales că, între timp, puterea unei bombe ce utilizează energia atomului a crescut incredibil. Efectele armelor asupra mediului înconjurător sînt, însă, mult mai vaste, și ele pun în evidență o cerință — dezarmarea, ca singura soluție pentru salvarea vieții pe Terra.

Un război geofizic?

În documentul-studiu elaborat sub egida O.N.U., la inițiativa României, privind consecințele economice și sociale ale cursei înarmărilor și cheltuielilor militare se arată, între altele: „Se poate presupune că activitățile militare în timp de pace, industriile militare, instalațiile militare, manevrele și alte activități similare provoacă mediului înconjurător daune mai mari decît activitățile civile... dar supremul mod de acțiune distructivă asupra mediului, provocată deliberat sau accidental, este, desigur, războiul. Tehnologia militară a dobîndit sau perfecționat mijloace incluzînd bombardamente de saturație, arme incendiare, chimice, precum și, desigur, explozive nucleare într-un asemenea grad, încît se pot provoca pagube ample mediului înconjurător și, în anumite cazuri, prejudicii persistente". Concretizînd, experții conchid că, în prezent, căutările în domeniul înarmărilor converg și spre realizarea capacităților menite să facă posibil un război geofizic, a cărui esență ar fi confruntarea pe baza modificării mediului înconjurător în zonele unde se află ipoteticul „inamic". Un asemenea război ar urma să producă patru categorii de efecte: ecologice, meteorologice, microbiologice, radiologice. De aici, și direcțiile de investigare ce orientează activitățile din laboratoarele militare spre asigurarea mijloacelor și procedeelor vizînd, între altele: provocarea de fenomene meteorologice — ploi, inundații, furtuni, secetă — în anumite zone, prin acționarea, pe cale chimică, asupra sistemului de nori sau maselor atmosferice; distrugerea faunei și florei; dezechilibrarea sistemului hidrologic și deteriorarea echilibrului termal și gazos dintre hidrosferă și atmosferă ; schimbarea raportului între factorii de energie din natură; crearea de cîmpuri electromagnetice și acustice în mări și oceane, cu urmări directe asupra vieții pe pămînt; provocarea sau stimularea unor unde seismice în scopul producerii de cutremure puternice, curenți oceanici sau valuri uriașe; acționarea asupra straturilor ionizate sau de ozon din atmosferă; dezechilibrarea raportului pămînt-atmosferă prin folosirea unor agenți absorbanți sau, dimpotrivă, care degajă energie; provocarea de eroziuni, de schimbări în structura solului; lansarea unor agenți microbiologici care pot provoca maladii incurabile și cu efecte rapide, inclusiv la scara unei țări sau a unui continent.

Pentru producerea rezultatelor vizate de unii strategi s-au realizat noi tipuri de arme sau se adaptează cele „clasice". În alte cazuri, mijloacele de distrugere deja existente pot produce efectele avute în vedere. Cum este cazul, de pildă, al bombei nucleare. Iată, de altfel, cum descrie Michael Hatley, specialist britanic în probleme de apărare civilă, efectele provocate de o bombă nucleară cu o putere echivalentă cu 20 megatone TNT: „Globul de foc, avînd o temperatură de 8 000 grade Celsius, va avea un diametru de șapte kilometri, vaporizînd tot ceea ce atinge, iar căldura intensă generată de reacția în lanț va da naștere la numeroase incendii. Oamenii aflați în aer liber vor suferi arsuri de gradul trei pînă la o distanță de 30 kilometri. Incendiile individuale se vor transforma într-un pîrjol devastator. Năvala uraganului de oxigen pentru a alimenta flăcările va duce la o conflagrație masivă, capabilă să devoreze orice material combustibil, precum și orice viață pe o arie de mai multe sute de kilometri pătrați". Adăugînd faptul că asemenea efecte trebuie multiplicate cu 50 000 sau 60 000 — cîte încărcături nucleare se estimează că există pe glob —, consecințele, inclusiv sub aspect ecologic, sînt lesne de imaginat.

Pentru asigurarea capacității de purtare a războiului geofizic se recurge — ca și în alte domenii ale cursei înarmărilor — la cele mai noi cuceriri științifice, înainte ca acestea să fie aplicate pentru soluționarea unor probleme din domenii pașnice. În timp ce, în unele zone ale globului, secete prelungite pun capăt la zeci de mii de vieți omenești, o descoperire cum este provocarea ploii în regiuni prestabilite este considerată „secret militar" și intrată în rîndul... armelor. Din „laboratoarele morții" parvin, pe de altă

parte, știri referitoare la folosirea laserului, microundelor sau ultrasunetelor pentru nimicirea sau scoaterea din luptă a „inamicului". Este mai veche preocuparea pentru influențarea activității cerebrale cu ajutorul energiei electromagnetice. Una din căile preconizate asociază folosirea surselor pentru declanșarea trăznetelor cu provocarea artificială de descărcări electrice, ceea ce ar crea un cîmp electromagnetic menit să perturbeze activitatea cerebrală a persoanelor aflate în zona vizată.

Cum se vede, se întreprind cercetări asidue, se cheltuiesc sume imense pentru a căuta căi și mijloace de dezechilibrare a raportului om-natură, în pofida apelurilor insistente ale oamenilor de știință vizînd, dimpotrivă, protejarea mediului înconjurător, tot mai amenințat de acțiunile omului, în rîndul cărora se înscrie și cursa înarmărilor. Americanii Phillips W. Foster și Roger H. Hermanson estimau, într-o lucrare publicată în 1972, că ar fi suficient ca, timp de cinci ani, S.U.A. să aloce o sumă egală cu 15 procente din cheltuielile anuale militare, pentru ca această țară să poată acționa eficient pentru combaterea poluării mediului înconjurător. Direcțiile de acționare — în Statele Unite, dar și în alte țări — sînt, însă, altele: de intensificare a căutărilor pentru noi arme, inclusiv cele implicate într-un ipotetic război geofizic. Ceea ce l-a făcut pe un alt autor american, D.G. Brennan, să afirme că, la puțin timp după inaugurarea mileniului următor, vor intra în arsenale arme bazate pe controlul climei și al gravitației, pe laseri de mare putere, pe raze dezintegratoare. Din păcate, așa cum s-a dovedit pînă acum, în materie de înarmări, de multe ori, realitățile întrec imaginația...

Dincolo de declarațiile unor strategi — unele urmărind să aducă argumente în fața propriului popor privind necesitatea punerii la punct a unor asemenea arme, pentru asigurarea a ceea ce s-a demonstrat a fi o iluzorie „superioritate militară", altele căutînd să „liniștească" opinia publică, afirmînd că armele destinate războiului geofizic nu vor fi folosite decît în caz de „extremă necesitate" și că sînt elemente pentru menținerea echilibrului forței — se profilează clar ascensiunea periculoasă a cursei înarmărilor într-o direcție care poate fi — dacă nu se pune capăt unor asemenea acțiuni — fatală pentru omenire, pentru existența a înseși vieții pe planeta noastră.

Ceea ce pune și mai mult în lumina cerința subliniată, în repetate rînduri, de România, de președintele **Nicolae Ceaușescu**, ca, în interesul tuturor locuitorilor Terrei, să se renunțe la aberanta competiție a distrugerii, la includerea cuceririlor geniului uman în această periculoasă cursă.

Ion Stoica

„Titanic"

Submarinul francez de explorări „Nautilus", al oceanologului Yves Cousteau, a scos la suprafață inscripția cu numele „Titanicului", vas naufragiat în 1912, a anunțat Institutul francez de cercetări pentru exploatarea mării (IFREMER). Scufundarea, efectuată la circa 900 kilometri sud de Terranova (Canada), unde, la aproximativ 3800 metri adîncime se află resturile „Titanicului", a durat 4 ore și 54 minute. Echipa de pe „Nautilus" a reușit să desprindă numele transatlanticului dintre niște stalactite ruginite, realizînd și numeroase fotografii și imagini video. Tot în legătură cu vestitul transatlantic, televiziunea franceză a afirmat, într-un reportaj recent, că naufragiul nu s-a datorat ciocnirii de un aisberg, cum se admite în general, ci unui incendiu izbucnit, cu cîteva zile înainte de scufundare, într-o cală cu cărbuni și care a fost ascuns pasagerilor. Fotografiile luate de „Nautilus" – minisubmarin cu trei locuri, dotat cu brațe mecanice – arată că nava nu a suferit o ruptură a corpului său, ci o sfîșiere datorată unei explozii produse exact în locul unde se presupune că a avut loc incendiul. Pe de altă parte, același reportaj arată că valoarea comorii descoperite de echipa lui Cousteau la bordul „Titanicului" s-ar putea ridica la 6 milioane dolari. Între obiectele găsite aici se află o geantă de piele aparținînd unui pasager, care conține mai multe săculețe cu diamante, monezi de aur și pietre prețioase, ca și un seif.

Vest-germanul Romed Kaufhold, din vecinătatea localității Fulda, este un pasionat colecționar de sticle miniaturale. Cu cele aproximativ 1 400 de exemplare, adunate în numai șase ani, el se plasează în fruntea colecționarilor de acest fel din R.F.G.

Tot de-ale colecționarilor: admirator fervent al celebrului Chaplin, vest-germanul Wilhelm Staudinger a colecționat nenumărate obiecte care amintesc de creatorul și interpretul lui Charlot, precum și pelicule ale filmelor sale. Spre bucuria sa și a multor alți pasionați care îi vizitează locuința

JAPONIA

1 LA SUTĂ

–dezbatere în jurul unei cifre simbol

Bugetul militar al Japoniei pe anul financiar 1987, care se va încheia la 31 martie 1988, depășește limita de 1 la sută din produsul național brut, considerată drept „prag psihologic", „simbol" al hotărîrii de a nu transforma această țară – a treia putere economică a lumii – într-o mare putere militară. Deși procentual creșterea raportată la produsul național brut este foarte mică – 1,004 la sută din PNB, față de 0,993 la sută în 1986 –, bugetul se cifrează la 3 740 miliarde yeni, respectiv aproximativ 22 miliarde dolari, situîndu-se pe locul 8 în lume. Totodată, acest buget finanțează o armată – „Forțele de autoapărare" – care, ca efective și putere de foc, este, de asemenea, situată, de majoritatea experților militari, pe locul 8 în lume, în condițiile în care Japonia este singura mare putere economică lipsită, în virtutea prevederilor Constituției sale, de dreptul de a dispune de un potențial de război, precum și de dreptul la beligeranță. De subliniat că această limită a fost respectată de toate guvernele japoneze începînd din anul 1960, iar din 1976 ea a fost stabilită ca obiectiv al guvernului liberal-democrat. Totuși, în cadrul acestei limite, cheltuielile militare ale Japoniei au crescut an de an, ceea ce a generat vii dezbateri în rîndul opiniei publice, în cercurile politice și economice japoneze, precum și un interes sporit pe plan internațional (îndeosebi în țările din zonă) față de cursul politicii nipone în domeniul militar. În această țară s-a dezvoltat, în perioada postbelică, una dintre cele mai ample mișcări pentru pace, care a acționat ca o frînă puternică pentru menținerea cheltuielilor militare la un nivel cît mai redus.*

Opțiunea guvernului de la Tokio de a abandona plafonul de 1 la sută din PNB pentru bugetul militar a readus în prim planul actualității întrebarea fundamentală care a dominat societatea japoneză în perioada postbelică și care, în formularea oamenilor politici și comentatorilor niponi, privește „rolul politic și militar în lumea contemporană al unei națiuni devenite acum a treia putere economică mondială". Difuzînd știrea renunțării la plafonul bugetar militar, agențiile internaționale de presă consemnau opinia observatorilor din Tokio, potrivit cărora această decizie „va duce la o creștere a capacității militare ale Japoniei și va spori ambiguitatea unei armate care nu-și spune pe nume, dar care se integrează progresiv în dispozitivul militar al Statelor Unite".

Cum s-a ajuns aici și care sînt perspectivele acestei evoluții?

** Articolul 9 al Constituției japoneze stipulează: „Aspirînd sincer spre o pace internațională bazată pe justiție și ordine, poporul japonez renunță pentru totdeauna la război, ca drept suveran al națiunii, și la amenințarea cu forța sau folosirea forței ca mijloace de reglementare a disputelor internaționale. Pentru a realiza paragraful precedent, nu vor fi niciodată menținute forțe terestre, maritime și aeriene, precum și alt potențial de război. Dreptul la beligeranță al statului nu va fi recunoscut".*

„Un singur torpilor..."

„Un singur torpilor japon[...], și iată Japonia torpilată!" — declara, în 1950, primul [...]inistru nipon, Shigeru Yoshida, într-un interviu acordat ziar[...]ui francez „Le Monde", referindu-se la cererea secretarului de stat al SUA, John Foster Dulles, ca Japonia să se reîna[...]meze. „Pentru moment, cel puțin, Japonia ar putea să ia cu [...]greu în considerare reînarmarea", susținea el, invocînd atașar[...]ntul sincer al poporului japonez față de articolul 9 al Const[...]ției, imposibilitatea economică a reînarmării și reacțiile previzibile ale țărilor asiatice într-o asemenea eventualitate.

Aceasta era prima inversare spectaculoasă a rolului în raporturile postbelice dintre SUA și Japonia, raporturi care au avut o influență importantă, poate chiar decisivă, în declanșarea unor controverse și a unor mutații profunde în rîndul opiniei publice nipone, în modul de a concepe problemele de securitate și în elaborarea doctrinei militare oficiale japoneze. Consecințele tragice și suferințele imense provocate de război populației au avut drept rezultat crearea unor puternice sentimente antimilitariste, a unei ostilități la scară națională împotriva cercurilor militariste și a politicii de agresiune duse de acestea, politică ce a costat atît de scump poporul japonez. Sfîrșitul războiului a marcat în Japonia, așa cum observă majoritatea niponologilor, apariția unei „ere pacifiste", în vădit contrast cu atitudinea cercurilor care au implicat țara în dezastru. Militarismul avea să fie respins, din acel moment, cu o hotărîre demnă de toată lauda. Lua sfîrșit, astfel, unul dintre cele mai dramatice episoade din istoria Japoniei. În același timp, pentru prima dată, pe pămîntul japonez aveau să vină forțe de ocupație... Țara și, odată cu ea, omenirea întreagă, trăiseră, însă, tragedia bombardamentelor atomice de la Hiroshima și Nagasaki. Sînt motive pentru care poporul japonez a salutat măsurile de demilitarizare a țării. În acest context, deși asupra evoluției Japoniei postbelice avea să-și pună amprenta faptul că ocupația forțelor aliate a fost în realitate o

ocupație americană, care viza o societate japoneză după modelul celei americane, adoptarea, la insistențele SUA, a Constituției pașnice, în 1946, a corespuns sentimentului dominant al opiniei publice nipone de repulsie față de ororile și distrugerile imense provocate de politica militariștilor.

La scurt timp după adoptarea Constituției, avea să izbucnească, însă, războiul rece. În aprilie 1949, SUA au procedat la înființarea NATO, iar în 1950 a început războiul din Coreea. Statele Unite au revenit asupra atitudinii lor față de Japonia, iar, prin intermediul secretarului de stat, John Foster Dulles, au început să acționeze pentru a o transforma într-un aliat puternic, atît sub raport economic cît și militar. În cursul întrevederilor pe care le-a avut cu primul ministru japonez, Shigeru Yoshida, în anii 1950—1951, John Foster Dulles a cerut încheierea Tratatului de pace și reînarmarea Japoniei. Yoshida a revenit, la rîndul său, asupra poziției de respingere a cererilor americane, ajungîndu-se, ulterior, la așa-numita formulă „Yoshida—Dulles", în virtutea căreia securitatea Japoniei să fie asigurată de forțele SUA staționate pe teritoriul nipon, în baza unui tratat ce urma să fie semnat simultan cu tratatul de pace, iar Japonia să-și constituie forțe militare în limitele permise de Constituție. Cele două tratate au fost semnate, după cum se știe, la 8 septembrie 1951, la San Francisco.

Începutul procesului de reconstituire a unor forțe militare japoneze îl întîlnim, însă, ceva mai înainte. Imediat după dezarmarea forțelor terestre și navale, autoritățile americane de ocupație au ordonat crearea unei unități speciale pentru deminarea porturilor și apelor teritoriale japoneze, cu un efectiv de 15.000 de oameni și 350 de nave. În mai 1948, la recomandarea forțelor navale de coastă ale SUA, a fost creată, în Japonia, Agenția de securitate maritimă, care a primit permisiunea să angajeze aproximativ 10.000 de foști membri ai forțelor navale japoneze, astfel încît, în domeniul naval, a existat, practic, o continuitate. Această agenție a constituit nucleul viitoarelor Forțe maritime de autoapărare.

Constituirea forțelor terestre și aeriene de autoapărare a urmat o cale mai complexă, procesul încheindu-se abia după semnarea Tratatului de pace și a Tratatului de securitate japono-american. La 8 iulie 1950, generalul MacArthur, comandantul forțelor americane de ocupație, a trimis o scrisoare primului ministru japonez, Shigeru Yoshida, cerîndu-i să înființeze o forță de poliție de rezervă, cu un efectiv de 75.000 de oameni, și să sporească efectivele Agenției de securitate maritimă cu încă 8.000 de oameni. În baza acestui document, la 10 august, a fost proclamată și a devenit efectivă ordonanța de constituire a Forțelor de poliție naționale de rezervă. Misiunea lor era de a „suplimenta" forțele de poliție existente, atît la nivel național și local, cît și pe cele locale autonome.

După obținerea independenței, prin semnarea Tratatului de pace și încetarea regimului de ocupație, guvernul Yoshida a efectuat o reformă administrativă, în cadrul căreia au fost unificate Forțele de poliție naționale de rezervă și Agenția maritimă de securitate, iar, la 1 august 1952, a fost înființată Agenția națională de securitate. Cu această ocazie, Forțele de poliție naționale de rezervă, al căror efectiv a fost sporit la 110.000 oameni, și-au schimbat denumirea, devenind Forța națională de securitate. De asemenea, unitățile din cadrul fostei Agenții maritime de securitate au primit numele de Forța de securitate a coastelor.

În cursul convorbirilor dintre primul ministru Yoshida și președintele Partidului progresist — partener în coaliția guvernamentală conservatoare —, la 27 septembrie 1952, s-a ajuns la un acord între forțele conservatoare nipone asupra necesității de a se „face clară politica pentru întărirea puterii forței de autoapărare, formulînd un plan de apărare pe termen lung, corespunzător posibilităților naționale și reducerii treptate a forțelor SUA staționate în Japonia, prin reorganizarea Forței naționale de securitate în Forțe de autoapărare și încredințarea acestora a unei noi misiuni de apărare împotriva unei agresiuni directe"*.

În 1953, guvernul SUA a devenit tot mai insistent în cererile adresate Japoniei de a-și spori forțele militare. La mijlocul lunii iunie 1953, în cadrul unei sesiuni parlamentare speciale, s-au înregistrat vii controverse în legătură cu faptul dacă Japonia trebuie să accepte ajutorul militar oferit de SUA în baza legii de asistență mutuală adoptat la Washington, care preconiza furnizarea de arme aliaților Statelor Unite în schimbul unui angajament din partea acestora de a-și spori forțele armate. În fapt, John Foster Dulles cerea Japoniei, ca o condiție pentru primirea acestui ajutor, să transforme Forța națională de securitate într-un potențial militar puternic. În cadrul negocierilor pentru încheierea Actului de securitate mutuală, care au început în iunie 1953 și s-au încheiat în martie 1954, partea americană i-a surprins pe japonezi prin cererile sale privind constituirea a 10 divizii cu efective de 325 000—350 000 de oameni. Ca urmare a acestor presiuni, guvernul japonez a sporit efectivele Forței naționale de securitate la 200 000 de oameni, iar personalul Forței de securitate a coastelor a fost dublat.

În cursul dezbaterilor parlamentare, guvernul Yoshida a fost interpelat dacă menține poziția de a nu reînarma țara și dacă Forța națională de securitate nu constituia deja o armată veritabilă, capabilă să treacă la acțiune militară. Răspunzînd interpelărilor, la 11 noiembrie 1953, primul ministru declara că, prin potențial de război, înțelege capacitatea de a dispune de un armament modern și că, chiar dacă ar constitui o armată, forțele de securitate nu posedă un astfel de potențial de război. În aceste condiții, au fost prezentate Dietei proiectele de lege privind constituirea Forțelor de autoapărare și a Agenției de apărare. În martie 1954, cele două proiecte de lege au fost adoptate numai după prelungirea dezbaterilor și chemarea la ordine a deputaților conservatori surprinși de intensitatea controverselor și a împotrivirii partidelor din opoziție. La 1 iulie 1954 au intrat în vigoare cele două legi, forțele de securitate fiind transformate în forțe terestre și maritime de autoapărare și au fost înființate Agenția de apărare și Forțele aeriene de autoapărare. La sfîrșitul aceleiași luni, guvernul a procedat la o nouă interpretare oficială a articolului 9 al Constituției, în cadrul dezbaterilor parlamentare, susținînd că existența de forțe armate, care nu constituie potențial de război, nu este contrară prevederilor constituționale.

Impunerea de către SUA a tratatelor de pace și de securitate, precum și a sistemului de securitate americano-japonez cu constituirea Forțelor de autoapărare, și interpretarea prevederilor Constituției în sensul că nu ar interzice existența lor, au dus la declanșarea unor puternice confruntări privind problemele apărării, precum și a uneia dintre cele mai ample mișcări pentru pace din lume, extrem de activă pe parcursul întregii perioade postbelice. Această mișcare, căreia i s-au a-

Primul ministru al Japoniei, Shigeru Yoshida, și secretarul de stat al SUA, John Foster Dulles, elaborează, în 1951, aranjamentul „Yoshida-Dulles" care a permis semnarea Tratatului de pace, la San Francisco, concomitent cu Tratatul de securitate Japonia-SUA, precum și constituirea Forțelor de autoapărare

* *„The Defense of Japan", Japan Defense Agency, Tokyo, October 1970, pg. 35.*

tegrat partidele comunist şi socialist, un larg evantai de organizaţii şi un mare număr de personalităţi, antrenind, practic, majoritatea populaţiei ţării, a proclamat, drept obiectiv fundamental al acţiunilor sale, apărarea prevederilor paşnice ale Constituţiei, văzind în orice încercare de amendare a lor un pericol de angrenare şi mai profundă a Japoniei în strategia militară a SUA şi de subordonare a intereselor naţionale celor americane; de asemenea, se cerea abrogarea sistemului de securitate americano-japonez, abolirea armelor nucleare, realizarea dezarmării, a unei Japonii paşnice, neutre, nealiniate şi prospere. Insistenţele şi presiunile SUA pentru a determina constituirea unui potenţial de război japonez, corespunzător strategiei elaborate la Washington, au fost în mare măsură anihilate de mişcarea pentru pace, care a constrîns guvernele liberal-democrate să menţină cheltuielile militare, în general, sub nivelul de 1 la sută din produsul naţional brut, să elaboreze şi să respecte cele trei principii nenucleare — de a nu produce, poseda şi introduce arme nucleare pe teritoriul ţării —, să obţină, în 1960, ameliorarea unora dintre clauzele Tratatului de securitate americano-japonez, să susţină pe plan internaţional poziţii în favoarea destinderii, dezarmării şi păcii.

Ce sînt Forţele de autoapărare?

Răspunsul la această întrebare diferă în funcţie de poziţia pe care forţele politice nipone se situează în raport cu Constituţia. Primul document japonez guvernamental în problemele apărării — Cartea Albă din 1970 — recunoştea că, în Japonia, nu s-a ajuns la un consens privind problemele apărării, inclusiv existenţa Forţelor de autoapărare, gradul de înarmare a lor, sistemul de securitate japono-american etc. Se consideră că gîndirea poporului japonez în problemele apărării este caracterizată de mai mulţi factori, între care rănile lăsate de cel de al doilea război mondial, încă dureroase, şi repulsia, încă puternică, faţă de militari, resimţită din timpul războiului. Există o tendinţă — nota documentul menţionat — ca acest resentiment să devină atît de puternic, încît să respingă chiar şi Forţele de autoapărare. Totodată, japonezii sînt singurul popor care a trăit tragedia bombardamentului atomic. În plus, constituirea puterii militare a Japoniei a fost hotărîtă în perioada ocupaţiei, fără ca poporul japonez să aibă posibilitatea de a decide el însuşi. Referindu-se la raporturile dintre cetăţeni, în general, şi membrii Forţelor de autoapărare, documentul menţionează o serie de „probleme care afectează moralul personalului Forţelor de autoapărare". Între acestea, „dilema constituţională", ca rezultat al faptului că cercuri largi ale opiniei publice nipone, inclusiv partide politice reprezentate în Dietă, între care partidele comunist şi socialist, consideră Forţele de autoapărare drept neconstituţionale. În acelaşi sens sînt amintite şi acţiunile juridice iniţiate, cu diferite prilejuri, care au pus sub semnul întrebării constituţionalitatea acestor forţe. Sînt, totodată, consemnate cazuri cînd personalului Forţelor de autoapărare i-a fost refuzat dreptul de a-şi înregistra reşedinţa de către autorităţile municipale sau cazuri de „discriminare" din partea unor cetăţeni japonezi. Au fost şi cazuri în care militarilor li s-a cerut să se retragă de la examenele de admitere la universităţi sau cînd li s-au respins cererile de a se prezenta la asemenea examene. Situaţii similare s-au semnalat şi la unele competiţii sportive cînd membri ai Forţelor de autoapărare au fost nevoiţi să se retragă sau să revină asupra cererii de participare.

Este de menţionat că şi presa internaţională priveşte, în general, problema constituţionalităţii Forţelor de autoapărare, detaşîndu-se sau chiar afirmînd că acestea sînt neconstituţionale. Astfel, cităm, spre exemplificare, un articol al ziaristului francez Philippe Pons, în „Le Monde", care, după ce consemnează prevederile articolului 9 al Constituţiei Japoniei, conchide: „Este limpede inutil de a mai insista că «Forţele de autoapărare» sînt «în afara legii»"*. De asemenea, ziaristul francez Robert Guillain, în cartea sa „Japon Troisième Grand", apreciază că guvernul Shigeru Yoshida a violat Constituţia, atunci cînd a hotărît să creeze Forţele de autoapărare. „Recitind articolul 9 — scrie el —, este clar şi categoric care a fost intenţia aliaţilor cînd au ocupat arhipelagul în 1945: ei voiau să facă din poporul japonez un popor lipsit pentru totdeauna de posibilitatea utilizării armelor. Pentru a schimba sensul articolului 9, a trebuit să se recurgă la sofisme puţin convingătoare care să permită ceea ce se interzicea. Aşa a apărut marele argument pe care îl repetă din 1951 partea conservatoare, cu sprijinul nefericit al americanilor (care par, de altfel, să fie autorii): orice popor are un drept natural de legitimă apărare; în consecinţă, acest drept nu a putut fi abolit de articolul 9, ceea ce acesta a vrut să interzică sînt forţele ofensive, nu forţele de apărare. Se vede ce ar vrea o asemenea argumentare. În faţa unui tribunal occidental care ar judeca problema, este probabil că ea nu ar lua mult timp şi că decizia bătrînului Yoshida** ar fi judecată neconstituţională"***.

Pentru forţele progresiste nipone, apărarea Constituţiei paş-

** Revista „Lumea" nr. 48 din 23 noiembrie 1978, pag. 30*
*** Shigeru Yoshida — 1878–1967*
**** „Japon Troisième Grand", Editura Seuil, 1969, pag. 213–214*

Shigeru Yoshida semnînd, la 8 septembrie 1951, Tratatul de la San Francisco

Unități ale Forțelor de autoapărare defilînd la parada organizată anual, la 26 octombrie, pe terenul de instrucție aparținînd Forțelor terestre de autoapărare de la Asaka, prefectura Saitama

nice este direct legată de combaterea tendințelor de dreapta din țară, a implicațiilor negative ale sistemului de securitate americano-japonez pentru afirmarea independentă și suverană a Japoniei pe plan internațional. În condițiile specifice ale Japoniei postbelice, îndeosebi ale puternicelor sentimente pacifiste, corolar al aspirațiilor spre o dezvoltare pașnică ale poporului japonez, crearea Forțelor de autoapărare, la inițiativa autorităților de ocupație, a generat puternice controverse în ce privește constituționalitatea lor.

Potrivit doctrinei militare japoneze oficiale, Forțele de autoapărare constituie forța armată pe care Japonia o menține în scopul declarat al exercitării dreptului la apărare, ca stat independent. Ele dispun de un personal de peste 300 000 de oameni, în care se includ militarii în uniformă, cadeții Academiei Naționale de Apărare, studenții Colegiului Medical Național de Apărare și rezerviștii. Numărul autorizat prin lege al personalului militar în uniformă este de 287 662 persoane, din care 180 000 repartizați Forțelor terestre de autoapărare, 41 388 — Forțelor maritime de autoapărare și 44 575 — Forțelor aeriene de autoapărare.

Odată cu semnarea Tratatului de pace* și a Tratatului de securitate japono-american, guvernul japonez a reinterpretat, în mod oficial, articolul 9 al Constituției, pentru a conferi legitimitate procesului de creare a unor forțe militare proprii. În timpul dezbaterilor din Dietă asupra proiectelor de lege privind Actul de securitate mutuală Japonia—SUA, în iulie 1953, guvernul Yoshida a oferit prima interpretare a articolului 9 al Constituției: „Articolul 9 al Constituției interzice menținerea de potențial de război, atît în caz de agresiune, cît și în caz de autoapărare. În acest sens, expresia «potențial de război» se referă la capacitatea de a purta un război modern. Nu este contrar Constituției ca Japonia să dispună de forțe care nu constituie un potențial de război»**. Noțiunea de „potențial de război" este definită de guvernul Yoshida în felul următor: „Constituția Japoniei interzice țării să dispună de un potențial de război. Termenul «potențial de război» desemnează o forță militară capabilă de a duce un război modern, de o manieră eficace. Poliția națională de rezervă nu a atins acest stadiu, ea nu constituie un «potențial de război» și, în consecință, nu este neconstituțională"***.

După căderea guvernului Yoshida, în decembrie 1954, devine prim-ministru Ichiro Hatoyama, partizan al revizuirii Constituției. Acest guvern a lărgit interpretarea articolului 9: „Menținerea unui potențial minim de război, suficient numai pentru apărarea teritoriului, nu este contrară spiritului Constituției", declara Hatoyama, la 16 iunie 1955, în fața Camerei Reprezentanților, precizînd: „Este posibil să ataci bazele inamice în scopul autoapărării"****. Întrucît majoritatea membrilor Dietei era împotriva amendării Constituției, guvernul Hatoyama a renunțat la intenția de a obține reformularea articolului 9, recurgînd doar la reinterpretarea lui pentru a se permite, astfel, reorganizarea Forțelor de autoapărare. De atunci, guvernele liberal-democrate au procedat la întărirea treptată a Forțelor de autoapărare în limitele asigurate de reinterpretarea articolului 9. În iulie 1956, a fost înființat Consiliul Național de Apărare, iar în mai 1957 a fost adoptată „Politica de bază pentru apărarea națională", trecîndu-se la elaborarea de planuri de dezvoltare a Forțelor de autoapărare și a principiilor de bază ale apărării Japoniei, în conformitate cu interpretările date Constituției de guvernele liberal-democrate.

Deși, începînd cu 1954, bugetele militare au crescut substanțial, ele au scăzut ca procentaj din produsul național brut, dat fiind ritmul mai înalt de creștere a acestuia. Astfel, de la 1,35 miliarde yeni, reprezentînd 1,52 la sută din PNB, în 1954, se ajunge la 155,6 miliarde yeni, reprezentînd 0,99 la sută din PNB, în 1960, dată de la care se instituie tacit, ca urmare a marilor demonstrații din acei ani, plafonul de 1 la sută din PNB pentru bugetul militar al țării. Tot ca urmare a marilor demonstrații populare din 1954 — declanșate de contaminarea radioactivă a echipajului unui vas de pescuit japonez în timpul unei experiențe atomice americane pe platoul Bikini, din Pacific —, precum și din anii următori, au fost formulate și, ulterior, reluate și afirmate oficial cele trei principii nenucleare ale Japoniei — de a nu produce, poseda și introduce arme nucleare pe teritoriul țării.

În octombrie 1970, Agenția de apărare publica prima „Carte albă în problemele apărării". Date fiind împrejurările neobișnuite în care au fost înființate Forțele de autoapărare și faptul că problemele apărării au fost abordate cu reticență în dezbaterile politice, apariția acestui document marchează o nouă orientare în doctrina militară japoneză. Directorul general al Agenției de apărare, Yasuhiro Nakasone, care preluase funcția în ianuarie 1970, explica, de altfel, în declarația făcută cu prilejul publicării documentului, motivele care l-au determinat să ia o asemenea hotărîre. Între altele, sublinia el, s-au avut în vedere atenuarea criticilor la adresa politicii militare a guvernului, atît pe plan intern cît și extern, ridicarea moralului personalului militar, atenuarea resentimentelor opiniei publice nipone față de tot ce ține de domeniul militar. Yasuhiro Nakasone propunea, pentru stadiul de atunci al dezvoltării Forțelor de autoapărare, un concept pe care l-a denumit ca fiind al

---

* *Tratatul de pace cu Japonia nu a fost semnat, după cum se știe, de o serie de țări între care URSS, R.P. Chineză și Indonezia.*

** *„Cahiers du Japon" nr. 1 Eté 1979, pag. 70*

*** *și* **** *„Cahiers du Japon" nr. 1 pag. 71–72*

unei „națiuni nenucleare de mărime medie". În esență, el susținea că, spre deosebire de gîndirea occidentală, care implică ideea preconcepută că marile puteri economice vor deveni, inevitabil, mari puteri militare, japonezii „sfidează acest mod de gîndire și declară că Japonia va deveni o mare putere în sens economic, dar niciodată în sens militar"*.

Politica de apărare a Japoniei a fost redefinită în 1976 cînd a fost emis conceptul „Forței standard de apărare", potrivit căruia toate funcțiile de apărare trebuie să fie astfel stabilite încît, cu minimum de acțiuni, să poată fi confruntat orice tip de agresiune cu arme convenționale. Directivele Consiliului Național al Apărării precizau că adoptarea acestui concept era condiționată de menținerea sistemului de securitate Japonia—SUA, reaminteau cele trei principii nenucleare și interdicțiile privind exporturile de arme, fixînd, oficial, la 1 la sută din PNB plafonul bugetului apărării. În noiembrie 1978 au fost aprobate „Principiile călăuzitoare ale colaborării nipono-americane în domeniul apărării". Între Japonia și SUA începe, astfel, o nouă etapă în dezvoltarea relațiilor militare, vizînd în esență măsurile pentru punerea în aplicare a Tratatului de securitate Japonia—SUA. Între altele, Japonia s-a angajat să participe activ la elaborarea operațiunilor de luptă comune, la crearea unor organe de coordonare, la culegerea și schimbul de informații secrete, la organizarea unui sistem unic de asigurare tehnico-materială. A fost creată o linie de comunicații între Forțele de autoapărare și Pentagon, precum și cu Statul major american din Hawaii, o rețea de comitete și subcomitete pentru examinarea activității militare comune. De asemenea, s-a hotărît participarea Forțelor de autoapărare la manevrele RIMPAC, programate pentru primăvara anului 1980, la care, pentru prima dată, Japonia urma să activeze alături de forțe armate ale SUA, Australiei, Noii Zeelande, Filipinelor și Coreei de Sud. Anunțarea intenției de a participa la manevre militare multinaționale în largul Pacificului, la distanțe mai mari de 1000 de mile marine de coaste, a stîrnit proteste puternice, guvernul devenind obiectul a numeroase interpelări formulate de opoziție în parlament. Se știe că, în viața politică japoneză, s-au înregistrat numeroase controverse privind aria în care Forțele de autoapărare pot să-și îndeplinească misiunile. Articolul 9 al Constituției interzice clar orice trimitere în afara teritoriului național a oricăror formațiuni militare sau participarea la acțiuni militare multinaționale, iar opinia publică japoneză a reacționat întotdeauna hipersensibilă la cea mai mică sugestie că unități ale Forțelor de autoapărare ar putea să fie trimise vreodată în străinătate, chiar pentru misiuni pașnice, sub egida ONU. (Numeroase polemici au fost declanșate, de-a lungul anilor, de încercările de a include formațiuni ale Forțelor de autoapărare în misiuni de menținere a păcii, inițiate de ONU.)

De la angajamentul declarat al guvernului japonez, în 1980, de a proteja liniile de aprovizionare ale Japoniei pe o rază de 1 000 de mile marine, se trece, în 1984, la semnarea unui protocol cu SUA privind efectuarea unor operațiuni comune în această zonă. Din 1982, se elaborează, de asemenea, noi programe de modernizare și întărire a capacității de luptă a Forțelor de autoapărare.

Odată cu aprobarea bugetului militar pe anul financiar 1987, cu toată împotrivirea partidelor de opoziție care au votat împotrivă, majoritatea liberal-democrată din Camera Reprezentanților a impus, — contrar tradiției nipone a consensului în problemele de importanță deosebită — și adoptarea unei Declarații-program în virtutea căreia sumele pentru achiziționarea de noi echipamente militare și sisteme de arme în perioada 1986—1990 se vor ridica la 18 400 miliarde de yeni (aproximativ 121 miliarde de dolari), fără posibilitatea unei revizuiri ulterioare. Potrivit relatărilor presei internaționale, la Tokio se vorbește, în prezent, și de achiziționarea unor arme considerate anterior drept „ofensive" și, deci, interzise de Constituție, cum ar fi o navă portelicoptere, iar Agenția de apărare a înființat un comitet de studii pentru achiziționarea

* „The Defense of Japan", Japan Defense Agency, oct. 1970

O unitate a Forțelor aeriene de autoapărare la parada anuală a Forțelor de autoapărare

de radaruri și avioane avansate de supraveghere antisubmarin, de aparate de alimentare în zbor, care ar mări considerabil aria de acțiune a Forțelor aeriene de autoapărare etc.

Pe ce cale se va angaja Japonia?

Această întrebare revine tot mai insistent. Anunțînd decizia de abandonare a plafonării cheltuielilor militare, guvernul japonez a dat asigurări că măsurile preconizate nu vor afecta prevederile pașnice ale Constituției și a reafirmat cele trei principii nenucleare. S-a reafirmat faptul că Japonia nu dispune de posibilitatea de a deveni o mare putere militară. Decizia a fost întîmpinată, însă, cu critici violente de partidele din opoziție. Comuniștii și socialiștii japonezi au calificat-o drept o violare a Constituției și și-au exprimat neliniștea în legătură cu calea pe care este angajată Japonia. O asemenea îngrijorare este împărtășită de largi cercuri ale opiniei publice nipone și internaționale, avîndu-se în vedere cererile unor oameni politici și de afaceri de a se trece la fabricarea și achiziționarea, de către Forțele de autoapărare, a unor sisteme de arme din ce în ce mai perfecționate, sub pretextul că, odată cu dezvoltarea tehnologiei militare, arme considerate odinioară ofensive și-ar fi pierdut acest caracter. Astfel, în virtutea acestui raționament, s-ar putea trece, în viitor, la achiziționarea de portavioane și chiar de „arme nucleare tactice, pur defensive, care nu ar contrazice conceptul de autoapărare". Încă în anul 1977, generalul Hiroomi Kurisu, președintele Comitetului unit al șefilor de state majore, argumenta că este imposibil să se tragă o linie de demarcație între strategiile ofensive și cele defensive și că forța pe care o include o capacitate de descurajare, de natură să nu creeze temeri pentru securitatea bazelor interne ale unui inamic potențial, este ineficientă. El considera că puterea defensivă și forța de descurajare nu sînt „principii care ar putea coexista cu ușurință"*.

Există și oameni politici niponi care consideră că Japonia ar trebui să dispună de propria sa armă nucleară, deoarece, în opinia lor, este dificil ca țara să devină o mare putere fără a

* „Far Eastern Economic Review", 14 martie 1980, pag. 19

dispune de capacitate nucleară proprie, depinzînd de bunăvoința altora, respectiv de umbrela nucleară americană. Chiar foști membri ai unor guverne liberal-democrate, inclusiv cadre de conducere ale Agenției de apărare, n-au exclus eventualitatea ca Japonia să se înarmeze nuclear, în scopuri defensive. Ichiro Nakagawa, fost director general al Agenției de Știință și Tehnologie, în 1980, opina, la numirea sa în guvern, că „dacă situația mondială se schimbă drastic, trebuie luată în considerare înarmarea cu arme nucleare"*. De asemenea, pe cînd era încă director general al Agenției de apărare, în 1980, Joji Omura preciza că, și în baza actualei Constituții, Japonia poate poseda arme nucleare tactice, strict pentru autoapărare, arme care să fie montate pe vectori, cum sînt rachetele sol-aer „Nike" și obuzele de „howitzere" de 203 mm, ce pot fi dotate cu încărcături nucleare**, iar Akira Shiota, fost, în aceeași perioadă, director al Biroului de apărare al Agenției de apărare, declara în Dietă, la 20 octombrie 1980, că Japonia este îndreptățită să posede arme nucleare pentru autoapărare, precum și arme biologice și chimice, dar guvernul nu are intenția să achiziționeze asemenea arme***.

Totuși, majoritatea comentatorilor politici japonezi subliniază că prevederile pașnice ale Constituției constituie un factor restrictiv eficient în ceea ce privește creșterea puterii militare a Japoniei, atît în prezent cît și în viitorul previzibil. De asemenea, în actualele condiții interne și internaționale, cu greu ar putea fi adoptată o hotărîre de sporire accentuată a cheltuielilor militare, la nivelul celorlalte țări occidentale industrializate, în grupul cărora este inclusă și Japonia de către guvernul de la Tokio. Și aceasta, cu atît mai mult cu cît, la proporțiile Japoniei, aceste cheltuieli se situează, după cum am văzut, în rîndul primelor opt bugete militare din lume.

Pe de altă parte, costul militarizării ar reduce, pe lîngă numeroase alte implicații, nu numai capacitatea economiei nipone de a depăși dificultățile cu care este în prezent confruntată mai ușor decît celelalte state occidentale cu bugete militare mari, ci și nivelul de trai al populației. Se știe că absența unei forțe militare majore, menținerea cheltuielilor militare aproape la același nivel în întreaga perioadă postbelică, practic sub nivelul de 1 la sută din PNB, au adus Japoniei avantaje uriașe în raport cu concurenții occidentali, au făcut posibilă o concentrare a investițiilor, forței de muncă și energiei naționale în promovarea dezvoltării industriale. S-a spus, în repetate rînduri, că, între statele occidentale, Japonia a reușit să economisească, imediat după cel de al doilea război mondial, resursele financiare pe care celelalte țări — de asemenea în curs de reconstrucție a economiilor lor, ca Marea Britanie și Franța — le-au consacrat refacerii dispozitivului lor militar. Japonezii înșiși subliniază, cu cele mai diferite prilejuri, avantajele și rolul nivelului redus al cheltuielilor militare, în raport cu produsul național brut, care s-a dovedit a fi unul dintre factorii ce au stat la baza „miracolului economic nipon". Mulți comentatori străini împărtășesc acest punct de vedere. Amintim doar pe publicistul francez Robert Guillain, care subliniază că, în perioada postbelică, Japonia a fost avantajată de absența coloniilor și a unei armate puternice, ceea ce a permis utilizarea, cît mai eficientă, atît a potențialului său uman, cît și a resurselor cruțate pentru refacerea și dezvoltarea economică. În opinia sa, cruțarea resurselor și avantajele realizate de Japonia, neurmînd pe ceilalți „mari" în politica lor tradițională de putere, nu trebuie să fie măsurate numai în cifra cheltuielilor bugetare. „Numeroase avantaje importante nu sînt cifrabile: este vorba de faptul că mii de muncitori în plus sînt disponibili pentru sarcini pozitive, de construcție, că mii de creiere în plus se consacră progresului, grație industriei și comerțului, că industria, în special industria grea și mecanică, în loc să lucreze din plin pentru acumularea de echipament de război, lucrează pentru creșterea producției și a echipamentelor productive. „Redevențele" unei politici de pace — opinează comentatorul francez — depășesc pe cele ale unei politici de înarmare. Ceea ce economiștii numesc efectul cumulativ al investițiilor — crearea unei noi uzine atrage comenzi în toate celelalte ramuri ale industriei — acționează din plin în Japonia, fără pierderi în activități neproductive. Se poate, într-adevăr, vorbi de un „cerc virtuos" al investițiilor, cum spun economiștii, adică de un proces cumulativ de expansiune, care, în ultimă analiză, se traduce printr-o creștere mai rapidă a nivelului de viață al națiunii"*.

În ceea ce privește o eventuală renunțare a Japoniei la principiile nenucleare și trecerea la înarmarea nucleară, majoritatea observatorilor consideră exclusă o asemenea perspectivă, deși țara dispune de capacitatea tehnologică și financiară necesară. Cunoscuta „alergie nucleară" a poporului japonez, reflex al bombardamentelor de la Hiroshima și Nagasaki, constituie un factor restrictiv care nu poate fi ignorat de nici un guvern. În același timp, un complex de factori politici, economici, sociali, de ordin strategic, interni și externi, pledează împotriva reînarmării și nuclearizării țării, care ar constitui un risc atît sub aspect politic, cît și strategic, ar acționa ca un mecanism de autodistrugere, dată fiind vulnerabilitatea acestui stat insular, cu mari aglomerări urbane și industriale concentrate pe suprafețe mici, ar reînvia temerile din trecut față de militarismul japonez, mai ales în Asia, ar da un nou impuls, cu consecințe imprevizibile, cursei înarmărilor. Pe de altă parte, deși Statele Unite își continuă presiunile asupra Japoniei pentru sporirea cheltuielilor militare și integrarea forțelor nipone în dispozitivul militar american din Pacific, pe măsura întăririi poziției japoneze, în ansamblu, în special sub raport economic, atitudinea Washingtonului devine tot mai echivocă, urmărind în fapt depistarea și preluarea tuturor tehnologiilor japoneze utile forțelor militare americane, realizarea unui transfer constant de tehnologie niponă spre SUA.

Dezbaterile privind Japonia de astăzi, sentimentele politice și opiniile japonezilor și ale străinilor concordă în aprecierea că ea dispune de potențialul economic și uman de natură să constituie ceea ce întrunește elementele unui mare potențial militar. Transformarea acestui potențial militar în realitate nu ar putea, în nici un caz, decurge dintr-o necesitate economică, ci ar fi doar rezultatul unei decizii politice, al unei interacțiuni, puțin probabilă, în sens negativ, a proceselor și mecanismelor economice, politice și sociale complexe ale societății japoneze, al unei alunecări spre dreapta a raportului de forțe între partidele și grupările politice din această țară. O asemenea evoluție ar pune, însă, sub semnul întrebării întreaga politică postbelică a Japoniei, căci, chiar neînarmată, această țară și-a asumat un rol preponderent pe plan internațional, iar forța sa economică, în condițiile intensificării confruntării din-

* *„JPS Weekly Bulletin", 26 iunie 1980, pag. 14*
** *Agenția „Kyodo", 16 sept. 1980*
*** *„Japan Press News", 31 oct. 1980, pag. 6*

* *„Japon Troisième Grand", Editura Seuil, 1969, pag. 221–224*

În cadrul campaniei vizînd atenuarea ostilității opiniei publice japoneze față de sporirea cheltuielilor militare, Forțele de autoapărare organizează acțiuni de captare a bunăvoinței, cu sprijinul copiilor

Participanți la una dintre numeroasele demonstrații de amploare organizate la Tokio în favoarea dezarmării și păcii

tre blocuri și alianțe militare, are și o importanță militară directă.

După cum se înfățișează situația, Japonia poate să-și continue expansiunea economică numai într-o lume cu o relativă stabilitate, cu relații comerciale neprotecționiste, care să-i asigure accesul la resursele necesare — ea fiind primul sau al doilea importator occidental la principalele materii prime — și la piețele de desfacere a produselor sale. Pentru numeroase alte rațiuni, Japonia are mult de investit în pacea mondială.

În condițiile actuale, Japonia poate avea un rol important în crearea unei lumi pașnice și prospere, în edificarea unei noi ordini economice și politice internaționale prin folosirea, în scopuri constructive, a puterii sale economice și a resurselor tehnologice nipone pentru dezvoltarea mondială. Cu atît mai mult cu cît, pe plan internațional, se manifestă un sprijin covîrșitor pentru un rol pașnic și constructiv al Japoniei în lume, sprijin evident atît la ONU cît și în general în ansamblul eforturilor pe plan mondial. Totodată, forța și amploarea mișcării pentru pace din Japonia — expresie a voinței și aspirațiilor pașnice ale poporului japonez, singurul care a suferit ororile bombardamentului atomic — se bucură de un larg ecou internațional, dînd noi impulsuri mișcărilor împotriva cursei înarmărilor, pentru apărarea dreptului fundamental al popoarelor la viață liberă și independentă, la pace și progres.

Paul Diaconu

„El boliviano"

Hiperinflația care afectează Bolivia în ultimii ani a devalorizat într-atît moneda națională, încît un dolar SUA ajunsese să echivaleze cu... două milioane de pesos. Guvernul a decis, în aceste condiții, lansarea unei noi monede, „el boliviano", valorînd un milion de pesoși vechi. Cantitatea imensă a foștilor pesoși de hîrtie, scoși din uz, ar putea deveni acum materie primă pentru fabricarea de hîrtie și carton, s-a anunțat oficial. Banca centrală din Bolivia a precizat că studiază o cerere făcută, în acest sens, de cîteva întreprinderi particulare. Aceeași instituție a arătat că, dată fiind cantitatea mare a pesoșilor, arderea lor ar putea fi dificilă și eventual costisitoare, ceea ce face indicată acceptarea ofertei făcute de fabricile de hîrtie.

Renunțare

În fața apatiei și totalei lipse de interes a publicului, firma londoneză de licitație „Phillips" a trebuit să-și retragă oferta de vînzare a șepcii militare a lui Hitler. Firma în cauză spera să obțină pe acest obiect circa 25.000 de lire sterline, dar, dată fiind atmosfera de tăcere ostilă din sală și lipsa oricărei cereri – deși licitația ajunsese la jumătatea cifrei cu care începuse –, totul s-a încheiat printr-o strategică și plină de semnificații renunțare...

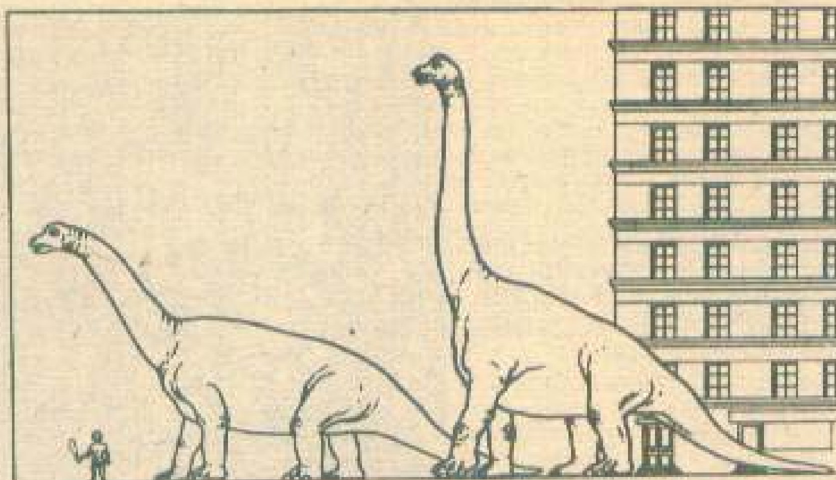
Premiu

Premiul mondial Cino del Duca pe 1987 a fost acordat, la Paris, doctorului Denis Burkitt, pentru cercetările sale privind posibilele cauze ale apariției cancerului. Originar din Irlanda de Nord, Denis Burkitt, chirurg de formație, în vîrstă de 76 de ani, și-a realizat cercetările în Africa și a dat o „orientare complet nouă" investigațiilor asupra cancerului. El a descoperit o formă de cancer, denumit „boala lui Burkitt", care apare la mandibula copiilor din Africa, în strînsă legătură cu anumite condiții de temperatură, higrometrie, altitudine și latitudine. Creat în 1969, premiul internațional Cino del Duca, dotat cu 200.000 franci (34.000 dolari), recompensează anual acea persoană a cărei operă, științifică sau literară, constituie „un mesaj de umanism modern".

Poet

Gregory Rogge, în vîrstă de 13 ani, a cîștigat premiul întîi la un concurs internațional de poezie infantilă, desfășurat la Bruxelles. Poemul, consacrat păcii, începe cu versul: „Scufund penița în călimara inimii mele...". Tînărul poet s-a deplasat la New York, unde a înmînat poemul său secretarului general al ONU, Javier Perez de Cuellar.

Despre dinozauri și oameni

Ciudat, nu? Au dispărut de pe suprafața Pămîntului acum cîteva zeci de milioane de ani și iată-i din nou în actualitate. Li se consacră studii, cărți, cercetări științifice. Au dominat planeta noastră vreme de 150 milioane de ani. Erau uriași, unii atingînd înălțimea unui imobil între 4 și 7 etaje, feroci, vedeau clar și în timpul nopții, alergau repede, nimic și nimeni nu putea rezista teribilelor lor ghiare. Și totuși s-au stins, au murit.

Dar dacă dinozaurii, căci despre ei este vorba, au dispărut în plin apogeu al existenței lor, oare aceeași soartă nu-i poate aștepta și pe actualii stăpîni ai Terrei, oamenii? Cu atît mai mult cu cît, din toate ipotezele în legătură cu drama dinozaurilor, două școli de gîndire încearcă să-și afirme, azi, întietatea, deși sînt și ele destul de viguros contestate: cea care consideră ca primordiala, unica și rapida cauză a exterminării acestor gigantice reptile o constituie apariția, spre sfîrșitul erei secundare, a unei perioade glaciare; a doua opinie, că, de fapt, explicația n-o poate oferi decît coliziunea Pămîntului cu o uriașă cometă. Și într-un caz, și în altul, s-ar fi produs deci o „iarnă nucleară", cu alte cuvinte perspectiva ce ne-ar aștepta astăzi în cazul unui război nuclear.

De aici și înverșunarea cu care se caută astăzi o explicație științifică a dispariției dinozaurilor.

Ambele teze, sau școli de gîndire, sînt produsul epocii contemporane, al erei atomice. Problema dinozaurilor i-a preocupat, totuși, pe oamenii de știință mai de mult, dar, este adevărat, nu la intensitatea de astăzi și, în tot cazul, în limitele cunoașterii științifice din epocile respective. De pildă, prin anii 1800, cei care se ocupau cu precădere de această problemă de ordin științific erau medicii. Ei, în mod normal, considerau că dinozaurii au murit din cauza unei tare, a unei boli. Aplicau, cu alte cuvinte, dinozaurilor, cauzele și efectele maladiilor umane. De exemplu: dimensiunile lor gigantice au provocat dinozaurilor un soi de boală a vertebrelor, de reumatism ucigaș. Dar, cum, în general, nu se moare de reumatism, teoria a fost respinsă. Apoi, a fost rîndul obezității care ar fi putut provoca reptilelor un infarct miocardic. Sau, că ajungînd la apogeul evoluției, genele dinozaurilor le-ar fi comandat autodistrugerea. Au fost avansate și ipoteze hazlii: creierul reptilelor fiind minuscul în raport cu trupul, dinozaurii erau așa de proști, încît s-au mîncat reciproc pînă la extincția totală a speciei.

După epoca de înflorire a acestor „explicații medicale", a venit rîndul reîntoarcerii la iratio-

Și dacă ar fi trăit?

Dintre toate speciile de dinozauri cunoscute, cele mai interesante pentru savanții care se ocupă de această problemă sînt stenoychozaurii. Un schelet din această specie, descoperit în provincia Alberta din Canada, în 1967, a confirmat ipoteza unor paleontologi că facultățile excepționale ale acestor dinozauri au atras importante modificări în repartiția zonelor de activitate cerebrală. Care sînt aceste facultăți?

În primul rînd, aceste reptile erau bipede. Labele lor anterioare erau formate din degete lungi, de o surprinzătoare capacitate de a reacționa sensibil la lucrurile pe care le ating. Ghiarele erau retractabile, ca la pisică. Ochii, în formă de farfurie, vedeau și ce este în față, și ce este în spate, și, în plus, dispuneau de o acuitate vizuală care le permitea să vîneze și noaptea. Cu alte cuvinte, erau, din acest punct de vedere, mai bine echipați ca noi, oamenii. În plus, la fel ca la oameni, creierul mic și bulbul rahidian erau, deja, pentru vremea aceea, foarte dezvoltate. După opinia unui ilustru savant francez, Leonard Ginsburg, „reptilele erau deja angajate într-un proces care se dezvolta în mod excepțional". În raport cu ele, mamiferele epocii erau cu totul arierate. Speriate, timorate, timp de aproape două sute de milioane de ani, ele au ratat toate ocaziile de a deveni o specie dominantă. Reptilele, în schimb, au sesizat toate șansele oferite de natură. În primul rînd, ele s-au diversificat în peste șase sute de specii, de la 20 centimetri la 17 metri înălțime, pentru a stă-

nal. Biserica și șarlatanii s-au găsit, la un moment dat, pe aceeași undă de gîndire: dinozaurii „au fost pedepsiți de o putere divină, pentru că deveniseră prea monstruoși"; alții erau de părere că dinozaurii n-au mai avut loc în Arca lui Noe, iar pentru cei mai imaginativi, ei au fost suprimați de extratereștri, lăsînd loc liber dezvoltării urmașilor lui Homo sapiens.

Lăsînd la o parte toate aceste elucubrații, să revenim la teoriile contemporane, adică la cele două ipoteze ce se confruntă astăzi. Deci, teza perioadei glaciare, intervenită acum 65 milioane de ani, perioadă foarte lungă și riguroasă, contra tezei impactului Terrei cu un corp ceresc. În mare, paleontologii sînt în favoarea glaciațiunii, în timp ce astronomii și biologii sînt partizanii tezei privind „cometa ucigașă". Firește, și pentru unii, și pentru alții, un răspuns satisfăcător rămîne încă foarte dificil. În fond, există puține mijloace pentru a cunoaște istoria unei perioade pe cît de îndelungată pe atît de îndepărtată în timp. Practic, nu se prea știe nici cînd au apărut dinozaurii. Printre paleontologi circulă teoria gradualistă, potrivit căreia aceste gigantice reptile au cunoscut, de-a lungul existenței lor, crize prelungite care au dus, încetul cu încetul, la dispariția speciei. În ce privește efectele erei glaciare, descoperirea unor schelete și urme de reptile gigantice par să dovedească faptul că cele găsite în nord, în Canada, de pildă, sînt cu cîteva milioane de ani mai bătrîne decît cele găsite mai la sud. S-ar părea, ca atare, că, în perioada glaciară, reptilele au coborît spre Sud, pentru a scăpa de îngheț. Fără succes, însă. Iar modificarea climatului a fost negativ influențată și de retragerea dramatică, pe sute de kilometri, a oceanelor și mărilor.

Cît despre „catastrofiști", partizanii tezei impactului cu un corp ceresc, argumentul lor principal constă, deocamdată, în descoperirea în rocile datînd de la sfîrșitul erei terțiare a unui strat subțire de argilă foarte bogat în iridium. Or, iridium se găsește deseori în meteoriți. Dar cum li s-a reproșat că nicăieri pe Terra nu se găsește urma unui asteroid suficient de mare pentru a provoca o catastrofă de proporții, autorii tezei, profesorii (tatăl și fiul) Luis și Walter Alvarez de la Universitatea Berkley din California explică acest lucru prin faptul că asteroidul cu pricina nu s-a lovit de Pămînt, ci s-a pulverizat în aer, formînd un strat atît de des și gros de praf, încît a obturat total lumina și căldura soarelui. De aici frigul și întunericul, de aici noaptea și iarna îndelungată. În sprijinul acestei explicații ar putea fi adus și calculul făcut de experții militari americani de la centrul de cercetări de la Los Alamos potrivit cărora căderea unei comete cu un diametru de 10 kilometri, care ar veni spre Pămînt cu o viteză medie de două sute de mii de kilometri pe oră, ar zgudui planeta noastră cel puțin de o sută de mii de ori mai tare decît ar putea-o face un serios bombardament atomic. Și aceasta, în cazul unei comete, care e compusă doar din bulgări de gheață și pulbere, și nu din adevărate blocuri de rocă dură, cum sînt meteoriții și asteroizii. Teza „alvarezilor", aparent simplă, s-a găsit cam strîmtorată cînd doi paleontologi de la Universitatea din Chicago, după ce au trecut în revistă dispariția a 250 de mii de specii într-o perioadă de 250 milioane de ani, au comunicat descoperirea unui fapt insolit: o anume regularitate a „extirpațiilor în masă", care s-ar produce la fiecare 26 milioane de ani. După calculele lor, noi, pămîntenii, ne-am afla chiar între două catastrofe, deci am putea trăi liniștiți încă 13 milioane de ani. Ceea ce ne-ar lăsa destul timp pentru găsirea unor soluții care să ne asigure supraviețuirea.

Toate teoriile se lovesc de o problemă comună: selectivitatea operată de catastrofă, indiferent de cauza și originea ei. De ce au dispărut total numai dinozaurii (cu toate grupurile din care se constituiau: brontozauri, brachiozauri, stenoychozauri etc.), de ce alte specii, la fel de bătrîne, și-au lăsat urmașii pînă în zilele noastre — ca, de pildă, crocodilii, șopîrlele, șerpii, broaștele țestoase și altele.

Misterul rămîne întreg. În ce-i privește pe dinozauri, firește. Cît despre noi, oamenii, un lucru este cert: un război nuclear ar distruge întreaga viață pe planeta Terra. Fără să fie nevoie de „comete ucigașe" sau de noi ere glaciare. Sîntem muritori, este adevărat. Dar nu vrem să dovedim aceasta prin autodistrugere, prin sinucidere.

George Serafin

pînî toate mediile ecologice. De pildă, crocodilii au ocupat mediile acvatice, iar pterodactilii au îndrăznit ceea ce nici un animal n-a cutezat s-o facă: s-au înălțat în aer, bătînd din brațe (sînt, probabil, precursorii păsărilor).

Deci, întrebarea care se pune este: ce ar fi devenit dinozaurii dacă nu ar fi dispărut? Extrapolînd o posibilă evoluție a stenoychozaurului, ei au imaginat presupusa sa devenire. Animalul, care semăna inițial cu un cangur, ar fi devenit humanoid: gîtul s-ar fi scurtat, coada ar fi dispărut, capul ar fi devenit rotund, poziția aplecată a corpului s-ar fi redresat, pentru a putea vedea și mai departe, iar coada, de care nu ar mai fi avut nevoie, ar fi dispărut. Și ce ne împiedică să credem că, datorită unui „mic accident" ecologic, desfășurat pe o perioadă de cîteva milioane sau zeci de milioane de ani, aceste reptile nu ar fi ajuns să locuiască în grajduri de 100 de etaje, să conducă automobile, să devină staruri de cinema sau de muzică rock, să joace la loto sau să cumpere produse din magazine? Desigur, ar fi putut interveni și unele deosebiri față de noi, oamenii; de pildă, să se nască din ouă, iar, în loc de duminici și vacanțe anuale, să hiberneze din octombrie pînă în aprilie.

Concluziile ar fi inutile sau caraghioase. S-ar putea, eventual, pune niște întrebări. De pildă, presupunînd că stenoychozaurii ar fi urmat evoluția descrisă mai sus și că, paralel, s-ar fi confirmat teoria lui Darwin (vulgarizat și schematic însușită) că omul se trage din maimuță, ce s-ar fi întîmplat? Noi, oamenii, am prefera probabil a doua teorie, căci sîntem mai frumoși și (credem) mai inteligenți ca reptilele în chestiune. Dar ce ar fi crezut ele?

Pînă una alta, sîntem fericiți că sîntem oameni și că nu dorim dispariția noastră. Și că sîntem convinși că putem face din planeta noastră un unicat al Universului în materie de frumusețe și armonie.

Epave sub mări

- un alt fel de piraterie

Adevărate averi zac pe fundul oceanelor, în cargourile de odinioară. În același timp, arhivari, scafandri, oameni de afaceri, noii căutători de comori scontează profituri enorme.

„Spania conchistadorilor era excesiv de birocrată. Ea ținea o evidență minuțioasă a transporturilor de mărfuri și de aur între Lumea Nouă și cea Veche. De la descoperirea Americii, în 1492, totul, de la corespondența între guvernatori și miniștrii lor la cărțile Companiei Indiilor, a fost păstrat aici".

Rossario Parra, andaluzian de origine, în vîrstă de 50 de ani, funcționar la Arhivele generale ale Indiilor de la Sevilla, codifică un index din perioada conchistadorilor în noul limbaj cifric al bibliotecii. *Los legajos*, dosarele care includ, în 40 de milioane de foi de hîrtie sau pergament, întreaga istorie a continentului sud-american, de la cucerire pînă la independență, au supraviețuit războaielor, au scăpat de la incendii. Aceste arhive, unice în lume, unde poate fi consultată corespondența lui Cristofor Columb cu regina Isabela, ca și jurnalele de bord ale lui Hernán Cortés, sau unde poți regăsi descrierea exactă a încărcăturii cutărui sau cutărui galion, atrag, la Sevilla, istorici din lumea întreagă și stîrnesc poftele vînătorilor de comori submarine.

Pentru acești pirați moderni, care vîntură mările pentru a repescui aurul Indiilor, aventura începe, adesea, între zidurile răcoroase de la Casa Lonja, situată la doi pași de grădinile Alcazarului.

Imposibil să-i confunzi cu istoricii: ei se trădează prin ceasurile lor de scafandri. Cu răbdare și perseverență, ei cercetează cu înfrigurare, aici dar și în arhivele de la Haga, Londra sau Paris, mii de documente caligrafiate, redactate într-o olandeză, engleză, franceză, spaniolă atît de arhaice, încît i-ar fi făcut pe Cervantes, și el mare amator de arhive, să afirme: „El mismo Satanas no puede leerlos" (nici dracu' nu le-ar putea descifra).

Mîine, poate, ei vor pune mîna pe o bucată de pergament, o poveste a unui mus scăpat dintr-un naufragiu sau confesiunea unui pirat cu puțină vreme aflat înaintea eșafodului, pe baza cărora vor pune la cale o expediție în Caraibi sau în Marea Chinei. Și poate ar putea descoperi și o comoară pentru ca, apoi, prada s-o vîndă la licitație, la Christie's sau Sotheby's.

Cercul vînătorilor de comori este foarte restrîns. Toți se cunosc, de la un continent la altul și, de multe ori, drumurile lor se încrucișează.

Se găsesc tot felul de oameni, animați de scopuri cît se poate de diferite: pirați ca și corsari, oameni de afaceri, arheologi autodidacți, unii bucurîndu-se de reputație în cercurile științifice, cum este francezul Henri Delauze, președintele „Comex", o întreprindere cunoscută pe plan internațional, specializată în lucrări maritime la mare adîncime, sau ca Franck Goddio, strănepot al navigatorului Eric de Bisshop, cercetător exemplar, a cărui echipă efectuează scufundări pentru cercetarea epavei „Griffin", o navă engleză scufundată în 1762, în Filipine, cu o încărcătură de porțelanuri chinezești. Se găsesc, de asemenea, excelenți scafandri care au urmat „Sciences-Po" (Științele politice) cum ar fi Robert Stenuit din Bruxelles; precum și răzvrătiți permanenți, ca fostul marinar american Bob Marx, puțin cam mitoman, cu o mare dorință de publicitate. Întîlnești și descendenți ai corsarului Surcouf, precum omul de afaceri francez din lumea publicității, în vîrstă de 39 de ani, numit Eric, care, după ce a încercat fără succes să pună mîna pe nava lui Morgan piratul, se pregătește să plece în Oceanul Indian pentru a descoperi trei galioane englezești. În plus, cîțiva pirați autentici — se vorbește pe ocolite de echipe sud-africane și de doi sau trei cetățeni americani care nu țin seama de legi și răscolesc fundul oceanelor.

Celor sceptici, vînătorii de comori le pun această întrebare: „Cunoașteți povestea lui Mel Fisher?" În 1985, acest american cumsecade, în vîrstă de 60 de ani, care poartă cămăși înflorate, a regăsit epava „Santa Maria de Atocha", sfărîmată de o furtună tropicală în septembrie 1622 în largul Floridei. Perseverență exemplară; a cercetat-o timp de 16 ani. Le-au trebuit mai multe luni scafandrilor să scoată la suprafață sutele de lingouri, pietre prețioase, monezi și perle risipite pe fund; o valoare totală de 200 milioane dolari. Numai că Mel Fisher n-a avut simțul afacerilor. Doi ani după descoperire, el se găsește ruinat, tracasat de o haită de avocați. Fiecăruia dintre cei care l-au finanțat cu cîteva mii de dolari pentru a realiza expediția, Fisher îi promitea, în schimb, 10 la sută din pradă. Rezultatul: încărcătura fabuloasă de pe „Santa Maria de Atocha" a fost vîndută în pierdere...

„Astăzi nu mai este suficient să fii un fin arhivar, un scafandru emerit și un aventurier. Trebuie să ai și calități de om de afaceri". Henri Delauze, în vîrstă de 57 de ani, fost scafandru în echipa lui Cousteau, își consacră tot timpul liber — și nu puțini bani — pentru pasiunea lui, epavele Companiei Indiilor. Din 1969, el a organizat, împreună cu belgianul Robert Stenuit, 14 expediții aproape peste tot în lume, și care fiecare a costat între 1 și 3 milioane de franci — 11 epave au fost regăsite, printre care „Girona", o navă a Invincibilei Armada scufundată în 1588 în apropierea coastelor irlandeze. Prada — mai mulți metri de lan-

turi de aur intacte aparținînd unor ofițeri spanioli, precum și numeroase bijuterii, ducați și monezi de aur spaniole — a fost cumpărată de muzeele britanice. „A zecea parte din prețul pe care l-am fi putut obține vînzîndu-le la firma Christie's", precizează Henri Delauze. Căci Delauze vînează comori, ca și cum ar juca golf, pentru a-și dezmorți picioarele. Ceea ce caută în pîntecele navelor comerciale din secolul XVI și XVII sînt tocmai aceste comori mult visate și prețioase. „Oricum, în zilele noastre, nu din epavele vechi, ci mai curînd din cargourile secolului XX se realizează profiturile cele mai mari", spune el.

Ce înseamnă oare cele 12 milioane de franci obținuți de pe urma navei „Santa Maria de Atocha", în comparație cu 30 de milioane pe care le-a adus cercetarea navei de război engleze „Edinburgh", scufundată în timpul celui de-al doilea război mondial? În urmă cu trei ani, un fost inginer de la „Comex", Rik Wharton, care trăiește într-un castel în Scoția și se plimbă în costum scoțian pe străzile din Aberdeen, a acceptat să scoată cele 5 tone de aur din nava „Edinburgh". În 1942, crucișătorul, străpuns de o torpilă germană, se scufunda în largul apelor internaționale, odată cu aurul menit să plătească un stoc de arme cumpărat din Marea Britanie. Cei 12 scafandri angajați de Wharton s-au antrenat timp de șase luni. Nava zace la o adîncime de 240 metri, cu calele tixite de bombe. Această dificultate a descurajat numeroase companii de lucrări maritime, printre care și „Comex". Pentru a îndrepta ceea ce el numește „o greșeală istorică", Henri Delauze a creat, recent, „Comex Deepsea Salvage", specializată în explorarea epavelor secolului XX situate la mari adîncimi.

Descoperirea miraculoasă a navelor „Edinburgh" și „Atocha" a declanșat pasiuni. Odinioară rezervată cîtorva artizani dornici de aventuri, vînătoarea de comori submarine s-a „industrializat". O duzină de societăți de tip Wharton and Williams s-au creat în Europa, ca și în Statele Unite. Epave vechi sau recente, dificultatea constă în a ști să alegi.

Astfel, începînd de la 23 iulie 1987, „Nautilus", un submarin francez al Institutului francez de cercetări pentru exploatarea mării (IFREMER), închiriat de un grup de oameni de finanțe elvețieni, explorează epava mitică a „Titanicului" la 3 800 metri adîncime, ceea ce constituie o performanță. Dar „Ocean Research and Exploration Limited" a investit 13,5 milioane franci în expediție, aceasta nu pentru a scoate la suprafață o comoară din interiorul pachebotului care s-a scufundat în urmă cu 70 de ani în largul insulei Terra Nova. De altfel, contractul încheiat cu IFREMER stipulează că obiectele pescuite „nu vor putea fi vîndute". Expuse pretutindeni în lume, ele vor atrage, însă, enorm de mulți vizitatori. Este vorba de milioane — speră oamenii de finanțe, care visează deja la acest izvor de bogăție, în pofida protestelor urmașilor pasagerilor înecați în naufragiul „Titanicului" și pentru care epava este un sanctuar.

„S-a înțeles că adevăratele bogății zac pe fundul mărilor", spune Patrick Lizé, în vîrstă de 36 de ani, un fost institutor care a devenit cercetător de arhive. În decursul anului, Patrick Lizé verifică cu minuțiozitate mii și mii de documente vechi, de la rapoarte ale companiilor de asigurări pînă la jurnalele de bord ale căpitanilor și corespondența guvernatorilor provinciilor din Lumea Nouă cu miniștrii lor. În casa lui dintr-un cartier parizian sînt îngrămădite teanc 20 000 de dosare ale diferitelor naufragii. El le revinde căutătorilor de comori. „Am realizat o listă de 1350 epave ale diferitelor companii ale Indiilor. Ele sînt neatinse și pot fi exploatate, afirmă el. Cea mai mare parte se află în apropierea coastelor. Ele zac la adîncimi de numai trei pînă la cinci metri". Cargourile și pachebotorile s-au scufundat, în general, în largul mării. „Avantajul, constată Henri Delauze, este că ele se găsesc, cel mai adesea, în apele internaționale, ceea ce înseamnă că, în afara celor în drept, dacă mai există dintre aceștia, încărcătura recuperată aparține în totalitate celui care a scos-o la suprafață. Inconvenientul este că scoaterea unei epave de 200 metri lungime de la o adîncime de 1 500 metri depinde de mijloace tehnologice ultramoderne". Ceea ce nu este la îndemîna oricui.

La 2 iulie 1987, circa 20 de scafandri din cadrul „Sub Ocean Salvors International", o companie nou creată de un medic din Florida, a întreprins explorarea navei „Republic", un pachebot de lux care s-a scufundat, în 1909, în largul capului Cod. Potrivit doctorului Robert Polakwich, pachebotul „Republic" ascundea o avere de 1,6 miliarde dolari în monezi de aur și porțelanuri prețioase. Aceasta este, potențial, comoara cea mai mare care poate fi recuperată, precizează doctorul Polakwich. La 23 ianuarie 1909, în zori, „Republic" a fost lovit de un vas italian care se îndrepta spre New York cu 850 imigranți la bord. Cei 450 de milionari de pe „Republic", care se îmbarcaseră pentru o croazieră de două luni în Mediterana, printre care se afla și fondatorul societății Shell, au încăput în bărcile de salvare, iar naufragiul n-a provocat decît șase morți. Valurile au înghițit pachebotul împreună cu lăzile care conțineau milioanele de dolari — aur pe care Franța îl obținuse din Statele Unite pentru a-i acorda un împrumut țarului Nicolae al II-lea. Dar pînă acum, scafandrii n-au adus la suprafață... decît o mie de sticle de Bordeaux!

Căutătorii de comori ai anului 2000 își perfecționează armele. Într-un antrepozit situat în portul Estaque, în apropiere de Marsilia, societatea „Comex" termină, în secret, fabricarea propriului său submersibil, un prototip de 20 metri, capabil să coboare la peste 600 metri adîncime, avînd la bord un echipaj format din șase oameni de știință și tot atîția scafandri. Societatea a achiziționat, de curînd, o navă-bază de 40 metri, echipînd-o cu material electronic în valoare de 6 milioane franci. Nici o întreprindere nu ar risca astfel de investiții dacă n-ar fi sigură, mai mult sau mai puțin, de reușită. „Am localizat circa 100 de epave moderne ale căror încărcături ne interesează", spune Delauze. Două dintre ele au, de-acum, nume codificate. Una conține 8000 tone de cupru, alta — lingouri de aur. „Există o concurență furibundă, pledează Delauze cînd i se cer mai multe detalii. Nu putem să riscăm să atragem atenția unei alte companii".

Trebuie să fii bogat și puternic. Eșecurile sînt numeroase. Robert Stenuit nu face nici un mister din aceasta. La 50 de ani, cu o barbă de lup de mare care începe să încărunțească, acest autodidact, respectat de oamenii de știință și finanțat, de 20 de ani, de „Comex", a realizat un mare succes odată cu descoperirea navei „Girona" în apropierea coastelor irlandeze. El povestește cu simplitate eșecul expediției „Soleil d'Orient", un vas francez care îi aducea lui Ludovic al XV-lea o comoară oferită de regele Siamului. „Am închiriat o navă de 30 metri și am acostat la Fort Dauphin, în Madagascar, unde vasul s-a scufundat, povestește Stenuit. La fața locului, magnetometrul de masă, capabil să detecteze orice masă feroasă mai mare de 50 kg, a început să se învîrtească fără oprire. În această zonă, roca este magnetică. A trebuit să cercetăm brăzdînd marea". După șase luni, Stenuit și Delauze au hotărît să înceteze operațiunea.

Totuși, chiar o expediție care eșuează poate să se dovedească fructuoasă. Ca aceea finanțată de societatea Cartier și la care au luat parte Stenuit și Eric Surcouf. „Au fost investiți două milioane și jumătate de franci pentru găsirea epavei «Oxford», nava lui Morgan piratul, care explodase pe coastele haitiene", povestește Eric Surcouf. Credeam că o putem repera

într-un strat compact de nămol pe care trebuia să-l înlăturăm. Timp de două luni, au fost aspirați 13 000 metri cubi de nămol. Expediția s-a întrerupt în acest punct. Dar societatea Cartier nu s-a considerat lezată. Visul întreținut de expediție a suscitat un număr impresionant de articole în ziare. Această mană publicitară a compensat cheltuielile.

Cu toate progresele înregistrate, scufundarea rămîne periculoasă. În aventura cu nava „Santa Maria de Atocha", Mel Fisher și-a pierdut fiul, nora și cel mai bun prieten. Dar nu numai marea omoară. „Competiția este din ce în ce mai dură între echipe, spune Stenuit. Cunosc oameni care s-ar sfîșia dacă s-ar întîlni pe aceleași epave în Caraibi. Știu întîmplări de-ale scafandrilor care au fost sfîrtecați de elice. Odată ajunși la locul descoperirii, trebuie să rămîi acolo zi și noapte. Nu există alt mijloc pentru a apăra descoperirea". Tăcerea este de aur: „În general, spune Stenuit, trebuie să minimalizezi importanța expediției față de scafandrii pe care-i angajezi. Nu trebuie să le spui adevărul decît odată ce ajungi la fața locului, pentru a evita scurgerile de informații". „În Filipine, povestește Patrick Lizé, a trebuit să angajăm o gardă de patru persoane pentru cele șase luni de căutări. Ne aflam în inima unei regiuni deosebit de agitate, și ne temeam de răpiri pentru a ni se cere o răscumpărare". Vînătorii de comori preferă apele mai calde și mai limpezi din mările Sudului; ei preferă, de asemenea, să încheie contracte de concesiune mai avantajoase cu țări care nu dispun nici măcar de mijloacele necesare cercetărilor arheologice. În principiu, lucrurile se petrec astfel: o societate particulară care a reperat o epavă prețioasă în apele teritoriale ale unei țări propune autorităților acestei țări un aranjament. Autoritățile locale vor putea fie să răscumpere la un preț preferențial obiectele care le interesează, fie să perceapă un fel de despăgubire, în general de 25—50 la sută din vînzarea acestor obiecte prin intermediul societăților Christie's sau Sotheby's. În Franța, asemenea contracte sînt interzise prin lege. „Întregul patrimoniu submarin aparține statului", explică Patrice Pomey, în vîrstă de 37 de ani, director al DRASM, Direcția de cercetări arheologice submarine, însărcinată cu cercetarea și supravegherea coastelor franceze și a departamentelor de peste mări. De la Dunkerque la Nisa, nu se încheie nici un contract cu echipe particulare, cum este cazul în Marea Britanie, de exemplu. Singurele autorizații eliberate — circa 20 pe an — unor arheologi cunoscuți ai DRASM sînt autorizații de cercetări arheologice.

Deci, căutătorii de comori preferă să negocieze, de exemplu, cu Columbia. În 1981, un istoric american, Eugene Lyon, reperează în apele teritoriale columbiene faimosul galion „San José". Încărcătura lui de aur și de pietre prețioase, evaluată între 3 și 5 miliarde de franci, ar fi de natură să achite jumătate din datoria externă a acestei țări. Dar, epava se află la 300 metri adîncime, într-un echilibru instabil pe marginea unei prăpăstii submarine. Iar guvernul columbian nu e de acord să încheie contractul de concesiune. El vrea să obțină de pe urma acestei epave mai multe avantaje decît cele pe care i le propuseseră căutătorii de comori. O societate americană, care investise 9 milioane de dolari pentru a reuși să fotografieze epava, și-a recuperat investiția. Henri Delauze s-a interesat și el de „San José". El a efectuat mai multe călătorii în Columbia. „Afacere plină de riscuri, apreciază el. Clișeele nu sînt convingătoare. Nu sînt sigur că este, într-adevăr, nava San José."

Unele țări, ca Indonezia, și unele state africane au fost jefuite de pirați fără nici un fel de formalități. Aceasta înseamnă domnia arbitrariului, povestește Henri Delauze, care afirmă că niciodată nu întreprinde o cercetare fără să fie apărat de o serie de contracte inatacabile. Pentru „Soleil d'Orient", negocierile cu guvernul Madagascarului au durat trei ani. Este lecția pe care a tras-o dintr-o luptă juridică timp de opt ani cu guvernul regional de la Madera, înainte de a obține cîștig de cauză: vameșii din Porto Santo au sechestrat superbele tunuri de bronz și lada conținînd 400 lingouri de argint pe care echipa lui le scosese la suprafață din „Sloot Ter Hooge", un vas aparținînd Companiei olandeze a Indiilor.

Grecia și Turcia refuză să elibereze orice concesiune unor societăți străine. Dar acest fapt împiedică oare furturile? Italia, în special micul golf al Neapolelui,

Cu țestoasa în țeastă

Un caz mai puțin obișnuit, petrecut la Hong Kong. O broască țestoasă de mărimea unei palme a aterizat, din senin, în capul unui trecător, acestuia fiindu-i necesare cîteva săptămîni de costisitoare îngrijiri medicale. S-a constatat că inofensivul animal căzuse de la fereastra unui zgîrie-nori. Poliția n-a putut, însă, stabili, dacă periculosul salt a fost întreprins de bunăvoie sau impus de nervii stăpînului...

Atenție la portbagaj

După ce Monika Bouvin, din Tranas (Suedia), și-a căutat prin casă, timp de două ore, în zadar, soțul ale cărui slabe strigăte de ajutor se auzeau, parcă, de pretutindeni și de nicăieri, i-a venit ideea să se uite și la automobilul parcat în fața intrării. Și-a găsit bărbatul închis în portbagaj, aflat la capătul puterilor. Urcat în acesta pentru o mică reparație, peste nefericitul soț a căzut capacul, prevăzut cu încuietoare automată. Cea mai disperantă, avea să declare el, i s-a părut ora consumată de soție pentru spargerea încuietorii...

Pentru jokei

Jaroslav Homola, din localitatea Roztoky, de lîngă Praga, și-a dedicat viața unei meserii mai puțin obișnuite. El confecționează șei pentru caii de curse. Clienții săi — cei mai buni jokei din Cehoslovacia și din străinătate.

care ascunde o cetate romană înghițită de ape, este veșnic „cercetată" clandestin. Regiunea abundă de vestigii terestre greu de păstrat.

Deși mii de epave cu încărcături prețioase au fost înregistrate pe litoralul francez, căutătorii de comori evită coastele Franței. Scafandrul care descoperă aici o epavă este considerat infractor dacă n-o declară în decurs de 48 de ore la Direcția pentru problemele maritime. El nu are dreptul să facă cercetări singur și nu poate spera să ia decît o infimă parte din pradă. Patrick Lizé a înregistrat o mie de epave „prețioase" de-a lungul coastelor franceze. „Majoritatea — afirmă el — se află la adîncimi mai mici de cinci metri". Dar ele rămîn de neatins. Patrick Lizé a făcut această descoperire în urmă cu opt ani...

În acea perioadă, el revenea din Réunion, unde efectuase prima lui scufundare deasupra epavei „Saint Géran". Reîntors în Franța, începe cercetarea epavei „Prince de Conti" care se scufundase pe coastele Bell-Île, în 1746, cu o încărcătură de o mie de lingouri de aur. El face rost de un plan din epocă. „Epava mea era prezentată în puncte pe o gravură. Nu-mi credeam ochilor". Cu doi prieteni scafandri, Patrick Lizé organizează o expediție. Apa este ca gheața și străbătută de curenți violenți. Poliția află și expediția se întrerupe. Patrick Lizé jură că n-o va mai relua.

În 1986, fără resentimente, el i-a condus la fața locului — unde se află epava „Prince de Conti" — pe arheologii de la DRASM. Trei lingouri sînt scoase la suprafață. Ele strălucesc în mîna lui Breton Michel L'Hour, arheolog la DRASM, în fortul Saint-Jean, în vechiul port al Marsiliei. „Epavele «bogate», post-medievale, se găsesc pe coasta atlantică, în apele reci și întunecate, unde nu se pot efectua scufundări decît o lună sau două pe an, spune el. Acest lucru descurajează jaful. Mai mult, nu se poate organiza clandestin o expediție de anvergură în Franța".

Adevărata preocupare a arheologilor este, însă, Mediterana. „Am avut de-a face cu bande organizate", spune Michel L'Hour. Amforele sînt revîndute cu 4000 franci piesa în Italia sau RFG. „Or, nu este un fapt rar ca o epavă antică să conțină mii de amfore intacte. Faceți calculul." Pirații operează noaptea, în grabă, fără să respecte cu adevărat consemnele de securitate. Deci, intervin accidente mortale. „Scafandrii care lucrează pentru CNRS au descoperit, într-o zi, pe fundul mării, un om-broască în genunchi, cu o amforă în fiecare braț, mort de epuizare și părăsit de complicii lui, povestește Antoinette Hesnard, arheolog de la CNRS. Trebuie să știm că, la o adîncime de 40 metri, un scafandru nu poate rămîne mai mult de un sfert de oră la fund, de două ori pe zi, cu condiția să existe o pauză de cel puțin patru ore între scufundări. Pirații nu se menajează, nici în ce privește eforturile, nici între ei. La Golfe-Juan, în urmă cu doi ani, un vas pirat a fost dinamitat în timp ce era ancorat, de o bandă rivală care rîvnea bronzurile antice pe care acesta le jefuise.

O agitație pe care nu-ți vine să crezi c-o poți găsi în sălile de lectură ale arhivelor din Sevilla, unde au început atîtea expediții, datorită clarviziunii unor oameni ca Hernán Cortès. Conchistadorul, care înțelesese însemnătatea istorică a aventurii lui, a încurajat corespondența dintre pionieri, marinari, misionari și negustori. Tocmai în această corespondență-memorie, ajunsă intactă pînă la noi, căutătorii de comori urmăresc destinul galioanelor spaniole sau al vechilor galeas olandeze.

Bob Marx, un fost marinar american, povestește cum a înotat în cetatea Port-Royal, capitala Jamaicăi din secolul al XVIII-lea, devenită o Atlantidă a pirateriei de cînd s-a scufundat în urma unui cutremur în jurul anului 1680. El vorbește despre scheletele piraților, despre vesela de argint din taverne, despre prăvăliile străbătute de bancurile de pești. Și nu divaghează! Cetatea înghițită de ape există, așa cum a descris-o el.

În inscripția de pe una din cele 13 cărți în care își retrăiește aventurile, Robert Stenuit a notat această frază a lui Freud: „Fericirea este un vis al copilăriei realizat la maturitate".

Traducere și adaptare
de Ion Alexandrescu
(după „Le Point")

Adresantul, cunoscut

O carte poștală expediată din satul francez Neuville-sur-Ain în localitatea vecină, Challes-la-Montage, aflată la numai zece kilometri, a avut nevoie, pentru a sosi la destinație, de... 18 ani. Adresantul, cunoscut, a trebuit, în ciuda protestelor sale, să achite poștei un plus de 3,90 franci, sumă reprezentînd majorarea, în răstimpul menționat, a taxelor de francare.

Din Antractica, la tropice

În orașul brazilian Florianopolis, situat la circa 1 200 km sud-vest de Rio de Janeiro, au poposit, de curînd, oaspeți neobișnuiți. Au fost aduși, din Antarctica, 72 de pinguini. Pentru a rezista în centura tropicală braziliană, li s-a rezervat loc într-un parc dispunînd de izvoare naturale extrem de reci. Pinguinii se simt bine, notează ziarele; în schimb, cei ce doresc să-i vadă „în mărime naturală" trebuie să-și îmbrace paltoanele...

Prizonier în propriul pat

Într-o dimineață, pensionarul britanic Harry Marrow n-a mai putut părăsi patul. Nu din cauza vreunei boli sosite pe neașteptate, ci din cauza unui arc al saltelei, care i-a intrat în părțile moi ale spatelui, refuzînd să mai iasă. Insolita cătușă s-a vădit mai puternică decît strădaniile soției, mai întîi, și apoi ale echipajului salvării. Chinurile pensionarului nu au contenit, decît după sosirea pompierilor. Aceștia au izbutit să taie, cu un bomfaier, spirala, restul dovedindu-se, după cum scriu ziarele locale, doar o „operație de rutină".

Numărul la picior: 290

Ultimul lustru la un pantof de uriaș. Trei francezi l-au meșterit pentru un picior avînd numărul... 290. În ciuda dimensiunilor, nu a întrecut pantoful construit în 1951, tot pentru o serbare populară, de cismarul Josef Schratt din Oberstdorf (RFG). Acesta avea numărul 380, în el putînd dormi cu ușurință doi oameni.

Comportamentul la volan - o problemă de conștiință civică

100 000 de morți în numai zece ani pe șoselele Franței. Mai mulți decît în R.F. Germania, Marea Britanie, Italia. Fatalitate? În nici un caz — răspunde Jean-Pierre Adine, într-o anchetă publicată în revista „Le Point", a cărei concluzie este clară: insecuritatea rutieră este, în Franța, o chestiune de comportament.

O noapte de primăvară. Un „Citroën DS", din direcția Evreux, gonește spre Paris. Pe locurile din față, un cuplu. În spate, copilul lor de 10 ani doarme lungit pe banchetă. Un alt automobil îi ajunge din urmă în mare viteză, se angajează în depășire, lovește „DS"-ul, proiectîndu-l într-un copac. Copilul moare: fractură craniană. Imprudent, șoferul fuge. Cîteva zile mai tîrziu, tatăl — într-un scaun pe rotile, mama — întinsă pe o targă, însoțesc la cimitir un mic sicriu. Asasinul unui copil nu-și va mai găsi poate niciodată liniștea. Fapt divers izolat? Nu, un exemplu dintr-o sută, dintr-o mie...

Cifre „imposibile", dar care există, chiar dacă nu ne vine s-o credem: în zece ani, pe șoselele Franței s-au înregistrat 100 000 de morți! Din 1946, circulația a ucis 450 000 de francezi (față de 600 000 de morți, cîți a numărat Franța în cursul celui de al doilea război mondial). Mai mult: circulația a rănit 9 milioane de persoane, de trei ori mai mult decît cel mai ucigător dintre războaie (pentru Franța): cel din

O sută de mii de morți, în numai zece ani, pe șoselele Franței

1914—1918. Tinerii plătesc tributul cel mai greu: un tînăr din doi (15—25 de ani) a murit din cauza unui accident rutier. Iar „costul" acestui „măcel" este, și el, impresionant: un accident soldat doar cu pagube materiale costă în medie 6 500 de franci; un rănit ușor — 9 500 de franci; un rănit grav — 140 000 de franci; un mort — 1,6 milioane de franci. Totalul? Aproape 85 de miliarde franci în 1985, și tot atîția în 1986, ceea ce reprezintă circa a zecea parte din bugetul statului.

Evident — exclamă autorul articolului — ceva nu merge în Franța. Pornind de la o statistică pe anul 1985, Jean-Pierre Adine prezintă, comparativ, situația Franței cu cea a altor țări vest-europene: Irlanda — 410 morți, Marea Britanie — 5 342, Danemarca — 771, Olanda — 1438, Belgia — 1801, Luxemburg — 79, Portugalia — 2460, Spania — 6374, Italia — 7629, Grecia — 1908, R.F.G. — 8 400 și, în sfîrșit, Franța — 11 387. În valoare absolută, Franța își depășește toți partenerii din Piața comună, începînd chiar cu vecinii săi, cu o populație și un trafic asemănător: R.F.G., Marea Britanie, Italia.

O particularitate: presa britanică — mai ales în momentul vacanțelor — își pune permanent în gardă cititorii! La fel presa vest-germană. „Insecuritatea rutieră exprimă un nivel de civism, de responsabilitate și, de ce nu, de democrație — este de părere Pierre Méhaignerie, ministrul francez al echipamentului și transportului. Există ceva în palmaresul francez care ar trebui să ne pună pe gînduri!" — exclamă el.

În urma unei anchete realizate de Ministerul transporturilor, în cursul lunii februarie 1987, în rîndurile motocicliștilor și șoferilor, s-a ajuns la „conturarea" portretului tipic al conducătorului auto pasibil să provoace accidente:

1. „Șoferul imprudent": un bărbat între 25—30 de ani, agresiv, coleric, grosolan, băutor etc. În general, un „mic funcționar" ce se defulează la volan.

2. „Șoferul de duminică": inconștient de pericol, conduce prea încet sau nu știe să conducă.

Bineînțeles, nici unul din francezii anchetați nu s-a regăsit, nici o clipă, în aceste portrete!

Realitatea este, însă, alta.

„Să nu credeți — avertizează autorul — că există, izolați, doar cîțiva șoferi imprudenți. Desigur, șofer imprudent este cel care produce sau îi determină pe alții să producă un accident. Dar există în Franța zeci de mii de potențiali șoferi imprudenți: toți cei care — printr-o șansă — au trecut pe lîngă accident..." Or, prea mulți francezi trec, de mai multe ori, „pe lîngă accident" și continuă să fie lipsiți de respect față de ceilalți, ca și de imaginație față de ceea ce li s-ar putea întîmpla.

La capătul a 10 000 de sondaje, efectuate între 1984 și 1985, dintre care 5 000 calculate prin ordinator, s-a ajuns la două concluzii capitale:

— în 67 la sută din accidente, starea fizică și psihică, precum și aptitudinile conducătorului auto sînt de vină: alcoolul, oboseala, neatenția, sincopa fizică sau psihologică.

— în 80 la sută din accidente, comportamentul șoferului este cel incriminat: excesul de viteză, manevrele periculoase, infracțiunile, proasta utilizare a vehiculului etc.

Francezii — este concluzia generală — sînt, în majoritatea cazurilor, ei înșiși vinovați de insecuritatea rutieră în „Hexagon". Stăpînesc ei volanul mai puțin bine decît alții? Experții se feresc să afirme acest lucru. „Dar — subliniază autorul — nu e nevoie de un examen de conștiință pentru a ne da seama că noi toți conducem, mai ales pe autostradă, prea pe stînga, prea repede, fără a respecta intervalul minim dintre două vehicule și, în general, fără a ne păsa de regulile de circulație. Astfel încît nestăpînirea volanului nu este rezultatul faptului că n-am învățat bine să conducem automobilul sau că am uitat ce-am învățat, ci mai ales rezultatul unui comportament acivic, egoist și, mai ales, din ce în ce mai agresiv". Iată cîteva exemple:

Afiș rutier: „Cu centură (stînga), fără centură"

În noaptea de 21 spre 22 iunie 1987, un agent PTT este condus de un prieten la gara din Pontoise. Un conducător auto, aflat în automobilul din spate, semnalizează nerăbdător cu farurile: consideră că mașina din față merge prea încet. Reușind, la un moment dat, să-l depășească... prin dreapta, trage cu pistolul asupra poștașului: glonțul îi traversează gîtul, dar, din fericire, acesta va fi doar rănit.

La 21 iulie, orele 13,30, un „Renault 25 turbo" străbate, cu mare viteză, bulevardul Villars, din Paris. La o intersecție, stopul este pe roșu. Șoferul parcă nici nu l-a văzut: trece prin intersecție, o ia la stînga pe contrasens, fără să încetinească. Șansa: nici un pieton nu traversa în clipa aceea strada.

La 28 aprilie, pe șoseaua din Gripport, în Meurthe-et-Moselle, Guy B. vrea să depășească un „Citroen" care se află în fața sa. Semnalizează cu farurile. Furios, conducătorul „Citroen"-ului oprește brusc, obligîndu-l pe Guy B. să se oprească la rîndul său, apoi îi împlîntă cuțitul în piept. Din fericire, cel agresionat nu va muri. Agresorul va fi arestat.

Agresivitate, dar și inconștiență, la fel de criminală. La Villeneuve-d'Ascq, o tînără conducătoare auto, însoțită de fiica sa de doi ani, a trecut pe verde printr-o intersecție. Un camion, venind din stînga ei, a lovit-o. Arsă, cu o claviculă ruptă, vertebrele fisurate, tînăra va supraviețui totuși. Din nenorocire, însă, fetița ei, proiectată de șoc afară din mașină, moare pe loc. Șoferul de camion rula cu 100 de kilometri pe oră, absorbit de... studierea hărții rutiere!

Ziarele locale, rapoartele jandarmeriei sînt pline de asemenea situații edificatoare. Și acestea, chiar pe cele mai liniștite șosele ale Franței. Motivul: violența, nervozitatea și chiar nevroza. Din păcate, nu există încă studii exhaustive — psihologice și sociologice — privind comportamentul francezului la volan. Prin urmare, nu s-a stabilit științific că ei sînt — sau devin — la volan nevrozați periculoși. S-a stabilit, în schimb, tipul șoferului „de înalt risc":

— asocialul sau marginalul; are puține resurse și o cotă de inteligență redusă; e adesea alcoolic și puțin îi pasă de sancțiuni. Dacă i se suspendă permisul de conducere, va conduce fără permis;

— tînărul inconștient: de îndată ce-și poate pro-

cura un automobil de mare viteză, nou, sau, cel mai adesea, de ocazie, va risca orice pentru a-şi epata camarazii;

— cadrul mediu sau superior; munceşte şi conduce automobilul mult; e în vîrstă între 35 şi 50 de ani, n-are „timp de pierdut" şi, din motive profesionale, îşi cumpără o maşină puternică. Conduce cu mare viteză, dar e convins că, în acelaşi timp, conduce foarte bine. Această ultimă categorie este, se pare, greu de stăpînit. Amenda? O va plăti cu uşurinţă (sau va trimite nota la întreprindere). Închisoarea? Judecătorii ezită să strice cazierul judiciar al „notabilităţilor" foarte active care, la urma urmei, duc o viaţă foarte onorabilă.

În ce-i priveşte pe bătrîni, contrar unei idei preconcepute, ei nu sînt periculoşi. Desigur, din cînd în cînd, persoanele vîrstnice pot comite o gravă greşeală, precum exemplul unui octogenar care a condus pe contrasens pe autostradă! Dar statisticile dovedesc că ei nu ucid, sau foarte puţin; de cele mai multe ori, ne exasperează cu prudenţa şi încetineala lor. În orice caz, bătrînii nu se dedau plăcerii de a conduce automobilul la risc.

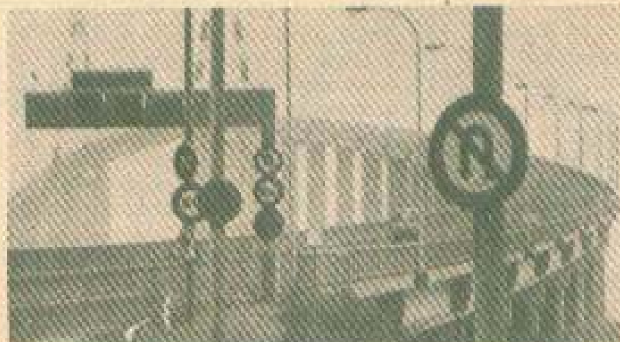
Căci, într-adevăr, această „plăcere ucigaşă" există. Pierre-Emmanuel Barjonet, de la Laboratorul de psihologia conducerii, a studiat-o îndelung la un anumit număr de conducători auto. Cei „anchetaţi" au admis că asumarea unui risc conţine un element inefabil, de mare plăcere. „Sentimentul de putere psihică, legat de mecanică, nevoia de afirmare şi de punere în valoare a sinelui, determinate de stăpînirea volanului, aspectul de joc periculos pe care ţi-l lasă conducerea auto, o anume formă de exteriorizare a multiplelor conflicte cu sine şi cu ceilalţi constituie — arată Pierre-Emmanuel Barjonet — motivaţiile cele mai elocvente ale riscului asumat la volan".

Problemelor de comportament — deci subiective — trebuie adăugate cele obiective. Este un fapt că nerespectarea regulilor de circulaţie poate avea, ca origine, tocmai multiplicarea nemăsurată a respectivelor reguli: legi, decrete, interdicţii se tot aglomerează. Ca şi abuzul de utilizare a lor. Stau mărturie semafoarele instalate chiar şi acolo unde, practic, n-ar fi nevoie, sau cele prost amplasate şi, mai ales proliferarea panourilor indicatoare sau de semnalizare, în special la intrarea în oraşe: ar trebui să ai cel puţin trei perechi de ochi pentru a „decripta" la timp toate aceste mesaje.

La toate acestea se mai adaugă şi starea tehnică a automobilelor. Automobil Club din Alsacia a făcut o anchetă privind controlul tehnic al maşinilor de ocazie ce au peste 5 ani, control obligatoriu în Franţa, în caz de vînzare (deşi reparaţiile adecvate nu sînt obligatorii). 91 la sută din 4 200 de maşini verificate în Alsacia erau în stare proastă, 60 la sută dintre ele au fost declarate, pur şi simplu, „periculoase". Imposibil de ştiut numărul acelora care, după reparaţii, nu vor mai fi periculoase.

Care este situaţia în ţările occidentale aflate, spre deosebire de Franţa, pe primele locuri ale palmaresului securităţii rutiere?

În fruntea acestora — **Statele Unite**, unde rata mortalităţii rutiere este de două ori mai mică decît în Franţa. De multă vreme, şoselele americane sînt considerate drept cele mai sigure din lume. Totuşi, problemele de securitate sînt asemănătoare aici cu cele ale ţărilor vest-europene: exces de viteză, abuz de băuturi alcoolice (dublat de un nou flagel, marihuana). Viteza e limitată în SUA (pe şosele şi autostrăzi) la 105 kilometri la oră, faţă de 130 km/h în Franţa (pe autostradă), 120 în Spania, Belgia şi Portugalia, 140 în Italia sau, pur şi simplu, nelimitată în R.F.G. Ceea ce constituie originalitatea situaţiei americane sînt mijloacele considerabile consacrate prevenirii şi informării. Totul începe din adolescenţă, graţie unui permis restrîns, ce dă tinerilor posibilitatea să se familiarizeze cu dificultăţile străzii. Disciplina şi curtoazia pe şosele sînt reguli intrate în sînge. Agresivitatea şi viteza sînt considerate drept erori grave, condamnate de opinia publică.

Panouri de semnalizare: o proliferare periculoasă

Japonia este şi ea bine plasată: în cursul celei de a doua jumătăţi a deceniului trecut, numărul accidentelor pe şosele a scăzut la jumătate. Aceasta, datorită unui sistem de educaţie foarte perfecţionat (reciclare obligatorie a conducătorilor auto slabi, cursuri de securitate rutieră în întreprinderi, sensibilizare a copiilor în şcoli etc.); de asemenea, datorită vitezei foarte limitate (60 km/h pe şosele şi 100 km pe autostradă); în sfîrşit, datorită unei reglementări foarte stricte a conducerii pe două roţi (motocicletele de mare cilindraj aproape au dispărut din ţară; ele sînt destinate exportului!).

Marea Britanie este şi ea mîndră de securitatea sa rutieră. În „arsenalul" său: un sistem de permis cu puncte, facilitînd urmărirea eficace a contravenienţilor, o semnalizare verticală şi orizontală clară şi judicioasă; sancţiuni judiciare severe; o utilizare foarte ridicată (90 la sută) a centurii de siguranţă.

Suedia profită — ca şi Marea Britanie — de un larg consens al populaţiei, de absenţa cvasigenerală a motocicletelor, de un eficace control tehnic periodic al maşinilor, precum şi de sancţiuni severe (anularea permisului, obligaţia reciclării etc.).

De notat că, la trafic egal, se înregistrează mai puţini morţi pe reţeaua rutieră vest-germană decît pe cea franceză. Şi aceasta, cu toate că viteza nu este limitată pe autostrăzile din R.F.G. Esenţială este, probabil, perfecta disciplină a conducătorilor auto, remarcabilă mai ales în oraş (respectul faţă de stopuri, faţă de pasajele pentru pietoni, viteza limitată la 50 km/h). Să mai adăugăm o rată foarte ridicată (record chiar) de utilizare a centurii de siguranţă (95 la sută), controale severe ale alcoolemiei şi urmărirea conducătorilor auto prin intermediul permisului cu puncte.

Aceste politici practicate în alte ţări pot fi transferate în Franţa? se întreabă autorul. Şi tot el răspunde: fără îndoială, da. Dar insecuritatea rutieră fiind, în „Hexagon", aşa cum am văzut, o chestiune de comportament, realitatea trebuie privită în faţă: nici un progres evident şi de durată nu se va înregistra atîta vreme cît publicul nu va fi educat şi cît automobiliştii nu vor avea conştiinţa riscului. „Ce trebuie să-i învăţăm? Pur şi simplu — este de părere Jean-Pierre Adine — să se gîndească la ceilalţi. La faptul că ei nu sînt singuri şi că, dacă îşi asumă riscuri, le transferă automat şi asupra celorlalţi conducători auto pe care-i intersectează sau îi depăşesc pe şosele. Într-un cuvînt, puţin simţ de civism şi de respect democratic". „Straniu şi neliniştitor — exclamă autorul — faptul că este atît de dificil să transmiţi şi, mai ales, să faci înţeles acest mesaj!"

Adaptare de Pompiliu Diplan

Toate-s vechi și nouă toate

Studiind civilizațiile antice, savanții se văd în fața aceleiași enigme: ceea ce astăzi ne apare ca o descoperire nouă, pe linia progresului științific și tehnic, nu reprezintă, deseori, altceva decît lucruri vechi scoase la lumină din negurile uitării.

Mulțimea de documente și de informații care ne vin din adîncurile mileniilor ne îndeamnă la o serioasă meditație. Oare de unde aveau anticii cunoștințele pe care noi, astăzi, le socotim moderne? Cu atît mai mult, cu cît este absolut evident că ei le primeau gata făcute. De aceea, ne punem întrebarea firească dacă nu cumva o protocivilizație înfloritoare a existat pe Terra înainte de a fi dispărut cu timpul sau din cauza unui cataclism oarecare. Această ipoteză nu este atît de fantastică pe cît pare. Este lucru deja demonstrat că istoria lui Homo sapiens este de cîteva ori mai veche decît s-a considerat anterior. Să fie oare vorba de cunoștințe pierdute, apoi regăsite după mai multe mii de ani? De fapt, ce știau anticii?

Astronomie antică

Mișcarea de revoluție a Terrei în jurul Soarelui este de 365,242500 de zile, după calendarul gregorian, și de 365,242129 de zile, după civilizația Maya. Astăzi, această mișcare de revoluție se consideră a fi egală cu 365,242198 de zile, rezultat obținut datorită instrumentelor noastre ultramoderne. Asta înseamnă că, pînă la obținerea acestui rezultat, cifra dată de indieni era cea mai exactă. Or, ei nu dispuneau nici de telescoape, nici de alte instrumente.

Anticii cunoșteau durata lunației (durata dintre două faze identice ale Lunii) cu o toleranță de 34 de secunde (adică patru zecimi de miimi din 24 de ore). În privința perioadei de revoluție a planetei Venus, eroarea lor, în 50 de ani, nu a depășit șapte secunde. Această precizie n-a fost atinsă de știință, în Europa, decît la sfîrșitul secolului trecut.

În epoca noastră, în timpul echinocțiului de primăvară, Soarele se află în constelația Peștilor. Acum două mii de ani, el se afla, în aceeași perioadă, în constelația Berbecului, iar mai înainte, în epoca sumeriană, în cea a Gemenilor. Bolta cerească își încheie lenta sa mișcare ciclică într-o perioadă de 25 920 de ani, cifră pe care o întîlnim în multe texte sumeriene aflate în bibliotecile din Nippur și Sippar.

Descoperirile arheologice confirmă informațiile pe care le avem despre extraordinara vechime a acestor cunoștințe astronomice.

Un dinte de mamut descoperit în partea de răsărit a Europei, marcat cu linii reprezentînd zilele lunii (ca perioadă de timp) lunare, inclusiv cele ale lunii invizibile, fac dovada unor observații datînd de acum 30—35 de mii de ani. Dar aceasta nu reprezintă limita cea mai îndepărtată cînd omul s-a simțit atras de cerul înstelat.

La 17 februarie 1600, Giordano Bruno a pierit pe rug, după opt ani de temniță, executat pentru că afirmase că Universul este infinit și cuprinde o mulțime de planete locuite, asemenea Terrei. Or, cu mii de ani mai devreme, această idee (nu sub formă de ipoteză, ci de adevăr) era înscrisă pe piramide și în cărțile sfinte din Indii și din Tibet. Cartea în sanscrită Vishnu-Purana, proclamă formal că Terra nu reprezintă decît una din miliardele de lumi locuite, replică a lumii noastre, care există în Univers. Într-un text tibetan, citim că „Universul are atîtea lumi, încît Budha însuși nu le-ar putea număra".

Geografia anticilor

Există încă multe date care pun în evidență extraordinara vechime și originea inexplicabilă ale cunoștințelor asupra formei și dimensiunilor Terrei. În 1633, „Sfînta Inchiziție" îl acuza pe Galileo Galilei pentru afirmația că Pămîntul e o sferă care se rotește în jurul Soarelui.

Iată o altă ocazie de a rămîne stupefiați: adevărurile pe care știința noastră modernă a trebuit să le impună printr-o luptă aprigă soldată cu atîtea sacrificii erau înscrise ca atare, încă din zorii umanității, în textele sacre ale Indiilor, Egiptului, Orientului Apropiat și Americii. Ideea de sfericitate a Terrei nu era nouă în Egiptul antic. Zeița Soarelui declară: „Privește, Pămîntul e acolo, în fața mea, ca o capsulă. Pămînturile zeilor, spusei, sînt în fața mea ca o minge rotundă" (Papirusul demotic din Leyda).

Pentru egipteni, Pămîntul se supunea, în mișcarea sa, acelorași legi ca și celelalte planete, și anume Jupiter, Saturn, Marte, Mercur și Venus. Cît despre Soare, pe care știința europeană, mai tînără, se obstinase să-l creadă imobil, textele egiptene îl văd lansat de-a lungul Spațiului și îl numesc „sferă care navighează în sînul Zeiței Nu" (cerul).

În Kabbala (cartea Zohar), citim:

„Întregul Pămînt locuit este ca o sferă care pivotează. Locuitorii ei sînt unii dedesubt, alții deasupra. Pe cînd într-o regiune e noapte, în alta e ziuă, cînd în unele locuri oamenii văd zorii de ziuă ivindu-se, în alte locuri seara se lasă". Kabbala se referă la unele cărți sacre.

Oare nu la această sursă de informații se referă Platon cînd spune că Terra este un corp sferic a cărui mișcare de rotație este cauza alternanței zilelor și nopților?

Regăsim pînă și în textele biblice cele mai vechi referiri care evocă un Pămînt „suspendat" în vid, „dea-

supra neantului" (Cartea lui Iov, 26, 7).

Mai tîrziu, un ecou al acestei învăţături antice se regăseşte la unii teologi ai creştinismului. Astfel, Sfîntul Beda Venerabilul şi Guilleume de Conches vorbesc despre forma sferică a Pămîntului. Biblioteca Saltikov-Scedrin din Leningrad păstrează o Biblie din secolul al XIV-lea care a aparţinut casei regelui de Navarra, ale cărei ilustraţii în culori reprezintă planetele, Luna şi Soarele ca nişte corpuri sferice.

Unele date ne îndreptăţesc să credem că anticii cunoşteau nu numai forma, ci şi dimensiunile Pămîntului. Eratostene şi Aristotel vorbesc despre o circumferinţă atît de apropiată de lungimea reală, încît nu ne vine să credem. Dar asta nu e tot. Stadiul, unitatea de lungime în Grecia antică, este în legătură cu aceeaşi mărime, adică cu circumferinţa planetei. El reprezintă $1/60^3$, adică 1/216 000-a parte din ea. Ramenul, care însemna acelaşi lucru în Egiptul antic, este egal cu 1/108 000 000 din această bază de calcul. Se observă imediat că cele două cifre, 216 şi 108, sînt în relaţie, al doilea fiind submultiplul primului.

Măsura sacră folosită în Egiptul antic, „piciorul piramidelor" (0,63566 metri) este exact a zecea milionime din raza care leagă centrul Pămîntului de unul din polii săi. Eroarea este minimă: 0,003 milimetri.

În secolul trecut, pe cînd se năştea sistemul metric, nu se cunoşteau toate aceste fapte derutante. Orice s-ar spune, gîndirea umană se adresa, şi de această dată, aceluiaşi etalon. Căci, tot o fracţiune din circumferinţa terestră — mai precis, a patruzeci milionimea parte — îl reprezintă metrul folosit în timpurile noastre.

Primele origini

Alte cunoştinţe cosmogonice ale anticilor nu sînt mai puţin inexplicabile şi nici mai puţin răspîndite. Ideile lor asupra naşterii Pămîntului, de pildă. Pentru sumerieni, la început nu exista decît marea din care a apărut Pămîntul. Fenicienii erau de aceeaşi părere. Toate textele egiptene menţionează un ocean primitiv ale cărui ape acopereau lumea, pentru ca, în cele din urmă, acestea să dea naştere vieţii.

Rig-Veda (India) consideră că lumea s-a născut din apa imensă care umplea tot Universul. Aceeaşi aserţiune o găsim în textele chinezeşti: Pămîntul, la începuturi, era inundat.

Ce spune Biblia? „Apoi Dumnezeu a spus: Să fie o întindere între ape". Această opinie o găsim la indienii din cele două Americi. În Popol-Vuh, carte sacră a indienilor Quiché, citim: „Suprafaţa Pămîntului nu se ivise încă în acel timp. Nu exista decît marea rece şi imensa întindere a cerurilor".

Este aproape improbabil ca o cosmogonie coerentă să fi apărut din pură întîmplare de la un capăt la altul al Pămîntului. Mai nimerit este să presupunem, ca şi pentru alte cunoştinţe acumulate, existenţa unei origini comune.

În favoarea acestei ipoteze pledează şi coincidenţele privind calendarul, la fel de semnificative şi nu mai puţin bizare. În Orientul Apropiat, în Egipt şi în India, anul era împărţit în douăsprezece luni. Exact aceeaşi împărţire o regăsim dincolo de Atlantic şi chiar în America de Sud. De ce?

Semnele zodiacului constituie un simbolism astral dintre cele mai vechi din istorie. Ele sînt cunoscute dintotdeauna în Sumer, în India şi în China. Dar ceea ce este mai cu seamă izbitor este că ele sînt cunoscute şi în America. De o parte şi de cealaltă, există o coincidenţă de nouă semne din douăsprezece.

Amestecul limbilor

„Pe atunci, pe întreg Pămîntul se vorbea o singură limbă avînd aceleaşi cuvinte", spune un pasaj biblic. „Şi îşi spuseră unul altuia: să durăm un oraş şi un turn al cărui vîrf să ajungă pînă la ceruri... Iar cel Veşnic spuse: nu-i decît un singur şi acelaşi popor, vorbesc aceeaşi limbă şi încep să lucreze, iar acum nimic nu-i va împiedica să facă ceea ce şi-au propus. Aşa că să ne pogorîm şi să încurcăm limba unuia cu a altuia... De aceea oraşului i se dădu numele de Babel, căci cel Veşnic amestecă limbile întregului Pămînt, iar de aici El le răspîndi pe tot Pămîntul" (Geneza, XI). Se cunoaşte o variantă şi mai veche a acestei legende.

Acelaşi lucru îl întîlnim şi în America. Iată subiectul tratat de o legendă toltecă (Mexic): „Cînd, după potop, cîţiva rămaseră teferi, şi după ce s-au înmulţit, au construit un turn înalt... Şi iată că limbile lor fură amestecate, nu se mai înţelegeau unii cu alţii şi plecară să trăiască în cele patru părţi ale Pămîntului".

Se ştie că ideea unei prime limbi comune sau „limbă-mamă" a oamenilor a fost formulată la începutul secolului nostru; marii lingvişti nu încetează să revină asupra ei, în ultima vreme. Cele trei familii de limbi din Eurasia (indo-europeană, uraliană şi altaică) provin din nişte protolimbaje care, într-o epocă şi mai îndepărtată, au derivat dintr-o primă limbă sau „limbă-mamă" comună tuturor oamenilor. Aceasta era vorbită de un popor strămoş unic al tuturor populaţiilor şi tuturor idiomurilo. folosite în Eurasia. Oricît de modernă ar părea, această concepţie era deja cunoscută, după cum am văzut, în cea mai îndepărtată antichitate. Oare analogii atît de surprinzătoare s-ar putea explica numai printr-o simplă coincidenţă?

Teorii asupra materiei

Ştiinţa noastră, după îndelungi căutări, a ajuns la concluzia că materia nu se distruge, nici nu se creează, ci că este veşnică. Acesta este rezultatul a nenumărate experienţe, a unor discuţii, generalizări teoretice şi filosofice continuate de-a lungul generaţiilor. Or, o concepţie sensibil identică a fost elaborată cu mult înainte de era noastră. Dacă e să-i credem pe

caldeeni, citim în Diodor din Sicilia: „Materia constitutivă a lumii este veşnică şi indestructibilă".

O altă teorie a anticilor, cea a atomismului, provine fără îndoială, şi ea, de la caldeeni, locuitorii Babilonului. Ea se întîlneşte şi la două civilizaţii separate una de alta de mii de kilometri: în India şi în Grecia. Şi una şi alta afirmă că atomul, această „cărămidă" infimă a materiei, este indivizibil. Pentru gînditorii greci şi indieni, atomii, datorită micimii lor, scapă organelor noastre de simţ. Ei nu au fost niciodată creaţi, sînt indestructibili, deci veşnici. În sfîrşit, ei constituie principiul material al tuturor obiectelor, al tuturor lumilor care se nasc şi mor în Univers.

Să notăm aceste două puncte esenţiale:

— faptul că astfel de reprezentări au putut să existe în acea epocă;

— faptul că ele au apărut în cadrul a două civilizaţii atît de îndepărtate una de alta. Nu e uşor să spunem care dintre cele două puncte e cel mai important.

Care este originea hărţilor antice?

Constatind uimitoarea precizie a unora dintre hărţile marine din Evul mediu, unii cercetători au emis ideea că ar fi fost copiate, toate, după un original foarte vechi care s-a pierdut. Chiar autorii lor afirmă că le-au reprodus după hărţile vechi, conservate în biblioteca din Alexandria.

Unele reprezintă, destul de bine trasate, contururi de pămînturi şi continente care nu vor fi descoperite decît după cîteva secole. Australia, de pildă, descoperită şi transpusă pe hartă la sfîrşitul secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea, figurează pe o hartă din 1510, adică cu mai bine de o sută de ani înainte ca primul european să fi văzut ţărmurile acestui continent.

Atlanticul nu este singura cale cunoscută pentru a ajunge în America. Citind pasaje din manuscrise chinezeşti, unii cercetători afirmă că chinezii au inaugurat o altă cale cu cel puţin o mie de ani înaintea lui Cristofor Columb. De asemenea, texte tibetane şi mai vechi, redactate cu 1 500 de ani înaintea erei noastre, conţin deja informaţii despre America.

Încă o surpriză: harta Antarcticii aparţinînd lui Orontius Finus şi datată 1532. Ea cuprinde cel puţin două aspecte care se împacă greu cu ideile noastre universal admise. Mai întîi, contururile continentului, aşa cum sînt trasate de autor, sînt destul de aproape de configuraţia sa actuală, fapt probabil inexplicabil, dat fiind că Antarctica a fost descoperită în 1820. Cartografia liniilor sale litorale, descoperirea pămînturilor adiacente au continuat pînă la începutul secolului XX.

Au putut oare anticii să o cunoască cu mult înaintea datelor înscrise în analele marilor descoperiri geografice? Cicero, pentru care Pămîntul are formă sferică, spune, într-adevăr, că cele două regiuni extreme situate în jurul celor două capete ale axei cereşti sînt acoperite cu zăpadă. Şi asta cu două mii de ani înainte ca vasele primilor exploratori să se fi putut apropia de gheţurile antarctice.

În al doilea rînd, comparînd cele două hărţi, vom vedea, pe cea a lui Orontius Finus, rîuri şi fiorduri adînci în care acestea se varsă. În zilele noastre, Antarctica nu are nici fiorduri, nici rîuri. În schimb, acolo unde harta veche ne semnalează cursuri de apă, există astăzi gheţari care lunecă încet către ocean. Iată, dintr-o dată, vîrsta hărţii împinsă către un trecut îndepărtat, pînă într-o epocă în care nu existau decît cursurile torenţilor în locul unde se află gheţarii actuali. Dar cînd, mai exact? În orice caz, originalul datează de cel puţin patru mii de ani înaintea erei noastre, înainte ca un scut de gheaţă să acopere în întregime Antarctica.

Altă mărturie: nu este necunoscută harta lui Ptolomeu pe care Europa de nord este marcată cu zone albe. După reevaluarea recentă a ultimei glaciaţiuni, aceste zone se suprapun regiunilor cu gheţuri reziduale. Dacă este aşa, situaţia reprezentată pe harta lui Ptolomeu datează din cel puţin al optulea mileniu înaintea erei noastre.

O hartă turcească din 1559 (copiată, ca şi celelalte, după un oarecare original mai vechi) reproduce, cu o exactitate surprinzătoare, litoralul american al Pacificului şi Alaska. Foarte exactă, ea nu arată Strîmtoarea Bering. O fîşie de pămînt, ca un pod, leagă Siberia de America de Nord; pe aici a trecut odinioară omul paleoliticului din Asia în America. Acest istm a dispărut acum 30 000 de ani...

Profesorul Charles Hapgood, celebru geograf american, după descoperirea a nenumărate materiale, a ajuns la următoarea concluzie în monografia sa intitulată „Hărţile marine ale antichităţii": „Într-un timp extraordinar de îndepărtat a existat o civilizaţie planetară care a executat cu o precizie perfectă hărţi ale tuturor regiunilor globului. Aceste documente erau caracterizate printr-o extremă fineţe de execuţie şi un înalt nivel universal de cunoştinţe matematice; trebuie să credem că şi cartografii au folosit instrumente la fel de fine".

Metalurgie „avant la lettre"

Se ştie că bronzul este un aliaj între cupru şi cositor. Ar fi trebuit, deci, ca oamenii, în decursul mileniilor, să fi folosit unelte de cupru, înainte de a descoperi că, adăugînd 10 la sută cositor, se realizează un aliaj foarte bun. Şi totuşi, Europa nu a cunoscut, ca să spunem aşa, o „epocă a cuprului", iar obiectele făcute din acest material sînt extrem de rare. Dimpotrivă, bronzul apare în Europa dintr-o dată şi se răspîndeşte peste tot. Să adăugăm că primele obiecte din bronz fac dovada unei priceperi profesionale deosebite. Pe scurt, nimic nu arată o ucenicie îndelungată în această meserie, o progresie: această artă apare brusc, gata făcută, fără a fi trecut prin nici o fază primitivă.

După Paul Rivet, unul dintre cei mai mari etnologi ai civilizaţiilor americane, aceeaşi situaţie se întîlneşte în Mexic. Fabricarea bronzului apare sub forma ei definitivă, cu o multitudine de procedee complexe, fără etape prealabile.

Arta topirii bronzului a fost, deci, importată. Altfel, cum să explicăm faptul că cele două civilizaţii care au recurs la ea primele, Egiptul şi Mesopotamia, erau, ele însele, lipsite de materiile brute indispensabile fabricării lui? Ele trimiteau, deci, expediţii care să caute cositor în Caucaz sau în Peninsula Iberică, sau, în nord, în Insulele britanice, denumite de către fenicieni şi „insulele de cositor".

Se poate presupune că informaţiile despre bronz au făcut parte din vestigiile unei ştiinţe odinioară monopolizate de un mic număr de iniţiaţi. Nu întîmplător, în Europa şi în alte părţi, metalurgia era socotită o magie sau o ştiinţă ocultă. De pildă, în tradiţiile slavi-

lor vechi, fierarul este, în general, reprezentat ca un vrăjitor aflat în slujba puterilor magice.

Pe platoul din Peru, au fost găsite recent podoabe antice din platină; or, se știe că acest metal intră în fuziune la 1 730° C, fapt care implică o tehnologie asemănătoare cu cea pe care o folosim noi astăzi.

În America de Nord s-au descoperit, nu demult, urmele unei metalurgii cu o vechime de șapte mii de ani. Necunoscuții care locuiau aici știau să fabrice oțelul în enorme furnale în care temperatura se ridica la nouă mii de grade Celsius!...

Pînă nu demult, se credea că era electricității a început în 1786, anul în care Luigi Galvani a făcut experiențele sale senzaționale. Unele descoperiri ne permit, astăzi, să punem la îndoială acest fapt. Cercetările făcute pe malurile fluviului Tigru, în mijlocul ruinelor din Seleucia, au scos la lumină mici recipiente de argilă glasată care conțin tije de fier și cilindri de cupru sudați, care par roși de un acid. S-a presupus că sînt elemente galvanice. Cînd, după o examinare amănunțită, s-a făcut încercarea de a le pune în funcțiune, ele au produs curent electric! În China, analiza spectrală a unor piese ornamentale din mormîntul lui Chu-Chu, războinic celebru (265—316 e.n.), a dat un rezultat atît de neașteptat, încît a trebuit să se revină de mai multe ori. Nici o eroare! Ornamentul este alcătuit din aluminiu în proporție de 85 la sută. Să notăm că primul aluminiu a fost obținut în 1808 prin electroliză, metodă care rămîne și astăzi la baza fabricării acestui produs.

Pecetea tainei

Faptul că, în antichitate, deținerea și transmiterea științei acumulate a fost înconjurată de un secret absolut și că numai inițiaților le era permisă cunoașterea demonstrează că, încă din acele timpuri, oamenii și-au dat seama că ea putea fi pusă atît în slujba binelui, cît și a răului, în funcție de scopul urmărit.

Mai aproape de timpurile noastre, Newton credea în existența unei caste de depozitari ai unor asemenea cunoștințe secrete. În afară de transformarea metalelor, există și alte mistere despre care marii inițiați nu se laudă niciodată că le știu... Ele nu puteau fi dezvăluite fără ca omenirea să fie expusă unui mare pericol, scria el. Pecetea tainei era, deci, riguros respectată. „Oricine va fi pătruns secretele magice le va feri de ceilalți și le va ascunde în adîncul cunoștințelor sale", citim în Rig-Veda. Unul din papirusurile esoterice egiptene începe și se încheie cu îndemnul: „Închide-ți bine buzele! Buzele tale să fie bine pă-zite!" Clement din Alexandria (sec. II — î.e.n.) menționează, în scrierile sale, cele 42 de cărți ale lui Hermes; consacrată diferitelor aspecte ale filosofiei și ocultismului, doctrina acestuia era secretă, de unde și epitetul de ermetic, pentru a desemna un lucru de nepătruns.

Tradiția iudaică interzice prin scris mesajul misterios al Kabbalei, fără îndoială, pentru a evita ca știința secretă să cadă în mîinile profanilor. Din același motiv, druizii nu și-au notat niciodată în scris cunoștințele; învățătura lor, conservată numai sub formă orală, a dispărut odată cu ei.

Au existat, așadar, două modalități de a ascunde cunoștințele căpătate: să nu se transcrie ceea ce era de cea mai mare importanță sau să se codifice. Sub această din urmă formă ni s-au transmis numeroase manuscrise din domeniul alchimiei.

În 1585, împăratul germanic Rudolf al II-lea primea un dar neprețuit, un manuscris redactat, se spunea, de Roger Bacon (1214—1294). În mod cu totul inexplicabil, acesta prevăzuse multe din invențiile epocii noastre, ca telefonul, automobilul, aparatele de zbor etc. O știm din lucrările sale pe care le-a publicat. Cît privește manuscrisul dat împăratului Rudolf, el nu a făcut niciodată parte din nici o operă a lui Bacon rămasă pînă la noi. El cuprinde 204 pagini codificate, care și astăzi rămîn un mister. O echipă specială, alcătuită din matematicieni, istorici, astronomi și descifrori militari, a încercat să-l descifreze, însă fără rezultat.

Pentru unii savanți, anumite scrieri de cult ar reprezenta cunoștințe disimulate. Numai astfel dimensiunile Marii Piramide (perimetru, laturi etc.) dau mărimile anului stelar, timpul de revoluție a Pămîntului în jurul Soarelui, cu o precizie de 0,0001, și așa mai departe.

Unii astronomi sînt de părere că înălțimea piramidei lui Keops (148,208 metri, la început) este legată de distanța Pămînt-Soare, care variază între 147 și 152 milioane de km, în funcție de mișcarea planetei noastre, media fiind de 149,5 milioane de km. În afară de o coincidență, este surprinzător că aceste dimensiuni au fost materializate în construirea unor monumente. Și ce drum lung a trebuit să parcurgă știința noastră ca să ajungă la aceste rezultate! Copernic și Tycho Brahe spuneau deja că între Pămînt și Soare nu sînt mai mult de nouă milioane de km. După Kepler, erau 58 de milioane. Cifra adevărată, suficient de exactă, nu a fost stabilită decît la sfîrșitul secolului trecut. Calculul era foarte dificil, pentru că doi observatori, situați în două puncte opuse de pe Pămînt, trebuiau să efectueze măsurarea simultană a unghiului de poziție a Soarelui, și asta cu o precizie maximă, deoarece un grad de deviere ar fi antrenat o eroare de două milioane de km.

„Mînia zeilor"

Mahabnarata, epopee sanscrită, veche de trei mii de ani, menționează o armă teribilă și îi descrie explozia. În epoca bombei atomice, povestirea nu pare exagerată, din nefericire.

„Arzînd ca focul, lipsit de fum, proiectilul strălucitor fu lansat... Noaptea cotropi din toate părțile orizontul. Flăcările fără fum se răspîndiră în toate părțile. Stihiile naturii se dezlănțuiră. Părea că Soarele

și-a părăsit orbita. Pradă căldurii, întregul Univers fu zguduit de frisoane de febră..."

Iată, deci, spectacolul pe care arma îl oferea în momentul folosirii ei. Relatarea efectelor ei ne sugerează asociații obsedante. „Destinată să aducă moarte poporului", ea „transformă oamenii în pulbere", astfel încît este imposibilă identificarea corpurilor. Întrebuințarea ei „duce la distrugerea a tot ce trăiește". Supraviețuitorii își văd părul și unghiile căzîndu-le, iar „hrana nu mai e bună de mîncat". „Mulți ani după aceea, soarele, stelele și cerul rămîn ascunse după nouri și intemperii".

Numele teribilei arme variază în funcție de regiuni: „arma lui Brahma" sau „flăcările lui Indra" — în India, „Mashmack" — în America de Sud, „arma tunetului" — în mitologia celtică. Aceleași legende vorbesc și de arma care naște un foc în stare să înghită trei Universuri. Unele surse sînt și mai precise: „Este flacăra care devorează Universul la ceasul sfîrșitului său".

O flacără, deci, în care Universul se dislocă și piere? Oare cum să ne închipuim că anticii știau ceva despre această armă? Oare, dincolo de aceste mituri și legende, să fie o amintire reală? Unele descoperiri arheologice se pretează la o interpretare care e susceptibilă să verifice o atare presupunere. Zidurile cîtorva fortărețe irlandeze, din Dundalk, spre exemplu, mai păstrează încă urmele lăsate, pare-se, de acțiunea unei temperaturi atît de ridicate, încît blocurile de granit din care sînt alcătuite s-au topit la suprafață. Este cunoscut punctul de topire a acestui mineral între 1 000 și 1 300°C; se presupune că s-a folosit arma teribilă a Antichității. Este probabil că ea a fost folosită și în Asia Mică, după cum demonstrează săpăturile de la Hattonsas, capitala hitiților, distrusă cu ajutorul unei fulgerătoare acțiuni termice foarte înalte, de origine necunoscută. Tot în Orientul Apropiat, ruine înalte de 46 m se ridică încă în locul cetății antice Babylon. Sînt cele ale turnului regelui Nimrod pe care Flavius Iosif îl menționează drept constructorul turnului Babel. Unii cercetători văd în ele rămășițele construcției devenite legendă. „Aici a coborît Dumnezeu și a lovit constructorii, pe care i-a împrăștiat pe tot pămîntul." În afară de această asemănare cu Biblia, atenția arheologilor a fost atrasă de urmele unei conflagrații artificiale. „Nu se poate explica", scrie unul din cercetători, „de unde poate veni această căldură care, nu numai că a înroșit pînă la incandescență cărămizile, dar le-a făcut să intre în fuziune, arzînd carcasa turnului și toate zidurile de argilă".

Există în Orientul Apropiat o altă regiune unde „teribila armă" ar fi fost pusă în acțiune. Este vorba de cele două orașe Sodoma și Gomora, de pe malul Mării Moarte, distruse, după cum scrie Biblia, de un foc ceresc, cu toate casele, cu toți locuitorii și cu toți „germenii pămîntului". Din lipsa oricărei urme, s-a crezut mult timp că cele două cetăți sînt, pur și simplu, rodul imaginației mitologice. Dar iată că, recent, cele două nume au putut fi citite pe tablele de la Ebla, acoperite cu scriere cuneiformă. Sodoma și Gomora figurau pe ele, împreună cu alte orașe care au ajuns pînă la noi: Damasc, Beyruth, Byblos.

Alte fapte de aceeași semnificație îi fac pe oamenii de știință să ridice din umeri. De pildă, descoperirea în India a acelui schelet uman a cărui radioactivitate reprezintă de 50 de ori media obișnuită. Pentru ca depunerile de pe oase să fie iradiate în asemenea cantitate, ar fi trebuit ca omul, mort acum 4 000 de ani, să fi consumat, timp îndelungat, alimente a căror radioactivitate depășește de sute de ori cantitatea medie.

Știau oamenii să zboare?

În 1898, s-a descoperit, în Egipt, modelul unei păsări în zbor, construit din lemn acum 25 de secole. Cînd, recent, i s-a făcut o copie mărită, s-a constatat că „pasărea faraonilor" întrunea toate caracteristicile planorului modern. Grație ținutei aerodinamice a profilului său, ea zbura și plana liber. Iată și comentariul unui istoric de artă a vechiului Egipt: „Egiptenii nu au făcut niciodată modelul, fără să posede originalul".

În poemele epice a numeroase popoare, întîlnim legende despre zei și eroi care se deplasează în aer cu ajutorul „carelor înaripate". În Vede întîlnim chiar termeni tehnici pentru desemnarea acestor aparate de zbor: vimana și aguihotra. Unele texte care au ajuns pînă la noi descriu, în mod foarte realist, aspectul și echipamentul lor. Citim într-o carte sanscrită: „carul rage ca un leu" în momentul decolării. Uneori se subliniază că, dimpotrivă, zborul este perfect silențios. Evident că este vorba fie de regimuri de zbor, fie de tipuri de aparate diferite.

Un detaliu care revine mereu: carul ceresc strălucește „ca focul într-o noapte de vară", ca o „cometă pe cer" sau „arde ca o flacără roșie" (Ramayana). „A fost pus în mișcare de un fulger înaripat, tot cerul s-a luminat cînd a trecut" (Mahabharata); „din el ieșeau două torente de foc".

Iată descrierea interiorului unui aparat de zbor pe care o găsim în Samarangana Sutradhara, sursă epică sanscrită (230 de strofe): „Corpul său trebuie să fie foarte solid și foarte rezistent, făcut dintr-un material ușor și asemănător cu o enormă pasăre zburătoare. În interior, trebuie să se pună un dispozitiv care conține mercur și, deasupra, o mașină de încălzit. Prin forța pe care o are mercurul și care pune în mișcare turbina purtătoare, omul care se află în interiorul acestui car va putea să străbată mari întinderi în modul cel mai surprinzător cu putință".

Conform aceleiași surse, există vimana-uri „mari cît niște temple". Pe cele patru flancuri, în virtutea unor reguli (legi, instrucțiuni) stabilite, se instalează rezervoare mari, „pline cu mercur".

Traducerea cuvîntului „mercur" face loc confuziilor, numeroasele sale accepțiuni putînd însemna substanță, elixir sau chintesență. Ceea ce e și mai rău este că „mercur" este un termen de alchimie sau, mai degrabă, simbolul său, susceptibil să acopere cutare sau cutare realitate accesibilă numai inițiaților.

Odată aflat în aer, vimana se transformă, imediat, într-o „perlă care zboară spre ceruri". Comparația cu perla reapare în textele tibetane.

Am mai spus că anticii au căutat să ascundă unele cunoștințe profanilor. Ar fi fost cel puțin bizar să nu facă la fel și în privința carelor zburătoare și a mecanismelor lor.

În timpul împăratului Cheng Tang (sec. 18 î.e.n.), un anume Ki Kungshi a construit un car zburător și, în timpul unei încercări, s-a ridicat în aer. Vîntul favorabil l-a dus într-o provincie învecinată. Ce a făcut împăratul în fața acestui succes? A acceptat bucuros noua invenție? Nu. Dacă e să credem cronica chinezească, el „ordonă distrugerea carului, pentru ca (secretul său) să nu se răspîndească în popor". Motivele unei asemenea atitudini? Iată-le, de astă dată, după un text sanscrit: „Se cuvine ca realizarea de astfel de aparate să fie păstrată secretă, pentru ca (știința) să

rămînă departe de ignoranţi. Prin urmare, ştiinţa capabilă de asemenea realizări nu va fi niciodată dezvăluită, nu trebuie semănată în toate cele patru vînturi..."

Evident că aceste temeri nu au fost gratuite. În unele texte vechi, citim că unele aparate zburătoare au fost folosite în scopuri militare. Scenele de bătălie par a fi fost pictate după natură sau descrise de un martor ocular: „Vimana coborî cu o viteză incredibilă şi lansă multe proiectile strălucitoare ca aurul, mii de fulgere. Urmară explozii furioase şi sute de vîrtejuri de flăcări. Trupele fură cuprinse de teamă şi văzurăm caii căzînd la pămînt, elefanţii de luptă şi un mare număr de războinici ucişi de explozii. Trupele intrară în debandadă, oribilul vimana le urmări pînă cînd nici un om nu scăpă" (Mahabharata, Karnapawana).

Acest text este vechi de patru mii de ani.

Şi în America, unele rapoarte antice ne îndeamnă la reflecţie. Cartea sacră a indienilor, Popol-Vuh, vorbeşte de patru strămoşi ai tribului care, după ce au văzut „nu se ştie ce" pe cer, şi-au luat în grabă rămas bun de la toată lumea, apoi au urcat pe vîrful unui munte. „Ne întoarcem la poporul nostru", au spus ei, „ne-am îndeplinit misiunile, iar zilele noastre sînt pe sfîrşite..." Cei patru oameni „dispărură imediat pe înălţime, pe vîrful muntelui. Femeile şi copiii lor nu i-au înmormîntat, pentru că nu au fost văzuţi dispărînd".

În America Centrală, n-a fost încă uitată legenda unei suverane puternice, supranumită Tigresa înaripată, care semăna învăţătura printre oameni. După un oarecare timp, ea ceru să fie dusă pe vîrful unui munte, unde „dispăru în mijlocul fulgerelor şi al trăsnetelor".

Aceste mituri amintesc de altele care au luat naştere în alt colţ al pămîntului, în Asia de sud-est. În ambele cazuri, este vorba de civilizatori care se deplasau cu ajutorul unor aparate de zbor şi care plecau imediat ce „misiunea li se termina". Dicţionarul Guangdi (chinezesc) descrie patru tipuri de astfel de aparate. Cel care îl transporta pe Huang Ti însuşi — celebrul literat din legendele chinezeşti — avea aripi şi strălucea de reflexe metalice. Înainte de a zbura, el „bea apă". Despre un alt aparat, aflăm că, după ce era abandonat, „capul său" continua să iradieze căldură, şi a fost îngropat cu mii de măsuri de precauţie. Un nor uşor de aburi se ridica din sol în acel loc care trebuia să servească, mult timp, de pelerinaj pentru populaţiile locale.

Au existat călătorii în Spaţiu?

S-ar putea admite, în principiu, ideea că o civilizaţie anterioară, nouă ar fi posedat cunoştinţele necesare pentru a încerca să ajungă pe alte planete? E fantastic, de necrezut. Şi totuşi... Iată ce spun izvoarele antice: „Cu ajutorul acelor aparate", notează un text sanscrit, „locuitorii Pămîntului se pot ridica în aer, iar locuitorii cerului pot coborî pe Pămînt". Şi mai departe: astfel de aparate permit deplasările în Surymandala sau regiunea solară (sistemul solar?) şi în Nakhatramandala, regiunea stelară.

Conform unor texte în chineza veche, civilizatorul Huang Ti, menţionat mai sus, a plecat cu însoţitorul lui în direcţia Regulus, o stea din constelaţia Leului. Detaliu important: unul din călători, după ce a îngurgitat ceva, „a murit temporar şi a retrăit (reînviat) peste 200 de ani". După unii teoreticieni ai zborurilor cosmice, echipajele vor trece într-o stare de anabioză, cu scopul de a încetini la maximum propriul timp biologic, în cursul călătoriilor care vor dura mai mult decît o viaţă de om. Distanţa dintre Regulus şi sistemul nostru solar este de 85 de ani-lumină.

Să deschidem, în sfîrşit, faimoasa carte a'lui Enoch sau cartea misterelor lui Enoch, una din aprocrifele creştinismului primitiv. În ea se povesteşte că, pentru un timp, Enoch fu dus pe pămînturi necunoscute, şi-

Taina Colosului din Rhodos

Pretinsa (posibila?) mînă a Colosului din Rhodos

tuate sus, în cer. I se dădură unele noţiuni de astronomie, adică mişcarea Soarelui, cauzele micşorării zilelor şi lungirii nopţilor, calendarul lunar, pătrarele şi mişcarea Lunii. Detaliu surprinzător: revenit pe Pămînt, Enoch văzu că fiii lui erau mai vîrstnici decît el.

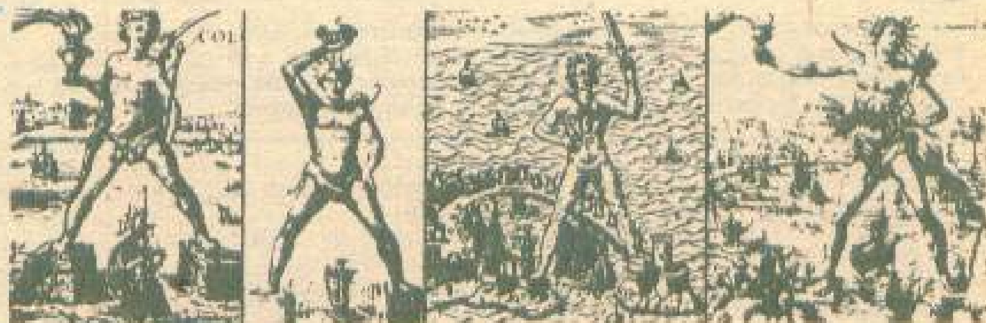
Acest lucru nu ne miră. Ştim că, faţă de locuitorii Pămîntului, timpul se scurge mai încet pentru astronautul care se deplasează cu o viteză apropiată de cea a luminii. Dar ne întrebăm cum au ajuns anticii la astfel de cunoştinţe.

Mai important este, însă, faptul că cercetătorii dispun deja nu numai de texte, dar şi de ceea ce numim „probe materiale". În 1976, pe malul lacului Vakcha (în Asia), mai mulţi locuitori au găsit un obiect straniu, de mărimea unui pumn, de un alb strălucitor. Abia frecat sau lovit, din locul atins ţîşneau jerbe de scîntei. Din fericire, savanţii au intrat în posesia obiectului care a fost studiat în detaliu. Era un fragment de cilindru sau de sferă cu diametrul de 1,2 m, cu destinaţie enigmatică. Mai mult încă: era un aliaj de rocă rară cu cerium (67,2 la sută), lantan (10,9 la sută), neodim (8,78 la sută) şi puţin fier şi magneziu. S-au găsit, de asemenea, urme de uraniu şi molibden. Deoarece uraniul din aliaj nu are produse de dezagregare, vîrsta fragmentului nu depăşeşte 100 000 de ani.

Concluzie: un aliaj de origine artificială. Pe Pămînt, nu există materiale naturale astfel compuse sau dotate cu astfel de proprietăţi. După toate probabilităţile, el a fost fabricat pe planeta noastră (sau în sistemul nostru solar) dintr-un praf ale cărui fire conţineau, fiecare, mai multe sute de atomi. În ce priveşte procedeul, s-a recurs, fără îndoială, la compresiunea la rece, sub forţa mai multor sute de mii de atmosfere. Civilizaţia noastră nu e pregătită încă să construiască echipamente capabile să formeze piese de aceste dimensiuni la presiuni comparabile. Pentru moment, nici nu poate fi vorba.

Traducere şi adaptare de I. Roman
(după revista sovietică „Sputnik")

Diverse reprezentări ale celebrului monument

Colosul din Rhodos a fost o statuie de 70 de coţi înălţime (ceea ce ar însemna, dacă ne referim la „cotul" egiptean, circa 35 de metri), realizată în bronz, după 12 ani, de către sculptorul local Chares din Lindos, între 292 şi 196 î.e.n., pentru a sluji drept far — se crede — în portul Rhodos. Acest monument a fost construit ca omagiu adus zeilor pentru a fi salvat oraşul de la asediul regelui Macedoniei, Demetrios I Poliorcetes, şi, nu se ştie exact din ce motiv, în mod special zeului Soarelui, Helios, pe care se presupune că l-ar reprezenta statuia.

În 225 î.e.n., un cutremur a precipitat Colosul în mare, iar un oracol delphic a interzis reconstruirea sa. El se numără totuşi — împreună cu Piramidele (care există), Mausoleul din Halicarnas (distrus), templul Dianei din Efes (incendiat de Erostrat care căuta să devină celebru astfel), grădinile suspendate din Babilon (dispărute), farul din Alexandria (distrus) şi gigantica statuie din aur şi fildeş a lui Zeus din Olimpia — printre marile capodopere ale geniului uman.

Pentru a-l găsi era firesc să fie căutat în mare.

Vara trecută, Stathis Alexandris, ministrul grec al Marinei, şi Paraschis Kaillis, armator din Rhodos, organizează o expediţie în locul respectiv şi ridică la suprafaţă o bucată de piatră de circa o tonă care aduce, cu oarecare imaginaţie, cu vestigiile unei mîini gigantice din piatră; mulţi oameni se grăbesc să vadă, cu ochii lor, pumnul Colosului.

În acest moment, încep să se înfrunte opiniile experţilor. Cum este posibil ca o statuie din bronz să aibă un pumn din piatră? Se presupune, în primul rînd, că statuia ar fi fost sculptată în piatră, apoi acoperită cu plăci de bronz; nu este imposibil, dar această ipoteză ignoră totalmente mărturiile istorice ale epocii, în special cele ale lui Philon din Bizanţ, Strabon şi Pliniu cel Bătrîn. Philon arată că statuia era din bronz, iar pentru a o susţine (lucrul cel mai dificil), Hares a construit o schelă din fier fixată în blocuri de piatră. În aceste condiţii nu este clar de ce ar fi îngreunat sculptorul pumnul sau mîna statuii (statuia îl reprezenta pe Helios nud, cu braţul drept îndoit deasupra capului, ca pentru a-şi proteja propriile raze de cele ale soarelui, şi cu braţul stîng întins) cu o umplutură din piatră, fie că era mîna dreaptă sau stînga. Oricum, această obiecţie este întărită de mărturia lui Strabon, care precizează că membrele erau scobite şi „căscate ca nişte caverne", dată fiind dimensiunea sculpturii.

Pare, deci, exclus ca blocul de piatră pescuit să reprezinte una din mîinile colosului. Profesorul John Barron, directorul Institutului de studii clasice de la universitatea din Londra, trimis de „The Sunday Times" la Rhodos pentru a-şi spune părerea în legătură cu acest obiect, crede că este vorba, într-adevăr, de un obiect care a fost sculptat, dar care este cu mult mai recent decît colosul. El crede, de asemenea, că acest fragment nu este mai vechi de două secole, şi că nu a rămas în apă prea multă vreme. Detaliu bizar, chiar în acest caz: blocul de piatră nu are nici o urmă de scoici...

Dar chiar şi aceasta este o opinie tulburătoare. Cine să fi sculptat o mînă gigantică (are aproape 2 metri) acum două secole? Şi pentru ce? De ce şi-ar fi aruncat apoi artistul opera în apă? Nimeni nu ştie nimic. Arheologii greci — trimişi de Melina Mercouri, ministrul culturii, consideră că este vorba de un spărgător de valuri şi nu de o parte dintr-o sculptură. Dar s-a pus întrebarea: de ce un spărgător de valuri ar avea nişte dungi atît de clare şi profunde precum cele care reprezintă, se pare, spaţiile interdigitale?

Există multe puncte obscure. Şi, parcă pentru a face mai de nepătruns enigma, vasul „Poseidon", care a realizat salvarea acestei mîini ce parcă dă onorul, a trimis în adîncuri o cameră de luat vederi; aceasta a filmat fundul pe care se găsea faimosul vestigiu. Prof. Barron a examinat acest film şi a reperat foarte multe vestigii, amfore, ghiulele de tun şi — ceea ce este cel mai curios — o bucată dintr-o sculptură care reprezintă un fel de calotă peste care se află un soare spart, amintind uimitor de descrierile soarelui de peste statuia lui Helios.

Lucrurile se prezintă ca şi cînd un sculptor glumeţ ar fi realizat o replică a Colosului din Rhodos şi l-ar fi aruncat în apă. Dar cînd? O asemenea operaţiune nu ar fi trecut, desigur, neobservată, chiar dacă ar fi fost realizată acum o mie sau două mii de ani, deoarece, cu toate că, la vremea respectivă, nu existau reporteri, se ştie exact cum au sfîrşit vestigiile colosului.

În anul 663, generalul arab Mavias a recuperat ce a mai putut recupera din bronz şi a expediat totul cu vasul în Siria; acolo, vestigiile au fost cumpărate de un negustor din Edesse şi vîndute împăratului Constantin Porfirogenetul, care le-a încărcat pe o caravană de 900 de cămile pentru a le duce pînă în Bizanţ.

Sub „ploaia de foc"

Istoria navigaţiei abundă în catastrofe misterioase. Una dintre ele este cea a goeletei „Mary Celeste", al cărei echipaj a dispărut în mijlocul oceanului în noiembrie 1872. De atunci au fost emise o mulţime de ipoteze. Dar care este, în fond, realitatea?

Ancheta se terminase, dar întrebările continuau să rămînă. Cînd mai aveau doar 600 de mile de parcurs pînă la coastele Portugaliei, marinarii micii corăbii engleze „Dei Gracia" au putut observa o goeletă abordînd pavilion american. Nava tăia liniştită talazurile, avînd o velă coborîtă. Apropiindu-se mai mult, marinarii săi au putut vedea că este vorba de goeleta „Mary Celeste". Dar, stupoare, la bordul ei nu se observa nici o mişcare. O barcă a fost lăsată la apă. Ofiţerul cu navigaţia şi cei doi mateloţi care-l însoţeau au urcat la bordul goeletei.

Jurnalul de bord se găsea pe masa din cabina căpitanului. Ultima însemnare data din 24 noiembrie 1872. Din ea rezulta că, la acea dată, goeleta se găsea în perimetrul Insulelor Azore. În careul ofiţerilor, de asemenea, nimic deosebit. Pe masă: farfurii şi ceşti, alături – linguri, furculiţe şi cuţite. În bibliotecă: o casă de bani deschisă conţinînd bijuterii şi o sumă importantă de bani. În dormitorul echipajului, se simţea umezeala, însă ordinea domnea şi acolo: paturile erau făcute, ceara de încălţăminte la locul ei, lenjeria la fel. Un singur lucru te uimea: pipele marinarilor erau puse pe masă. Or, se ştie, un adevărat marinar nu se desparte niciodată de pipă.

În magazii se găseau rezerve îndestulătoare de apă şi merinde. Încărcătura/a fost, la rîndul ei, cercetată. În cală, se aflau depozitate butoaie cu alcool, şi toate erau la locul lor.

Totuşi barca de salvare nu se mai afla la bord.

Comandantul lui „Dei Garcia" a hotărît să conducă nava „Mary Celeste" pînă în Gibraltar, în vederea încasării primei de salvare a corăbiei şi a încărcăturii sale. Dar acest lucru nu a mers prea uşor: ancheta dura de trei luni şi nimic nu se hotărîse încă. Pe punte au fost descoperite pete ce păreau a fi de sînge uman. Pe de altă parte, au fost observate tăieturi adînci în frînghia catargului. Ancheta stagna, căci, dacă existau pete de sînge, puteau exista şi victime. Rămînea speranţa apariţiei, în cele din urmă, a vreunui supravieţuitor. O navă a pornit spre zona Azorelor pentru a găsi eventuale urme, dar căutările sale au fost zadarnice...

În martie, anul următor, căpitanul vasului „Dei Gracia" a putut încasa, în sfîrşit, prima oferită de societatea de asigurare pentru recuperarea goeletei „Mary Celeste" şi a încărcăturii sale. Afacerea a fost clasată... dar misterul rămînea!

S-au făcut nenumărate supoziţii. Una dintre ele se referea la părăsirea în grabă a vasului din cauza fricii de o furtună cu valuri gigantice. Apoi, elemente dezlănţuite ar fi răsturnat barca de salvare cu oamenii la bord. Dar jurnalele de bord ale celor 15 nave care se găseau în zonă, în acea perioadă, menţionau că timpul a fost mereu frumos.

Au fost incriminaţi eventualii piraţi; s-a emis chiar ipoteza că nava a fost atacată de o... caracatiţă gigant.

Astăzi se caută o explicaţie ştiinţifică a dispariţiei echipajului goeletei, raportată în special la fenomenele fizice pe care le declanşează, cîteodată, oceanul.

INCENDIILE MISTERIOASE

La 8 octombrie 1871, spre seară, s-a dat primul semnal de alarmă: în partea de nord-est a oraşului Chicago, o casă a luat foc. Apoi, incendiile au început să se succeadă, în aproape două ore oraşul fiind cuprins de flăcări. S-a crezut, mult timp, că acest incendiu, care a distrus aproape în întregime un oraş înfloritor, a fost provocat de un accident. Fizicianul american Owen Chamberlain, refuzînd versiunea oficială a „vacii care a răsturnat lampa cu petrol", a avansat o teorie care i-a lăsat fără glas pe mulţi: în acelaşi timp cînd flăcările mistuiau cu furie oraşul, focul făcea ravagii în diverse alte regiuni din statele Michigan, Iowa, Kansas, Nebraska, Minnesota şi pe litoralul Pacificului. Focul a „măturat", pe o lungă fîşie, aproape toată coasta vestică a continentului american.

Fizicianul american, scotocind prin arhive, a dat de multe lucruri interesante. „Focul cădea ca o ploaie" – a citit el într-un ziar al vremii. „Aveai impresia că cerul luase foc" – scria un altul. Şi încă un detaliu straniu: sute de oameni care au fugit de foc au fost găsiţi morţi în locuri unde focul incendiilor nu i-ar fi putut atinge: pe cîmpuri, aproape de drumuri, pe terenuri virane.

Dar atunci ce s-a petrecut? Fizicianul american şi-a amintit de o cometă stranie, descoperită de astronomul amator austriac Von Biela. După calculele sale, ea ar apărea constant pe cer la o perioadă de şase ani şi nouă luni. „Ce surpriză ne va pregăti cometa la următoarea sa apariţie?" – se întrebau specialiştii, după ce, la ultima sa observare, aceasta se divizase în două, iar cele două bucăţi zburau paralel la o dis-

tanță de 2,5 km. Dar ea nu a mai apărut la data fixată. Este adevărat că, în noaptea de 26 spre 27 noiembrie 1872, cînd cometa trebuia să se apropie de Pămînt, în diverse regiuni ale Europei s-a declanșat brusc o ploaie de meteoriți, dar mai este adevărat și faptul că ploaia de meteoriți s-a declanșat din punctul din care ar fi trebuit să-și facă apariția cometa. Totuși ploaia meteorică a căzut în noiembrie 1872, în timp ce incendiile au fost înregistrate în octombrie 1871, adică în urmă cu peste un an. Chamberlain era, însă, convins că ele se datorau unor cauze cosmice și nu unui accident. Și iată că el descoperă confirmarea, găsind documente care atestă că, divizată în două, cometa a fost semnalată aproape de Terra și în octombrie 1871. Probabil că o bucată din ea s-a dezintegrat provocînd misterioasele incendii din Chicago și din celelalte orașe americane. Această ipoteză explică, în același timp, și incendiul și numărul mare de focare. Se explică, astfel, și moartea persoanelor care încercau să se salveze din oraș.

Dar să revenim la povestea inițială. Ce s-a întîmplat cu goeleta „Mary Celeste"? Atragem din nou atenția asupra datei: 26-27 noiembrie 1872. În acea perioadă, după cum precizează astronomii, cometa Biela s-a dezintegrat complet, iar ploaia meteorică s-a abătut asupra unor părți ale planetei noastre. O fi ea oare la originea tragediei? Să ne imaginăm:

...Echipajul vasului a auzit un zgomot din ce în ce mai puternic. Un corp strălucitor a brăzdat întunericul nopții, apoi un altul, și un altul... După aceea, ceva inimaginabil a început. „Pietre de foc" cădeau din cer și explodau. Un fum dens și înțepător se ridica din ape. Marinarii se sufocau. Un meteorit incandescent ar fi putut, în orice moment, să lovească nava, iar în cală se aflau butoaie cu... alcool. Magaziile vasului nu mai fuseseră de mult aerisite și, probabil, că în ele se acumulaseră mulți vapori de alcool. Cea mai mică scînteie ar fi putut provoca o explozie. Probabil că, în acele momente, căpitanul ar fi ordonat echipajului să lase la apă barca de salvare. El voia, se pare, să se îndepărteze de goeletă cît dura pericolul. Pentru aceasta îi trebuia un cablu necesar remorcării bărcii de vas. Panica pusese stăpînire pe echipaj și, în acele momente negăsindu-se un colac de sfoară, căpitanul a ordonat să se taie bucăți din frînghia de manevrare a velelor. (aceste tăieturi au atras, mai tîrziu, atenția anchetatorilor care au analizat cauzele „accidentului").

Și apoi? Probabil, o pală de vînt a rupt cablul de remorcare, vîslașii din barcă nemaiputînd ajunge vasul. Sau, poate, o „piatră cosmică" a lovit, în plin, barca de salvare. În tot cazul, goeleta și-a pierdut echipajul și a fost purtată de vînturi și de valuri pînă a fost remorcată de corabia engleză. Este puțin probabil ca un meteorit să lovească un vapor sau o barcă – afirmă unii. Totuși, să ne adresăm istoriei navigației. Se cunoaște bine cazul corăbiei engleze „Eclipse" care, în cursul unei nopți, a fost lovită de un meteorit de dimensiunea unei mingi de fotbal. Incendiul care s-a declanșat cu acel prilej a putut fi stins de marinari, dar neavînd cum astupa breșa produsă, nava s-a scufundat.

Un meteorit de dimensiuni și mai mari a lovit velierul englez „Sagittarius", care s-a scufundat atît de rapid încît ocupanții lui nu au avut timp decît să se îmbarce în bărcile de salvare. Înaintea celui de-al doilea război mondial, nava olandeză „Ocean" era cît pe ce să fie lovită de un enorm meteorit, care a căzut la cîțiva metri de ea. Un gaz sufocant a înconjurat nava. Nu știm ce s-ar fi întîmplat dacă vîntul nu ar fi împrăștiat emanațiile toxice.

Acestea sînt, deci, lucruri care se pot întîmpla. Și am putea, desigur, să ne imaginăm ce ar simți niște oameni pe un mic vas în mijlocul oceanului în momentul cînd asupra lor se revarsă din cer „o ploaie de foc"!

A.C. Ionescu
(după revista sovietică „Sputnik")

STOP-CADRU

EBRIETATE

Locuitorii unui mic sat din Franța au fost martorii unui eveniment curios; pe o stradă apăruse un taur care renunțase total la manifestări de agresivitate și care, dimpotrivă, dădea semne neobișnuite de exuberanță. Veterinarul, chemat la fața locului, a pus diagnosticul imediat: stare de ebrietate. Taurul găsise lîngă pășune o livadă cu meri și, datorită faptului că mîncase o porție respectabilă din merele căzute sub pomi, acestea au continuat să fermenteze în stomacul său, producînd alcool care, în final, l-a îmbătat. Taurul bețiv a fost, apoi, condus cu alai, spre grajduri.

K.O.

Boxerul mexican Luis Hernandez a putut să-și învingă, în mod original, tracul înainte de a începe lupta, datorită unei întîmplări neașteptate. În criză de timp, managerul său a dat buzna în vestiarul în care boxerul se pregătea de meci, l-a tras după sine prin sala în care suporterii strigau frenetic, l-a urcat pe ring tocmai cînd arbitrul îi anunța numele și, cu un gest teatral, a smuls halatul de pe Luis. Strigătele admiratorilor s-au preschimbat în rîsete homerice; din cauza emoției și a înfrigurării cu care aștepta meciul, boxerul uitase să-și pună echipamentul și, în consecință, stătea acum în fața publicului „îmbrăcat" doar cu mănușile. Se pare, însă, că enervarea care l-a cuprins i-a fost de mare folos — întors pe ring, de data aceasta complet echipat, el și-a făcut adversarul K.O. la cîteva secunde după începerea primei runde.

IDEE

Un șerif întreprinzător din localitatea Bradeston (SUA) a găsit o soluție originală pentru a amortiza o parte din cei 7 milioane dolari necesari pentru construirea unui nou penitenciar; contra sumei de 5 dolari (în care este inclus și micul dejun), oricine poate petrece o noapte într-o celulă a închisorii orașului și poate gusta „deliciile" vieții de pușcăriaș. Ideea s-a bucurat de un succes nemaipomenit, spre marea mîhnire a proprietarilor de hoteluri din ținut.

PROBLEME LA INTRARE

După o evadare reușită din închisoarea din Nürnberg, un deținut a decis să se întoarcă de bunăvoie la penitenciar, după ce constatase că soția lui nu avusese răbdare să-l mai aștepte... La poarta închisorii, însă, a trebuit să aștepte aproape o jumătate de oră, pînă cînd cei de la administrație i-au găsit fișa...

ANIMALE DE APARTAMENT

Pentru a se pune la adăpost de eventualele reclamații ale clienților unui hotel din Singapore privind starea precară a camerelor, proprietarul acestuia a pus un anunț care suna astfel: „Stimate doamne și stimați domni, vă rugăm să nu vă speriați dacă vedeți șoareci sau șobolani prin cameră. Aceste animale inofensive au fost cumpărate special pentru dumneavoastră pentru a mînca păianjenii veninoși."

Operă

Compozitorul sovietic Iuri Kasarian, autor al operei „Ernest Hemingway", a decis ca premiera mondială a lucrării sale să aibă loc pe scena „Teatrului Garcia Lorca" din Havana, în cadrul primului Festival internațional al artei lirice organizat în capitala cubaneză. Într-o conferință de presă, I. Kasarian și Grigori Cighinov, coautor al libretului, au arătat că au ales Cuba pentru premiera operei lor, întrucît aici și-a petrecut Hemingway cei mai importanți 20 de ani ai vieții sale creatoare.

Subiectul operei se bazează mai ales pe celebrele romane „Adio, arme" și „Pentru cine bat clopotele". Interpretarea rolului principal i-a revenit baritonului cubanez Angel Menendez.

Muzeu

Un nou lăcaș de cultură vorbind despre străvechi civilizații: „Muzeul templului mare", din Ciudad de Mexico, deschis pentru public după inaugurarea sa de către președintele Miguel de la Madrid. Aici se află expuse circa 7000 de piese ale culturii mexicane prehispanice, de o deosebită valoare istorică. Ele sînt, toate, unicate autentice, scoase la lumină în timpul unor excavații ce s-au desfășurat între anii 1978–1982. Interpretarea acestui important material continuă, apreciindu-se că ea va dura 15–20 de ani. Proiectul arhitectonic al muzeului, realizat pe o suprafață de 2340 mp, se desfășoară în jurul unui patio (curte interioară), care se regăsește la toate cele trei niveluri ale clădirii și pe marginea căruia sînt distribuite opt săli de expoziție. Templul mare, pe locul căruia s-au desfășurat săpăturile, era centrul religios al vechii capitale aztece, Tenochtitlan. Muzeul de azi este destinat nu numai să găzduiască prețioasele obiecte găsite, ci și să servească drept centru de cultură și informare asupra istoriei Mexicului. Pornind de la două divinități de bază ale mitologiei aztece – Huitzilopochtli (zeul războiului) și Tlaloc (zeul ploii și fertilității) –, muzeul realizează o viziune de ansamblu asupra unui popor de agricultori și războinici, ca și asupra momentului cuceririi de către spanioli și a începutului epocii coloniale.

„J'accuse"

Manuscrisul celebrului rechizitoriu „J'accuse", prin care Emile Zola a atras atenția opiniei publice franceze asupra „cazului Dreyfus", nu va putea părăsi Franța, a anunțat ministrul culturii, Francois Leotard. Textul original, publicat la 13 ianuarie 1898 în ziarul parizian „L'Aurore", urmează a fi vîndut la licitație la Montecarlo (Monaco). Are 39 de pagini, iar prețul cu care intră în licitația organizată de firma londoneză „Sotheby's" este de 80 000 de dolari. Cel mai probabil – se apreciază – va fi achiziționat de un colecționar, care, dacă va locui în străinătate, nu va avea dreptul să scoată manuscrisul din Franța. Emile Zola a scris acest rechizitoriu pentru a denunța conspirația împotriva lui Alfred Dreyfus – ofițer în armata franceză, de origine evreu din Alsacia – condamnat în 1894 pentru spionaj, pe baza unor simple bănuieli. Sectoarele republicane moderate, socialiste și antimilitariste ale epocii au sprijinit ideea nevinovăției lui Dreyfus, în timp ce dreapta naționalistă, antisemită și clericală a susținut contrariul. În 1899, un consiliu de război îl condamnă din nou la zece ani închisoare, cu circumstanțe atenuante, ulterior fiind grațiat. În 1906, sentințele sînt revocate și Dreyfus este reîncorporat în armată. Publicarea, în 1930, a jurnalului maiorului Schwartzkopfen – atașat militar german la Paris, care primise informațiile pe baza cărora a avut loc procesul – au dovedit definitiv nevinovăția lui Dreyfus, care a murit cinci ani mai tîrziu, la vîrsta de 76 de ani. Manuscrisul rechizitoriului lui Zola va fi pus la licitație împreună cu o colecție de circa 400 de scrisori ale acestuia, multe dintre ele legate de același „caz Dreyfus".

Nocivitate

După lectura unui studiu detaliat consacrat efectelor tutunului asupra sănătății, ministrul japonez de resort, Juro Saito, a anunțat presei decizia sa de a se lăsa „pentru totdeauna" de fumat. Studiul a fost pregătit de către un grup de specialiști și prezentat la Conferința mondială asupra tutunului și sănătății, desfășurată la Tokio, 9–12 noiembrie. Din cele 370 de pagini ale sale, 225 sînt consacrate efectelor fumatului asupra celor care îl practică și a celor care inhalează, fără să vrea, fumul țigărilor. În Japonia, arată textul, 62,5 la sută dintre bărbații adulți sînt fumători, procentul fiind de numai 12,6 la sută în rîndul femeilor. 75 la sută dintre aceștia au declarat că ar dori să se lase de fumat. În gările din cadrul sistemului de transport feroviar urban din marile orașe, fumatul este interzis între anumite ore, respectiv în cele de trafic aglomerat.

La cules de... mine

Pe litoralul belgian există încă 500 de mine rămase din cele două războaie mondiale, care nu au fost încă dezactivate, deși, din 1982, au fost neutralizate, în medie, 322 kg de explozivi pe zi. Conform unui raport, care citează surse ale marinei belgiene, specialiștii în dezamorsarea minelor înregistrează anual circa 500 de apeluri de neutralizare a unor mine, grenade și bombe întîlnite din întîmplare pe coastele țării. În ciuda acestor cifre, accidentele de acest gen au fost rare, în ultimii trei ani doar o singură persoană pierzîndu-și viața. Marina belgiană insistă, totuși, asupra necesității de a se manifesta prudență și a se anunța găsirea oricărui obiect suspect. De asemenea, echipe de scafandri au fost dotate cu hărți germane din timpul celui de-al doilea război mondial, unde sînt indicate locurile de amplasare a minelor.

Scenariu

Anul viitor, în Mexic va fi realizat un film pe baza scenariului scris de fostul președinte Jose Lopez Portillo, intitulat: „Au sosit... Cucerirea Mexicului". Noua producție cinematografică va relata întîlnirea și luptele dintre conchistadorul spaniol Hernán Cortés și ultimul împărat aztec, Moctezuma, expresie a confruntării între două civilizații, moment decisiv al cuceririi Mexicului. Vulcanul Popocatepetl, de unde se spune că au văzut spaniolii pentru prima dată capitala imperială a aztecilor, Tenochtitlan, va face parte din peisajul cinematografic.

BULETIN METEOROLOGIC

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2						■				
3				■			■			
4			■							
5				■						
6					■			■		■
7	■		■						■	
8 ■										
9				■		■				
10							■			
11						■				

ORIZONTAL: 1) Măsurată în diferite scări. **2)** Ploaie repede, abundentă şi de scurtă durată — Bolta cerească, firmamentul (inv.). **3)** Pleacă de la noi toamna şi se reîntorc primăvara — Răcorit la urmă! — „Insulă" în toponimia franceză. **4)** Vîrfuri subţiri şi ascuţite din zona alpină — Zonă a globului terestru unde plouă în fiecare zi. **5)** Aduce ploaia (var.). — Zgomot puternic produs de elemente ale naturii (pl.). **6)** „Din văzduh cumplita..., cerne norii de zăpadă..." (Coşbuc) — Barbu Ionescu. **7)** Oprire sau încetinire a circulaţiei sîngelui. **8)** Care se referă la totalitatea fenomenelor atmosferice caracteristice unui ţinut, avînd ca factori principali temperatura, vîntul şi ploaia. **9)** Unul din uriaşii trăsniţi de Zeus (mit.) — Acolo zeul Vulcan fabrica trăsnetele pentru Zeus (mit.). **10)** Cunoscut şi sub numele de Euro, „cel mai melodios dintre vînturi", după Hesiod — Climă, climat. **11)** Autorul volumului de povestiri „Un septembrie frumos" (Viorel; n. 1940) — Ambarcaţiune.

VERTICAL: 1) „Iupiter tonans", zeul tunetului şi al fulgerului la celţi — Constelaţia Cassiopeia (abr.). **2)** A goli — Sigur, neîndoios. **3)** Cercetător sau cunoscător al ramurii geofizicii, care se ocupă cu studiul fenomenelor atmosferice (pl.). **4)** Anterior în timp (prefix) — Rodica Negură — Desenator şi pictor român. **5)** Elena Soare — Asociaţia pentru muzică contemporană (U.R.S.S.) — Sorin Burniţă. **6)** „Anotimpul zăpezilor" este titlul unui volum al acestui poet român contemporan (Alexandru; n. 1914) — Prozator şi poet român,autorul volumelor „Furtună de primăvară" şi „Cînd au plecat cocorii" (Neculai; 1919—1972). **7)** Ca un vînt violent. **8)** Toma Crivăţ — Vînturi regulate care suflă la tropice de la nord-est la sud-vest, în emisfera boreală şi de la sud-est la nord-vest, în emisfera australă. **9)** Ca zilele ploioase — Arbore înrudit cu paltinul ce creşte la munte. **10)** Dormitor-auto — Mare revărsare de ape. **11)** Sprinten ca un pîrîiaş de munte (fem.; pl.) — Serie de diviziuni la unele aparate şi instrumente (termometru, barometru etc.).

Dicţionar: ILE, NUOR, CAS, PRE.

Mircea Iordache

Robinet cu surpriză

Cei 5 000 de locuitori ai aşezării italiene Torrebelvicino privesc cu mare suspiciune orice robinet, dîndu-i drumul cu mari precauţii. Aceasta, de cînd concetăţeanul lor, Franco Costa, a avut neplăcuta surpriză ca, în loc de apă, în chiuvetă să-i „curgă"... un şarpe.

Şi tot cu un şarpe

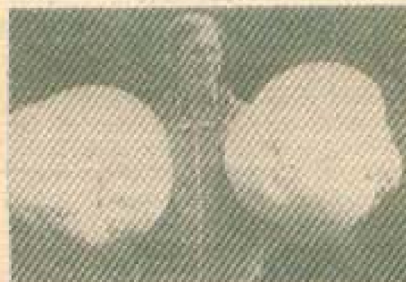
Cînd s-a aplecat, pe o străduţă din Praga, să ridice ceea ce i s-a părut a fi un obiect tricotat, un tînăr turist a constatat, cu spaimă, că era vorba de un şarpe ce-şi împletise măiestrit coada. Neavînd, probabil, chef de admiratori, reptila a muşcat. Primul ajutor i-a fost acordat tînărului într-un restaurant. Firma acestuia: „La şarpele de aur".

Alarmă pe toată linia

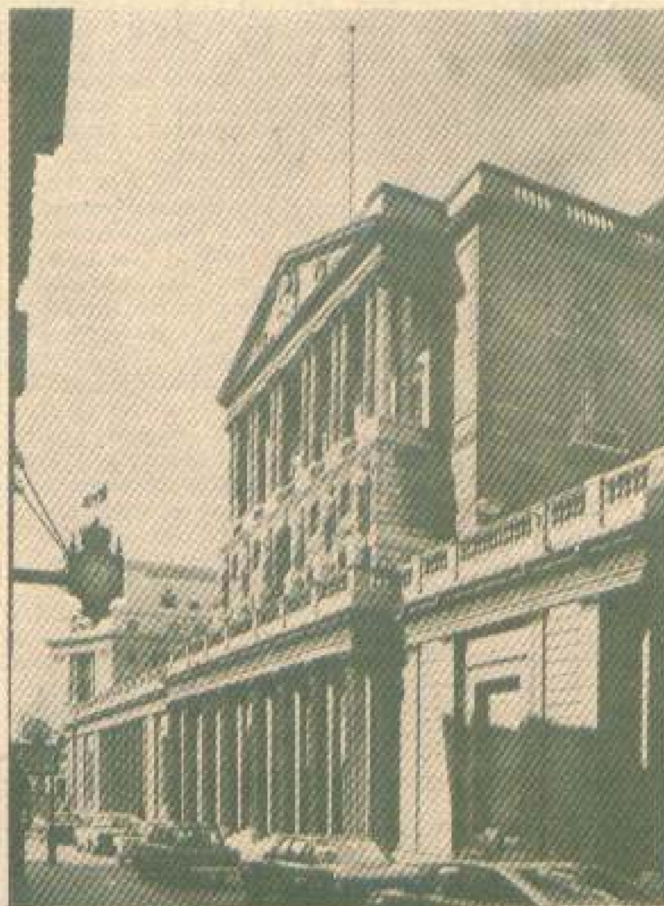
„Ajutor, mă omoară"! Acest strigăt disperat de femeie, provenind dintr-o locuinţă din Rosenheim (R.F.G.), i-a făcut pe trecători să dea alarma la poliţie, pompieri şi salvare. Echipajele, sosite de urgenţă la faţa locului, au trecut la spargerea uşii din spatele căreia continua să se audă aceeaşi chemare deznădăjduită. Înăuntru, nimeni. Doar papagalul „Coco", văzînd însă atîţia oaspeţi de vază, nu a întîrziat să schimbe „placa", cîrîind, spre stupefacţia acestora, un politicos „bine aţi venit"...

Ciuperci pe autostradă

Circulînd pe austrada spre Kuibîşev, cetăţeanul sovietic din fotografie a zărit nişte baloane alb-gălbui, de o formă neobişnuită, la liziera pădurii. Apropiindu-se, nu mică i-a fost mirarea văzînd că este vorba de...două ciuperci. Cîntărind fiecare şapte kilograme. Mai dificilă, probabil, a fost găsirea borcanelor în care să le poată pune la murat, conform tradiţiilor gospodăreşti.

Lumea secretă a băncii Angliei

În centrul City-ului, o clădire semănînd cu un muzeu – Banca Angliei

În inima Londrei, în City, cartierul arhicunoscut al bancherilor şi afaceriştilor, se ridică, la una dintre intersecţii, o clădire austeră, cu aspect de muzeu, datorită faţadei cu coloane în stil antic şi frizei: Banca Angliei, poate una dintre cele mai cunoscute imagini londoneze şi chiar britanice. De-a lungul istoriei, această instituţie a vehiculat fabuloase averi, miliarde de lire sterline obţinute din comerţ şi afaceri, multe prin truda a milioane de indivizi neştiuţi şi răspindiţi pe un imens teritoriu ce, cindva, alcătuia un imperiu în care niciodată nu apunea soarele.

Întocmai ca faimoasele bănci elveţiene, Banca Angliei, are, şi ea, secretele sale. PHILIP GEDDES **a publicat în 1987 o carte intitulată** INSIDE THE BANK OF ENGLAND **(În interiorul Băncii Angliei), din care reproducem următorul fragment, preluat din** Telegraph Sunday Magazine, **în traducerea lui Stelian Ţurlea.**

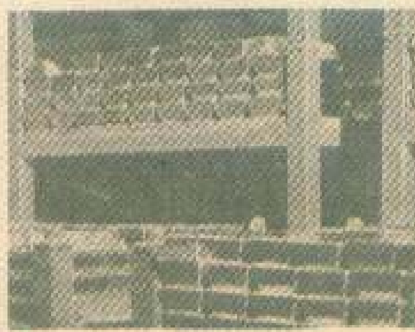
Banca Angliei e ceva neobişnuit. E ascunsă privirilor curioase de ziduri înalte, ca o cortină, fără nici o fereastră. Dacă încerci să pătrunzi în clădirea principală prin holul magnific de pe strada Threadneedle, un sistem de controale va descoperi dacă eşti un vizitator binevenit. Mai întîi, politicosul domn Pointer, principalul portar al Băncii, strălucitor în livreaua sa roz şi pălăria înaltă, se va interesa de problemele dumneavoastră. Dacă sînteţi un vizitator obişnuit, el vă va recunoaşte: dl. Pointer afirmă cu mîndrie că ştie, după nume şi chip, vreo 2000—3000 de persoane. Secţiile „Banking" şi „Securities" sînt situate de fiecare parte a intrării şi, dacă afacerea dv. e legată de ele, veţi fi îndrumat spre locul potrivit. Oameni dintre cei mai ciudaţi au de-a face cu Banca Angliei. De pildă, o doamnă a uitat mai multe sute de lire sterline în maşina sa de spălat, alături de haine; dl. Pointer îşi aminteşte că doamna a venit la bancă cu maşina sa de spălat plină de bucăţi de bancnote. Departamentul de emisiuni i-a rezolvat problema, înlocuindu-i o parte din banii pe care îi pierduse. Alţii nu sînt, însă, atît de norocoşi. Două spanioloaice au venit la bancă cu vechi bancnote de cinci lire, care erau falsuri germane din timpul ultimului război mondial; singura lor răsplată a fost primirea unui plic roz prin care se confirma că au predat băncii bancnote false valorînd

300 lire sterline. Turiştilor şi celor curioşi li se spune, cu politeţe şi regret, că nu vor putea vedea tezaurul cu aur şi nici maşinăriile de tipărit banii.

Dar dacă urmează să ai de-a face cu un oficial din interiorul băncii, vei fi preluat de un recepţioner, apoi de paznicii băncii, care te vor lăsa în sanctuarul dinăuntru doar dacă eşti însoţit de un membru al „staff"-ului. Paznicii în haine civile ai băncii nu au memoria d-lui Pointer şi nici nu se încred în nimeni. Dacă vrei să treci, trebuie să arăţi un permis — ceea ce e obligatoriu chiar şi pentru guvernatorul băncii. Securitatea este atît de drastică încît aproape devine o obsesie: e ca şi cum securitatea (recrutată din forţele speciale ale armatei şi din ofiţeri ai poliţiei militare) s-ar vedea pe ea însăşi ca însărcinată cu transpunerea în realitate a frazei „sigur ca Banca Angliei".

Marea teamă este că s-ar putea produce un furt la Banca Angliei. Cu certitudine, aşa ceva n-ar fi un lucru uşor de făptuit: clădirea este extrem de bine construită, cu ziduri formidabil de groase şi uşi grele. Forţele de securitate sînt mari şi foarte discrete. Dar nici măcar n-ar fi cine ştie ce lucru de furat, deoarece există foarte puţine valori lesne negociabile în bancă. Pentru cei mai mulţi oameni, banca este locul unde se tipăresc bancnotele şi de unde se intervine pentru a proteja lira sterlină împotriva speculaţiilor. Deşi acestea sînt acţiunile cele mai vizibile publicului, banca are o activitate cu mult mai largă. Principala ei activitate constă în mînuirea banilor şi influenţarea pieţelor de schimb străine. Aceasta înseamnă a acţiona asupra ratelor dobînzilor şi ratelor de schimb. În plus, banca este gardianul legal al sistemului bancar britanic: supervizează şi autorizează persoanele care doresc să înceapă afaceri bancare în Regatul Unit. Banca este, de asemenea, un factor-cheie în procesul elaborării politicii economice în Marea Britanie, dă sfaturi Trezoreriei în probleme economice şi acţionează în domenii politice importante. Aceasta explică una din funcţiile sale tradiţionale, de bancher al guvernului. Banca deţine conturile bancare ale guvernului şi administrează atît fondurile, cît şi datoria naţională. În plus, banca mai are şi alte îndatoriri: supervizează activitatea din City şi din sectorul financiar în întregime, nu ezită să intervină în afacerile din City cînd consideră că această intervenţie este necesară; şi, peste toate, şi-a asumat rolul de conducere a operaţiunilor de salvare a companiilor industriale aflate în dificultăţi.

Există, bineînţeles, şi aurul. Banca dispune de mult aur, deşi nici o cantitate nu-i aparţine. Aurul, în valoare de multe sute de milioane de lire sterline, din depozitele băncii, aparţine naţiunii sau clienţilor băncii. A fura o cantitate cît de mică din el presupune o extremă îndemînare. Pivniţele sînt săpate adînc în pămînt, construite masiv din beton şi oţel inoxidabil şi dispun de complexe sisteme de securitate, ascunse vederii. Aceste beciuri nu se aseamănă deloc cu ce se poate vedea la Fort Knox, în S.U.A. Contrar celor ce s-ar crede, sînt mai degrabă urîte şi nu impresionează. Pentru bancă, aurul nu este decît o materie primă de stocat, doar o parte din activitatea sa comercială. Pivniţele sînt, pur şi simplu, nişte camere luminate jalnic de neon, iar barele de aur sînt stocate pe poliţe, în grămezi de două sau trei picioare înălţime (aceasta, pentru simplul motiv că, dacă aceste grămezi ar fi mai înalte, ar trece prin planşeu). Oamenii care lucrează în acest colţ, mai degrabă neplăcut, nu tratează aurul cu prea mult respect: îl privesc de parcă ar fi plumb sau altă materie primă împovărătoare. Cînd soseşte o nouă încărcătură de bare, fiecare e ştampilată cu numărul propriu al băncii şi cîntărită pe o maşină veche, dar despre care se afirmă că este foarte exactă.

Bare de aur depozitate pe stative de oţel. Cine îşi închipuie că sînt uşor de furat se înşeală

Chiar dacă cineva ar reuşi să ajungă pînă la aceste pivniţe, i-ar trebui un extraordinar efort pentru a reuşi să facă vreun gol în stocul de aur ţinut aici: barele de aur sînt cu mult mai grele decît îşi poate imagina cineva. O bară standard are aproximativ dimensiunile unei cărămizi şi cîntăreşte 271 livre (o livră = 0,45 kg) şi valorează aproximativ 120 000 lire sterline. Oamenii care lucrează în acest sector sînt, prin urmare, foarte vînjoşi. Paznicii acestor valori ale naţiunii au urmărit cu amuzament un film din 1969, în care nişte hoţi au încărcat trei automobile cu bare de aur, iar, în final, s-a desfăşurat o cursă ce-ti tăia răsuflarea pe străzile din Milano, urmăriţi de poliţie; cu o asemenea cantitate de aur n-ar fi urmat decît sfîrşitul, nu cursa de automobile.

În afară de aur, un hoţ n-ar prea avea ce fura de valoare din Banca Angliei. Mai bogată pare să fie chiar o poştă locală. Banca încă mai lucrează cu bani adevăraţi prin intermediul departamentului bancar cu amănuntul, o moştenire a istoriei ei. Ţine conturi pentru numeroasele departamente ale guvernului şi pentru vreo 150 bănci şi alte instituţii financiare; de asemenea, ţine conturile unui număr de bănci centrale străine; în sfîrşit — conturi personale bancare, dar nu intră în competiţie cu alte bănci. Un recent articol din ziarul băncii, „The Old Lady", scria că, dacă cineva doreşte să aibă un cont aici, trebuie să fie un individ „foarte cunoscut în comunitatea locală". Aşa încît prea puţini ar putea alerga să-şi transfere banii în Threadneedle Street, în afara cazului în care au o foarte strînsă relaţie cu afacerile băncii. Cei mai mulţi din cei cu conturi aici fac parte din personalul băncii. Sînt oferite serviciile normale ale unei bănci, deşi faptul că reţeaua băncii este limitată constituie o problemă. Carnetele de cecuri sînt frumoase, creaţii elegante ale unor vremuri vechi. Dar există şi un mare dezavantaj în relaţiile cu această bancă: neacoperirile mandatelor de plată sînt strict interzise şi vai şi amar de membrul personalului care încearcă să falsifice vreun cec.

Lucrul cel mai valoros stocat în bancă este informaţia: o surprinzător de mare cantitate de informaţii în legătură cu statutul şi poziţia unor companii particulare, în special bănci, şi o mare cantitate de informaţii privind piaţa. Pentru cineva interesat de cum pot fi făptuite fărădelegile din interior, lucrul la bancă poate fi o mină de aur. Dar, destul de surprinzător, nici un membru al personalului băncii nu a cedat tentaţiei. Aparentul nivel de probitate al celor care lucrează la bancă nu se datorează nivelului la care sînt plătiţi — salariile lor sînt cu mult mai mici decît ale celor care lucrează în lumea comercială. Lealitatea personalului se datorează, mai degrabă, unui amestec de sentiment al puterii, de convingere că se află în centrul evenimentelor şi de un anume simţ foarte britanic al datoriei.

E o lume foarte diferită chiar de cea a străzilor din City. În inima băncii există un sanctuar de linişte — *The Garden Court*, o treime dintr-un acru, cu arbori, iarbă şi statui. Guvernatorul spune în glumă că, date fiind preţurile din City, este probabil cea mai scumpă

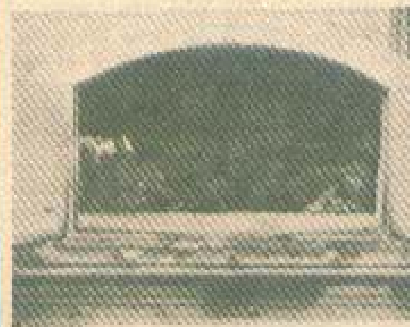
pajiște din lume. În jurul ei se află birourile principalilor directori ai băncii. Pare să fie simbolic că, în timp ce, în cele mai multe clădiri cu birouri, pozițiile celor puternici sînt cele ce dau spre lume, la această bancă, cei mai puternici sînt cei ale căror birouri au vederea spre interior.

Atmosfera de lucru din interior este, și ea, deosebită de cea a lumii comerciale. Banca are aerul unei mari instituții academice angajate în proiecte de cercetare, dar fără să se grăbească. Funcționarii care se ocupă cu schimburile de monede obișnuiesc să-și scoată hainele și să lucreze în cămașă, ca toți ceilalți funcționari din City. Dar restul managerilor băncii dau impresia că iau viața ca gentlemeni, de parcă altfel ar înșela încrederea în ei. Desigur, aceasta nu înseamnă că oficialii băncii nu lucrează din greu — pentru unii, orele de lucru sînt, cu certitudine, foarte lungi; dar dau, în schimb, impresia că nu iau lucrurile prea în serios.

Viața aici pare să fi fost mai ușoară pe vremuri. La sfîrșitul veacului al optsprezecelea, un an de lucru — teoretic, lung, întrucît includea și zilele de simbătă — era, în realitate, scurtat de cele 47 de sărbători ale băncii. Iar orele de lucru nu erau apăsătoare: de la 9 dimineața la 3,30 după-amiaza, la începutul secolului trecut. Multor funcționari li se permitea să conducă chiar propriile lor afaceri. Veacul al nouăsprezecelea a văzut înăsprindu-se acest mod de viață. În 1836, Curtea Directorilor a decretat că falimentul membrilor personalului va duce la concediere; la fel și frecventarea caselor publice, fumatul și cîntatul. În anii 1850, cînd purtatul mustăților devenise o modă cumplită, autoritățile băncii au încercat, fără mare succes, să le interzică, pe motiv că sînt incompatibile cu demnitatea și standingul băncii.

În realitate, se pare că aceste măsuri de strictețe nici nu erau necesare, deoarece personalul băncii era înclinat, atunci ca și acum, să se poarte mai degrabă în mod sobru. Mulți lucrau din greu. Se amintește că un oarecare Thomas Rippon a lucrat la bancă vreme de 53 de ani, sfîrșind în postul de casier șef la vîrsta de 70 de ani, și care, în toată această perioadă, nu și-a luat decît o singură vacanță — și chiar și aceasteia i-a pus capăt după trei zile, pentru că... se plictisea.

Dar, pentru cineva din afară, surpriza cea mai mare în legătură cu Banca Angliei este că cei mai mulți oameni care lucrează aici nu sînt funcționari de bancă centrală. Din personalul de 5 000 de membri ai băncii, doar în jur de zece la sută sînt angajați în ceea ce ar putea fi numite activități bancare centrale. Aproximativ 20 la sută din personal lucrează în secția de imprimare, iar aproape 40 la sută sînt angajați în activități funcționărești în birourile de registratură și în alte servicii anexe. Ar fi probabil adevărat dacă s-ar spune că banca întrebuințează

Bancnote vechi sînt incinerate înainte de a se tipări altele noi

mai mulți meșteșugari decît funcționari de bancă. Există aproape 700 de meseriași cu îndeletniciri dintre cele mai diverse — montori, sudori, dulgheri, tîmplari, instalatori, electricieni și alții — care mențin structura băncii. Aceasta include vreo 6 000 de piese de mobilier vechi sau stil. În plus, banca are propriul ei sistem de aprovizionare cu apă și dispune de un generator propriu de energie electrică, capabil să luminze banca chiar și atunci cînd nu ar mai fi curent electric în Londra.

Imaginea care se conturează pare a fi aceea a unei instituții în mod remarcabil neatinsă de lumea modernă, continuînd să-și urmeze cursul netulburată de evenimentele petrecute în lumea din afară; ceea ce este, însă, greșit. Un oarecare sîmbure de adevăr există, totuși. Intrarea în această bancă înseamnă intrarea într-o altă lume, cu valori vechi, ce au dispărut din alte părți ale City-ului. La cîțiva pași de marile uși de bronz ale băncii, se află o lume complet diferită. Un curios ritual al Băncii Angliei ilustrează suficient această afirmație.

În fiecare dimineață, exact înainte de ora 9, un oficial al băncii se așază și începe să completeze o foaie mare de hîrtie albă, marcată „Secret" în capăt. Această hîrtie, numită *Exchequer White*, cuprinde estimarea băncii despre nevoile monetare zilnice ale sistemului bancar. Spus mai simplu, indică fluxul de bani; și are două părți: plăți *către* și *de la* bănci, plăți *către* și *din* conturile guvernului. Astfel, la un nivel foarte jos, un individ care plătește 100 lire sterline impozite reprezintă o „pierdere" de 100 livre din banii lichizi ai băncilor, în timp ce banii lichizi ai guvernului cresc cu aceeași sumă. Concomitent, guvernul poate răsturna acest flux plătind, să presupunem, un impozit de 200 lire sterline. Milioane de asemenea tranzacții intră, în rezumat, în „Exchequer White". La capătul acestor cifre, e un calcul final care indică dacă sistemul, ca întreg, va avea bani puțini sau mulți în ziua respectivă. La orele 9,45, banca va emite o declarație, prin intermediul agenției „Reuter", indicînd cifrele finale și anunțînd dacă va cumpăra bancnote (ceea ce înseamnă injectarea de bani în sistem, dacă acesta duce lipsă) sau va vinde (ceea ce înseamnă că dispune de prea mulți bani). Exercițiul este de-a dreptul fascinant — și reprezintă o parte esențială a lucrului zilnic al sistemului bancar.

Dar modul în care este făcut pare atît de îndepărtat de băncile moderne, ce recurg la înalta tehnologie. În timp ce majoritatea altor instituții ar computeriza această muncă, oficialul băncii Angliei o face cu tehnologia foarte simplă a creionului și indigoului. Motivele sînt, ele însele, interesante pentru felul în care lucrează banca. „Dacă treaba aceasta ar fi făcută de computer", afirmă Jan Thompson, care alcătuiește „Exchequer White", „cifrele ar fi luate drept o biblie; scrisă de mînă, pericolul dispare. Poți raționa asupra lor. E foarte dificil să computerizezi ceva ce conține elemente de judecată". Un obicei care pare caraghios și învechit, la prima vedere; dar care, ca multe altele din tot ce face Banca Angliei, va supraviețui și va continua să fie folositor chiar și după ce ultimul din ecranele computerelor din City se va fi defectat.

Pablo Picasso apare la festival în 1956

Cannes - spectacolul spectacolelor

„Filmul este o parte din viața mea. Aș putea spune chiar că este o poartă spre trăiri mai intense, mai bogate", spuse actorul.

„Ei, da. Îmi plac filmele. Aveți ceva împotrivă?", spuse spectatorul, vădit agasat de brutalitatea cu care fusese smuls din lumea proiectată pe ecran. „Nu știu dacă alții pot să trăiască fără ele, dar eu, unul, cînd văd un film bun sînt fericit."

Replicile acestea sînt, desigur, imaginare, dar ar putea fi și reale. Căci, fapt de necontestat, mai mult decît alte arte interpretative, filmul s-a ancorat adînc în viața noastră spirituală. Lumea filmului este mai aproape și, totodată, mai îndepărtată de noi.

Pe actorul de pe scenă îl vezi, la o adică poți să te și convingi că e făcut din carne și oase, dar, ca spectator, ești cît se poate de conștient că, în cazul lui, valoarea se măsoară în funcție de măiestria cu care întruchipează cutare sau cutare personaj. Iar lumea de pe scenă este o altă lume. Pe ecran lucrurile stau altfel. Nivelul performanței este dat de gradul în care spectatorul ajunge să se contopească cu lumea din fața ochilor lui. Și, deși raportul fizic este foarte îndepărtat, eroii din film sînt mai credibili și mai lesne de adoptat.

Viața ca film, filmul ca viața... Sintagma, frecvent auzită, exprimă această punte dintre lumea de dincoace și cea de dincolo de ecran.

Dar mai este, legat de cinema, și un alt aspect deosebit de pregnant în comparație cu celelalte arte. Este vorba despre latura comercială, care, nu de puține ori, primează printre producătorii de filme. Căci cinematografia este și o lume a marilor afaceri în care foarte des valoarea este dată de cifra încasărilor. De aici, și distincția care se face între filmul cu succes la public, evaluat și după parametri comerciali, și filmul de concepție, de artă, accesibil unui public mai restrins.

Dar, fie că primează latura comercială, fie cea artistică, filmul este, întîi de toate, un spectacol. Și nu a trebuit mult pînă să se nască ideea unui spectacol al spectacolelor. Festivalurile cinematografice au apărut din dorința unor iubitori ai acestei arte de a aduce laolaltă cît mai multe creații de valoare, din toată lumea, și — de ce nu? — de a stabili o ierarhie a lor.

În cele ce urmează vă vom prezenta un scurt istoric al unui asemenea spectacol al spectacolelor, festivalul cinematografic de la Cannes — un articol scris de criticul de film britanic Alexander Walker, de la „London Evening Standard" și publicat în ***The Sunday Times Magazine.***

După 40 de ani, festivalul filmului de la Cannes continuă să fie centrul de gravitație al cinematografiei mondiale. Paradoxal, însă, el își datorează existența nu marii arte, ci unei mari revolte.

În 1937, filmul pacifist „Marea iluzie", al regizorului Jean Renoir, fusese propus pentru marele premiu al bienalei de la Veneția, manifestare, pe atunci, de inspirație fascistă. Se pare, însă, că Hitler a avut obiecții la scena în care o santinelă germană refuza să tragă într-un prizonier francez ce încercase să evadeze. În semn de protest, delegația franceză a părăsit Veneția. Și, în drum spre Paris, Philippe Erlanger, care lucra la secția pentru relații culturale a ministerului de externe, s-a jurat să organizeze un festival al filmului în Franța, dar nu neapărat ca o replică la bienala de la Veneția, marcată de politica de mare putere dusă de hitleriști.

Cînd în joc este gloria, francezii devin foarte întreprinzători. Optsprezece luni mai tîrziu, Cannes era ales ca loc de desfășurare a festivalului. Manifestarea urma să se deruleze pe parcursul a zece zile, începînd cu 1 septembrie 1939. În acea zi, însă, Hitler a invadat Polonia, iar participanții au preferat să se retragă sub diverse pretexte.

Numai după 19 mai 1946 a putut Cannes să ofere locuitorilor și, deopotrivă, oaspeților săi ceea ce, de atunci, timp de patruzeci de ani, a constituit un prilej de desfătare și, uneori, de... fluierături. În acea zi, trupele franceze mărșăluiau pline de elan pe străzile orașului, un tren special sosea de la Paris (cu 90 de minute întîrziere), aducînd o sumedenie de persoane de vază, nelipsitul portavion se instala în golf, focuri de artificii se aprindeau în aer,

iar pe apă pluteau balize împodobite cu flori. Se intona „Marsilieza" şi, pentru acele zile, mîncarea nu mai era raţionalizată. Cultură, privilegii, intrigi, lăcomie — un amestec insolit de toate acestea îşi punea amprenta pe atmosfera din acele zile a oraşului de pe coasta Mediteranei.

Odată cu prezentarea filmelor, au început şi micile neplăceri: bobine încurcate, filme rupte şi, sub influenţa războiului abia încheiat, în rîndul publicului s-au format tabere care reacţionau vehement la unele dintre filmele prezentate de „ceilalţi". Adus în bagajele proprii de realizatorul lui, Roberto Rossellini, filmul „Roma, oraş deschis" cu greu a putut fi proiectat, deoarece unele ţări intrate, şi ele, în competiţie considerau că, în mod oficial, se aflau încă în stare de război cu Italia. În tot acest timp, plajele erau invadate de noua şi îndrăzneaţa modă a „bikinilor".

În anii următori, festivalului i s-a adăugat un ingredient devenit indispensabil — scandalul. Acuzaţiile de mită, corupţie, de presiuni asupra juriului din partea organizatorilor erau nelipsite. Dar, la prima ediţie, a existat o armonie rar întîlnită. Fiecare dintre filmele prezentate a obţinut un premiu. Printre ele s-au aflat „Scurtă întîlnire", „Duminică pierdută" şi „Simfonia pastorală" a regizorului Jean Delannoy. Michèle Morgan, Erich von Stroheim şi Ray Milland se aflau printre vedetele festivalului.

Lucrurile au stat astfel timp de zece ani. Festivalul de la Cannes era, deopotrivă, un eveniment diplomatic şi artistic. Agenţii de publicitate nu-şi făcuseră încă apariţia — şi nu se vizionau 800 de filme, ca acum, pentru selecţia intrării în competiţie. Nu se vedeau nici afişe şocante sau fotografii ale actorilor decupate în mărime naturală.

Anul acesta, între 7 şi 19 mai, s-au perindat prin sălile de proiecţie circa 40 000 de persoane, dintre care 2 500 de ziarişti. În primii ani, însă, nu oricine putea spera să figureze pe lista invitaţilor. La una dintre ediţii, Jean Cocteau s-a aflat într-un rol mai puţin obişnuit şi potrivit pentru el — acela de membru al juriului pentru acordarea titlului de „Miss Festival". Dar adevăratul patron al festivalului avea să devină un fost critic de balet numit Robert Favre LeBret, ales secretar şi, ulterior, preşedinte al manifestării. El a deţinut această funcţie pînă acum cîţiva ani.

În 1947, locul de desfăşurare a festivalului s-a mutat de la cazinoul municipal — o clădire în stil edwardian, în locul căreia, în anii '80, a fost construit noul centru, un colos din beton şi fier supranumit „Buncherul" — în palatul de pe Croisette, ridicat în acest scop.

Alfred Hitchcock se relaxează între vizionări

Aceasta a fost o greşeală costisitoare. Construcţia a mers în aşa mare grabă, încît inaugurarea s-a făcut fără să i se fi pus acoperişul. Însă ploaia, care în alţi ani avea să încurce multe socoteli în timpul festivalului, a fost mai miloasă de această dată. Dar cum, ulterior, nu au mai putut fi strînse fonduri pentru a termina clădirea, festivalurile din 1948 şi 1950 au fost anulate, spre ruşinea gazdelor.

Atmosfera devenise cu totul alta în 1954. Scenele „îndrăzneţe", care apăruseră pentru prima dată pe ecran în 1952, în filmul suedez „O vară de fericire", cu Ulla Jacobsson, se mutaseră şi pe plajă, unde aspirante la faima de vedete încercau să dezvăluie privitorilor cît mai mult din farmecul lor personal. Cu toate acestea, forţele ordinii nu ezitau să intervină atunci cînd anumite limite erau depăşite.

Una dintre aceste „îndrăzneţe", Simone Silva, a avut o soartă tragică. Expulzată din Cannes, Silva a fost ademenită de producătorii din Hollywood. Dar mult aşteptatul contract nu a venit, iar disperarea a împins-o, în 1954, pe actriţă la sinucidere. Favre LeBret a trebuit să intervină pe lîngă Hedda Hopper şi Louella Parsons, două nume de temut în paginile presei de scandal, care îşi puseseră în minte să organizeze un boicot hollywoodian pentru „fărădelegile" ce se petreceau pe Coasta de Azur.

În anii cincizeci, Cannes era, mai presus de toate, un festival al starurilor, o reflectare a marii explozii de actori de primă mărime a ecranelor din S.U.A. Gary Cooper, Burt Lancaster şi Cary Grant au apărut acolo în carne şi oase; Kirk Douglas a cunoscut-o pe viitoarea lui soţie tot la Cannes. Iar Orson Welles, înscăunat rege în 1952, se amuza văzînd disperarea organizatorilor, care nu găseau o înregistrare a imnului naţional al Marocului, deoarece filmul său „Othello", ieşit cîştigător, intrase în competiţie sub pavilionul de „complezenţă financiară" al acestei ţări.

Brigitte Bardot a apărut pentru prima dată la Cannes în 1955, purtînd pantaloni şi o bluză foarte decoltată. Ea era însoţită pretutindeni de un buldog. Pe atunci, starurile erau mai prietenoase şi mai abordabile. Nu apăruseră încă „celebrităţile de pe piedestal" care nu acceptau să apară altfel decît în centrul reflectoarelor.

„Silueta plină" — cum a descris-o un critic — a Sophiei Loren a apărut pentru prima dată la „balconul de onoare" în 1956. Ea sosise la Cannes escortată de claxoanele a 250 de automobile.

Grace Kelly a venit în 1955 ca membră a juriului şi a acceptat să pozeze pentru revista „Paris Match" în palatul din Monaco. Un an mai tîrziu, avea să devină prima doamnă a micului principat, căsătorindu-se cu prinţul Rainier. Ceremonia de la Monte Carlo a însemnat un mare cîştig şi pentru Cannes. Cei 400 de ziarişti veniţi pentru evenimentul matrimonial şi-au prelungit şederea pentru a asista şi la festival, căruia i-au dat atîta amploare, încît Veneţia a trebuit să renunţe la primul loc în rîndul evenimentelor de acest gen.

Importanţa comercială pe care a dobîndit-o festivalul de la Cannes pe piaţa filmului (aceasta începuse să se simtă de prin anul 1956) a tre-

cut Veneţia definitiv pe planul secund. Filmele de la Cannes nu reflectau încă schimbările politice şi sociale petrecute în lume, şi cu atît mai puţin mişcările radicale sau protestatare. Cu toate acestea, ele au anunţat apariţia unor talente individuale, printre care Satyajit Ray (cu „Pather Panchali", în 1956) şi Andrzej Wajda („Canalul", 1957).

Preşedintele festivalului, Favre Le Bret, Rock Hudson (decedat în urmă cu doi ani de SIDA) şi Pamela Tiffin, în 1966

O adevărată revelaţie a festivalului a fost filmul lui François Truffaut „Cele patru sute de lovituri", realizat în 1959. Atunci Cocteau i-a telefonat lui Picasso rugîndu-l să vină pentru a oficia ceremonia schimbării de generaţii în cinema. Amîndoi — Picasso în smoking şi melon — l-au escortat pe Jean-Pierre Léaud, atunci în vîrstă de 14 ani, pe scările de marmură roză ale palatului, urmaţi tăcut de modestul Truffaut, care, cu un an sau doi mai devreme, ca ziarist, fusese expulzat din Cannes pentru articolele sale critice.

În acea seară a sosit „noul val" francez. Pe atunci orice nouă apariţie la Cannes era cunoscută deîndată, dacă nu altfel, cel puţin prin zgomotul care se făcea în jurul ei. Mike Todd a venit cu surle şi trîmbiţe de la Paris, în 1957, aducînd filmul „Călătorie în jurul lumii în 80 de zile", plus un Rolls Royce cu o placă de înmatriculare purtînd iniţialele ETT (Elizabeth Taylor Todd), şi a ţinut o conferinţă de presă — la care ETT ajuta umplînd paharele ziariştilor — sub un balon — aşa cum se cuvenea — ancorat de acoperişul cazinoului.

După prezentarea filmului „Niciodată duminica", în 1960, la petrecerea oferită de delegaţia greacă, s-au spart 500 de pahare. Tonul a fost dat de Melina Mercouri şi soţul său, Jules Dassin, care au azvîrlit pe podea o tavă plină. Două zile mai tîrziu, după ce a fost proiectat „La Dolce Vita" (care a cîştigat în acel an marele premiu „Palme d'Or"), italienii au sosit cu 80 kg de spaghete şi au transformat un bazin de înot într-un răcitor pentru 300 de sticle de Chianti — pe care oaspeţii le puteau pescui sau „închiriau" fete frumoase în costume de baie pentru a le aduce.

Din anii '60, accentul s-a schimbat. Ceea ce se prezenta pe ecran devenise mai important decît ceea ce se petrecea la recepţii. Festivalul a devenit mai puţin previzibil, anulîndu-se regulile prestabilite. Regizorul devenea, în locul actorilor, un „superstar". Iar filmele deveneau ocazii pentru demonstraţii şi nu pentru „degustări". „Viridiana" lui Bunuel a adus, pentru prima dată, forţele de ordine la palat.

Publicul era tot mai zgomotos. „L'Avventura", a lui Antonioni, în care Monica Vitti era văzută rătăcind pe străzi, s-a ales cu o groază de zeflemeli dar, curînd, orice film european cu pretenţii de artă avea o eroină alienată care umbla fără nici o ţintă.

Succesul de la Cannes a început să depindă şi de cifra înregistrată pe "scara Richter" a scandalului. Filmul „Ulise", al lui Joseph Strick, a fost prezentat cu toată opoziţia regizorului care susţinea că subtitrarea franceză era o trădare a unui anume cuvînt de patru litere scris de Joyce.

La începutul anilor '60, zeci de filme noi, care nu participau la festival, erau proiectate în sălile din oraş. Înflorea, astfel, un anti-festival comercial care atrăgea tot felul de realizatori de filme. John Lennon şi Yoko Ono au venit în oraş (ea în pantaloni scurţi din piele neagră) pentru a prezenta filmul ei de artă în care o muscă se plimba în sus şi în jos pe corpul gol al unei fete. Probabil că tînăra fusese semi-anesteziată pentru a rezista la gîdilat. În orice caz, toată simpatia publicului a mers spre muscă.

O şi mai mare agitaţie s-a produs în 1968, anul protestelor studenţeşti de la Paris. Ele s-au transformat într-o grevă naţională în timpul căreia singurul lucru care a continuat să meargă în Franţa a fost festivalul de la Cannes. Dar nu pentru mult timp. Deschis la 10 mai, el a rezistat timp de nouă zile, din ce în ce mai tensionate, pînă cînd Jean-Luc Godard şi „comunarzii" săi au ocupat sala principală unde trebuia să fie proiectat filmul lui Carlos Saura „Peppermint frappé". În timp ce Godard se adresa spectatorilor, Truffaut s-a agăţat de cortină ca un Tarzan, încercînd să acopere ecranul. Apoi s-a auzit zgomot de chibrite aprinse... Favre LeBret a închis festivalul în ziua următoare şi, timp de o săptămînă, nimeni nu a putut părăsi oraşul.

S-a spus atunci că festivalul a murit. Dar, în 1969, a renăscut din ceea ce Favre LeBret a afirmat că ar fi putut fi, la propriu, cenuşa palatului, dacă el nu ar fi acţionat în faţa „unui caz de forţă majoră". De

fapt, festivalul a căpătat, ulterior, mai multă prestanţă, acordînd o parte din timpul său şi tineretului.

„Săptămîna criticilor" şi „Zilele regizorilor" au adus noi talente în faţa unui public de realizatori şi critici mai atenţi la evenimentele de pe stradă. Gilles Jacob a devenit „delegatul-general", iar Louisette Fargette a organizat cel mai bun serviciu de presă al unui festival cinematografic.

Anii de după 1968 au consacrat festivalul de la Cannes ca primul sistem de avertizare pentru lumea cinematografiei. El a devenit un releu al spiritului cultural, social sau politic al timpului, de pe ecran sau din stradă. Filme ale tineretului protestatar din America, precum „Easy Rider" şi „Woodstock", au arătat cît de disponibil era Hollywood-ul pentru schimbare, atunci cînd era vorba de bani. „Delegaţii de la Warner Bros, de regulă bărbaţi în costum şi cravată neagră, au trecut la bascheţi şi blue-jeans decoloraţi pentru a viziona filmul „Woodstock" printre grupuri de „hippies" care îşi ridicaseră tabăra pe malul mării. Şi-au făcut intrarea şi filmele pornografice, care au împins răbdarea poliţiei pînă la limită.

Momente memorabile au fost scrise de „noul val" australian cu filmul „Picnic la Hanging Rock", în 1974, şi de marele premiu acordat lui Andrej Wajda pentru „Omul de fier".

De nenumărate ori s-a cerut eliminarea premiilor la Cannes, lucru care nu s-a acceptat. Ele înseamnă bani pentru cîştigătorul european şi satisfac orgoliul producătorului de la Hollywood. Un festival fără premii ar fi, în multe cazuri, un festival fără spectacol. A trebuit chiar să fie inventat un premiu pentru marele Visconti, al cărui film „Moarte la Veneţia" a pierdut, în 1971, în faţa „Mesagerului" lui Joseph Losey. O medalie de consolare a fost făcută peste noapte pentru italianul nemulţumit.

Nu este posibil să se stabilească cu precizie care film va ieşi cîştigător, dar o orientare generală poate fi prestabilită în funcţie de componenţa juriului. Indecizia este, însă, de obicei, marea tentaţie a juriilor. Organizatorii fac tot ce pot pentru a evita ca un premiu să fie acordat mai multor pelicule. Regula pare, acum, a fi următoarea: Marele premiu (Palme d'Or) pentru un film valoros şi care are şanse de succes la public, Premiul special al juriului — pentru filme „dificile" sau „de artă". Anul trecut, Marele Premiu a fost cîştigat de „Misiunea", iar „Sacrificiul", al lui Andrei Tarkovsky, a obţinut premiul juriului.

Cannes s-a schimbat mult de-a lungul vremii. „A început ca un vals; acum este ca un concert de muzică pop", afirmă unul dintre organizatorii festivalului.

În prezent, însă, arta riscă să piardă în faţa intereselor financiare. Se poate spune că numărul celor veniţi pentru a încheia afaceri îl depăşeşte pe cel al realizatorilor de film, iar atmosfera este mai degrabă cea de la o mare bursă. Sînt anunţate filme al căror cost se poate ridica la milioane de dolari; s-ar putea ca acestea să nu fie realizate niciodată, dar ele măresc respectul faţă de sine al celui care face strigarea. Drepturile de înregistrare pentru video sau televiziune sînt negociate la preţuri mult mai mari decît cele pentru prezentare în sălile de cinema.

Dar lumea de pe margine se consolează cu faptul că există loc şi pentru dreptate morală la Cannes. Cei care se aflau în centrul atenţiei cu un an înainte apar, acum, doar ca nişte „foşti". Pe deasupra, teama de atacuri teroriste a mărit pulsul atmosferei de la Cannes. Deşi nu s-au înregistrat incidente serioase din anul 1975, cînd o bombă artizanală a explodat lîngă palatul de pe Croisette — cazul regizorului Godard, căruia, în 1985, un necunoscut i-a lipit o plăcintă pe faţă, nu poate fi luat în considerare —, frica de atentate este reală.

Schimbarea poate fi datorată şi unor raţiuni mai subtile. Engleza este, acum, limba indispensabilă a festivalului. Chiar şi filmele care intră în competiţie sînt vorbite sau subtitrate în engleză.

Nici vedetele nu mai pot fi zărite cu una cu două. Un interviu la televiziune este mai ieftin (şi mai lipsit de primejdii) decît o filmare în aer liber pe malul apei. Iar privirile sînt mai atente la hoţii de buzunare decît la ce se arată pe plajă.

Şi totuşi, timp de două săptămîni, în fiecare primăvară, Cannes devine locul unde se poate vedea ce se întîmplă în lumea filmului pe întreaga planetă.

Prezentare şi versiune românească de Ileana Popescu

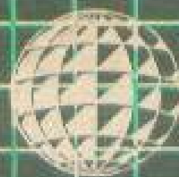

Imn

Oscar Luis Valdez Mena, ataşat cultural în cadrul misiunii permanente a Republicii Dominicane la Naţiunile Unite, a cîştigat premiul întîi la concursul organizat pentru alegerea unui imn al ONU, cu prilejul celei de-a 40-a aniversări a creării Organizaţiei mondiale. În afară de pianistul şi diplomatul dominican, între finalişti s-au aflat autori din Uniunea Sovietică şi Elveţia. Piesa premiată are versurile realizate de Valdez Mena, muzica aparţinînd compozitorului spaniol Miguel Grande. La ceremonia de decernare a premiului, imnul ONU a fost interpretat de corul Naţiunilor Unite.

Pe urmele lui Al Capone...

Un automobil care a aparţinut lui Al Capone, dar pe care celebrul gangster nu l-a folosit niciodată, a fost vîndut recent la licitaţie contra sumei de 56 000 de dolari. Preţul ridicat obţinut pe acest vehicul – de culoare albastru deschis, fabricat în 1933 de firma „Chrysler" – se datorează, în mare parte, reprogramării în multe ţări, dar cu o nouă distribuţie (Robert de Niro în rolul lui Al Capone), a serialului american de televiziune „Incoruptibilii". Acţiunea serialului se axează pe lupta agenţilor F.B.I. care, în cele din urmă, reuşesc să-l captureze pe cel mai faimos dintre gangsterii din Chicago. Automobilul în cauză a fost, de altfel, expediat de banda lui Al Capone în Marea Britanie tocmai în scopul evitării agenţilor F.B.I., după ce „şeful" fusese prins şi condamnat la 11 ani închisoare. Vehiculul a fost confiscat de autorităţile britanice imediat după intrarea sa în ţară şi, apoi, vîndut, în 1936. Timp de aproape patru decenii, a stat închis într-un garaj, pînă cînd, descoperit în 1970, a început să fie folosit în unele filme, între care „Crima din Orient Express". Bătrînul automobil, achiziţionat de un ciudat colecţionar, are la bord doar 27 000 de kilometri.

Washington — istorie și contemporaneitate

Cîteva din simbolurile Washingtonului, dominate de silueta zveltă a obeliscului, cea mai înaltă clădire din capitala federală, monument dedicat primului președinte al țării, George Washington

Vizitînd pentru prima oară Washingtonul, starea de spirit dominantă poate fi curiozitatea. Ești tentat să recurgi la compararea lui cu repere mai cunoscute de pe bătrînul continent, cu metropole supraaglomerate vest-europene ori din alte părți. Sau, bizuindu-te pe criteriul cantitativ — adesea labil și neelocvent — al numărului locuitorilor săi, ai putea să te gîndești la Washington ca la un „oraș provincial", handicapat de faima New York-ului.

Ei bine, nici una din cele două ipoteze-variante (dar mai pot fi și altele) nu va rezista, trecînd la compararea „de visu" a datelor stocate cu cele reale, găsite „on the spot". Așa cum observa fostul judecător al Curții Supreme, Oliver Wendell Holmes, „trăim prin simboluri". Iar în Washington simbolurile patrimoniului american sînt întruchipate în numeroasele edificii de marmură, în cele peste 100 monumente și memoriale, dublate de nenumăratele statui, lăcașuri și alte așezăminte de interes public. Districtul federal cuprinde, de asemenea, peste 2 000 de construcții guvernamentale proeminente (Ministerul de finanțe, Curtea Supremă, Arhivele naționale etc.).

Arcadele grandioase, coloanele clasice, domurile și porticurile, care dau o notă distinctă structurilor federale, reflectă gustul și înclinația spre frumos ale „părinților fondatori" (founding fathers) ai națiunii americane. Aceștia au fost atrași de tradiția Renașterii, optînd pentru dimensiuni ample, pentru linii sigure, spații deschise. Iar capitala federală de astăzi transmite grandoarea Romei și Greciei clasice, confirmînd, încă o dată, semnificația expresiei care definește „arhitectura ca pe o muzică împietrită".

Washingtonul de astăzi este un oraș de schimbări extraordinare, pe un fundal de statornică continuitate. Prezența guvernului federal explică multe din caracteristicile capitalei. Purtînd și menținînd amprenta trecutului, Washingtonul este inundat literalmente de cele mai moderne tendințe. Într-adevăr, clădirile clasice și monumentele fără vîrstă ale City-ului federal supraviețuiesc în mijlocul unor structuri noi, care par să reprezinte simbolurile viitorului.

Ar fi o eroare și, în același timp, o nedreptate, dacă s-ar crede, însă, că istoria și evoluția acestui oraș au fost liniare și lipsite de vicisitudini și peripeții, de momente de cumpănă. După cum remarca un specialist, „istoria creării capitalei americane, asemenea celei a națiunii înseși, este cea a unei experiențe îndrăznețe și a unui compromis nobil, presărate cu acte mai puțin nobile".

Din cronica Washingtonului

„Această capitală, unde doar în gînduri
Vedem piețe în mlaștini și statui în crînguri".
(Thomas Moore, poet irlandez)

Chiar prin pîcla acelei dimineți de martie 1791, arhitectul și inginerul francez Pierre Charles L'Enfant, prieten al lui George Washington, a putut întrevedea și proiecta construcția unor largi scuaruri în zona mlaștinilor de lîngă Potomac

şi a unor obeliscuri în fostele tufişuri, într-o amplă perspectivă de bulevarde şi străzi pornind radial de la clădirile guvernamentale. Corespunzător celor trei instituţii ale puterii — executivul, legislativul şi judiciarul —, planul lui L'Enfant a prevăzut trei puncte focale separate, dar legate între ele prin artere de comunicaţie. Pe Dealul Jenkins, comparat atunci cu un piedestal care-şi aşteaptă monumentul, arhitectul francez a văzut viitorul Congres. Palatul prezidenţial a fost plasat 2,5 kilometri mai jos, iar Curtea Supremă — între acesta şi Congres. Intenţia lui L'Enfant era aceea de a construi o comunitate deschisă, cu o legătură directă între guvernanţi şi guvernaţi. Cu toate aceste planuri clare şi vizionare, construcţia a înaintat lent. Cînd, în 1800, Washingtonul a devenit capitală, încă erau mai multe mlaştini decît scuaruri şi mai multe tufişuri decît obeliscuri, localitatea fiind definită ca „nici oraş, nici sat". Iar una dintre explicaţii consta în lipsa de bani. N-a ajutat prea mult disimularea adevăratei naturi a zonei, atunci cînd s-a trecut la rebotezarea Golfului Gîştelor drept Tibru şi a Dealului Jenkins drept Capitoliu. Graţie arhitectului şi medicului William Thornton, sînt gata şi planurile pentru Congres şi Curtea Supremă. Dar schiţele sînt una, iar banii — alta. În plus, lipsesc meseriaşii calificaţi. Încercarea de a-i recruta din Europa e sortită eşecului. Pentru muncile brute, au fost „închiriaţi" sclavii de pe plantaţiile din Virginia şi Maryland. Ironia istoriei a făcut ca oraşul-capitală din aşa-numitul „pămînt al libertăţii" să fie construit, în parte, prin munca sclavilor.

Construcţia oraşului înainta lent. Lucrările la Casa preşedintelui au fost întrerupte, pentru ca edificiul Capitoliului să fie gata la sosirea Congresului. Cînd acesta a venit pentru instalare, în 1800, nu a găsit decît o grămadă de barăci în jurul unui Capitoliu şi al unei Case Albe neterminate, despărţite de vaste bălţi neasanate. Pe locul actualului parc de promenadă, „The Mall", păşteau vite, iar ţînţarii se înmulţeau în canalul neterminat. Singurul aşezămînt comercial era o berărie, şi doar 372 de case erau locuibile, pentru o populaţie de 500 de familii, plus 300 de membri ai conducerii de stat.

Whasingtonul a rămas un mic oraş provincial între 1800 şi 1830. Populaţia sa a ajuns la 19 000 locuitori, dar ritmul de creştere a ei se menţine sub media naţională. Mai înaltă este rata la populaţia de culoare, ajunsă de la 700 la 5 000 locuitori. În 1806 se deschid primele două şcoli. Dar în 1812 izbucneşte războiul. Trupele engleze dau foc, în august 1814, principalelor clădiri publice. La sfîrşitul lui, Congresul decide să rămînă aici, şi începe munca de reconstrucţie. În 1840, populaţia ajunsese la 23 000, crescînd apoi la 40 000 în 1850, 61 000 în 1860 şi la 109 000 în 1870. Se îmbunătăţeşte transportul, dezvoltîndu-se cel feroviar, care scoate oraşul din izolare. Dar incendiile şi epidemiile au provocat alte pagube enorme capitalei. De asemenea, violenţa este greu de controlat.

În 1848 începuse construcţia la Monumentul lui Washington, iar, în 1856, Smithsonian Castle împodobea deja zona The Mall. Apare Casa Albă, sub forma unui conac de plantatori. În 1853 se pun bazele unui apeduct pentru apa potabilă. Apar primele hoteluri. În 1863, domul Congresului este ornat cu o statuie a libertăţii, a sculptorului Thomas Crawford. Cu preţul a peste 600 000 de vieţi secerate de războiul de secesiune, Uniunea este menţinută, iar Washingtonul rămîne capitala federaţiei.

Districtul Columbia (DC) dobîndeşte, în 1871, statut teritorial, cu un guvernator, o serie de consilii şi o cameră a delegaţilor. Se extind lucrările de canalizare, drumurile, trotuarele, instalaţiile de gaze, se plantează parcuri. Numai în 1887 sînt construite 2 400 de vile, etalînd ostentativ opulenţa. Alături — şi separat — trăia, însă, un alt Washington, cel al sărăciei. Pe alei înghesuite, în cocioabe neaerisite şi neluminate, locuiau peste 17 000 de oameni, din care peste 16 000 erau negri. Gesturile de caritate ale albilor erau destinate doar „celor buni", iar negrii nu erau consideraţi astfel. Bariere segregaţioniste

Vedere aeriană a bulevardului Pennsylvania Avenue, una dintre arterele ce pornesc radial de la Capitoliu. În centru, Triunghiul Federal cu clădirile Ministerului Comerţului, Poştei, Arhivelor Naţionale şi Ministerului Muncii

rigide îi menţin pe majoritatea acestora în poziţii de servitori şi într-un trai de mizerie. Ei sînt nevoiţi să-şi creeze propria comunitate.

În primele decenii ale secolului al XX-lea, oficialităţile Washingtonului continuă planurile de înfrumuseţare a oraşului. Proiectul Comisiei pentru parcuri prevede construirea în faţa Capitoliului a unor instituţii judiciare şi congresionale, a unor muzee şi galerii de artă de-a lungul Mall-ului, cu parcuri, fîntîni şi bazine de apă. Şinele de cale ferată care traversau „corso"-ul (The Mall) sînt mutate, iar o mare gară este construită la nord de Capitoliu.

Populaţia creşte din nou brusc de la 330 000, în 1910, la 437 000, în 1920, şi la 487 000, în anii '20. Oraşul capătă un aer cosmopolit. Creşte turismul; în 1922 este inaugurat Memorialul Lincoln, iar în 1927 are loc primul Festival al florilor de cireş. Se dezvoltă artele, concerte de muzică de cameră au loc la Biblioteca Congresului. Epoca jazz-ului domină şi Washingtonul, de unde se lansează Duke Ellington. Dar, în acelaşi timp, în 1925 de pildă, se consemnează şi reuniunea a circa 25 000 de membri ai Ku-Klux-Klan-ului în jurul Monumentului lui Washington. Simbolul suprem al anilor '20 este automobilul, care riscă să transforme „corso"-ul într-un uriaş loc de parcare. În 1930, oraşul avea înregistrate 173 000 de autoturisme. În pofida limitării vitezei la 35 km/h, anul 1925 consemnează 9 400 de accidente.

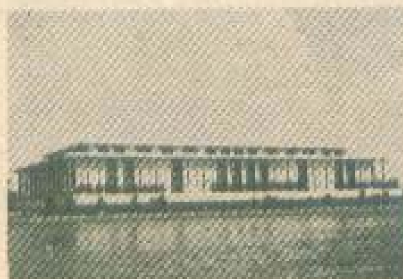
Primul impact serios al Marii Depresiuni, resimţit de Washington, a luat forma unei neobişnuite mobilizări „lobbyste" de masă. Deşi au fost unii care i-au numit comunişti sau trădători, numeroşi alţii şi-au dat seama că miile de şomeri, veterani din primul război mondial nu erau decît victime ale depresiunii. Tabăra acestei „Bonus Army", cuprinzînd 20 000 de veterani, de pe malul rîului Anacostia, a fost spulberată în 1932 de cavaleria şi tancurile generalului Douglas MacArthur şi maiorului Dwight D. Eisenhower. Deşi MacArthur se lăuda cu prevenirea unei revoluţii iminente, majoritatea cetăţenilor i-au acuzat brutalitatea cu care a întreprins evacuarea amintită.

Apoi depresiunea loveşte din plin. Redresarea intervine abia după introducerea politicii New Deal a preşedintelui Franklin D. Roosevelt. Se relansează entuziasmul, salariaţii guvernamentali ajung, în 1935, la 93 000, se consemnează un „boom" al construcţiilor, sînt lansate sau terminate noi edificii publice. În 1939 se pune piatra de temelie a Memorialului Jefferson. Se ridică 1800 de noi blocuri de locuinţe, alte 2 300 de locuinţe separate, circa 800 de oficii guvernamentale.

Washingtonul contemporan

După al doilea război mondial, Washingtonul a devenit un necontestat pol al puterii. Fiecare din evenimentele majore naţionale şi-au lăsat amprenta asupra oraşului. Mişcarea pentru drepturi civile din anii '50 şi '60, protestele antirăzboinice din deceniul 7 şi începutul celui următor, mişcarea pentru înnoire urbană au influenţat evoluţia oraşului. În prezent, capitala este într-o fază de tranziţie. Graţie legii din 1973, care oferă dreptul la autoguvernarea, cu un primar ales şi un consiliu municipal, Washingtonul traversează o renaştere politică. La aceasta a contribuit şi decizia din 1961 prin care s-a acordat drept de vot şi locuitorilor capitalei, abolindu-se astfel „ultima colonie".

De la recordul de 800 000 locuitori în 1950, populaţia oraşului de la confluenţa rîurilor Potomac şi Anacostia a scăzut, în 1980, la 638 000, din care 70 la sută este de culoare. Dar populaţia pierdută de zona City-ului a fost cîştigată de suburbii. Ocupînd, iniţial, doar 67 mile pătrate, cedate de statul Maryland, numeroase agenţii federale şi-au stabilit sediul în afara oraşului; ca urmare, Washigtonul metropolitan se întinde pe mai mult de 1 500 mile pătrate, incluzînd zone din statele Maryland şi Virginia.

Centrul cultural Kennedy, de pe malul Potomacului, găzduind o sală de concerte, una de operă, trei teatre, Institutul american al filmului şi o filială a Bibliotecii Congresului

Provocarea care este adresată astăzi Washingtonului şi edililor săi vizează găsirea modalităţii de păstrare a patrimoniului trecutului, satisfăcînd nevoile prezentului şi proiectarea viitorului. Deşi Pierre L'Enfant sperase că districtul federal va fi suficient de spaţios pentru a-satisface toate nevoile viitoare, oraşul resimte deja limitele sale. În goana redezvoltării, multe structuri istorice au fost pierdute sau riscă să fie. Date fiind dimensiunile fizice finite ale City-ului, numeroase agenţii federale au optat pentru o plasare în afară, cum ar fi Pentagonul, CIA, Biroul Naţional de Standarde, Institutul Naţional al Sănătăţii.

Planul-pilot pentru Capitoliu prevede extinderea acestuia pentru următorii 50—75 de ani, identifică locurile potenţiale pentru noi oficii ale Congresului, prevede închiderea traficului pe unele străzi, extinderea parcului şi construirea unui parcaj subteran.

Deşi — potrivit edililor locali — rămîne încă mult de făcut pentru ca Washingtonul să devină oraşul-model dorit, contrastul dintre panorama sa actuală şi cea de-acum un secol nu trebuie să se mai adîncească, spun ei. Zona de promenadă (The Mall), Capitoliul, Casa Albă şi monumentele — locurile cele mai căutate de turişti — reflectă viziunea fondatorilor oraşului. Washingtonul a devenit mai mult decît o colecţie de monumente de marmură; el este un oraş dinamic, cu caracteristici şi un şarm propriu.

Unchiul Sam semnează notele de plată pentru mai mult de jumătate de milion de washingtonieni. Guvernul federal foloseşte serviciile a 347 000 de civili, la care se adaugă alţi 100 000 de militari şi membri ai CIA, deţinînd 2 061 de clădiri. Washingtonul reprezintă cea mai mare aglomerare de oameni de ştiinţă, ingineri din SUA (107 000). La 100 000 de locuitori, aici se găsesc circa 1 000 de jurişti (comparativ, New York-ul are doar 450). Tot aici găsim circa 10 000 de „lobbyşti" şi 536 membri ai Congresului. În capitală îşi au sediul 29 la sută din organizaţiile „non-profit" cu 80 000 de salariaţi, ca şi 4 000 de firme. Toată această listă nu-i include, evident, pe diplomaţii străini, ziariştii, oamenii de afaceri care se află pentru un timp în capitală.

Pe de altă parte, oraşul este vizitat anual de circa 18 milioane de persoane, din care un milion de străini. Cel mai căutat monument este cel închinat veteranilor din războiul din Vietnam, pe care sînt înscrise numele a 58 000 de americani morţi sau dispăruţi, vizitat de 5,35 milioane de turişti pe an. Urmează memorialele închinate lui Lincoln, Jefferson, Washington şi Casa Albă. Mai mult poate decît oricare alt oraş american, Washingtonul este faimos pentru cele 40 de muzee şi galerii şi circa 150 de locuri istorice. În întregul district (DC), numărul acestora din urmă este de 2 000. În afara muzeelor patronate de Smithsonian Institution (cel mai mare complex mu-

zeistic din lume, cu peste 100 milioane exponate), de-a lungul Mall-ului se află numeroase alte muzee și galerii mai mici, satisfăcind toate vîrstele și toate interesele.

Pieton prin Washingtonul de ieri și de astăzi

De altfel, pentru orice călător, inima Washingtonului este zona Mall. Reflectînd planurile inițiale ale lui Pierre L'Enfant, Mall-ul se întinde pe mai mult de trei kilometri, de la Capitoliu la Memorialul Lincoln, flancat de copaci și de locuri de interes. Monumentul lui Washington este centrul focal al zonei, reprezentînd edificiul cel mai înalt al capitalei (statut apărut printr-o lege locală). Un lift îi transportă pe turiști pînă în vîrful monumentului de 555 picioare, unde te poți bucura de o spectaculoasă vedere panoramică asupra întregii zone metropolitane. Obeliscul, cinstind memoria primului președinte al țării, a fost completat, după mai multe incidente, abia în 1884, după schița inițială a lui Robert Mills.

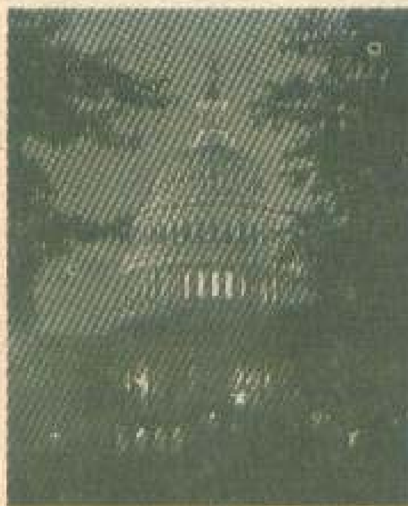
La capătul dinspre apus al Mall-ului, pe un teren „furat" rîului Potomac, se află monumentul clasic închinat lui Abraham Lincoln, proiectat de Henri Bacon. Sculptura, reflectînd demnitatea și tăria ce au caracterizat pe omul pe care-l reprezintă, a fost realizată de Daniel Chester French. Amintirea președintelui aboliționist, spune inscripția din spatele statuii, este dăltuită pentru veci nu numai în monumentul propriu-zis, „ci și în inimile oamenilor". Iar cele 36 de grațioase coloane dorice de marmură din afară reprezintă cele 36 de state ale Uniunii, pe care Lincoln a reușit să o păstreze ca o singură națiune.

La sud de Mall, în golfulețul cunoscut sub numele de „Tidal Basin", se află Jefferson Memorial, conceput de John Russel Pope și terminat în 1942. Structura sa, în stilul Parthenonului, reamintește de modelul pe care Jefferson l-a folosit la Rotonda Universității Virginia și la locuința sa, Monticello. Lîngă statuia autorului Declarației de independență și a celui de-al treilea președinte al S.U.A se află panouri de marmură cu citate din scrierile sale.

Traversind Memorial Bridge, ajungi la Cimitirul Național Arlington — cel mai mare din SUA — consacrat memoriei eterne a celor care și-au dat viața în războaiele purtate de America. Pe o pantă, într-o asemenea amenajare emoționant de simplă, se află mormîntul celui ce a fost președintele John Fritzgerald Kennedy, semnalat de o flacără eternă. În apropiere se găsesc osemintele fratelui său Robert, săvîrșit din viață în circumstanțe asemănătoare.

Dintre numeroasele muzee ale Washingtonului, cele mai valoroase și mai ample sînt, fără îndoială, cele aparținînd Instituției Smithsoniene, complex muzeistic fondat în 1846, drept centru de cercetare și educație în artă, știință, istorie, devenit un adevărat „imperiu" umanistic și științific. Șapte dintre muzeele smithsoniene se înșiruie de-a lungul Mall-ului, între Monumentul lui Washington și Capitoliu, iar alte cinci, plus National Zoological Park, se află în alte zone ale orașului.

Vizitarea și vizionarea milioanelor de exponate, într-un timp și program extrem de limitate, sînt practic imposibile pentru un nelocalnic. În aceste condiții, decisivă rămîne opțiunea selectivă. Dar oricît ar fi de bine cumpănită, ea nu poate elimina total părerile de rău. Iată, de pildă: National Air and

Domul central al clădirii Capitoliului, o firească și impunătoare legătură între sălile Senatului și Camerei Reprezentanților. Rotonda din interiorul domului oferă privirii uriașe picturi înfățișînd scene ale revoluției americane

Space Museum, cu 9 milioane de vizitatori pe an, rămîne cel mai popular muzeu din lume. Cele 23 de raioane expoziționale cuprind o detaliată istorie a zborului uman, de la „Kitty Hawk Flyer"-ul fraților Wright și faimosul „Spirit of St. Louis" al lui Lindberg, la modulul de comandă al navei „Apollo — 11" și la exponatul de genul unui granit negru, lucios, care-ți permite să afirmi cu mîndrie și cu îndreptățire: „am pus mîna pe Lună".

În fața acestui așezămînt și în vecinătatea Muzeului de Istorie Naturală, se află faimoasa National Gallery of Art, adăpostită în două la fel de faimoase clădiri — Est și West Building, aceasta din urmă fiind operă a aceluiași John Russel Pope, care a proiectat Jefferson Memorial și National Archives. Colecțiile de aici cuprind superbe lucrări de Raphael, Botticelli, Rembrandt, Rubens, singura pictură a lui Leonardo da Vinci aflată în afara Europei, Vermeer, Monet, Van Gogh, Degas, Cezanne etc., etc.

Un popas obligatoriu trebuie făcut, între altele, la Hirshhorn Museum and Sculpture Garden, fie și numai pentru cele cîteva piese ale lui Brâncuși, care asigură, astfel, o prezență artistică românească de marcă în capitala americană, alături de colecțiile mai ample de la Philadelphia și New York. Dar muzeul cuprinde nu mai puțin de 13 000 de lucrări.

Din păcate, „ars longa, vita brevis"! Oricît ai vrea, rămîn pentru alte ocazii muzee precum: Museum of American History, National Portrait Gallery, National Museum of American Art, Freer Gallery of Art, Renwick Gallery of Art, Museum of African Art, Corcoran Gallery of Art, The Phillip Collection, plus alte cîteva zeci de galerii comerciale.

Viața culturală și de divertisment este întreținută și asigurată de numeroase și diferite — ca profil — teatre, dintre care cel mai vechi, National Theatre, a fost fondat în 1835, iar — între cele recente — Centrul Kennedy, în 1971. Proiectat de Edward Durrel Stone, „John Fitzgerald Kennedy Center of Performing Arts" reprezintă o uriașă structură de marmură, cu vedere spre Potomac, în zona numită Foggy Bottom. Purtînd numele președintelui ucis în 1963, instituția contribuie la realizarea dorinței acestuia „de cunoaștere și apreciere a culturii de către toți oamenii, de creșterea respectului față de individualitățile creatoare, de lărgire a participării și de perfecționare a geniului artistic". Clădirea adăpostește o sală de concerte, una de operă, trei teatre, Institutul american al filmului și o filială a Bibliotecii Congresului.

Un adevărat sacrilegiu ar putea reprezenta omiterea unei vizite, fie și scurte, la Biblioteca Congresului, în cursul prezenței în capitala federală. Turul se face copleșit de o stare de pietate. Clădirea principală însăși contribuie la crearea acestei impresii de templu, de sanctuar al cărții și al informației culturale. Ea a fost concepută în stilul somptuos al Renașterii italiene. Grand Hallul, de unde pornesc vizitele și unde

Panoramă asupra zonei de promenadă „The Mall", punctată de monumentele dedicate preşedinţilor Lincoln şi Kennedy. Bazinul care le leagă îşi îndeplineşte perfect menirea sa „Reflecting Pool", creînd – mai ales noaptea – o privelişte feerică

primeşti la cască primele informaţii generale, este construit din marmură albă din Italia. Minute întregi îţi reţin privirea coloanele zvelte, statuile, balustradele sculptate, picturile murale reprezentînd diverse etape şi aspecte ale civilizaţiei umane. Marea sală ce poate fi admirată de la galeria vizitatorilor are o înălţime de peste 50 de metri. De formă octogonală, ea adăposteşte o parte a catalogului general (cu peste 20 milioane de fişe) şi 212 mese pentru cititori. Alveolele sale permit consultarea a peste 44 000 de lucrări de referinţă.

Diversele săli şi galerii cuprind expoziţii de manuscrise, cărţi rare, stampe, hărţi provenind din colecţiile bibliotecii. Două tezaure de mare valoare sînt prezentate permanent: Biblia lui Gutenberg (1450—1455) în trei volume, prima carte importantă tipărită în Occident cu ajutorul caracterelor mobile, şi, respectiv, manuscrisul Marii Biblii de la Mainz. Merită văzută, de asemenea, colecţia extrem de rară de viori, viole şi violoncele Stradivarius.

Astăzi, Biblioteca Congresului este poate cea mai mare din lume. Colecţiile sale cuprind peste 74 milioane de piese, înglobînd, practic, toate domeniile cunoaşterii umane, sub toate formele, de la papirus la microscopie. Şi se îmbogăţesc cu 7 000 piese pe zi. Fondul de carte cuprinde 18 milioane de titluri, dintre care aproape două treimi sînt în 470 de limbi diferite. La ele se adaugă 33 milioane de manuscrise (inclusiv arhivele a 23 de preşedinţi), trei milioane şi jumătate de hărţi, planuri, atlasuri, patru milioane de partituri muzicale, de la genul clasic la rock, două milioane de gravuri, stampe, fotografii, o jumătate de milion de înregistrări sonore, un sfert de milion de filme cinematografice şi circa trei milioane de microfilme.

O destinaţie prestigioasă, pe care nu o omite nici un vizitator, este cea aflată la nr. 1 600 pe Pennsylvania Ave. NW. Este ceea ce — la începuturi — arhitectul irlandez James Hoban a proiectat drept „casă a preşedintelui" sau ceea ce Franklin D. Roosevelt dorea să fie „casa-proprietate a întregului popor". Numele de Casa Albă i se trage de la văruirea în alb a structurii înnegrite de fumul incendiului provocat în 1812 de forţele engleze. Din 1800 şi pînă în prezent, Casa Albă a servit ca reşedinţă preşedinţilor SUA. 40 de bărbaţi s-au perindat pînă acum aici, jurînd să servească naţiunea, reprezentînd diferite profesii şi pături sociale şi aducînd, fiecare, forţa sau slăbiciunile naturii umane. De asemenea, mai multe sute de oameni de stat străini au fost primiţi aici cu onorurile cuvenite, începînd din 1874, cînd preşedintele James Grant l-a întîmpinat pe regele David Kalakaua din Insulele Sandwich. Dacă, la început, şeful executivului sosea la oficiu cu caleaşca, astăzi, pe gazonul dinspre nord al parcului, aterizează elicopterul prezidenţial. În această structură, care păstrează încă simplitatea şi frumuseţea unei case de ţară din secolul al XVIII-lea, au fost luate decizii de mai multe ori cruciale cu repercusiuni care au depăşit cadrul nord-american.

Am lăsat la urmă, dar pentru acelaşi motiv care îl plasează pe primul loc între opţiunile unui turist în Washington, Capitoliul — instituţie, Capitoliul — monument. Despre care se spune: „Dacă această naţiune are un sanctuar înnobilator, atunci el este Capitoliul". Iar seria metaforelor găsite de poeţi sau de patrioţi pentru edificiul Congresului este mult mai lungă, ideea comună a tuturor fiind aceea că el se vrea o combinaţie de demnitate, armonie şi utilitate, spiritul unui popor exprimat şi înglobat în piatră. Iar pentru rosturile sale, de a desprinde din numeroasele păreri, propuneri şi interese una singură, una dar nu întotdeauna varianta optimă, însă acceptată graţie principiului majorităţii, este folosită expresia înscrisă pe Marele Sigiliu şi pe statuia sculptorului Crawford din vîrful domului: „E pluribus unum" (Dintre mai multe — una). Iar acest „pluribus" echivalează în Camera Reprezentanţilor cu cifra 435, iar în Senat cu 100.

Plasat, încă din planurile lui Pierre L'Enfant, pe piedestalul care-şi aştepta monumentul, adică pe Dealul Jenkins, devenit Capitol Hill, (colina Capitoliului) edificiul reprezintă varianta îmbunătăţită şi adaptată vremii a celei prezentate de William Thornton şi aprobate de Washington şi Jefferson.

Aripile extinse ale Camerei şi Senatului, cele două domuri suprapuse, dezvoltarea în anii '50 a „East Front"-ului aproape că au acoperit structura de marmură iniţială. În interior, Capitoliul cuprinde o serie de săli, holuri şi camere legate printr-un labirint de pasaje şi coridoare. Rotonda centrală, de sub dom, expune privirii uriaşe picturi ale lui John Trumbull înfăţişînd scene ale revoluţiei americane. Tot aici au fost depuse, de-a lungul anilor, pentru serviciul religios, trupurile neînsufleţite ale soldaţilor necunoscuţi şi ale preşedinţilor Lincoln, Garfield, McKinley şi Kennedy. Pe culoare este desfăşurată colecţia de statui oferite — în baza unei legi din 1864 — de statele federaţiei. Coridoarele Senatului prezintă privirii frescele la care a lucrat un sfert de secol italianul Constantino Brumidi, la loc central aflîndu-se uriaşa pictură alegorică „Apoteoza", care ornează domul, glorificîndu-l pe preşedintele Washington. Exteriorul Capitoliului, adaptarea mediului natural pentru o îmbinare cît mai agreabilă a edificiului cu natura au fost asigurate de inspiraţia arhitectului american Frederick Law Olmsted, cel care a proiectat şi Central Park-ul din New York.

Evident, periplul nostru prin capitala federală nu poate surprinde decît, în cote infime, trecutul şi prezentul unui oraş, unde istoria inspiră locuitorilor lui respect faţă de trecut şi angajament faţă de viitor.

Victor Martalogu

LUMEA DE IERI LUMEA DE AZI LUMEA DE MÎINE

Spre o lume a anului 3000?

● **Două sute de oameni de ştiinţă americani încep să construiască, în deşertul Arizona, „Biosphere II" — imens laborator, în care opt bărbaţi şi femei se vor retrage, începînd cu anul 1989, pentru doi ani. Pentru a supravieţui, vor dispune de 600 de perechi de animale şi de o sută de plante. Selecţionăm amănuntele care urmează din săptăminalul francez „V.S.D."**

„Este necesar urgent — crede John Allen — să fie creat un laborator al viitorului, care va permite expediţii spre alte stele pentru a instala acolo o lume nouă. Omul va trăi într-un mediu închis în care totul va fi reciclat. El trebuie să se obişnuiască cu aceasta încă de pe acum." John Allen este, în acelaşi timp, om de ştiinţă, filosof, scriitor şi... saxofonist. Acest personaj ciudat, un fel de Jules Verne american, nu se gîndeşte decît la recrearea artificială a Terrei, sub forma unei miniaturi originale.

În 1989, acest „delir" ecologic va deveni realitate. Opt oameni de ştiinţă americani se vor închide pentru doi ani în „Biosphere II", o Terra artificială concepută pentru o experienţă de viaţă în deplină autarhie, unică în lume. În inima deşertului Arizona, imense piramide de sticlă îi vor adăposti pe oamenii de ştiinţă cu animalele şi plantele selecţionate special pentru această lume în miniatură. Pentru moment, la Sun Space Ranch, din Oracle, Arizona, acest proiect ambiţios nu este decît un şantier imens. O machetă impozantă permite să fie vizualizat ansamblul de piramide şi de bolţi care îi vor adăposti pe biospherieni. Mai departe, în deşert, excavatoarele vor trasa fundaţiile viitoarei structuri de sticlă şi de metal care se va întinde pe 12 000 de metri pătraţi la poalele munţilor Santa Catalina. „Biosphere II" — apreciază iniţiatorul proiectului — va fi cea mai mare, cea mai complexă experienţă. Argument care i-a convins pe cei două sute de savanţi care au acceptat să participe la aventură.

Oamenii de ştiinţă au optat pentru cîteva zone ecologice care vor compune decorul natural al „Biospherei II": un deşert, o mlaştină, un „ocean" de 15 metri adîncime, o savană, şi chiar o pădure tropicală instalată la poalele unui „munte" de 16 metri. Pentru a supravieţui, cei opt pionieri vor creşte găini, oi şi capre într-o fermă integrată şi vor cultiva porumb, grîu, roşii şi fasole într-o grădină de legume care va conţine 139 de varietăţi de legume şi fructe. Pentru a avea o alimentaţie variată vor trebui să vineze iepuri în savana artificială şi să pescuiască în lacurile pline cu 200 de specii de peşte. Pe scurt, biospherienii vor putea conta numai pe resursele lor, dar acestea par să fie numeroase.

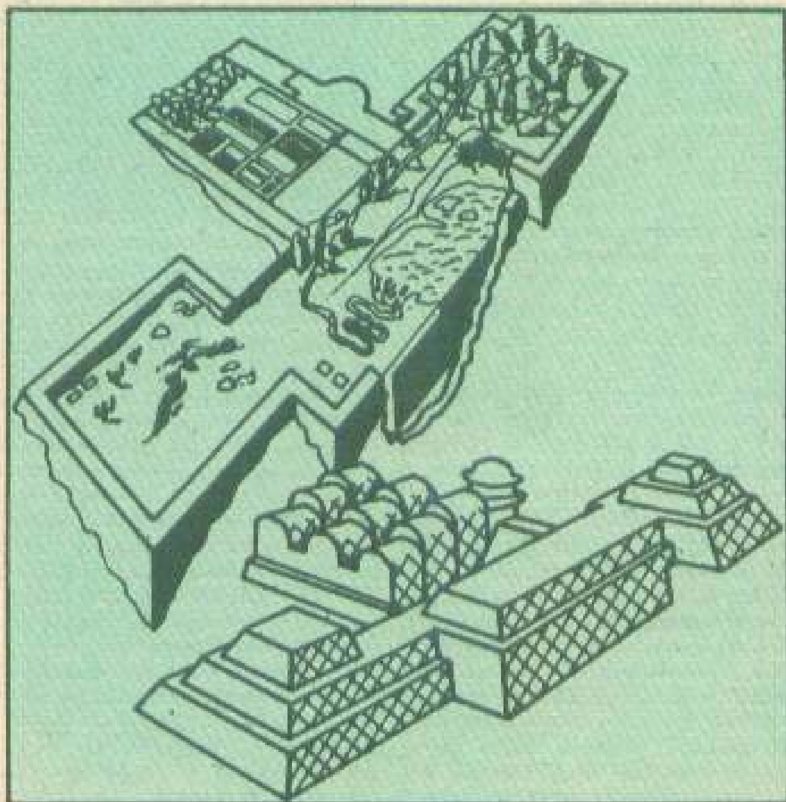
— Este mai uşor să spui decît să faci, spune Carl N. Hodges, director al Environment Research Laboratory de la Universitatea din Arizona. Rolul său este de a selecţiona cele 139 de plante alimentare ideale dintre cele trei mii de varietăţi aflate în studiu.

. Trebuie să ne punem în locul celor care vor fi închişi acolo, explică el, ei au nevoie de cereale pentru micul dejun, de proteine pentru prînz, dar vor avea, mai ales, mese variate. Aceşti „cobai umani" vor putea bea suc de fructe sută la sută natural din produsele lor sau, dacă vor dori, vor putea strivi strugurii pentru a degusta primul vin din „Biosphere II".

— Pădurea tropicală pe care am conceput-o pentru ei, precizează botanistul Gilean Prance, de la grădinile botanice din New York, va fi o mică Amazonie în care vor putea culege banane, papaya, mango şi diverse varietăţi de plante, printre care unele cu virtuţi medicale.

Pe de altă parte, specialiştii au fost nevoiţi să rezolve o mulţime de probleme dificile. Începînd cu ciclul aer-apă.

Este relativ uşor să provoci ploaia, explică unul dintre cercetători. Este suficient ca aerul cald al deşertului să capteze umiditatea oceanului sau a mlaştinilor, apoi să urce pe munte unde întîlneşte pădurea tropicală care îl transformă automat în ploaie. Numai că, în acest mediu închis, metanul, etanul şi oxidul de carbon degajate de plante riscă să fie, în foarte scurt timp, primejdioase pentru oameni şi animale. Cercetătorul Carl Hodges a găsit so-

luția. În primul rînd instalînd plante hibernale mari producătoare de oxigen pentru deșert, apoi pompînd aerul primejdios și epurîndu-l cu ajutorul microorganismelor.

— Aceste microorganisme, constată Hodges, sînt capabile să filtreze toate elementele poluante. Le-am testat cu vapori de fotocopiere, și lucrurile mergeau foarte bine. Astăzi, noi le experimentăm în compartimentele pentru fumători din trenuri.

Entomologul Scott Miller, din Hawaii, s-a lovit de delicata problemă a polenizării plantelor. Aici este imposibil să apelezi la albine, care au nevoie, pentru a trăi, de razele ultraviolete — reținute de sticla piramidei.

— Am putea utiliza păsările-muscă, a preconizat un alt om de știință.

— De acord, dar numai o pereche, a pretins Miller, terorizat la ideea că păsările colibri ar putea masacra toate insectele, care garantează perfecta sănătate a straturilor de salată...

Nimic din acest proiect nu a fost lăsat la întîmplare. Oceanul, cu cei șapte milioane de litri de apă, a fost imaginat de Walter Adev, director la Marine System Laboratory de la Smithsonian Institute. Bariera de corali provine de pe platoul continental al Floridei. Nisipul din golf este sută la sută hawaian. Plantele acvatice provin din mlaștinile de la Everglades, în timp ce apa oceanului va fi adusă în ultimul moment din golful Californiei.

Vor exista chiar valuri, precizează Adey. Fără acțiunea lor oxigenantă, productivitatea naturală a oceanului scade la jumătate...

Animalele terestre vor fi și ele bine reprezentate, prin cele șase sute de specii de animale, care vor trăi în partea uscată a „Biospherei II". Fiecare specie va fi reprezentată de o pereche. Vor exista chiar și țînțari, deoarece unul dintre cercetători a reușit să-i convingă pe ceilalți că și țînțarii joacă un rol în ecosistem.

„Nimic nu se pierde, totul se transformă", este cunoscuta maximă științifică pe care o învață în acest moment, în centrul de antrenament de la Sun Space Ranch, cei 13 candidați la experiență, iar cînd ușa se va închide în urma celor opt bărbați și femei aleși să locuiască în „Biosphere II", nu vor avea contact cu exteriorul decît prin telefon și prin curier electronic. Ei își vor consacra timpul creșterii de animale și cultivării recoltelor, conducînd, în același timp, importante experiențe științifice. Numai o urgență medicală i-ar mai putea face să iasă din „Biospheră" înainte de data prevăzută. Pentru combaterea plictiselii dispun de bibliotecă, instalație „hi-fi", magnetoscop, sală de gimnastică și atelier de reparații, toate amplasate în clădirea de patru etaje.

Dacă John Allen nu se îndoiește deloc că începînd cu 1989 vor fi gata să trimită o expediție spre Marte, în schimb doctorul James Bredt, de la NASA, consideră că acest tip de proiect este prematur.

— Nu cred că vom fi în stare să trimitem, la acea dată, un Dysneyland în spațiu, a declarat el.

Lăsați-ne să respirăm...

...strigă în cor nefumătorii. De dincolo de o perdea groasă de fum, fumătorii răspund: „Lăsați-ne să trăim". Combatanții din ambele tabere, convinși și unii și alții că tutunul scurtează viața, se înfruntă tot mai violent în apartamente, birouri și uzine.

Primii susțin că a fuma înseamnă a sfida societatea și luptă neobosiți împotriva „ciumei albastre". Majoritatea medicilor trec de partea lor, demonstrînd că fumatul e un important factor de risc, cauza principală sau secundară a unor boli grave. Fumătorii se sperie, și-atunci... fumează.

Pe această temă revista franceză „Le Nouvel Observateur" a publicat o serie de articole la care ne vom referi în continuare.

Yul Brynner avertizează... Cunoscutul actor american a fost un fumător pasionat - în unele zile ajungea chiar la cinci pachete de țigări pe zi. Cu cîteva luni înainte să moară, Brynner a filmat pentru telespectatorii americani o reclamă-avertisment, în care le spune: „Acum, cînd nu mai sînt printre cei vii, vă sfătuiesc: NU FUMAȚI!" Yul Brynner a murit, recent, la vîrsta de 65 de ani de cancer la plămîni

Alături de cartof și porumb, tutunul este un „dar" al Lumii Noi. Acum aproape 500 de ani, doi dintre însoțitorii lui Columb, trimiși să exploreze insula Cuba, au fost intrigați de numărul mare de indigeni — bărbați și femei — pe care îi vedeau aspirînd parfumul ciudat al unei plante numite de ei „tabaco".

Împreună cu porumbul și cartoful, tutunul a tulburat echilibrul biologic și nervos al locuitorilor bătrînului continent. Dar, în timp ce cartoful și porumbul au alungat din Europa spectrul tot mai amenințător al foametei, tutunul l-a făcut pe european să trăiască mai puțin... Asemeni alcoolului, a cărui distilare se cunoștea din secolul al XIII-lea, dar care, pînă în epoca Renașterii, a fost folosit exclusiv în scopuri medicale.

În jurul anului 1560, tutunul a fost introdus la curtea Franței de Jean Nicot, ambasador la Lisabona. De unde și numele de nicotină dat substanței alcaloide pe care o conține planta. Datorită originii sale, tutunul li s-a părut diabolic celor ce, pînă atunci, nu cunoscuseră asemenea plante exotice. Îi seducea și îi neliniștea. În 1604, regele Jacques I, căruia îi plăcea atît de mult băutura încît nu-l atrăgeau plăcerile fumigene, scria un pamflet împotriva obiceiului de a fuma — un obicei „respingător la vedere, detestabil pentru nas, periculos pentru creier, de temut pentru plămîni". Pentru a-i dezvăța pe fumători de prostul lor obicei, în Turcia li se înfigeau pipele în nas, iar în Rusia, țarul, mai expeditiv, le tăia nasul.

În Franța, guvernul a constatat destul de repede că e mai profitabil să stoarcă bani fumătorilor decît să-i terorizeze. Și, în 1629, Richelieu a creat impozitul pe tutun.

Inventatorii țigaretei au fost cerșetorii. Ei adunau resturile, le înveleau într-o bucățică de hîrtie și... le fumau.

LUMEA DE IERI LUMEA DE AZI LUMEA DE MÎINE

Mult timp, fumatul a fost considerat un obicei popular, chiar puțin vulgar. Nobilii preferau să prizeze tutun. La început, fumau numai bărbații. Femeile s-au molipsit, însă, repede. George Sand fuma pipă în public, iar suratele ei de la sfîrșitul secolului XX afumă locurile publice și sfidează campaniile antitabac.

■

Foarte mulți medici francezi au renunțat la țigări. Exemplul personal, consideră Jean Marsac, șeful serviciului de pneumologie de la spitalul Cochin, este de preferat sfaturilor moralizatoare sau agresivității foștilor fumători, și el poate contribui substanțial la înfrîngerea celei mai ucigătoare toxicomanii epidemice din secolul XX. Dacă mai puțin de 15 la sută din medicii englezi și scandinavi sînt fumători, în Franța se speră ca, pînă la sfîrșitul secolului, să se poată vorbi de „generația medicilor nefumători". Și asta în condițiile în care, acum cîțiva ani, aproximativ 50 la sută din medici și 45 la sută din infirmiere fumau (e adevărat, uneori pe ascuns). Pentru un medic e insuportabil, chiar inuman, să știe că un fumător își scurtează viața cu 7—8 ani și să nu ia nici o măsură. În zilele noastre se fumează tot mai mult, iar numărul celor bolnavi de cancer bronho-pulmonar crește vertiginos, boala ucigînd nenumărați oameni tineri. Mulți continuă să fumeze după un infarct miocardic sau după un cancer bronhic operat.

Studiile de laborator demonstrează că tutunul are o acțiune excitantă, deși majoritatea fumătorilor afirmă că fumează ca să se calmeze.

N-ar fi rău să-i întrebăm și pe sărmanii nefumători, ei ce fac ca să se liniștească?

Sondajul revistei „Le Nouvel Observateur" releva că, azi, sînt fumători 36 la sută din francezi față de 34 la sută acum opt ani. Cei mai mari fumători sînt tinerii între 18 și 24 de ani, vîrstă la care îți place să bravezi și să sfidezi moartea. Fumează mult funcționarii obsedați de spaima de a-și pierde slujba. 41 la sută dintre fumători fumează din plăcere, mai mult singuri sau împreună cu prieteni, decît acasă, în familie; nu se tem de cancer și, dacă ar trebui să aleagă între țigări și alcool, ar renunța la ultimul.

68 la sută dintre nefumători nu au fumat niciodată. Au renunțat

Un afiș în cadrul campaniei antitabac

mai ușor la țigări cei care fumau puțin. Sătui de fum și de miros, s-au săturat să-și mai cheltuiască banii prostește.

Interesant e că 86 la sută dintre fumători se declară în favoarea interzicerii fumatului în locurile publice, iar 69 la sută dintre ei afirmă că doresc să se lase de fumat.

În Statele Unite, a fuma a devenit un act socialmente condamnabil. Douăzeci de state au stabilit dispoziții legale pentru interzicerea fumatului. Începînd din luna mai 1987, la New York s-a interzis fumatul în holurile gărilor și autogărilor, în aeroporturi, centre comerciale și în taxiuri. Guvernul federal a instituit aceeași restricție la Washington pentru 6 800 de birouri. La Beverly

Într-un comisariat american de poliție stă afișat: „Nu se fumează decît în locurile special amenajate"

Hills, fumatul e interzis în toate restaurantele (chiar și pe terasă), în magazine și în orice loc public. Contravenienților li se aplică o amendă de pînă la 500 de dolari.

La locurile de muncă, fumătorii și nefumătorii se înfruntă cu îndîrjire (în Statele Unite există 55 de milioane de fumători, adică aproximativ 35 la sută din populația țării). Texas Instruments le-a rezervat fumătorilor o „cameră pentru fumat". În plus, s-a adoptat o politică de persuasiune abilă și absolut pozitivă: în loc să se vorbească despre măsuri de „interzicerea" fumatului, se face propagandă pentru „aerul curat" din birouri. Fumătorii poluează atmosfera, iar nefumătorii sau cei care s-au lăsat de fumat contribuie la bunăstarea tuturor.

Celor 2 000 de salariați ai USG-ului — o companie particulară din statul Chicago, care fabrică produse acustice pentru clădiri — li se interzice să fumeze în uzină, în drum spre uzină, ba chiar și la ei acasă. Măsura are la bază o serie de experimente medicale. Produsele fabricate de USG conțin fibre minerale care pot fi cancerigene mai ales pentru plămînii fumătorilor. Mulți consideră că direcțiunea întreprinderii exagerează. Cei care nu renunță la fumat sînt depistați repede prin intermediul testelor de sănătate la care sînt supuși periodic toți funcționarii. Se încearcă recuperarea lor prin terapie și dezintoxicare. Se merge chiar mai departe. Celui care refuză tratamentul i se desface contractul de muncă după unul sau două avertismente. USG își rezervă dreptul să nu angajeze decît nefumători. Acuzat de amestec în viața particulară, de discriminare și de violarea contractului de muncă al vechilor funcționari, contract care nu stipula că fumatul e interzis, USG-ul se apără. „Să fim bine înțeleși, susține un reprezentant al conducerii întreprinderii, noi le facem un serviciu funcționarilor noștri. Nu e vorba de discriminare, căci, fără îndoială — și nimeni nu poate nega acest lucru — fumatul are o puternică influență negativă asupra capacității profesionale a funcționarilor".

Firmele americane producătoare de țigări trec prin momente grele. Din 1981, cînd au fost vîndute în Statele Unite 640 de miliarde de țigări, situația s-a tot înrăutățit. Philip Morris și J.R. Reynolds — care

deţin 35 şi, respectiv, 32 la sută din vînzări — au înregistrat, în ultimul timp, pierderi substanţiale. Ca să se salveze, Philip Morris a achiziţionat o întreprindere de produse alimentare, „General Foods", şi alta de bere, „Miller", care i-au adus, în 1986, 25,5 miliarde de dolari. J.R. Reynolds a procedat la fel şi, dacă profiturile obţinute din comercializarea tutunului erau de 77 la sută în 1980, ele au scăzut, anul trecut, la 50 de procente.

Totuşi, în aprilie 1986, firma Reynolds — şi, alături de ea, toţi producătorii americani de ţigarete — a obţinut un succes de prestigiu. Somat să se pronunţe în cazul lui John Galbraith, mort în 1982 de cancer la plămîni (fuma trei pachete de Camel pe zi), tribunalul a dat cîştig de cauză firmei J.R. Reynolds, şi nu moştenitorilor care susţineau că bătrînul Galbraith fusese victima unei publicităţi exagerate a ţigărilor. Tribunalul a decis că plîngerea este neîntemeiată atîta timp cît, pe fiecare pachet de ţigări, este imprimat un text care-i atrage atenţia fumătorului asupra riscurilor la care se expune.

În toată lumea s-au declanşat, în ultimii ani, acţiuni organizate de luptă contra fumatului, mai mult sau mai puţin eficiente. Numeroşi medici şi avocaţi americani au cerut să nu li se mai facă publicitate, nici chiar indirectă, ţigărilor. Căci, aşa cum arată un raport recent al Ministerului american al sănătăţii, fumatul este „cea mai importantă cauză evitabilă de decese".

În Marea Britanie s-a calculat că, în ultimele patru decenii, s-au înregistrat peste 3 milioane de victime ale fumatului, iar, pînă în anul 2000, sînt de aşteptat încă 500 000 de victime.

Ce se poate face? — se întreabă „Le Nouvel Observateur". Conştientizarea fumătorilor asupra riscurilor la care se expun de bună voie trebuie dublată de interzicerea fumatului în toate colectivităţile. Fumătorii nu-şi fac rău numai lor înşişi. Nenumăraţi nefumători îşi pierd sănătatea inspirînd aerul viciat de fumul de tutun.

E mult mai uşor, apreciază toată lumea, să nu te apuci de fumat decît să te laşi. Şi totuşi, e posibil să renunţi la ţigară. E un act de voinţă şi de curaj, cu efecte benefice asupra vieţii personale, asupra activităţii profesionale.

Altfel, prin intermediul cancerului bronho-pulmonar, a infarctului miocardic, a bronşitelor, a bolilor digestive şi renale, tutunul ucide.

Monica Patriciu

„Tragediile prostiei artificiale"

Prost concepuţi, prost programaţi sau prost utilizaţi, roboţii pot avea „reacţii" aberante şi pot sta la originea unor catastrofe, notează ziarul „Le Figaro".

Există oare inteligenţă artificială sau este suficient să vorbim despre informatica avansată pentru a evoca activitatea unui ordinator în cadrul căruia programele fac să se desfăşoare toate operaţiunile logice, astfel încît sînt posibile raţionamente şi deducţii?

Discuţiile asupra acestei probleme rămîn deschise.

În schimb, ca şi cînd prostia naturală nu ar fi suficientă, prostia artificială este, astăzi, o realitate. O întîlneşti atunci cînd un robot a fost prost conceput, fabricat cu materiale defecte sau, pur şi simplu, supus unor condiţii de utilizare neprevăzute de către creatorul microordinatoarelor. Atunci apare din plin incapacitatea totală a maşinii de a aprecia situaţia sau de a improviza soluţii în sensul dat de către om acestui termen.

Aceasta poate îmbrăca aspecte comice, ca, de exemplu, imprimantul al cărui selector de adrese s-a blocat: el trimite cele 20 000 exemplare ale unei reviste aceluiaşi destinatar, în timp ce ceilalţi abonaţi nu primesc nimic. Dar situaţia poate fi dramatică atunci cînd o rachetă experimentală este orientată greşit.

În ceea ce priveşte prostiile roboţilor din ultimul deceniu, ele înscriu o serie de perle sau tragedii:

— false alerte, aproximativ zece, atît în sistemul „Norad" care asigură protecţia teritoriului american, cît şi în indicaţiile sateliţilor cu infraroşii, destinate să identifice rachetele care ameninţă teritoriul Statelor Unite. Cel de-al treilea război mondial ar fi putut fi declanşat de multă vreme dacă ar fi fost ascultaţi roboţii;

— obligaţia care a revenit constructorului de automobile „El Dorado", de a readuce în uzină toate automobilele în circulaţie, datorită unei erori comise în calculul frînelor, urmare a unei proaste programări. O întîmplare asemănătoare survenită la „Ford" constrînge la revenirea în uzină a 14 000 de automobile „Lincoln", victime ale unei încălziri aberante a ordinatorului care avea sarcina să controleze suspensia pneumatică;

— prăbuşirea în noiembrie 1979 a unui avion neozeelandez în Antarctica, deoarece calculatorul de bord reacţionase în felul său la ceea ce îi apăruse drept o eroare, neinformînd, pur şi simplu, echipajul;

— în timpul războiului din insulele Malvine, o eroare a dispozitivului de identificare al radarului care echipa distrugătorul britanic „Sheffield" decreta „prieten" racheta argentiniană „Exocet" care se îndrepta spre el, lansată de un „Super Etendard". Astfel, el nu a considerat necesar să dea alarma. Şi vasul s-a scufundat;

— un avion B—767 al companiei „United Airlines" a fost transformat literalmente într-un bloc de gheaţă, datorită unui exces de zel din partea ordinatorului, căruia i se încredinţase sarcina să economisească combustibilul. Rezultatul — o răcire excesivă a motoarelor în apropiere de Denver;

— detectorul de hoţi cu microunde, al unui mare magazin, s-a transformat în asasinul unui client, deoarece acesta purta un stimulator cardiac al cărui program s-a modificat datorită emisiunilor aparatului.

Accidentele de acest gen nu pot fi considerate drept excepţionale. Într-un spital, un generator hertzian, destinat să combată artrita, a făcut ca ritmul cardiac să ajungă la 214 la un pacient care purta un stimulator, ceea ce a avut drept consecinţă un infarct şi un sfîrşit fatal.

— în Florida, în februarie 1980, un reactor nuclear s-a supraîncălzit aberant, datorită unei erori comise de către ordinatorul care avea sarcina să-l piloteze;

— un robot a ucis, în iulie 1981, un muncitor japonez care se ocupa cu repararea unui alt robot: acest muncitor a creat pentru robot semnale de depanare care au fost prost interpretate;

— inundarea în 1983 a unor vaste regiuni în Valea Fluviului Colorado, deoarece ordinatorul comandase prost deschiderea barajelor, consecinţa unei calculări greşite a timpului;

— un tren fantomă a fost semnalat de către un ordinator defect, în mai 1983, în apropiere de Embascadero, din regiunea Francisco Muni;

— o mărire de o mie de ori a cifrei tranzacţiilor interbancare a rezervei federale datorită incompatibi-

lităţii între diversele sisteme bancare folosite;

— o creştere cu 50 la sută a indicelui bursei din Vancouver, consecinţa unei reciclări a calculatorului său după doi ani de uitare a unei sume considerate prea mici pentru a merita să fie luată în consideraţie;

— la 1 ianuarie 1985, două ordinatoare britanice, în dezacord în ceea ce priveşte modul de calculare a anilor bisecţi, găsesc teren de înţelegere: înghiţirea sistematică, în loc de cadou de Anul Nou, a tuturor cartotecilor clienţilor!

Această listă, aşa cum ne imaginăm, este departe de a fi completă.

Şcoala şi educaţia în antichitatea greacă

Primul dintre marii filozofi greci care s-a ocupat pe larg de problema educaţiei a fost **Platon** (427—343 î.e.n.). În vederea răspîndirii concepţiei sale, el a creat, în anul 388 (î.e.n.), în grădina închinată memoriei eroului legendar Akademos, cunoscuta sa şcoală — **Akademia,** pe care a condus-o pînă la sfîrşitul vieţii. În Akademia, Platon şi-a pus în practică ideile asupra educaţiei şi instrucţiei, idei pe care le-a tratat, sub aspect teoretic, în unele din dialogurile sale, mai ales în **Republica** şi **Legile.** El a exprimat o serie de opinii valoroase, în special pentru educaţia copiilor de la 3 la 6 ani, subliniind rolul jocului, poveştilor şi cîntecelor, precum şi al gimnasticii şi muzicii, ca mijloace de educaţie la această vîrstă.

De la 7 ani, conform concepţiei sale, copilul trebuie să intre în şcoala de gramatică, menită să aibă un caracter de stat, unde se învăţa cititul, scrisul, socotitul şi gramatica.

De la 12 la 16 ani, era frecventată şcoala de gimnastică (palestra), iar, între 16 şi 18 ani, adolescentul învăţa aritmetica, astronomia şi geometria. Studiul acestor discipline era legat de specificul activităţii viitorilor militari. De la 18 la 20 de ani, tînărul avea datoria să urmeze şcoala de efebi. Fetele aveau aceleaşi obligaţii şi drepturi, în ceea ce priveşte educaţia, ca şi băieţii. Tinerii care se dovedeau a fi capabili să devină conducători îşi continuau studiile şi dincolo de vîrsta de 20 de ani. Accentul se punea acum pe pregătirea filozofică a cărei durată, pentru cei mai capabili dintre tineri, mergea pînă la vîrsta de 35 de ani. Platon aprecia că prin studiile pe care le făceau — aritmetică, astronomie, geometrie, muzică şi retorică — aceştia intrau în posesia Adevărului, Binelui şi Frumosului, întrunind, astfel, calităţile necesare oamenilor politici. În concepţia sa cu privire la educaţie, Platon realizează o sinteză a educaţiei spartane şi ateniene.

Platon a dat posterităţii — prin Akademia creată de el — imaginea unei instituţii de învăţămînt superior care îndeplinea o întreită funcţie: de instruire, de educaţie social-politică şi de cercetare. De la el s-a păstrat şi **sympozionul,** ca formă de desfăşurare a activităţii de educaţie şi instrucţie.

Aristotel (384—322 î.e.n.) a avut printre multiplele sale preocupări şi pe aceea a formării omului. În legătură cu aceste preocupări, el scrie lucrarea **„Despre educaţie".** De asemenea, în **„Politica"**, lucrare mai amplă, întîlnim dese referiri la educaţie, întemeiată, aceasta, pe teze filozofice materialiste. Deşi elev al lui Platon, Aristotel critică tezele idealiste ale acestuia. Aristotel — care a fost şi dascălul lui Alexandru Macedon între anii 343—340 î.e.n. — a creat şi condus cunoscuta instituţie de învăţămînt filozofic **Lyceu** (335—334 î.e.n.), în care, pe prim plan, se afla studierea ştiinţelor naturii. Aici — în vederea asigurării condiţiilor pentru activitatea ştiinţifică — a fost creată prima grădină zoologică, s-a organizat o mare bibliotecă, cu sute de manuscrise, devenită model al marilor biblioteci, fondate mai tîrziu, la Alexandria şi Pergam.

Spre a-şi ilustra lecţiile cu material intuitiv, Aristotel a creat un muzeu de istorie naturală, pentru îmbogăţirea căruia discipolul său, Alexandru Macedon, trimitea, din regiunile pe care le cucerea în Asia, exemplare neîntîlnite pe pămîntul Greciei. Dacă la Akademia lui Platon se studia mai ales matematica şi filosofia, la Lyceu predarea filosofiei se împletea cu lecţii de ştiinţele naturii, mai ales de biologie.

Aristotel consideră că educaţia este o problemă prea importantă pentru a fi lăsată pe seama iniţiativei particulare. El arată că, pînă la 7 ani, copilul trebuie să fie educat în familie de către părinţi cu ajutorul jocului, care îl stimulează la activităţi. La vîrsta de 7 ani, copilul va începe să frecventeze şcoala. Perioada şcolarităţii cuprinde două etape: de la 7 ani pînă la pubertate, şi de la pubertate pînă la 21 de ani. Se apreciază, în general, că Aristotel ne-a lăsat prima periodizare a vîrstelor.

De la 7 ani pînă la pubertate, educaţia urma să se realizeze în şcolile statului. La această vîrstă, un rol important revenea gimnasticii. Efortul trebuie să crească o dată cu vîrsta: pe la 17—19 ani, exerciţiile fizice să fie foarte grele, regimul sever, iar studiile mai numeroase. Criteriul de selectare a cunoştinţelor ce trebuie date elevilor este, după Aristotel, „utilitatea". El se pronunţă şi pentru organizarea demnă a timpului liber.

Pregătirea pentru „muncă", în concepţia sa, o dau „literele" (cititul, scrisul, gramatica), necesare în comerţ, în viaţa practică şi în dobîndirea altor cunoştinţe. Gimnastica, muzica şi desenul au, mai ales, funcţie educativă, pentru ca repaosul „să fie umplut cum se cuvine".

Pentru Aristotel, gimnastica asigură nu numai dezvoltarea fizică, ci şi pe aceea morală, întrucît contribuie la formarea curajului. Dar, pentru ca acesta să fie generos, gimnastica va fi însoţită de muzică. Muzica, în concepţia lui Aristotel, are funcţii educative multiple: a) asigură ocuparea timpului liber într-un mod demn, favorizînd o recreere plăcută; b) contribuie la educaţia morală, întrucît ea „purifică sufletul"; c) contribuie la cultivarea capacităţii de apreciere a frumosului. Totodată, muzica este potrivită cu particularităţile vîrstei copilăriei şi pubertăţii — ea recreează şi oferă armonia şi ritmul de care acestea au nevoie. Dată fiind valoarea sa educativă, muzica trebuie să devină — în concepţia lui Aristotel — un element de bază în formarea tinerei generaţii. În ceea ce priveşte educaţia morală, marele gînditor pune un deosebit accent pe formarea deprinderilor. La virtute se ajunge prin exerciţii. „După cum cineva nu poate să înveţe să înoate decît în luptă cu valurile, tot astfel virtutea nu se poate realiza decît în activitatea desfăşurată în vîrtejul vieţii".

Sînt, acestea, numai cîteva din ideile lui Aristotel cu privire la educaţie. Ele pun în evidenţă aportul său deosebit la dezvoltarea teoriei pedagogice.

Agripina Dub

CALEIDOSCOP

De ce America și nu Vespuccia?

Încă de pe băncile școlii, știm fiecare de ce Lumea Nouă a fost botezată America. Știm, de asemenea, că descoperitorul Americii a fost Cristofor Columb, iar florentinul Amerigo Vespucci a fost primul care a ajuns la concluzia că pămîntul nou descoperit este un continent. Date interesante despre această temă le aflăm în volumul „Los Americcos, Amerigo Vespucci și America", datorat geografului și etnologului francez Jules Marcou, care a trăit între anii 1824–1888.

Fiul unui notar din Florența, Vespucci avea două prenume, Alberico (Albericus) și Amerigo. Pe primul dintre ele îl folosea din ce în ce mai rar. Cel de al doilea prenume, Amerigo, a suferit cu timpul diverse transformări. În anul 1492 se scria Amerigho, trei ani mai tîrziu – Amerigo, iar după anul 1508 – Amerrigo. Primul care a atras atenția asupra acestei metamorfoze a fost geograful spaniol Muñoz, care a trăit în secolul al XVI-lea.

La 4 septembrie 1504, Amerigo Vespucci a trimis din Lisabona, unde se afla, o scrisoare lui Pietro Soderini, demnitarul cel mai de vază din Florența, în care descria drumul parcurs pînă la țărmurile din Apusul Europei. După doi ani, scrisoarea a fost tipărită în limba italiană sub titlul „Scrisoarea lui Amerigo Vespucci privitoare la insulele pe care le-a descoperit în cele patru drumuri ale sale". Autorul atrăgea atenția că este vorba despre o versiune prescurtată a cărții sale aflate în pregătire, sub titlul „Patru drumuri", carte care nu a apărut însă niciodată. În scrisoare, el afirma că, în anul 1501, a descoperit Lumea Nouă (Mondus Novus), adică un nou teritoriu. Este bine să amintim aici că un termen asemănător „Nuevo, Otro Mundo", (O Nouă, o altă Lume) a fost folosit de Columb pentru a defini America de Sud.

Reputați oameni de știință, cum a fost Alexander Humboldt, au ajuns la concluzia că doar unul dintre cele patru drumuri la care se referea Vespucci a fost făcut cu adevărat. Este vorba despre expediția lui Alonso de Ojeda care, între anii 1499–1500, a navigat sub pavilion spaniol spre țărmurile Guyanei actuale. La această expediție a participat și Vespucci, dar el a avut un rol secundar. Toți sînt de acord că Vespucci „nu are nici o vină" în botezarea Lumii Noi. La fel ca și Columb, el a fost convins, pînă la sfîrșitul vieții, că a atins țărmurile Chinei sau ale Japoniei, locuri încă necălcate de europeni.

America a fost „botezată" cu acest nume de membrii gimnaziului „Vogez" din orășelul Saint Die din Lorena, mai exact de cartograful Martin Waldseemüller și de poetul și traducătorul Jean Basin. Sub grija lor a apărut în 1507, adică la un an după moartea lui Columb, la Saint Die, o lucrare în limba latină cu titlul „Introducere în cosmografie, cu respectarea principiilor geometriei și astronomiei". În această carte a fost publicată și scrisoarea lui Vespucci, prezentată ca o noutate în domeniul cosmografiei, adică al geografiei. În comentariile sale, Waldseemüller considera că este normal ca teritoriul de peste Atlantic să fie numit America, în cinstea „bărbatului înțelept" Americo Vespucci.

De ce redactorii și editorul „Introducerii în cosmografie..." au considerat necesar să modifice numele celebrului florentin din Amerigo în Americo? De ce nu a fost respectată tradiția potrivit căreia noul teritoriu descoperit trebuia să primească numele descoperitorului – în concepția lor Vespucci – și nu prenumele acestuia? Adică de ce America și nu Vespuccia?

În anul 1874, a văzut lumina tiparului o lucrare a geologului englez Thomas Belt despre călătoria sa prin Nicaragua. În timpul deplasărilor sale prin zonele muntoase și prin regiunea lacurilor din Nicaragua, Thomas Belt a întîlnit numeroși băștinași care își spuneau amerricani.

Jules Marcou s-a adresat autorităților din Nicaragua. Adevărul spuselor lui Belt a fost confirmat cu documente de senatorul José Rodriguez care, între altele, a scris că tribul amerricanilor trăiește în Nicaragua din timpuri imemoriale. Însuși președintele de atunci al statului Nicaragua, Cardenas, a confirmat în scris că, în provincia Chontales, există Munții Sierra Amerrica, în care trăiesc los amerricos.

După studierea arhivelor spaniole și italiene, Marcou a ajuns la concluzia că Lumea Nouă a fost botezată după numele tribului amerricos și nu după numele de botez al lui Vespucci.

În timpul celei de a patra expediții a lui Columb (septembrie 1502), este mai mult ca sigur că, în escala la gurile lui Rio Escondido, Columb și echipajul său au întîlnit indieni care purtau la gît obiecte din aur. Întrebați de spanioli, de unde le-au procurat, băștinașii au arătat spre Apus, rostind numele Amerricis.

Vestea despre existența aurului în regiunea tribului los Amerricos a ajuns în Spania în anul 1504 prin intermediul marinarilor care l-au însoțit pe Columb în ultima sa expediție. În următorii ani, știrea – mult înflorită – s-a răspîndit în întreaga Europă. La început „Țara Amerricanilor" definea numai țărmurile de sud-est ale Lumii Noi, și abia apoi întregul continent.

Magiștrii de la gimnaziul din Saint Die nu au mers, așadar, împotriva curentului atunci cînd au botezat America după prenumele și în onoarea lui Amerigo Vespucci. Ei n-au făcut decît să schimbe pe „g" în „c"! Interesant este faptul că, începînd din anul 1508, cînd a luat cunoștință de cartea apărută la Saint Die, chiar Vespucci a început să-și scrie numele de botez cu doi „r"!

În „Enciclopedia Salvat", în limba spaniolă, una dintre cele mai serioase lucrări de acest gen, în dreptul cuvîntului **„America sau Americ, geogr."** găsim explicația: **„Regiune muntoasă în Nicaragua, în provincia Chontales. A fost acreditată ideea că denumirea de America provine de aici".**

Hollywood – după 100 de ani

O istorie de glorie, de strălucire efemeră, drame celebre, dar și umila luptă pentru ieșirea — fie și pentru o clipă privilegiată — din anonimatul cotidian, totul subsumat unei goane, fără limite, pentru profit — este imaginea sintetică a industriei cinematografice a Hollywoodului, în care se fac și se desfac cariere, se nasc și mor vedete, într-o luptă în care iluziile sînt frecvent spulberate de o realitate mereu aceeași, dură, neiertătoare. Împlinirea unui secol de la nașterea industriei de la „Hollywood" — un secol în care grandoarea și decadența s-au întrepătruns într-o succesiune de umbre și lumini — a oferit prilejul unor rememorări și reflecții care și-au găsit loc firesc în presă. *„Der Spiegel"*, ca, de altfel, și alte publicații occidentale, au publicat o serie de reportaje, din care selectăm, într-o sinteză proprie, cele de mai jos.

O sută de ani — mult sau puțin? Foarte mult, dacă ne gîndim că, acum un secol, industria cinematografică era, practic, inexistentă; și foarte puțin, dacă avem în vedere că filmul a început că cucerească lumea abia în anii '20. „Actul său de naștere" a fost emis la 1 februarie 1887, cînd Harvey Henderson Wilcox, misit de terenuri din Kansas, și-a înregistrat dreptul de proprietate asupra unui teren de 120 acri în valea Cahuega, de fapt o colină din vestul Los Angeles-ului, pe care a botezat-o Hollywood. Intenția lui a fost de a crea o așezare, liniștită, obișnuită; în locul ei, aici s-a instalat imperiul afacerilor și viața trepidantă, specifică studiourilor de filmare. Desigur, H.H. Wilcox nu a putut intui cu ce mijloace ieftine se va organiza, în 1987, aniversarea primului centenar.

La orele 11.50, în hotelul „Roosevelt" — unde altădată se decernau premiile Oscar — se deschidea prima sticlă de șampanie; după aceea, cu precauție, se începea umplerea piramidei de cupe de șampanie — unul din cele mai vechi ritualuri ale Hollywoodului. Cu același prilej, Robert Wagner a dezvelit monumentul, în formă de stea, în memoria fostei sale soții Natalie Wood — și ea face acum parte din cei 1800 de artiști, cărora li s-a ridicat un monument pe Walk of Fame, „strada gloriei", situată între Vine Street și bulevardul Sunset.

De la festivitate au lipsit cei ce au conferit Hollywoodului succesul de altădată: Rudolph Valentino, Jean Harlow, Carole Lombard, James Dean, Humphrey Bogart, Errol Flynn — toți au murit înainte de 1960, anul în care un membru al ca-

Mitul Elvis

Privind „Castelul Regelui", se poate zări un conac pe o colină, un portic ca o coloană albă, imaginea tipic clasică, o poartă de fier cu note muzicale ce se ondulează pe cadrul ei, simbol al „regatului" său — scrie revista „Newsweek" într-un amplu grupaj consacrat celebrului cîntăreț. Afară sînt cei care îl admirau: turiști și amatori de curiozități, mame și tați, tineri și bătrîni, toți așteptînd cu răbdare să viziteze interiorul casei. O voce, ca o nălucă, plutește în aer. Este „regele" însuși cîntînd „Hunt Dog" („Cîinele de vînătoare") și „Can't Help Falling in Love" („Nu pot să nu mă îndrăgostesc") și „Crying in the Chapel" („Plîngînd în capelă"). Este casa și ultimul loc unde s-a odihnit Elvis Aaron Presley, odată și pentru totdeauna, „regele rock and roll-ului".

A murit acum 10 ani. Totuși, Elvis mai primește încă scrisori — una sau două pe zi. La „Graceland" (casa unde a locuit în ultima parte a vieții) primește peste 500 000 de vizitatori pe an. În vara trecută au apărut alte patru albume „Elvis", trei cărți și au fost date două spectacole inedite de televiziune. Admiratorii lui Elvis sînt de pretutindeni; vin turiști chiar din Pompei.

Pentru cei neinițiați, cultul pentru Elvis Presley poate apărea ciudat. Pentru cei care îl venerau, imaginea lui s-a îmbogățit. El a devenit o personalitate complexă, un mit al americanilor, la fel de îndrăgit ca și Mickey Mouse, la fel de tragică reprezentare a autodistrugerii ca Marilyn Monroe. Acesta este „sacrul Elvis", care și-a iubit mama, nu-i păsa de Cadillac-urile pe care le „arunca". Apoi mai putem vorbi și de un Elvis rabelaisian — un băiat mereu înfometat, care știa să-și satisfacă toate capriciile culinare.

Înainte de toate, Elvis a fost un mare muzician american — un cîntăreț care, în mod instinctiv,

O întîlnire cu președintele Nixon, la Casa Albă

La Tokio, membrii clubului Presley i-au ridicat idolului lor o statuie de bronz

merei de comerț locale a descoperit acest mod original de a-i omagia pe cei de odinioară.

A dispărut concentrarea, unică în felul ei, de energie creatoare și comercială, care a generat „mitul Hollywood", acea fabrică de filme ce a oferit, în timpul crahului economic, iluzii, pe bandă, lumii înfometate. În fostul parc al cowboyului Tom Mix, aleile sînt inundate de vegetație. Hotelul „Montecito", în ale cărui apartamente luxoase au locuit Bing Crosby, Hedy Lammar sau Geraldine Page, este de mult închis. Vara și toamna, cei lipsiți de locuință sau drogații își întind sacii de dormit pe platforma din față. Vestitul restaurant „Sardi's", de pe bulevardul Hollywood, unde altădată se serbau premierele, este astăzi un umil cinematograf de filme pornografice.

Complet restaurat este hotelul „Chateau Marmont"; aici au locuit Jean Harlow, Greta Garbo, Charles Laughton, dar tot aici și-a dat ultima suflare cunoscutul comic John Belushi, după ce a băut alcool cu heroină și cocaină. În imediata apropiere a hotelului se află un panou ce leagă, simbolic, Hollywoodul de odinioară de cel de astăzi. Pe el sînt lipite trei fotografii ce oferă — laconic și ironic — o imagine *sui generis* a valorilor americane fundamentale. Prima imagine înfățișează o mînă de pastile și este intitulată: „Viața?"; cea de a doua — zidul unei închisori cu motto-ul „Libertate?"; iar ultima — o baie murdară, pe jos o seringă goală, un garou și un pliculeț gol de droguri; dedesubt: „Năzuința spre fericire?"

Încă de pe timpul lui Thomas Jefferson, Constituția garantează fiecărui cetățean „dreptul inalienabil la viață, la libertate și la fericire". Animată de această dorință vie, națiunea a cucerit întregul continent; în Vest, s-a oprit în fața imensei întinderi de apă a Pacificului; ca și cum întregul continent s-ar fi deplasat spre vest, s-au adunat, dintotdeauna, în California, dezorientații, cei dezrădăcinați, alături de marile talente, de vizionari, toți în căutarea șansei și a soarelui: două premise excelente pentru înflorirea celei de a șaptea arte. Odată cu ei, s-au acumulat speranțele spulberate și coșmarul în confruntarea cu o realitate dură.

Istoria metropolei cinematografice repetă ciclic sinucideri, crime misterioase, degradarea fizică prin drog. Uciși cu sînge rece au dispărut Ramon Novarro și Sharon Tate; F. Scott, Lillian Roth, Mary Pickford, Robert Mitchum, Truman Capote, Louella Parsons, Richard Burton au plătit cu viața consumul excesiv de alcool. Astăzi, circa 35 la sută din angajații Hollywoodului — de la superstar la mînuitorul de culise — sînt alcoolici sau se droghează, cu 10 la sută mai mult decît în urmă cu cîțiva ani. Săptămînal, se întîlnesc aici 130 de grupuri ce vin în „ajutorul" consumatorilor „anonimi" de cocaină. Desigur, aceste cifre nu demonstrează neapărat o iremediabilă decădere a Hollywoodului, dar exprimă teama cuibărită adînc în sufletul tuturora.

În ciuda angoaselor, în cetatea filmului, asemenea statistici nu trebuie să transpară niciodată: în fiecare zi, la prînz, marile limuzine se adună în fața restaurantelor luxoase de la marginea Hollywoodului, la Beverly Hills, cum ar fi „Le Dôme", „Le Bistro", „Mortons". Cele mai noi modele scoase de Mercedes, Jaguar, Rolls-Royce sau Bentley reprezintă tagma producătorilor. Tot din rîndul lor fac parte agenții, cele mai importante forțe motrice din studiouri, împreună cu juriștii „industriei" cinematografice. Cînd vin aici pentru a „lua masa", cuvintele incisive, dure, amenințătoare dezvăluie

își însușea ritmul și cîntecele triste și lente, ca și sentimentalele melodii „western". Casa de discuri „R.C.A." a scos o serie de exemplare dintre cele mai bune „single"-uri ale sale, toate cîntecele sale de succes din perioada sa „clasică", dintre anii 1954 și 1955. Casa de discuri „Memphis" — cu care a colaborat încă din vremea legendarei sale formații, în 1969 — a adunat toate melodiile care alcătuiesc „sufletul și țara" de pe vremea poate cea mai frumoasă din viața sa. O muzică așa cum a fost aceasta — ritmică, pasionantă — este poate cheia atracției pe care o exercita Presley.

Dar asta nu este toată povestea. Punctul culminant al carierei lui Elvis Presley a fost surprins în catalogul „Lumea lui Elvis", cu cele mai semnificative momente din cariera sa muzicală.

„Castelul singuratic al lui Elvis"

Pentru admiratorii lui Elvis Presley, la Memphis luna august a însemnat, înainte de toate, „Săptămîna Elvis". În 1987, în oraș s-au întîlnit 50 000 de vizitatori de la mari depărtări, cum ar fi Japonia și R.F. Germania. Festivitățile, începute la 8 august, au debutat cu un concert în memoria lui, un concurs anual, o expoziție de artă.

În pofida „potopului" de preocupări legate de persoana sa, Elvis rămîne, în mod curios, impenetrabil — un mister chiar și pentru femeia care l-a cunoscut probabil cel mai bine, așa cum reiese din cartea sa, apărută în 1985, intitulată „Elvis și cu mine", scrisă de Priscilla Beaulieu Presley, soția sa.

Afară, admiratorii lasă un „mesaj" pe peretele de piatră al castelului său singuratic

„L-am cunoscut în 1960 cînd avea 12 ani", spune Billie Le Jeune, din Memphis, care vizitează „Graceland" o dată sau de două ori pe lună. „M-a întrebat care este personajul meu favorit". Pe zidul care înconjoară „Graceland" a stat scris, ani de zile, ca o inscripție de legitimație neautorizată: ELVIS E DRAGOSTE; ELVIS NU MERITĂ SĂ FIE ALB — cea mai originală dintre toate.

Astăzi există aproximativ 300 de cluburi Elvis presărate în toată lumea. „E o adevărată rivalitate între ele", recunoaște Fred Whobrey, actualul președinte al „Federației Internaționale a Cluburilor Elvis". Cel mai mare club se află în Anglia. Are 23 000 de membri, cu „filiale" în toată lumea. Ca și alte cluburi Elvis, cel britanic organizează concursuri, călătorii la Graceland, „atacă" mass-media cu scrisori, adună bani în memoria sa. De asemenea, acest club publică o revistă intitulată „Elvis Monthly", intrată acum în cel de-al 28-lea an de existență. La Tokio, membrii clubului au adunat 100 000 de dolari și au construit o statuie din bronz care-l reprezintă cu chitara în mînă; statuia se află în districtul Harajuku din Tokio.

caracterul pur afacerist al întîlnirii. Nimeni nu este preocupat de ce se servește. Artiștii din industria cinematografică, aflați la mesele învecinate, descoperă, din conversațiile duse între producători, proiectele acceptate. Cînd avocata Bonnie Reiss — una din cele mai influente femei de la Hollywood — se întîlnește cu Jane Fonda la „Dôme", persoanele aflate în local bănuiesc că cele două pun la cale ceva pe scena politică; ultimul spectacol organizat de ele a adus politicienilor democrați suma de 1,5 milioane dolari. Sau dacă, în separeul „Power Room" din același restaurant, Paul Branca, unul din tinerii „superavocați" din Beverly Hills, ia dejunul împreună cu managerul firmei Pepsi Cola, toată lumea știe că urmează să se semneze un contract, și anume 90 de secunde de reclamă cu Michael Jackson; onorarul estimativ: 15 milioane dolari. Pretutindeni plutește mirajul puterii și al milioanelor de dolari. Toată lumea îl simte și îl întrezărește. El se poate risipi, însă, dintr-o singură suflare. Nu de puține ori, cînd revine la studiouri, unul din personajele importante ale industriei cinematografice nu își mai găsește locul de parcare: acolo stă mașina celui ce i-a preluat funcția.

Astăzi, studiourile nu mai sînt independente. Paramount aparține, din 1966, concernului petrolier Gulf & Western, United Artists a fost vîndut, în 1968, firmei „Transamerica", Coca Cola a cumpărat, în 1982, Columbia Pictures. Conducătorii concernelor nu înțeleg nimic din filme. De aceea, la primul semn de criză, concediază pe oricine: înlocuitori găsesc oricînd. La ora actuală, producătorii de la Hollywood pot estima ca sigur angajamentul lor doar pe 18 luni.

Nici în epoca de aur a anilor '30 și '40, atmosfera de la Hollywood nu era mai destinsă. Pe vremea aceea, marile studiouri erau independente, dar conduse de tirani ca Samuel Goldwyn, Louis B. Mayer („MGM"), William Fox („20 Century Fox"). Nu erau prea amabili, dar totuși, nu luau decizii din considerente politice; în schimb, erau vital interesați pentru filmele lor. „Libertatea artistică" era prestabilită de ei: și știau — mai mult instinctiv, decît ca meseriași — ce trebuia să facă, atunci cînd intrau în cabina de montaj și decupau un film după gustul lor.

Turnarea unui film este mult mai scumpă în zilele noastre — în medie 10—15 milioane dolari, la care se adaugă alte 7 milioane pentru reclamă și difuzare. Cu toate acestea, industria cinematografică a Hollywoodului este mai prosperă ca niciodată. Anul 1986, cu cele 161 de filme turnate la Los Angeles, a reprezentat un record — o depășire cu 53 la sută față de anul precedent. Succesul se datorește lărgirii pieței filmelor, în urma răspîndirii aparatelor video și a televiziunii prin cablu. Contrar temerilor inițiale, noile mijloace tehnice nu au prejudiciat industria cinematografică; din contră, încasările cinematografelor au crescut. Diversificarea posibilităților de difuzare a influențat, indirect, calitatea filmelor. Pentru fiecare producție se încheie o sumedenie de contracte, care prevăd, rînd cu rînd, cît mai exact posibil, toate cheltuielile necesare. Încheierea contractelor a devenit o nouă meserie. Cine o posedă mai bine? Desigur, agenții și juriștii. Deci ei ocupă birourile șefilor. Ce înțeleg ei din film? Nimic. Juristul Mark Litvak și Ralph-Nader-Schüler (autorul cărții „Adevărata putere, lupta pentru influență și succes la New-Hollywood") găsesc că este „bizar" și „nociv" pen-

---

Actualul cult pentru Elvis a luat naștere la 16 august 1977, în momentul în care Elvis a murit „străpuns" de un atac de cord la vîrsta de 42 de ani. Pentru cei care au crescut odată cu rockul, vestea a fost zguduitoare. În următoarele 24 de ore, cum știrea a zburat în toată lumea, au fost comandate 10 milioane de albume Elvis la casa de discuri „R.C.A." — un gest semnificativ despre cît de mult pot să acționeze pasiunile oamenilor.

Presley continuă „să vîndă" nici mai mult, nici mai puțin de 1 milion de discuri anual numai în Japonia, spre exemplu. Mulți dintre miile de admiratori, care au „inundat" Memphis-ul acum zece ani, se întorc acolo în fiecare an, iar zelul lor nu a fost cu nimic diminuat de trecerea timpului.

„Cred că o undă de mister va rămîne mereu în ceea ce-l privește", declară Sam Phillips, renumitul colaborator al lui Elvis, care i-a înregistrat primele sale discuri. Phillips arată că izvorul cîntecului său stă undeva în cîntecele rurale din Sud: „A crescut împreună cu fermierii simpli care știau să cînte și să danseze".

Mihaela Brumă

„În fiecare zi, trei ore fericite pe scenă"

Jean Marais interpretează Cocteau. Mai mult, Jean Marais este Cocteau. Un „One-man-show" în doi. Acest gen de interpretare nu a mai existat niciodată. „Die Welt" notează cîteva din reflecțiile sale.

— Dle Marais, puține sînt vedetele filmului și teatrului care reușesc să îmbătrînească fără șovăire, fără suferințe. Dumneavoastră ați reușit acest lucru. Cum?

– Nu este un secret și nici nu este meritul meu. A îmbătrîni este la fel de simplu ca majoritatea lucrurilor din viață. Nu m-a interesat niciodată vîrsta.

— În filmele dv. ați apărut drept cel mai frumos dintre bărbații frumoși, tipul blond al unui Rudolf Valentino renăscut.

– Frumusețea este supusă modei. Nu consideram că reprezint frumusețea masculină. Înfățișarea mea îmi era indiferentă. O utilizam pe plan profesional, pe scenă sau în film, ca pe o mască. În cazul în care interpretam un rol care cerea frumusețe, deveneam frumos cu ajutorul mijloacelor cunoscute: lumină, machiaj, costume.

— Se pare că lunga și triumfala dv. carieră a reprezentat o evadare din propria frumusețe, care a dus la roluri de caracter, surprinzătoare la început.

– Se repetă mereu acest lucru. Tocmai de aceea nu este adevărat. Nu trebuia să evadez din această frumusețe, pentru că nu o consideram nici povară, nici distincție. Eram așa cum sînt și acum și doream doar să interpretez roluri interesante.

Îmi amintesc că, într-o zi, m-am întîlnit la Paris cu John Gielgud. Îi relatam că lucrez la un show: „Pygmalion" – nu realiza ce rol puteam să joc. Considera că sînt mult prea tînăr pentru a interpreta rolul profesorului Higgins. Aveam 41 de

tru industria cinematografică faptul că cei ce decid asupra filmelor nu știu cum trebuie filmat, nu au intrat niciodată într-o cabină de montaj și nu știu să descifreze un scenariu. Fiindcă sînt nesiguri pe ei și tremură pentru postul lor, ei adoptă principiile riscului minim: preferă versiunea a treia sau a patra a unei teme de succes, decît să accepte o idee nouă. Frica șefilor este transmisă tuturor subalternilor. Ziariștii care vor să-și exercite meseria la Hollywood știu foarte bine ce întrebări au voie să pună și ce nu; evită cu precauție să supere pe cineva.

Fiecare angajat încearcă să se păzească pe sine; el își oferă zilnic serviciile — ca și cum acestea s-ar vinde pe piață —, fără să fie sigur că cineva are nevoie de ele. Găsirea unui angajament la Hollywood implică, uneori, eforturi inumane. Coșmarul eșecului trăit de fiecare nu este lipsit de rațiune: el este rezultatul estimării realiste a posibilităților, deseori inexistente. Fiecare studio primește, anual, circa 10 000 de scenarii, schițe sau propuneri pentru un film: între 70 și 100 se studiază amănunțit; dar se realizează doar circa 12. Autorii de scenarii apreciază, ca un succes excepțional, acceptarea unei oferte. Pentru aceasta au nevoie de un agent, care este, însă, foarte greu de găsit. Cei al căror cuvînt este decisiv la studiouri sînt grupați în mari agenții, cum ar fi Creative Artists Agency (CAA), William Morris sau International Creative Management (ICM). Acestea oferă proiecte studiourilor care înmănunchează autori vestiți de scenarii, regizori de talie mondială și mari actori. Peter Rawley, unul din agenții importanți ai ICM din Beverly Hills, declara: „Din păcate, nu ne putem îngriji de începători".

Ștachetele sînt și mai ridicate pentru tinerii artiști. Nici ei nu pot realiza nimic fără agenți, dar mai trebuie să țină cont și de sindicate. Screen Actors Gild (SAG) urmărește ca studiourile să angajeze numai membri ai sindicatelor, respectînd tarifele în vigoare. Dar membru al sindicatului poate deveni numai cel care a făcut un film; cu alte cuvinte așa numita „legitimație albă", mult rîvnită, nu poate fi obținută decît de cel ce o posedă deja. A fi, însă membru al SAG nu înseamnă, în nici un caz, a avea succes; 85 la sută din cei 58 000 de membri sînt șomeri, iar trei pătrimi nu cîștigă mai mult de 3 000 de dolari pe an. Cine ia un taxi la Hollywood este foarte bine studiat de șofer, care este, de obicei, un actor șomer: oare pasagerul îl poate ajuta să se lanseze? Întotdeauna are pregătit un set de fotografii.

La rîndul lor, și cei care au un cuvînt de spus la Hollywood tremură pentru postul lor și trebuie, să posede arta dificilă de a-și menține sau îmbunătăți poziția. Puținii care reușesc și sînt proprietarii vilelor din Beverly Hills nu sînt lipsiți de griji: frica de a pierde teren îi macină în aceeași măsură, ca și pe cei ce nu au cunoscut succesul niciodată. Multe vedete s-au înconjurat, în acest scop, de un imens aparat de protecție; plătesc o armată de experți, care au menirea să vegheze asupra lor și să le asigure succesul viitor. Ben Stein, actualmente comentator la Hollywood, a fost avocat la Washington; pe tot parcursul carierei sale, a trăit eforturile depuse de fiecare pentru a apărea în lumina cea mai favorabilă. Concluzia sa: în lupta pentru prestigiu și succes, Washingtonul este „un mic orășel de provincie"; în comparație cu Hollywood

Magda Cadia

---

ani. Anul următor am interpretat rolul bătrînului Cezar din showul „Cezar și Cleopatra" și am creat rolul personajului contele de Monte Cristo, în film. Doream roluri și nu tinerețea veșnică. Progresul constituie sensul vieții. Este pasionant să și greșești, căci greșeala îți oferă posibilitatea să corectezi ceea ce este rău. A te corecta înseamnă, de fapt, a trăi.

— Ați avut din copilărie această tendință de a filozofa?

– Nu, am fost total needucat, lipsit de cultură. Cînd l-am cunoscut pe Cocteau, i-am citit cu multă greutate unul din volume.

— Ați interpretat piesele lui Cocteau datorită stimei pe care i-ați purtat-o?

– Da și nu. Îi eram recunoscător că puteam să le interpretez. Exista un poet care scria rolurile pentru mine. Cum aș fi putut să nu le interpretez de dragul lui? Desigur, însă, că eu am fost cel care a profitat cel mai mult de pe urma lor. Pentru ca eu să obțin roluri frumoase, Cocteau a reînceput să facă film. Considera că cele mai frumoase roluri erau Tristan și Romeo. A scris, deci, „L'éternel retour" și eu am interpretat rolul lui Tristan, care mi-a deschis calea succesului.

Am învățat multe de la Cocteau, zi de zi. Cînd vizitam împreună un oraș, un muzeu, el era cel care reușea să-mi dezvăluie frumusețea vizibilă mai greu. Acum, cînd le vizitez singur, această frumusețe rămîne ascunsă sufletului meu. În prezent, mă fascinează cu totul altceva: am citit pe nerăsuflate întreaga operă a lui Cocteau. Pentru a putea să o completez, doresc să public scrisorile pe care mi le-a scris de-a lungul anilor. Ele sînt multe, aproape nouă sute. Aceste scrisori cuprind o întreagă epocă. Nu am fost doar destinatarul lor, ci și martorul lor. Au fost zile în care primeam patru scrisori de la Cocteau. Din păcate sînt nedatate și nu am păstrat nici plicurile cu ștampila poștei.

— Nu ați avut în această perioadă un jurnal?

– Nu, și îmi pare foarte rău. În această perioadă participam des la întîlnirile lui Cocteau cu Sartre, Genet și, în loc să-mi iau notițe, îi ascultam. Eram tînăr, nu mă preocupa literatura, ci doar munca mea teatrală. Bineînțeles că între atîția scriitori mi-ar fi fost rușine să scriu. Cu Picasso s-a întîmplat altfel. Am început să pictez înainte de a-l cunoaște.

— S-a schimbat mult de atunci peisajul teatral și cinematografic din Franța.

— Da și nu. În trecut, numai Parisul deținea supremația. Apoi a urmat Lyonul și Marsilia. Astăzi se lucrează peste tot, în întreaga țară, cu multă pasiune. Ceea ce, din fericire, nu s-a schimbat este profesiunea de actor, lipsită de convenții și foarte plină de căldură. Tinerii se poartă foarte frumos cu noi, cei în vîrstă. Acum cîțiva ani, urcam treptele spre sala festivalului de la Cannes, cu totul întîmplător, împreună cu Patrick Dewaere. Rulase noul film al lui Patrick și publicul îl aplauda cu frenezie. M-a luat de braț și mi-a spus: „Auziți cum vă aplaudă?" Îmi dăruise mie aplauzele lui. Bietul Patrick a murit din cauza drogurilor. O viață întreagă am trăit în mijlocul celor care consumau narcotice, i-am ajutat să renunțe la ele, însă niciodată nu am încercat vreun drog. Teatrul a fost drogul meu: așa a fost, și așa va fi mereu. El îmi oferă cele mai fericite ore. Trei ore pe scenă înseamnă, zilnic, trei ore de fericire. Cine mai are oare în viață atît de mult noroc?

– Poate că și pentru acest noroc trebuie să-i mulțumiți lui Cocteau?

— Desigur, lui trebuie să-i mulțumesc pentru tot. Ziua în care l-am cunoscut, în 1937, a fost

O ZI DIN VIAȚA LUI...

GERALD DURRELL

Gerald Durrell, fratele mai tînăr al celebrului romancier Lawrence Durrell, s-a născut în anul 1925 și și-a petrecut copilăria în insula Corfu. Nu a frecventat cursurile vreunei școli sau universități, în schimb, în tinerețe, a lucrat într-un magazin care vindea animale de casă. În 1958, a înființat Grădina zoologică din Jersey și, peste cîțiva ani, Asociația pentru Protecția Mediului Înconjurător. Și-a petrecut mulți ani lucrînd cu animale și scriind despre ele. Nu demult, a apărut și în limba română cartea sa, „Familia mea și alte animale". Împreună cu soția sa, Lee, specialistă în zoologie, a realizat în 1983 filmul de televiziune „Naturalistul amator".

În perioadele cînd nu scriu sau cînd sînt acasă, în Jersey, ies de sub plapumă pe la opt și fac puțin yoga. Pe urmă fac o baie, după care urmează micul dejun: lapte, ceai, un fruct de mango sau o mandarină. Pregătesc și micul dejun pentru Lee.

Nu am zile tipice. Orice se poate întîmpla în orice clipă – de la un telefon de la editură, prin care să fiu anunțat că am un contract extrem de avantajos, pînă la nașterea unei mici gorile.

Pe la ora nouă, încep să-mi fac de lucru cu corespondența, ceea ce îmi ia cîteva ceasuri bune. Primesc o mulțime de scrisori din toată lumea: de exemplu, de la bătrînele din Moscova care locuiesc la etajul nouăsprezece cu cîte o mică maimuță, despre care îmi scriu cu entuziasm pagini întregi în limba rusă. E înduioșător să poți stabili astfel de contacte cu oameni din locuri îndepărtate. Din fericire, avem cunoștințe care ne traduc scrisorile.

Preocuparea noastră de bază este creșterea și studierea speciilor pe cale de dispariție. Dar există încă mulți specialiști care au o atitudine cu totul ridicolă față de problema animalelor în captivitate – s-ar spune că preferă ca aceste animale să dispară.

După ce termin cu scrisorile, mă întîlnesc, de exemplu, cu arhitectul Asociației. Trebuie să-i spui ce dorești și să-l rogi să-ți spună cît costă ceea ce dorești. Iar el îți dă o cifră astronomică, la auzul căreia nu poți decît să te îngălbenești și să leșini. După care te duci și strîngi banii de care ai nevoie. Nu sînt bun la strîns bani, pentru că nu mă pot uita în ochii cuiva spunîndu-i: „Dă-mi o mie de lire". Așa că îmi pun în joc tot farmecul și încerc să-i vrăjesc ținîndu-le o conferință. În tot timpul ăsta sînt urmă-

---

una dintre cele mai importante zile din viața mea.

– Noua generație de tineri vă cunoaște, are încredere în dv. Filmele în care ați jucat sînt prezentate mereu la televiziune...

– Noilor mijloace de informare în masă li se mai adaugă ceva: simpatia pentru tineret inclusă în opera lui Cocteau, care reușește să fie alături de inimile celor tineri. Cocteau nu s-a considerat un îndrumător al spiritului, ci un prieten al tineretului. Cred că tinerii de astăzi l-ar fi iubit mult. Peste un an și jumătate voi avea vîrsta pe care a avut-o Cocteau cînd l-am pierdut.

– Vă temeți de moarte?

— Nu, de loc. Nu m-a înspăimîntat cînd eram tînăr și mă expuneam tuturor pericolelor. Probabil că sînt prea puțin intelectual pentru o astfel de temere.

— Nu ați încercat niciodată să descrieți viața lui Cocteau?

— Dacă aș putea! Talentul meu scriitoricesc nu-mi permite acest lucru. Am citit, desigur, toate biografiile despre Cocteau. Însă pe Cocteau, cel cu care am împărțit bucurii și tristeți timp de un sfert de secol, nu l-am regăsit în nici una dintre aceste biografii.

– Seara dv. de teatru Cocteau-Marais nu reprezintă oare încercarea unei biografii?

— Este o biografie scrisă cu propriile cuvinte ale poetului. Este istoria trăirilor lui, o biografie privită din afară.

Traducere și adaptare de Zoe Mihalache Cotreanți

De vorbă cu Stanley Kramer

În calitate de producător și regizor am realizat 38 de filme, dar nici unul în ultimii opt ani. M-am retras din activitate, am părăsit Hollywoodul și m-am mutat în nordul Americii, la Seattle. Am predat la universitate, am scris articole în ziare, am călătorit. De ce am făcut toate acestea? Probabil că am trecut printr-o criză. Atunci am constatat că am încetat să mai înțeleg multe din cele care se petrec în jur, inclusiv în cinematografie. Prea multă rigiditate, o prea mare dorință de obținere a unor cîștiguri ușoare, prea multe încercări de eludare a problemelor. Am dorit să găsesc răspunsuri la problemele care mă frămîntau. Dar, în urma căutărilor, am înțeles că adevărul absolut nu poate fi atins. Lumea noastră este prea complexă, prea contradictorie. Iar ceea ce poate fi găsit este propriul adevăr. Adesea, oamenii nu înțeleg acest lucru. Dacă suporți propriul adevăr, poți să i te dedici în totalitate, și acesta este lucrul pe care încerc să îl fac...

Kramer – notează reporterul ziarului „Sovetskaia Rossia" – vorbește fără să se grăbească, parcă ar reflecta încă o dată asupra ideilor pe care le-a conceput de multe ori. Acest om în vîrstă de 73 de ani, cu ochi uimitor de vii, este realizatorul unor filme cunoscute pe plan mondial – „Ultimul țărm", „Procesul de la Nürnberg", „Corabia nebunilor". El afirmă că toate acestea ar constitui parcă însuși procesul de meditație, de șlefuire a ideii. Și de aceea, exprimarea lui nu este simplă, ci stufoasă, în manieră tolstoiană.

– La ce adevăr ați ajuns?

– Nu am găsit răspunsuri, ci numai noi întrebări. Cineva spunea că acesta constituie un indiciu al omu-

rit de o cohortă de rechini lacomi care se năpustesc asupra cecurilor, în timp ce publicul meu e încă în transă.

După asta, iau masa de prînz. Îmi plac supele. Se fac repede, sînt delicioase Şi - vă rog să nu vă uitaţi la mine cînd spun asta - nu îngraşă. Trag un pui de somn de vreo jumătate de oră; foarte bun, zic eu, mai ales dacă te scoli devreme.

Cînd scriu, mă scol foarte devreme, pe la cinci. În perioadele astea încerc să fug la căsuţa noastră din sudul Franţei, pentru că acolo am liniştea necesară.

Urăsc scrisul. E o corvoadă. Eu nu credeam că pot scrie, dar fratele meu, Larry, se ţinea scai de mine, şi-mi tot spunea: „De ce naiba nu-ncerci?" Aşa că m-am aşezat şi am încercat. Asta îmi dă posibilitatea să fac lucrurile care într-adevăr îmi fac plăcere: să colecţionez animale şi să călătoresc.

Larry şi cu mine ne războim permanent, din pur amuzament. Ţinem foarte mult unul la celălalt. El stă la vreo cincizeci de kilometri depărtare de locuinţa mea din Franţa, distanţa cea mai potrivită la care trebuie ţinut un frate mai mare, după părerea mea. Sora mea, Margot, e mai mare cu zece ani (şi arată mai tînără cu douăzeci şi cinci) decît mine. E o fată grozavă şi mă vizitează des.

Cam o treime din an călătorim, filmăm, ţinem conferinţe şi colecţionăm animale. Oamenii îşi închipuie că viaţa noastră e o eternă vacanţă. De fapt, e o muncă foarte grea - nu că m-aş plînge - şi uneori ne dorim o vacanţă adevărată. Odată, după ce am filmat pe o insulă de lîngă Panama, ne-am permis să stăm şase zile acolo - era ca în romanele lui Somerset Maugham curat. Dar în mod obişnuit nu am timp de vacanţe.

Nu avem animale de casă, deşi am vrea. S-ar putea spune că e o idee cu totul stranie, de vreme ce trăim zi de zi cu o mie de animale. Dar ce grozav e să ai un cîine, cîinele **tău**... Am avut un boxer minunat, dar suferea atît de mult cînd eram plecaţi, încît, atunci cînd a murit, mi-am spus: „Nu, nu pot să mai iau altul". Dar cînd o să împlinesc o sută optzeci şi patru de ani, o să-mi cumpăr paisprezece specii de cîini, opt sute de pisici şi o mie de păsări".

lui cultivat - să ridice probleme adevărate şi nu să ofere răspunsuri gata fabricate. În prezent, sînt năpădit de întrebări. Există oare o modalitate de a influenţa ţările care doresc să se suprime reciproc? Eu presupun că există. Dar ca regizor, formulez numai întrebarea şi încerc să fac ceva ce i-ar putea ajuta pe oameni să găsească răspunsul.

- În prezent, se vorbeşte mult despre criza artei, îndeosebi a cinematografiei, despre faptul că marile realizări aparţin trecutului...

- Acum sînt alte timpuri. Fiecare generaţie intră în viaţă şocîndu-şi părinţii, care vociferează cu oroare: habar n-au ce înseamnă valoare! Totuşi, tinerii au valorile lor, şi, dacă ele nu s-au manifestat încă, pînă la urmă tot se vor manifesta. Dumneavoastră, de exemplu, puteţi aprecia că tineretul de aici se îmbracă altfel, ascultă altfel de muzică... Dar, dacă este să privim în profunzime, acest lucru nu este atît de important. Cred că tinerii sînt mult mai cultivaţi decît am fost noi. Ei privesc viitorul foarte realist, înţelegînd că trebuie să facă ceva.

- Domnule Kramer, am impresia că nu sînteţi tipul de american pe care îl cunoaştem în mod obişnuit, ci, mai degrabă, un intelectual european.

- Eu cred că sînt sută la sută american...

- Dar americanii, după părerea mea, sînt de obicei mai optimişti şi egocentrici...

- Aşa gîndiţi dumneavoastră despre americani, dar nu şi eu. Unul dintre eroii mei spunea: Acest lucru este prea logic pentru a fi adevărat. Americanii sînt o naţiune foarte tînără. Dumneavoastră aveţi o istorie veche de peste un mileniu, noi - de două secole. De aceea, avem încă multe de învăţat, de aflat. Dar mi se pare că şi dumneavoastră mai aveţi cîte ceva de învăţat, de aflat. În ce mă priveşte, la vremea mea, am avut posibilitatea să lupt, să abordez numeroase probleme complexe, probleme referitoare la prejudecăţile rasiale sau religioase, la falsul patriotism, la problemele globale. Adesea, filmele mele nu au fost acceptate, inclusiv în America: mulţi oameni sînt plini de prejudecăţi. Dar convingerile mele şi filmele mele sînt foarte americane. Ele s-au plămădit din experienţa mea, din viaţa mea. M-am născut la New York, într-un loc care se numea Hell's Kitchen - Bucătăria iadului. Acolo am aflat multe. Şi toate acestea le-am ilustrat în filme. Ce am aflat în mod deosebit? Naziştii, apărîndu-se la Nürnberg, spuneau că ei au comis crime pentru că aşa li s-a ordonat. Iar reprezentanţii U.R.S.S., S.U.A., Franţei şi Marii Britanii au declarat: aceasta este o apărare nesatisfăcătoare, întrucît există o lege care este mai presus de orice: legea umanităţii.

Tina Turner: o stea a muzicii rock

Stînd de vorbă cu Tina Turner, uiţi că ai drept interlocutor o stea internaţională a muzicii pop. Este o apariţie surprinzătoare şi în viaţa particulară: este o femeie care nu-şi ascunde vîrsta şi nici bucuria de a fi crescut patru copii. Tina Turner este un plăcut partener de discuţii care, cu seriozitate şi conştiinţa valorii de sine, îţi împărtăşeşte bogata sa experienţă de viaţă. Activitatea sa a cunoscut perioade alternative de vîrf şi de eşec, la fel ca şi viaţa sa particulară.

Alături de o zecime din populaţia Statelor Unite, ea a împărtăşit soarta rezervată oamenilor de culoare. Tatăl său a fost culegător pe o plantaţie de bumbac, la fel ca şi strămoşii lui din perioada sclaviei. Nu numai că a crescut într-o sărăcie cumplită, dar a fost şi nevoită să mun-

O ZI DIN VIAȚA LUI...

După-amiază nu luăm ceaiul, dar, pe la ora cinci, tot personalul Asociației vine la noi acasă, unde stăm pe podele și bem bere. E foarte plăcut. Cînd sînt plecat, acești oameni conduc foarte bine rezervația. Dar cînd mă întorc, își spun în gîndul lor: „Uite-l și pe nefericitul ăsta stînd singur acolo sus, o să se simtă singur și părăsit dacă nu-i dăm puțină bătaie de cap". Așa că vin toți și-mi povestesc despre problemele lor.

Seara mă duc să văd și eu animalele, cînd nu mai e multă lume. Nu pot spune că am un animal preferat, pentru că, de cîte ori văd un animal, îmi spun: „Aa, ăsta e pentru mine!" Mă îngrozește gîndul că, în ciuda eforturilor pe care le facem aici, nu putem spera să salvăm decît o parte din ființele amenințate de dispariție.

Pe la șase și jumătate, lumea pleacă, ne prăbușim în fața televizorului și ne uităm la filme stupide, cu cîte o tavă cu mîncare înainte. Sau avem discuții în contradictoriu. Sau cîntăm; îmi place muzica de orice fel. Și citesc cu lăcomie.

Fac benzi desenate și scriu poeme lungi și complicate, în general despre animale. Ador bucătăria și îmi place să-mi primesc prietenii.

De obicei mergem la culcare pe la ora unsprezece. Numai în Franța, unde nu avem televizor și unde viața socială e mai modestă, uneori ne culcăm pe la opt și citim în pat. O, ce răsfăț, să nu ai treburi urgente, să stai în pat cu cinci cărți și să le citești pe toate deodată! E minunat! E o adevărată sărbătoare!

OMAR SHARIF

Omar Sharif s-a născut la Cairo într-o familie de descendență libaneză și siriană, ca unic fiu al unui negustor de cherestea. A studiat matematica și fizica, după care, o vreme, s-a ocupat de afacerile familiei, pînă în ziua în care i s-a oferit un rol într-un film egiptean. S-a căsătorit cu actrița care juca rolul principal, și a devenit vedeta numărul unu a cinematografiei egiptene. A divorțat în anul 1966. Este cunoscut mai ales prin rolul din filmul Lawrence of Arabia. *Este jucător de bridge de talie internațională și mare amator de curse de cai.* -

cească împreună cu sora sa, din fragedă copilărie. Cînd părinții săi s-au despărțit, ea și-a urmat mama la St. Louis. Acolo l-a cunoscut, la vîrsta de 18 ani, pe Ike Turner care a cooptat-o în formația „The Kings of Rhythm".

În 1956, Ike Turner era renumit ca ghitarist și producător. El a fost cel care a creat noua stea „Tina" – numele real al Tinei Turner fiind Annie Mae Bullock. În 1958, s-a căsătorit cu Ike Turner – o căsătorie puțin reușită, care a făcut subiectul multor articole publicate în presa de scandal. Această căsătorie a durat aproape 20 de ani, căci o cîntăreață de culoare nu are nici o șansă să se mențină fără protecția unui nume răsunător. În 1976, cînd s-a despărțit de Ike Turner, a plătit scump acest curaj.

Tina Turner s-a lansat în 1960, cînd a interpretat, împreună cu formația „Kings of Rhythm", cîntecul „A Fool in Love". Vocea sa puternică și stilul său expresiv au făcut din acest cîntec un șlagăr. Succesul tot mai mare al cuplului „Ike and Tina Turner" se datora, în primul rînd, calităților interpretative ale Tinei, care își trăgeau seva din tradițiile muzicii negre. Numeroase șlagăre au făcut-o cunoscută și iubită în lumea întreagă: „It' s Gonna Work Out Fine", „Poor Fool", „Come Together", „Proud Mary".

În 1973 a apărut „Nutbush City Limited" – primul cîntec al cărui text și muzică au fost scrise de Tina Turner.

În 1975, cînd regizorul american Ken Russel a ales-o interpreta rolului Acid Queen, Tina a demonstrat încă o dată calitățile de interpretă a muzicii rock, versiunea operei rock „Tommy" înregistrînd un mare succes. După o vreme, Tina Turner a cunoscut insuccesul și greutățile unei femei singure, nevoită să-și crească cei patru copii.

Ultima încercare de a recuceri publicul a făcut-o în 1982, de data aceasta în Anglia. Cu ajutorul formației „Rolling Stones" – care a inclus în turneul său cîntecul „Let's Stay Together", interpretat de Tina Turner –, ea și-a recîștigat succesul mult visat. Au mai fost, însă, necesari încă doi ani pentru ca Tina să redevină vedeta mult îndrăgită de altădată. Ea a reușit să înregistreze în Statele Unite un L.P. cu titlul „Private Dancer". Acest disc cuprinde melodii cu un caracter autobiografic, ca „I Might Have Been Queen" sau „What 's Love Got To Do With It". Discul a devenit un adevărat succes, și, în mai puțin de un an, au fost vîndute peste un milion de exemplare.

Tina Turner, care a cunoscut perioade de succes și eșec, a revenit în mijlocul admiratorilor săi. Aceeași Tina Turner, mereu tînără, nemarcată de greutățile ce i-au stat în cale, aceeași voce frumoasă, care încîntă toate vîrstele.

Traducere și adaptare de Zoe Mihalache Cotreanți
(după „Volksstimme")

Am un apartament cu chirie la Paris. Este singurul loc din lumea asta care îmi aparţine, deci, în principiu, locuiesc acolo, dar, avînd în vedere că sînt tot timpul pe drumuri, nu pot spune că locuiesc la Paris. Este adevărat, acolo îmi pun haina în cui şi acolo am o menajeră care lucrează pentru mine de douăzeci de ani.

Vedeţi, motivul pentru care nu am sentimentul că locuinţa mea din Paris este reşedinţa mea permanentă este că nu lucrez acolo. Acum cîţiva ani, am hotărît să fac teatru – singurul lucru pe care vreau să-l fac cu adevărat –, iar acum mă gîndesc să mă mut la Londra, pentru că acolo aş avea tot ce am la Paris, plus posibilităţile profesionale.

Lumea îşi închipuie, probabil, că e minunat şi romantic să locuieşti prin hoteluri, dar eu fac asta de douăzeci şi cinci de ani şi m-am cam săturat. Acum doi ani, am jucat într-o piesă la Londra şi a fost prima dată cînd am locuit într-un apartament mai multă vreme. Apartamentul a fost al meu timp de şase luni, mi-am adus menajera şi bucătăreasa, şi a fost minunat. Aceste şase luni au fost printre cele mai frumoase din viaţa mea, pentru că plecam la lucru din casa mea, pe urmă luam cina cu prietenii în oraş şi veneam acasă, unde mă răsfăţam ascultînd discuri, uitîndu-mă la televizor, sau citind – lucruri pe care alţi oameni le fac în mod obişnuit şi de care eu fusesem lipsit. Ce mult înseamnă să poţi deschide frigiderul să-ţi iei o bucată de brînză!

Motivul pentru care am ales Parisul a fost pasiunea mea nebunească, pe care încă o am, pentru caii de curse; mi se părea că Parisul este singurul oraş din lume care are aproximativ zece piste chiar în centru. În Anglia trebuie să ieşi din oraş ca să ajungi acolo. În Franţa sînt curse în fiecare zi, uneori de două ori pe zi. Mai am o pasiune: mîncarea bună şi vinurile bune, şi mă gîndeam că la Paris pot mînca mai bine decît în orice altă parte.

Fumez circa şaizeci de ţigări pe zi, dar nu inhalez profund. Fumez de treizeci de ani. E ceva nervos: simt nevoia să aprind o ţigară, după care trag o singură dată şi o sting. Trăiesc într-o tensiune nervoasă permanentă – îmi rod şi unghiile din cauza asta, şi asta mă calmează puţin.

Nu am o formă fizică prea bună, nu fac gimnastică, de fapt detest gimnastica, şi, în general, nu-mi plac oamenii care fac sport, ca să fiu cinstit.

Probabil că mulţi actori sînt ca mine, adică au două cicluri de viaţă, un ciclu lucrător şi unul nelucrător. Total opuse şi total diferite. Cînd joc într-un film, mă scol foarte devreme, pe la şase, şi mă culc foarte devreme seara. Cînd nu lucrez, mă scol destul de tîrziu, pe la zece. Îmi beau ceaiul în pat şi citesc ziarele: numai aşa îmi pot începe ziua. Masa de prînz este unul din momentele importante ale zilei: sînt înconjurat de prieteni care, ca şi mine, sînt mari amatori de mîncare bună şi de vin, şi, împreună, organizăm adevărate expediţii gastronomice. Asta înseamnă că ne aşezăm şi mîncăm fără oprire timp de trei ore bune.

În cinematografie nu am prieteni. Prietenii mei sînt jochei, crescători de cai şi jucători de bridge – cam atît. Cînd lucrez, mă întîlnesc numai cu cei de pe platoul de filmare, ne împrietenim, dar, după terminarea filmărilor, nu ne mai vedem pînă la următorul film.

Dacă îmi place ce fac,-dacă sînt entuziasmat, mă simt mulţumit, împlinit. Cînd am început să fac teatru, am renunţat la alte pasiuni. Şi asta timp de şase luni, cît s-a jucat piesa. Nu mă mai gîndeam la nimic altceva. De fapt, mi-am dat seama atunci că, în ultimii zece ani, fusesem foarte plictisit de munca pe care o făceam şi că toate lucrurile astea erau compensaţii pentru nemulţumirea mea.

Eram nefericit pentru că nu mi se oferise nici un rol bun în nici un film bun timp de zece ani. La sfîrşitul anilor '60 şi începutul anilor '70 s-a petrecut un fel de revoluţie în cinematografie şi toţi regizorii buni, regizori tineri, au început să facă filme despre mediul lor social, aşa că nu era loc pentru un străin. În America, în Anglia, în Italia, în Franţa – peste tot sînt un străin.

Ca oriental dezrădăcinat, am de luptat cu o problemă grea: în Occident nu-mi pot exterioriza sentimentele aşa cum facem noi în Orientul Mijlociu. De exemplu, nu-mi pot săruta prietenii, pentru că lucrul ăsta nu se face. Nu-mi pot afişa iubirea, aşa cum sînt obişnuit s-o fac. Din punct de vedere afectiv, noi, egiptenii, sîntem altfel, şi îmi lipsesc acele legături umane pe care le aveam acolo, adică iubiri extraordinar de calde, nu relaţii. Vreau să spun că nu e vorba, pur şi simplu, de prietenie, chiar între bărbaţi, ci de iubire între tine şi prietenii tăi.

Sînt foarte capricios, asta este, probabil, cel mai mare defect al meu şi motivul pentru care sînt incapabil să locuiesc cu cineva sub acelaşi acoperiş. Nu ştiu de ce sînt atît de schimbător, dar, uite, acum sînt vesel şi bucuros, şi într-o clipă mă întristez şi nu vreau să văd pe nimeni în jur. Îmi place să stau singur la mine în cameră, asta e una din bucuriile mele.

Citesc o mulţime de biografii, cărţi de istorie şi toate romanele noi care apar, pentru că sper mereu să dau peste un rol, un personaj sau un subiect pe care să se poată lucra. Citesc şi multe piese, pentru că încerc să găsesc ceva care să mi se potrivească. Proust este unul din scriitorii mei preferaţi, îi citesc şi recitesc opera. Camus este o altă preferinţă; citesc tot ce scrie Graham Greene. Citesc cel puţin o carte pe zi, pentru că adorm greu şi nu pot dormi dacă nu citesc cîteva ore cînd mă culc. Dar ce plăcut e să te bagi în pat, să aprinzi lampa, să-ţi iei cartea, ţigara şi scrumiera, şi să te apuci de citit în liniştea nopţii...

LINDA GRAY

Linda Gray, 47 de ani, joacă rolul lui Sue Ellen, soţia lui „JR" din serialul pentru televiziune Dallas. *A început să joace tîrziu, la treizeci de ani, după ce fusese manechin. A divorţat recent şi locuieşte în ranch-ul ei din Los Angeles, împreună cu fiul ei.*

Sînt hipoglicemică şi, înainte de gimnastica de dimineaţă, beau un pahar de suc de portocale. Mulţi oameni au hipoglicemie fără să ştie. Aveam momente subite de cădere, depresiuni şi labilitate psihică, pînă cînd un doctor a descoperit că aveam un nivel foarte scăzut de zahăr în sînge. Acum mănînc ceea ce trebuie şi fac gimnastică, şi problema s-a rezolvat.

Îmi place să fiu la studio la ora şase dimineaţa, ca să pot face gimnastică cu un instructor foarte sever, deci trebuie să mă scol între patru şi patru şi jumătate în fiecare dimineaţă. Am încercat să fac gimnastică singură, dar mi-am dat seama că nu sînt disciplinată. Instructorul mă obligă să fac cîte douăzeci şi cinci de flotări; asta îmi limpezeşte mintea şi îmi imprimă un ritm de lucru pentru toată ziua. Gimnastica durează o jumătate de oră, după care îmi

O ZI DIN VIAȚA LUI...

petrec o oră la machiaj și patruzeci și cinci de minute cu coafeza. Urmează o scurtă repetiție, apoi, în timp ce se pregătesc luminile, mă duc în cabină să mă îmbrac pentru a putea fi pe platou la ora opt.

Este o mare bucurie pentru mine să văd ce important a devenit rolul Sue Ellen pe ecran. La început nu aveam nici un nume și rosteam doar cîteva replici scurte. În aceste condiții trebuia să găsesc o modalitate de a mă remarca și îmi aduc aminte foarte bine cum am reușit. Ne aflam toți in „living-room" într-una din faimoasele reuniuni de familie și eu nu aveam absolut nimic de spus: producătorul mă poreclise „bruneta de pe canapea". Aș fi putut la fel de bine să fiu o vecină sau doica. Îmi amintesc că mă uitam la Larry Hagman și mă gîndeam că nici o femeie cu mintea întreagă nu s-ar mărita cu „JR", deci cea care ar fi făcut-o ar fi trebuit să aibă, ea însăși, probleme. Și atunci s-a produs un declic în mintea mea. Eram într-un prim-plan foarte apropiat și mi-a venit ideea să le arăt numai din priviri care este părerea mea despre acest individ. Din momentul acela, Sue Ellen a devenit un rol important.

Părerea mea este că Sue Ellen este cea mai fascinantă femeie de pe micul ecran. Scenariștii vin cu texte minunate pentru ea. Rolul are succes pe an ce trece, iar ea devine din ce în ce mai atrăgătoare. A reușit să depășească problema băuturii și nu-i voi da voie să înceapă din nou să bea. Spectatorii îi asociază pe actori cu personajele de la televiziune mai degrabă decît cu rolurile din cinema – și nu-mi doresc o reputație de alcoolică.

În acest moment țin „post" timp de trei zile. De două ori pe an, nu mănînc nimic timp de șaptezeci și două de ore, pentru curățirea organismului. În aceste zile nu beau decît suc de mere și apă. În rest, îmi aduc de acasă masa de prînz: morcovi și țelină rasă într-o pungută.

După lucru fug acasă cu mașina. Mi-au plăcut întotdeauna mașinile. Provin dintr-o familie cu două fete, dar tata voia băieți, așa că am fost crescute ca niște băieți. Intram mereu în vorbă cu mecanicii pe la cursele de mașini.

Locuiesc împreună cu fiul meu Jeff – care are douăzeci de ani și e la colegiu –, cu cîinele, trei pisici și o femeie de serviciu. Fetița mea, în vîrstă de cincisprezece ani, este la școală în altă parte. În casa asta locuiam și pe vremea cînd eram căsătorită.

Am descoperit că-mi place singurătatea, pentru că îmi dă posibilitatea să mă răsfăț. Am făcut întotdeauna eforturi să fac parte din gașcă. Am fost crescută într-o familie de catolici severi, unde mi se spunea că trebuie să fiu drăguță cu toată lumea. Asta însemna că trebuie să fac exact ceea ce așteaptă lumea de la mine.

Mă străduiam să fiu „Superperson". Scoteam mîncarea din congelator la patru dimineața, înainte de a pleca la lucru, și o lăsam la foc mic o zi întreagă – și făceam toate lucrurile astea ca să demonstrez că puteam să muncesc și să fiu o stea, pe de o parte, și, pe de alta, să rămîn o soție și o mamă bună. Cred că nu făceam decît să mă ambiționez și să-mi demonstrez mie însămi că pot face toate lucrurile astea, dar, de fapt, nu le făceam deloc bine. Nu deschid televizorul decît pentru **Dallas.** Dar citesc orice îmi cade în mînă. Asta e un lucru nou pentru mine: pînă nu demult, citeam numai scenarii și romane care urmau să fie ecranizate. Pe urmă am hotărît să nu mai citesc cu un scop anume, să citesc doar pentru mine. Este greu de imaginat ce sentiment de eliberare poți avea cînd citești o carte care a apărut în urmă cu un an.

Niciodată n-am fost prima pe lista mea de priorități. Dar vine un moment cînd îți dai seama că trebuie să fii primul, pentru că, dacă nu te iubești pe tine insuți, nu ai de unde să dai dragoste altcuiva. Acum fac numai ceea ce doresc să fac.

În ultima vreme joc polo, am învățat să joc cînd turnam secvențele cu meciuri de polo din **Dallas.** Echipa națională de polo a Statelor Unite își are sediul la Dallas; din cauza asta în ultima vreme s-a introdus acest joc în serial.

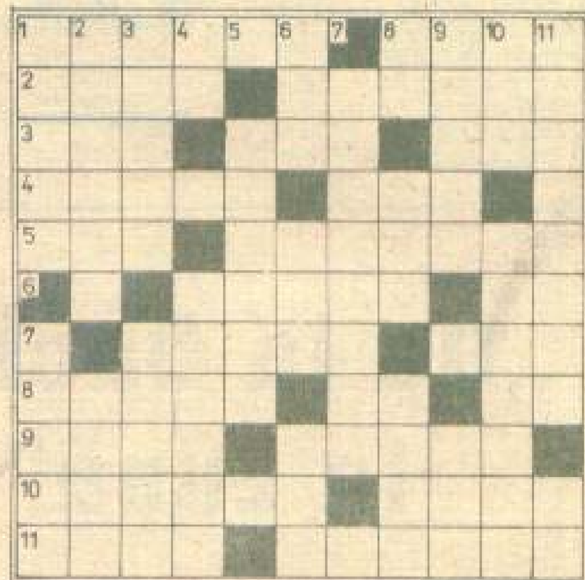
Acum, ambiția mea este să fac regie. Timp de un an, am fost pacienta unui psihanalist care m-a ajutat să aflu multe lucruri despre mine însămi, iar acum nu mai sînt atît de introvertită ca înainte. În cele din urmă, nu m-am mai dus pentru că mi-am dat seama că sînt mai deșteaptă decît doctorul. Dar discuțiile cu el mi-au dat încredere în mine însămi, și am cerut să fac regie. Și Larry Hagman face regia la multe episoade din **Dallas,** dar de multă vreme. Patrick Duffy, care joacă rolul lui Bobby, a învățat și el să facă regie. De ce n-ar putea și o femeie?

Pînă acum producătorii nu s-au arătat receptivi la această idee. În urmă cu cîțiva ani ar fi îndrăznit să spună cu voce tare: „Ești femeie, las-o baltă". Astăzi nu îndrăznesc să spună decît: „Nu". Așa că nu mi-a rămas decît să intru într-o organizație numită Femeile în Cinematografie (Women in Film). Nu este o mișcare de emancipare sau feministă – nu-mi plac de loc aceste cuvinte –, este un grup de femei preocupate de probleme de creație. Cinematografia este condusă de bărbați, dar femeile reprezintă un potențial creator remarcabil, care trebuie să găsească o cale de a se exprima. Sper că data viitoare cînd mă voi mai duce să întreb de ce nu pot face regie, voi fi puțin mai agresivă.

În decursul vieții îți poți schimba direcția. Aș putea să joc și să fac regie în același timp. Aș putea să joc și să scriu. Și chiar să fiu producător. Cine știe, aș putea deveni și creatoare de modele; am idei. Îmi amintesc mereu ce spunea bunica mea: „Singurul sfat pe care pot să ți-l dau este să nu stai la poartă ca bătrînii și să te lamentezi gîndindu-te la lucrurile pe care le-ai fi putut face și nu le-ai făcut." Vreau să stau la poartă și să spun că am făcut toate aceste lucruri.

Rubrică realizată de Angela Jianu

FRUNZE LÎNGĂ FRUNZE ŞI COPACI LÎNGĂ COPACI

ORIZONTAL: **1)** Zeu al pădurilor la romani, reprezentat ca un bătrîn purtînd o cunună de spice de grîu — Pădurice în oraş. **2)** Pictor şi grafician român (1881—1958), autorul tabloului „Arlechin şi dansatoare" — Copac, plop consacrat zeilor din Infern, care creştea de-a lungul Aheronului. **3)** Om din Banat — Rîu în Coasta de Fildeş — Arbore tropical din care se extrage guma-lac. **4)** Zonele concentrice anuale din tulpinile copacilor — Grup tribal în Birmania. **5)** Primele raze de soare! — Coadă din lemn de paltin pusă la coasă (pl.). **6)** Marele duşman al pădurii — Ana Olaru. **7)** Revaccinare cu o cantitate mai mică de vaccin — Pseudonimul scriitorului Ion Gorun. **8)** Inflorescenţă a unor arbori care atîrnă ca un ciucure — Într-o filă! — Ultimele lemne! **9)** Sînt de demult... — Unitate de măsură egală cu volumul unei stive de arbori cu latura de un metru (pl.). **10)** Copac cu lemnul alb înrudit cu paltinul şi cu jugastrul (pl.) — Compozee din Chile. **11)** Formă de relief pe care se află şi păduri de fag — Unealtă pentru prelucrarea lemnului.

VERTICAL: **1)** Fiul lui Poseidon, tîlhar în Corint, care avea obiceiul de a-i lega pe străini între doi copaci şi de a-i despica de vii — Copăcel tînăr bun pentru transplantat. **2)** Poetă ieşeancă, autoarea poeziilor „Plic de stejari", „Pădure" şi „În pădurile ţării mele" — Fructe negre şi gustoase de pădure. **3)** Vestită pădure în delta noastră, monument al naturii — Profit. **4)** Vera Ramură — Fiul lui Zeus, care a fost scufundat într-o apă limpede de care nu se putea atinge şi pus sub un copac cu fructe gustoase, pe care nu le putea ajunge. **5)** Fruct verde... **6)** Copăcel care apără împotriva vîntului gura unui coş de aerisire — Localitate în Suedia — Rînd. **7)** Fiul lui Teseu, omorît de un monstru marin şi readus la viaţă de Asclepios, zeul medicinii, care-l-a lăsat liber într-o pădure de lîngă Roma. **8)** Deasupra — Particulă a viitorului — Arbore uscat. **9)** Copac (var.) — Rădiu, pădurice (reg.). **10)** Lac în Scoţia — Părintele satirului Marsyas, acesta din urmă fiind legat de un copac şi jupuit de viu pentru că a îndrăznit să se ia la întrecere cu Apollo. **11)** Fiul lui Poseidon, despre care legenda spune că avea o putere atît de mare încît smulgea cu uşurinţă din pămînt copacii cei mai groşi — Ion Arbore.

Dicţionar: NSI, BER, PVO, IGN, MADI, OPE, RAD, ROE.

Mircea Iordache

Părinţi pentru statui

New York-ul caută, în prezent părinţi adoptivi pentru statuile lui Cristofor Columb, George Washington, Abraham Lincoln şi ale altor personalităţi istorice ce împodobesc străzile şi parcurile oraşului. Se cere, însă, o condiţie. Să fie suficient de bogaţi, pentru a suporta cheltuielile necesare salvării acestora de degradarea ce le ameninţă tot mai vizibil. Ziarele, care informează despre posibilitatea noii forme de adopţiune, menţionează, drept motiv, starea precară a finanţelor municipalităţii.

Luise a ieşit la pensie

Scroafa sălbatică „Luise", aflată în serviciul poliţiei anti-drog vest-germane, a fost scoasă la pensie. După doi ani de muncă ireproşabilă, cum notează agenţia de presă care a transmis ştirea, acest animal dresat pentru depistarea, cu ajutorul mirosului său extrem de fin, a narcoticelor, indiferent de ascunzătoarea imaginată de contrabandişti, nu mai poate fi utilizat. Motivul: însoţitorul său părăsind serviciul activ, toate încercările de a obişnui scroafa cu un alt îngrijitor au eşuat.

Din cauza liliacului

Un accident stupid pe mica insulă suedeză Nordkoster, de lîngă Stromstad. Unicele vehicule motorizate existente aici, o camionetă şi o motoretă, au reuşit performanţa de a se ciocni la o intersecţie. Vina — au afirmat la poliţie conducătorii acestora — aparţine unei tufe de liliac înflorit, care le-a... distras atenţia!

Chestie de gust

Noile cabluri telefonice din fibre de sticlă instalate în Atlantic şi Pacific constituie o irezistibilă atracţie pentru rechini, muşcăturile lor dînd serios de furcă echipelor de intervenţie. Cauzele acestei comportări agresive faţă de tehnica de vîrf nu au putut fi încă depistate. Ceea ce se cunoaşte este, însă, faptul că, faţă de tradiţionalele fire de cupru, rechinii nu manifestau nici cel mai mic interes...

„De la Dachau la Lună“

Sub acest titlu — de un evident dramatism —, revista italiană „L'Espresso" a publicat un articol pe baza descoperirii unor tulburătoare date conținute în vechi arhive secrete privind cel de-al doilea război mondial și perioada imediat următoare. Voit uitate, voit cenzurate, aceste documente secrete acuză, dincolo de trecerea vremii, gravul și condamnabilul divorț premeditat dintre știință și conștiință...

Gigantica rachetă Saturn V s-a ridicat spre cer de pe rampa de lansare de la Cape Canaveral. Două grupuri de oameni de știință vest-germani păreau satisfăcuți: trăiau experiența misiunii Apollo 11, zborul spațial care urma să ducă primul om pe Lună, ca pe un triumf personal. Era celebra echipă a lui Werner von Braun care dezvoltase în timpul celui de-al doilea război mondial, la Centrul de cercetare de la Peenemunde, rachetele V-2 ce au provocat grave distrugeri Londrei în 1944-1945. Al doilea grup era mai puțin important, dar la fel de necesar pentru cucerirea Lunii. Erau specialiști vest-germani în medicină spațială, conduși de dr. Hubertus Strughold, care proiectaseră complicatul echipament ce îi protejase pe astronauți de forțe destructive în timpul zborului în spațiu.

Ambele grupuri făceau parte dintre acei 20 000 de oameni de știință cu un înalt nivel de specializare care, în timpul celui de-al doilea război mondial, revoluționaseră întreaga tehnică a armamentelor în slujba lui Hitler. Ei fuseseră cei care au proiectat primul avion cu reacție din lume; care au lansat, spre consternarea englezilor, bombele zburătoare V-1 și rachetele V-2 asupra Londrei; care au făcut tot mai rapide submarinele și tot mai rezistente tancurile. Foarte curînd, aliații au fost nevoiți să recunoască faptul că echipamentul armatei germane era superior echipamentului lor militar. De aceea, „una dintre sarcinile cele mai importante ale perioadei postbelice", a afirmat generalul Weeks, era de a-i atrage pe cercetătorii și experții germani în armamente în serviciul aliaților, inteligența germană a devenit pradă de război.

În aprilie 1945, ei și-au atins primul obiectiv important. La Kiel, agenți ai serviciului secret al marinei aliate au ocupat „Walther-Werke", întreprinderile ce au revoluționat activitatea pe șantierele de submarine. Simultan, prima divizie de infanterie a S.U.A. a descoperit, la Volkenrode, Institutul de cercetare aeronautică Herman Göring, pînă la acea dată necunoscut. Aproape în același moment, autoritățile de la Washington au primit un raport entuziast din partea maiorului Robert Staver, un inginer-mecanic de 28 de ani, care însoțise prima armată americană la Nordhausen în Harz. Acolo se afla fabrica subterană în care fusese produsă racheta V-2. Sarcina lui Staver era să-i „captureze pe oamenii de știință care au făcut progrese și care puteau să ne învețe ceva". Staver, la fel ca majoritatea aliaților, nu cunoștea, însă, condițiile în care lucraseră oamenii de știință: cel puțin 20 000 de muncitori-sclavi muriseră în condițiile teribile existente în adîncul muntelui și în lagărul de concentrare apropiat, „Dora". Totuși, Staver a fost indignat de arestarea cercetătorilor de rachete germani găsiți la Nordhausen. „Eram furios, amintește el, de faptul că acei oameni erau tratați atît de rău. La urma urmei, erau specialiști, oameni străluciți care nu făcuseră decît să îndeplinească ordinele". Ofițerul american a cerut ca 100 de experți să fie transferați imediat în sectorul de rachete al S.U.A., spunînd: „Viitoarea lor importanță științifică depășește actualele responsabilități de război".

După tratative febrile, Pentagonul a obținut permisiunea să transfere în America, sub supraveghere militară, un „minimum esențial" de voluntari „indispensabili". „Acest procedeu - se afirmă într-un document în această problemă - corespunde utilizării unor capacități rar întîlnite, selecționate și cu resurse deosebite de inteligență, a căror productivitate intelectuală vrem s-o exploatăm în continuare". Acțiunea a fost denumită, codificat, „Operation Overcast". În septembrie 1945, au fost semnate primele contracte cu echipa de specialiști în rachete.

Printre favoriţi se aflau un grup de pionieri în domeniul ştiinţei, experţii în medicina spaţială ai celui de-al III-lea Reich, care îşi ridicaseră nivelul cunoştinţelor de ultimă oră, în timpul războiului, pînă la limitele extreme, pentru a putea salva piloţi ai „Luftwaffe" din situaţii deosebite. Şeful acestei echipe era Hubertus Strughold. Era un personaj inteligent şi oportunist, care ura avioanele şi zborul. În anii '60 se pare că Strughold a fost denumit în S.U.A. „părintele medicinei spaţiale". John Glenn i-a atribuit medicului german meritul de a-l fi ajutat să-şi ducă la bun sfîrşit traiectoria pe orbita în jurul Pămîntului. Strughold a fost transferat în mare secret, în America, în 1947. Colonelul Harry Armstrong, medic al celei de-a 8-a Flote aeriene americane, în timpul celui de-al doilea război mondial, a organizat cu grijă aducerea lui.

B. Matthews, şeful comisiei engleze care, împreună cu un reprezentant al S.U.A., se deplasase în Germania după încetarea războiului pentru a descoperi oameni de ştiinţă germani în acest domeniu, l-a interogat la Schleswig-Holstein pe dr. Holzlohner, fiziolog care lucrase în Institutul de cercetare al „Luftwaffe". Medicul german i-a descris experimentele sale: pentru îmbunătăţirea posibilităţilor de supravieţuire a multor echipaje de avioane doborîte în Marea Nordului s-au realizat comprimate care să neutralizeze conţinutul de sare al apei de mare şi o metodă de reanimare a trupurilor îngheţate ale piloţilor pescuiţi din mare. Unii dintre „cobaii" săi muriseră în timpul experienţelor, a afirmat germanul – dar experimentele au fost foarte promiţătoare. Brusc, B. Matthews şi-a dat seama că, probabil, „cobaii" nu fuseseră animale, ci oameni. Fără să spună un cuvînt, englezul a părăsit terenul, lăsîndu-l americanului.

În realitate, aliaţii descoperiseră faptul că germanii făcuseră experienţe criminale pe oameni. În timp ce Armstrong îl interoga pe Strughold în Germania de nord, maiorul Leo Alexander, medic militar de la New York, a început să examineze experienţele „Luftwaffe" de reanimare a corpurilor congelate. La 5 iunie 1945, a sosit în fostul Institut de navigaţie aeriană de la München pentru a-i lua interogatoriul profesorului Georg Weltz. În laboratoarele bine dotate, a găsit şi o „excelentă cameră de depresurizare". Mîndru, Weltz i-a explicat surprinzătoarele sale descoperiri. Contrar tuturor ipotezelor ştiinţifice privind riscurile aşa-numitei „morţi de pe urma reîncălzirii", Weltz reuşise să readucă la viaţă animale congelate aruncîndu-le în apă fiartă. Weltz vorbise de cobai şi porci. În laboratoarele sale, el păstrase cu grijă instalaţiile experimentale pentru animalele mici, cu şoareci sau iepuri, dar, în mod curios, nu şi pe cele pentru porci. Americanul a vrut să ştie adevărul şi s-a dus la prof. Hubertus Strughold, la Göttingen. În timpul călătoriei, a aflat că staţia de radio a armatei americane a difuzat interviuri cu supravieţuitori ai lagărelor de concentrare de la Dachau: deţinuţii eliberaţi au povestit despre experimente efectuate la baraca 5, în care alţi deţinuţi fuseseră scufundaţi în butoaie pline cu apă foarte rece. Persoanele-cobai erau legate de instrumente la care se putea vedea sfîrşitul lor chinuitor.

Prof. Strughold a confirmat că medicul primar al „Luftwaffe", dr. Siegmund Rascher, a relatat, cu prilejul unei conferinţe la Nürnberg, despre experienţe „criminale" efectuate la Dachau. Într-o salină fusese, însă, descoperită bogata arhivă privată a şefului SS, Heinrich Himmler, şi transferată în fosta capitală a Reichului. Împreună cu cinci asistenţi, Alexander a început să studieze actele: rapoarte conţinînd experienţele de la Dachau, toate însoţite de adnotări personale făcute de şeful SS cu cerneală verde. Mai întîi a fost descoperită o scrisoare bizară în care Rascher cerea, la 15 mai 1941, lui Himmler permisiunea de a folosi deţinuţi de la Dachau pentru experienţe în care trebuia studiată, la altitudine, fiziologia umană. După nouă săptămîni, Himmler a acceptat cererea. De fapt, ideea fusese a medicului primar al „Luftwaffe", generalul de corp de armată Erich Hippke, care a admis experienţele numai cu condiţia să fie făcute sub supravegherea prof. Georg Weltz, care a cerut, la rîndul său, lui Siegfried Ruff să-l asiste. Ruff este şi astăzi unul dintre specialiştii cei mai importanţi în sectorul medicinei aeronauticii, cunoscut pentru lucrările sale de pionierat în fiziologia la altitudini mari. În timpul războiului, fusese şeful faimosului institut german de cercetare aeronautică al „Luftwaffe" în Berlin-Adlershof. Se bucura de mult respect, ca şi prietenul său Hubertus Strughold, care conducea un institut de cercetare asemănător, finanţat de Ministerul Aeronauticii. Erwin Lauscher, asistent al generalului de corp de armată Hippke, a spus: Nu există îndoială că Strughold a ştiut despre experienţele propuse de Ruff şi Hippke şi le-a aprobat.

Experienţele au început în martie 1942. După patru săptămîni, Rascher a trimis rapoartele lui Himmler. Unii deţinuţi fuseseră ţinuţi într-o cameră de depresurizare, la o înălţime simulată de 12 km. Primul cobai uman a fost „un evreu de 37 de ani cu condiţie fizică bună". Sărmanul a rezistat 30 de minute. Victima a început să transpire. Capul îi era agitat de spasme irezistibile, corpul chinuit de crampe. Respiraţia a devenit anevoioasă. Din gură îi ieşea spumă albă. În cele din urmă, a leşinat şi a murit. Decesul său a fost consemnat cu grijă.

Rascher şi Weltz au făcut autopsia dictînd asistentului lor datele modificărilor intervenite: coagulări de sînge, bule de aer sau embolii în vasele coronariene şi în celulele cerebrale. Acest caz, a relatat orgolios Rascher lui Himmler, a fost „primul de acest tip". După 200 de experienţe, oamenii de ştiinţă germani au putut demonstra că la o înălţime de 12 km era imposibil zborul fără haină de protecţie presurizată şi fără oxigen. Un martor ocular a afirmat că circa 80 de persoane au murit în cursul acestor experienţe. Dar raportul oficial discutat la conferinţa medicală de la Nürnberg afirmă că nici o persoană nu a decedat.

După ce şi-a încheiat experienţele, prof. Hippke l-a invitat pe expertul său Rascher să efectueze experienţe la frig. Acestea au început în toamna lui 1942. Un raport descrie exhaustiv modul în care deţinuţii erau cufundaţi în apă foarte rece. Cauza decesului: „insuficienţă cardiacă".

În iulie 1945, maiorul Leo Alexander şi-a definitivat raportul. Grave acuzaţii planau asupra oamenilor de ştiinţă germani. Colegul său Armstrong şi ceilalţi americani „vînători de oameni" ar fi trebuit să considere suficiente aceste dezvăluiri. Dar, în Europa abia eliberată, crimele de război naţional-socialiste nu fuseseră înţelese, la adevăratele proporţii, aşa cum nu fuseseră înţelese nici în S.U.A.

În afară de aceasta, experţii germani în medicina aeronautică au fost imediat dispuşi să furnizeze orice fel de date americanilor: încă din primele luni ale proaspetei prietenii germano-americane, ei au predat circa 2 000 rapoarte ştiinţifice, unice în genul lor, în majoritate documente foarte secrete luate din arhiva „Luftwaffe". Armstrong a primit sprijinul superiorului său, generalul de divizie Grow. În sfîrşit, D. Eisenhower, pe atunci comandant-şef al forţelor armate americane în Europa, şi-a dat asentimentul în favoarea „luării în considerare a anumitor proiecte de cercetare, încă nedefinitivate, ale medicinei aeronautice germane".

Responsabilitatea acestei acţiuni a fost încredinţată lui „Central Medical Establishment". În fostul

institut „Kaiser Wilhelm" pentru cercetare medicală de la Heidelberg, experți germani, ca Strughold și Ruff, au fost folosiți de armata americană. Unități ale armatei au fost trimise în întreaga Germanie pentru a aduna cele mai bune instalații de laborator disponibile de la vechile instalații experimentale ale „Luftwaffe": camere de presiune, compresoare de oxigen, o centrifugă uriașă, un microscop electronic, o cantitate impresionantă de instrumente științifice de prim-ordin. La Heidelberg, oamenii de știință duceau o viață plăcută.

În 1946, cînd Harry Armstrong a devenit conducător al Departamentului american pentru cercetări în aeronautică, membrii statului său major militar – atît de numeros în timpul războiului – reveniseră cu toții la viața civilă. Doar cercetătorii germani de la Heidelberg i s-au părut a fi înlocuitori adecvați. Fără ei, considera el, nu putea exista medicină aeronautică americană.

În iunie 1946, el a cerut serviciilor secrete să transfere, în cel mai scurt timp, în Ohio, 21 experți în medicină aeronautică. Acest transfer s-a desfășurat în cadrul „Proiectului Paperclip" (Acțiunea fermoar), acțiune care venea după „Operațiunea Overcast". „Paperclip" era denumirea codificată dată de Pentagon planului său de recrutare a mii de oameni de știință germani. Una dintre premisele fundamentale ale acestui proiect era ca nici unul dintre oamenii de știință germani veniți în America să nu fie compromis prin vreo crimă de război. Cînd Armstrong a alcătuit lista de nume, probabil că s-a gîndit că, în interesul științei, puteau, fi, pur și simplu, uitate punctele întunecate din trecut. Chiar în luna în care Armstrong pregătea lista „Paperclip", Strughold începuse să studieze primele rapoarte ale colegilor săi din laboratoarele de cercetare de la Heidelberg. Încă de la citirea primelor note, Strughold a fost pus în fața multor probleme: unii dintre colaboratorii săi citau rezultatele experiențelor făcute de ei pe oameni în mod atît de amănunțit, încît deveneau inevitabile întrebări delicate. Pentru a proteja această acțiune, Strughold a șters din manuscrise, cu cerneală albastră, toate pasajele incriminate.

La 16 septembrie 1946, o unitate de soldați ai serviciului secret CIC de la Heidelberg a arestat cinci oameni de știință germani ale căror nume se aflau pe lista „Paperclip" și care urmau să fie transferați, în scurt timp, în America. Acești oameni de știință au fost duși în închisoarea din Nürnberg sub supraveghere militară.

Ca acuzator al celor 23 medici germani, între care cinci specialiști în medicină aeronautică, a fost numit James McHaney, de la Little Rock, Arkansas.

Dr. Siegfried Ruff, care fusese prezent la experiențele de la Dachau pe oameni, s-a sustras cu abilitate acuzației. Apărătorii săi au afirmat că trebuia să se facă deosebire între două serii diferite de experiențe: cele făcute de Sigmund Rascher, lichidat de

Spionul care l-a împiedicat pe Hitler să fabrice bomba atomică

Presa occidentală publică, în ultima vreme, numeroase materiale despre Paul Rosbaud, spionul despre care se spune că l-a împiedicat pe Hitler să fabrice bomba atomică. Cine a fost el, în realitate? Datele de care dispunem au fost culese cu rîvnă de Arnold Kramish, unul din fizicienii care au contribuit la realizarea armei nucleare în S.U.A.

Paul Rosbaud s-a născut la Graz, în Austria, unde și-a făcut studiile. Chimist și fizician reputat, Rosbaud a ajuns rapid în cercul oamenilor de știință care lucrau la cele mai importante proiecte ale celui de al III-lea Reich. Încă de la începutul carierei sale, a preferat munca de coroborare și prelucrare a rezultatelor cercetărilor, în locul experiențelor propriu-zise: a condus prestigioase reviste de specialitate, a participat la simpozioane și congrese științifice pentru a fi, în permanență, la curent cu preocupările savanților și a-și crea și întreține legături în toată lumea științifică internațională.

Spre deosebire de alți intelectuali de vază ai Germaniei, care au ales drumul exilului, Rosbaud a preferat să rămînă la Berlin și să lupte, pe cont propriu, pentru subminarea dominației naziste. Legăturile lui cu aliații datează de foarte multă vreme. Astfel, de pildă, el a fost acela, care s-a deplasat personal la Londra, în 1938, pentru a-i informa pe englezi despre descoperirea făcută de Otto Hahn – realizarea fisiunii atomului de uraniu. Cu toate acestea la vremea aceea, britanicii s-au arătat deosebit de sceptici față de această știre; li se părea un lucru imposibil pentru stadiul cercetărilor de atunci.

După prima experiență reușită a lui Otto Hahn, cercetările au fost urgentate; la o întrunire secretă, ținută în ziua de 4 iunie 1942, la Berlin, Albert Speer, ministrul de război nazist, informa cabinetul că Reichul este pe punctul de a fabrica o armă, unică în felul ei ca efect distrugător, dar că mai sînt de pus la punct anumite detalii de construcție.

O scrisoare cifrată a lui Paul Rosbaud, expediată englezilor imediat după aceea, precizează că germanii sînt foarte aproape de a fabrica o armă de distrugere în masă. Văzînd că experiențele încep să bată pasul pe loc, șeful colectivului de cercetători, fizicianul Werner Heisenberg a încercat – fără succes – să-l coopteze pe da-

SS, pe 200 deţinuţi, şi cele ale lui Ruff, în timpul cărora oamenii se puseseră la dispoziţia ştiinţei în mod absolut voluntar. Acuzatorul McHaney nu a putut aduce nici o dovadă împotriva acestei afirmaţii. Din grupul „Paperclip", de la Heidelberg, au fost condamnaţi la pedepse cu închisoarea doar Hermann Backer-Freysend şi Oskar Schröder, care efectuaseră la Dachau experienţe de desalinizare a apei de mare. Fostul medic primar al „Luftwaffe", generalul de corp de armată Erich Hippke, s-a sustras complet comisiei americane pentru anchetarea criminalilor de război. Trăia atunci în Bavaria şi americanii nu au reuşit să-i descopere domiciliul.

Încă înainte de încheierea procesului de la Nürnberg împotriva medicilor, proiectul „Paperclip" a continuat fără întrerupere. Sub conducerea lui Strughold, 35 de cercetători germani au încheiat contracte cu americanii. Ei lucrau în noua şcoală de medicină aeronautică creată de Armstrong la baza aeriană Randolph de la San Antonio, Texas. La noul său loc de muncă, Strughold a început cercetările în probleme puse de medicina spaţială. Dr. Siegfried Ruff, în schimb, a rămas în Germania şi a devenit foarte stimatul conducător al noului Institut pentru medicină aeronautică din R.F. Germania. Cei doi medici au păstrat contacte strînse.

Cînd un alt om de ştiinţă german din grupul „Paperclip", expertul în desalinizare dr. Konrad Schafer, şi el pus sub acuzaţie şi absolvit de tribunalul de la Nürnberg, s-a informat în noua sa patrie, Texas, dacă va avea neplăceri, i s-a spus că nu. În raportul despre el, expediat serviciilor secrete de la Washington, era scrisă următoarea frază: „Nu s-a putut găsi nici o dovadă privind o detenţie anterioară". Procesul lui Schafer la Nürnberg şi implicarea sa în experienţele de la Dachau au fost, deci, în mod intenţionat, ascunse.

Operaţiunea „Paperclip" a fost o lovitură pusă la cale de funcţionari superiori ai Pentagonului pentru a pune la dispoziţia oamenilor lor de ştiinţă germani, din grupurile de cercetare ale lui Werner von Braun şi Hubertus Strughold, un nou loc de acţiune. Mulţi au devenit cetăţeni ai S.U.A. eludînd, de altfel, prevederile americane în materie de imigrare. În ansamblu, 765 de cercetători germani au beneficiat de această strategie pusă în aplicare de militari.

În „Joint Intelligence Objectives Agency" a Pentagonului, într-o întreagă serie de acte oficiale, s-au eludat abil, ani la rînd, legile şi directivele ministerului de externe: aceşti ofiţeri au reuşit să şteargă trecutul naţional-socialist al oamenilor de ştiinţă germani. Unul dintre autorii „operaţiunii Paperclip" a fost colonelul Walter Rozamus, care trăieşte astăzi în Florida. El afirmă: „Nu mă interesa decît ceea ce puteau face aceşti oameni de ştiinţă pentru America; ceea ce făcuseră în Germania nu avea importanţă pentru mine". Sub conducerea sa, trecutul oamenilor de ştiinţă germani a devenit curat. Dacă scria „un nazist înfocat", într-o noapte se transforma în „nazist neînfocat". Rozamus recunoaşte că a încălcat astfel legea, că a contravenit dispoziţiei preşedintelui de a nu se acorda autorizaţie de intrare în America nici unui om de ştiinţă nazist. „Se poate spune că am trişat, dar aceşti oameni de ştiinţă au făcut pentru noi lucruri grandioase", se justifică el.

---

nezul Niels Bohr. Paul Rosbaud, care era în permanenţă la curent cu toate detaliile, i-a informat prompt pe aliaţi că naziştii intenţionează să-l răpească pe Niels Bohr şi să-l oblige să contribuie la finalizarea mai rapidă a proiectului.

Rezistenţa daneză l-a ajutat pe Bohr să treacă clandestin, pentru început în Suedia, ulterior în Marea Britanie, de unde a plecat mai departe în S.U.A. Arnold Kramish va relata mai tîrziu că „Griffon", alias Paul Rosbaud, figura pe lista participanţilor la toate reuniunile de amploare. El va fi pomenit mereu de toţi savanţii, care au continuat cercetările în S.U.A.: Robert Oppenheimer, Enrico Fermi, toţi cei care lucrau la Los Alamos pentru bomba atomică americană.

Reichul mai avea încă un proiect secret de amploare: rachetele V1 şi V2; Rosbaud a fost la curent şi cu acest proiect, datorită numeroaselor sale legături în rîndul militarilor. A putut vizita uzinele respective, îmbrăcat în uniformă Luftwaffe; cea mai mare atenţie a acordat-o fireşte celei situate la Peenemünde, unde şeful proiectului era Wernher von Braun.

La un seminar ţinut între 28–30 septembrie 1939, Wernher von Braun a descris proiectul celor două rachete. Prin intermediul lui Eric Steinhoff, mîna dreaptă a lui von Braun, Paul Rosbaud a aflat toate detaliile. De altfel, a mai făcut o vizită la Peenemünde pentru a verifica încă o dată stadiul lucrărilor. Imediat după aceea, a trimis prin Oslo o informare detaliată destinată englezilor, dar Churchill continua să fie sceptic în legătură cu posibilitatea concretă de a finaliza proiectul în timp scurt. După această dată, Rosbaud trimitea rapoartele prin intermediul norvegianului Sverre Bergh. La începutul lui august 1943, Rosbaud l-a invitat pe Pascal Jordan, unul din colaboratorii cei mai apropiaţi ai lui von Braun, pentru a afla ultimele amănunte. Fericit de succesele rapide obţinute, Jordan i-a relatat, cu lux de amănunte, lui Rosbaud tot ce era mai important. În celălalt colţ al încăperii, se afla Henri Piatier, prizonier de război eliberat de Rosbaud şi angajat ca secretar ştiinţific. Misiunea lui era de a nota şi reţine totul pentru a-i putea informa pe aliaţi. Raportul asupra convorbirii a ajuns la Londra prin intermediul lui André Piatier, fratele lui Henri, şi a camarazilor săi din grupul de maquis condus de Marie-Madeleine Fourcade. După război, Henri Piatier va deveni unul din conducătorii proiectelor nucleare ale Franţei.

La cîteva zile după această convorbire „memorabilă", în noaptea de 17 august 1943, instalaţia V2 era complet distrusă. A rămas neafectată instalaţia V 1, situată la Peenemünde – Vest; de aceea, naziştii au bombardat, la 12 iunie 1944, Londra cu primele rachete de acest tip. După bombardament, instalaţiile au fost transferate, printr-un canal subteran, în apropiere de Nordhausen. Paul Rosbaud le-a descoperit întotdeauna la timp şi i-a informat cu promptitudine pe englezi.

Mesajele lui Rosbaud erau, de multe ori, transmise chiar în paginile revistelor editate de el; fără ştirea autorilor, insera paragrafe codificate, ce puteau fi descifrate de aliaţi. De multe ori, procurarea sau transmiterea informaţiilor a făcut-o chiar cu riscul vieţii. De pildă, el a fost acela, care a organizat acţiunile de sabotaj la uzinele Telefunken, situate în nordul Berlinului. Rosbaud a disimulat în instalaţie o bombă foarte puternică, ce a explodat în momentul atacului aliaţilor. Naziştii nu au înţeles niciodată cum a putut fi distrusă uzina.

După război, Paul Rosbaud s-a retras la Londra, unde se afla familia sa. Serviciile secrete britanice i-au cerut discreţie absolută în privinţa activităţii sale de informator al aliaţilor. A înfiinţat la Londra editura ştiinţifică Pergamon Press, împreună cu Robert Maxwell. A decedat, la 28 ianuarie 1967, bolnav de leucemie, la Londra.

Magda Cadia

CE SE MAI INTIMPLĂ IN LUME

Activitate febrilă

Localitatea Canadian City, din S.U.A, a trăit, din plin, evenimentul electoral din vara trecută. Localul de vot — unul singur — a fost deschis permanent, de la șapte dimineața la șapte seara. Doi funcționari au vegheat în acest răstimp, ca rotițele mașinii electorale să funcționeze în conformitate cu normele legale. La citeva minute după închidere, au fost date publicității rezultatele. Cei doi cetățeni cu drept de vot ai așezării și, în același timp, unicii săi locuitori s-au pronunțat, în unanimitate, în favoarea propunerii, avansată tot de ei, de schimbare a denumirii de Canadian City, în Fireworks City...

Să fie hoțul...

Miguel Angel Gomez Martinez, dirijorul orchestrei simfonice a postului de radio spaniol, a inserat în ziar următorul anunț: Rog hoțul, care mi-a furat din automobil cinci baghete și mai multe partituri, să fie atît de bun să reflecteze, încă o dată, asupra faptei lui. Se pare că acesta reflectează în continuare...

La cap, cu vaporul

Suedeza Rosita Gustavsson, care locuiește într-o căsuță pe insula Ingarö, a fost trezită în toiul nopții de un zgomot îngrozitor. A văzut, cu spaimă, în fața ochilor, prova unui vapor, ieșind din perete. După care a leșinat. A aflat, la spital, că nu fusese vorba de nici un coșmar. O navă cu motor, circulînd cu 40 de noduri în apele insulei, a fost scăpată de sub control și s-a năpustit pe mal, eșuînd în dormitorul domnișoarei Gustavsson.

Spre cinstirea ficatului

Singurul din lume, probabil, monument închinat ficatului a fost înălțat în localitatea nord-spaniolă Balon. La dezvelirea sa, Jaime Quintanilla, primarul, și, deopotrivă, medicul așezării, a declarat că a fost, astfel, adus un omagiu meritat acestui organ ce lucrează „în liniște și dezinteresat, fără să se plîngă niciodată, deși este maltratat excesiv cu grăsimi și alcool". Ar fi pe deplin mulțumit, a mai spus primarul, dacă ficatul de piatră ridicat în comună ar putea să-i îndemne pe locuitori „să bea seara doar trei șnapsuri, în loc de șase"!

Cozonac sub lupă

Și un alt produs liliputan. În localitatea nord-italiană Novara, un cofetar a izbutit să fabrice un tort, nu mai mare decît o firimitură. Cîntărește un gram. Expus în vitrină, nu poate fi, totuși admirat decît printr-o lupă, pusă la dispoziția clienților de către cofetar, care atrage atenția, plin de satisfacție, asupra motoului acestuia, pe care a reușit să scrie cu frișcă „La mulți ani"!

Rămas bun, pădure!

Survolînd întinsele păduri siberiene, acest moș Martin își mai aruncă, o ultimă privire de rămas bun, prin hubloul avionului. El a fost dăruit de locuitorii unei comune din regiunea Krasnoiarsk grupului de cercetători cehoslovaci, care a întreprins o expediție pe fluviul Enisei. Oamenilor de știință nu le-a mai rămas decît să procure un bilet de avion în plus...

Din nou, pe bicicletă

După 22 de ani de renunțare la deplasarea cu ajutorul pedalelor, poliția londoneză a hotărît să achiziționeze, pentru un... nou început, 200 de biciclete „de serviciu". S-a constatat că, în condițiile traficului tot mai intens de pe străzile marii metropole de pe Tamisa, cel mai rapid mijloc de sosire la locul faptei rămîne bătrînul vehicul pe două roți.

Scrutînd zările

De aproape un veac și jumătate, două uriașe capete de piatră scrutează, neobosit zările, neluînd, nici pentru o clipă în seamă, admiratorii... Aflate lîngă Zelizy, în raionul Melnik, din centrul Bohemiei, sînt cele mai mari sculpturi realizate în Cehoslovacia. Autorul lor este Václav Levý, care le-a conturat în rocă în decurs de 6 ani, între 1841—1846.

Războiul clanului Gucci

Orașul italian Florența a rămas în istorie prin școala renascentistă de pictură și sculptură, prin palatele și bibliotecile sale, dar și prin luptele pentru putere, transmise ca o tristă ereditate de celebra familie Medici. Perpetuat în istorie, modelul politic al dinastiei va fi, evident, adaptat la rigorile concurenței în lumea modernă guvernată de legea profitului, devenind parte integrantă din spectacolul jocului pieței capitaliste. Puține palmaresuri de familie au fost mai fericite, mai acaparatoare și, la urma urmelor, mai publice decît cel al clanului Gucci, al cărui nume e sinonim cu ispita ostentativă a luxului și eleganței. Dar, într-o bună zi, bătrînul patriarh al familiei va ajunge după gratii, iar faimoasa companie va fi îngenuncheată. Revista britanică **„The Sunday Times Magazine"** *dezvăluie cîteva secvențe din această „saga" a marochinerilor italieni.*

Într-o zi fierbinte de iulie 1982, Giuseppe Bandini, șofer de taxi, se afla cu mașina oprită pe via Tornabuoni, distinsă stradă florentină, cu unele din cele mai elegante magazine ale Europei, în fața reședinței-palat a firmei Gucci. Tocmai înmîna restul clientului său, cînd un bărbat elegant a ieșit în fugă din impozanta clădire Gucci. Ținea la frunte o batistă însîngerată. Sîngele îi curgea pe față, pătîndu-i cravata și cămașa — marca „Gucci"... „Iată ce se întîmplă cînd se întîlnesc directorii firmei Gucci", strigă el unui grup de americance care tocmai intrau în magazin. Fără a le mai aștepta reacția, bărbatul se urcă într-un automobil.

Nu era altul decît Paolo Gucci, unul din marii acționari și directorul de „design" al companiei de marochinărie ce poartă numele bunicului său. Fără îndoială, rănile feței îl usturau, dar, probabil, cu adevărat lovit era orgoliul său: ce drept aveau tatăl său, Aldo, vărul său mai tînăr cu 17 ani, Maurizio, și frații săi Giorgio și Roberto să-l asalteze în plină consfătuire?

Mai tîrziu, la spital, Paolo își dădea seama că incidentul petrecut avea toate șansele de a se transforma într-un scandal internațional. De azi înainte, — gîndea el — tatăl său nu va mai putea pretinde lumii că excelentele calități ale oricăruia din produsele marcate cu inițialele „GG" — de la ace de cravată și pînă la tapiseria automobilelor Cadillac — erau și o expresie a virtuților de caracter ale familiei. Era satisfăcut.

Scena surprinsă de taximetristul din via Tornabuoni nu avea cum să treacă neobservată. Ziarele, radioul și televiziunea italiană au comentat-o. În ce-i privește pe vînzătorii obișnuiți ai străzilor florentine, cearta și scandalul erau locuri comune, dar nu și pentru un „cavaler Gucci".

Guccio Gucci, fondatorul companiei, a sosit în Anglia în ultimele zile ale domniei victoriene

Visul ambițios al unui spălător de vase

Dacă ar fi să-i credem pe agenții de presă ai clanului, numele Gucci a aparținut unora care confecționau șei pentru caii familiei regale, cu secole înainte de a deveni umili negustori de piei. Adevărul, mai puțin spectaculos, este că marea corporație a crescut din visul ambițios al unui chelner.

Primul pas a fost făcut de Guccio Gucci, care a ajuns în Anglia în ultimele zile ale domniei victoriene, găsind aici de lucru la noul Savoy Hotel; mai întîi spălător de vase, a fost promovat apoi chelner. Impresionat de luxul cultivat de patronii săi, mai ales de gustul lor pentru marochinărie, odată întors la Florența, și-a manifestat ambiția de a fi „il padrone", furnizorul principal al acestei piețe de marochinărie, angajîndu-se la un magazin de pielărie. Curentul vremii îi era favorabil: o nouă clasă socială se ridica, iar un individ era în mare măsură apreciat după pantofii, geanta sau servieta pe care le purta. Așa că, fondată

O fabrică Gucci pe via della Caldaie, din Florența

în 1923, compania sa, după un scurt start șovăitor, avea să prospere. În numai 10 ani, devenise celebră, între vizitatorii de vază ai Florenței, pentru bunurile sale de calitate. Au fost stabilite mai tîrziu filiale la Roma și Milano. Cînd, în 1953, bătrînul Guccio murea, compania începuse să acapareze piețele din Londra, Paris și New York și era pregătită pentru extraordinara sa transformare în celebrul producător de blazoane „GG", recunoscute apoi în întreaga lume. Dar, această ultimă cucerire avea să fie făcută de Aldo Gucci, fiul cel mare al bătrînului Guccio și arhitectul imaginii moderne a firmei.

La moartea sa, bătrînul a împărțit proprietatea companiei, în mod egal, celor trei fii ai săi: Aldo, Vasco și Rodolfo. Vasco murind fără urmași (1974), își lăsă ceilalți doi frați asociați. Interesul lui Rodolfo pentru afacerile Gucci era mai scăzut, el încercînd o primă carieră ca actor de film, dar, la începutul anilor '80, devenise extrem de activ, alături de fratele său, nu numai pentru propriul cîștig, dar, mai ales, în numele fiului său unic, Maurizio, căruia — se gîndea el — i-ar putea lăsa jumătate din acțiuni. Cei trei fii ai lui Aldo — Roberto, Paolo și Giorgio — își cereau și ei partea de influență la conducere, dar, dintre toți, Paolo părea cel mai agresiv.

„Întotdeauna am fost împotrivă — povestește „Paolo, cel pe care îl cunoscusem mai devreme pe o stradă în Florența. Vechiul mod de conducere mi s-a părut întotdeauna depășit. Părerea mea despre unchiul Rodolfo era că fusese un actor bunicel, dar, ca om de afaceri, era extrem de netalentat. A fost suficient de inteligent să se înconjoare de oameni capabili, dar nu avea stofă de șef. Tatăl meu, pe de altă parte, era, exact invers, un conducător înnăscut, dar cu consilieri neghiobi".

Paolo voia să asigure viitorul companiei prin vînzarea de licențe. Atît tatăl său, Aldo, cît mai ales unchiul Rodolfo s-au opus acestei idei. „Ultimului, poreclit de mine »Fofo«, lupul cel rău, orice astfel de mod inteligent de expansiune îi repugna pur și simplu" — povestește Paolo.

Giorgio Gucci și-a exprimat frustrarea și protestul mai practic, lansînd propriul său magazin. Atît el, cît și vărul său Maurizio și-au marcat independența căsătorindu-se împotriva dorințelor tatălui.

Interesul tinerei generații pentru afaceri creștea, iar cele 3,33 procente — părți din acțiuni, pe care Aldo le dăduse fiecăruia dintre fii, nu mai erau suficiente. Tensiunea familială creștea, amplificată de criticile rebelului Paolo, de disprețul său față de conservatorismul bătrînilor. Ziua răfuielii a venit cînd Paolo a mers prea departe: voia scoaterea din vitrină a unui model, pe motivul că el nu fusese consultat personal în ce privește „design-ul." Într-un schimb dur de cuvinte, Rodolfo îi spuse că-l concediază. Drept răspuns, Paolo a cerut verificarea registrelor firmei, fiind, pentru încă o dată, refuzat. Tatăl său, Aldo, aplană conflictul, luîndu-l pe Paolo să lucreze la el, la New York. Cu încredere în tatăl său, devenit noul patron, și măgulit de atenția pe care acesta o acorda muncii sale de „designer", Paolo, împreună cu soția sa, se pregătea să înceapă o nouă viață. Nimeni nu înțelegea, de fapt, că Aldo nu avea suficientă putere de a-l apăra pe fiul său de furia unchiului Rodolfo. Aldo îl făcu pe Paolo vicepreședinte și director peste „Gucci Shops Inc" și „Gucci Parfums of America". În noua sa funcție, Paolo s-a simțit identificat cu firma, într-o mult mai mare măsură decît reușise, în Italia. Dorea să se extindă, folosindu-și talentul de creator. Iată, însă, că subestimase puterea celor 50 la sută din acțiuni ale lui Rodolfo. Acesta căuta un sprijin pentru o sentință punitivă asupra lui Paolo.

Mai tîrziu, Rodolfo avea să realizeze că orgoliul îi întunecase rațiunea atunci cînd făcu ceea ce s-a dovedit a fi o declarație de război civil.

Concedierea

La 7 aprilie 1978, Paolo primi o scrisoare de la unchiul său din Florența, care-l anunța că e concediat de la compania părintească, „Guccio Gucci," din Italia. În după-amiaza respectivă, îi spuse soției sale: „Dacă au de gînd să mă ucidă, îi voi ucide". Primele gînduri ale lui Paolo au fost să inaugureze propriul prenume pe blazonul „Gucci". Descoperise chiar cîțiva fabricanți de „jeans" interesați de sonoritatea numelui italienesc, dar toate aceste planuri de independență l-au înfuriat pe Aldo: Paolo îl găsi în biroul său, o somptuoasă anexă la noua „galleria" a magazinului, pe care Aldo a creat-o pentru bijuterii scumpe și pe care a decorat-o cu tablouri originale (cîteva Picasso-uri, un Modigliani etc). După fața tatălui său, Paolo știa la ce să se aștepte: „Da, ești concediat", strigă el. „Ești un idiot care încearcă să ne facă concurență. Un idiot formidabil. Nu te mai pot proteja!" Iată-l, deci, pe Paolo Gucci, în septembrie 1980, dat afară atît din compania americană, cît și din cea italiană și, așadar, fără nici un statut în organizația Gucci. Cele 3,33 la sută acțiuni ale firmei, 20 la sută ale parfumurilor

Gucci, 11 la sută din „Gucci Shops" și 16 la sută din „Gucci Boutiques" erau singurele sale forțe.

Totuși, Paolo știa ce are de făcut. Dar îi avertizase. Ceea ce soarta îi oferise — numele de Gucci — va fi folosit cît mai eficient. Liniile de produse proiectate de el vor fi oferite spre vînzare. Dacă asemănarea lor cu principalele produse Gucci va dăuna afacerilor familiei, cu atît mai rău pentru ei! Îi va lăsa să mediteze asupra acestui subiect...

Riposta

La primul semn de provocare, Rodolfo și Aldo au ripostat imediat. Au fost angajați avocați, inițiate plîngeri preventive. Oriunde apăreau produse „Paolo Gucci", agenți adversari își dădeau silința să împiedice vînzarea. Diferitele licențe și produse cu marca „PG" erau amenințate cu anularea, în virtutea acordurilor de piață pe termen lung. Lungul, amarul, costisitorul „război Gucci" începuse.

Dar Rodolfo era deja un om bolnav și îmbătrînea. Avea cancer și făcea terapie cu raze. Îi încredință fiului său, Maurizio, conducerea bătăliei împotriva vărului său, Paolo. Un amănunt nu lipsit de importanță era că acesta din urmă supraveghease, cu interes, toate conturile bancare și registrele companiei ce-i trecuseră prin mînă. Suspectase firma de demagogie, de faptul

Aldo - la 82 de ani (în centrul imaginii), în fața Curții de justiție din New York

că nu realizează profiturile cu care se lăuda. În timpul acestor inspectări atente, Paolo observă un număr de nepotriviri. Știa că Aldo rar se preocupa de așa ceva, iar operațiile bancare erau făcute în numele și sub președinția tatălui său. Paolo a descoperit documente privind milioane de dolari impozabili, ce fuseseră transferați pentru achiziții marginale dobîndite pe prestări de servicii fictive. Era o imensă escrocherie. În situația sa actuală, acestea nu erau decît arme pe care Paolo Gucci era gata să le folosească.

După șantajul eșuat asupra tatălui său cu aceste documente (în posesia cărora intrase), Paolo Gucci le făcu publice. Pentru mulți, acțiunea unui fiu obsedat de demascarea escrocheriilor tatălui său (bătrîn, chiar dacă vinovat!) arăta ca o simplă și crudă răzbunare. Dar Paolo nu o vedea așa. „Hîrtiile trebuiau să-i forțeze mîna. Le-am folosit ca pîrghii, pentru a-l face să realizeze că, dacă nu-mi va da cel puțin dreptul de a-mi folosi numele, voi da drumul la cîteva pisici turbate din valiză. S-a dovedit extrem de stupid în a nu-și da seama ce s-ar putea întîmpla. Poate credea că va para lovitura primită. Cheltuia o avere cu avocații. Greșeala de a nu găsi nici o alternativă i-a aparținut lui, și nu mie".

Fără îndoială că orgoliul Gucci-lor i-a împiedicat să aplaneze scandalul. Aldo vedea dimensiunile pericolului în care se afla. Avocații săi au încercat, cu disperare, să obțină clasarea și retragerea dosarelor în cazul respectiv. „Ca de obicei, le-a răspuns judecătorul, voi accepta evitarea publicității de acest gen; dar cînd și-au mai dorit cei din familia Gucci evitarea publicității? Asta e ceva cu totul nou!"

S-a dovedit că Aldo inventase, într-adevăr, o serie de plăți și servicii fictive pentru delapidări. În registrele „Gucci Shops Inc", pentru anul ce se sfîrșea la 31 august 1979, suma de 136 000 dolari — justificată ca onorariu de „designer" și alte cheltuieli ajungînd pînă la 1,5 milioane dolari — era atribuită acestor operații frauduloase. La proces, avocatul lui Paolo își prezentă clientul într-o lumină extrem de inocentă: concedierea ar fi avut loc din cauza refuzului lui Paolo de a participa la afacerile murdare ale șefilor săi. Dar să vedem cum s-a ajuns aici...

Promisiuni uitate

Brusc, Rodolfo și-a manifestat interesul pentru toate afacerile firmei. „E inadmisibil ca eu, cu jumătate din acțiunile principale, să am doar o cincime din compania de parfumuri" — îi spuse el într-o zi fratelui său Aldo. Acesta ceru sprijinul lui Paolo pentru următoarea ședință a companiei „Gucci Parfums of America," la care spera un vot favorabil în fața fratelui său. Dar loialitatea fiului avea, evident, un preț: „I-am spus tatălui meu: «Bine, dar cum rămîne cu utilizarea numelui meu? Dacă accept să te ajut în înfrîngerea unchiului Rodolfo, îmi vei da dreptul să-mi folosesc numele pe produse?»". La un prim refuz al lui Aldo, Paolo îi strigă: „Am și eu drepturi! Dacă nu în interiorul companiei, măcar în afara ei să-mi folosesc îndemînarea! M-ai concediat, îți amintești? Și nu-ți cerusem așa ceva". Deveniseră obișnuite ciocnirile dintre tată și fiu, iar această din urmă, desfășurată în biroul lui Aldo din Palm Beach, a depășit vechile dispute. Ceea

ce a urmat este descris de Paolo ca „tipic pentru tatăl meu, aflat în cea mai rea dispoziție a sa. Înnebunise. Faptul că putem fi auziți nu mai conta: era o problemă de orgoliu personală, era rebeliunea unuia din fiii săi". Pe măsură ce se înroșea de furie, vocea creștea într-un arpegiu de soprană: „Tu... tu încerci să mă ameninți? Ieși afară! Pleacă de aici, nemernicule!" Paolo își păstră, însă, sîngele rece: „Ei bine, răspunse el, dacă crezi că sînt aici pentru a primi ordinele tale, ești nebun!" Și ieși trîntind ușa. Dintre ei, Paolo avea acum o poziție mai bună. Deși nu cîștiga nimic și deși era implicat într-un alt proces pentru o datorie de 100 000 de lire sterline cît pierduse în urma concedierii de la compania-mamă, piața sa de licențe îi furniza 40—50 de mii de lire sterline: fiecare furnizor sau manufacturier ce semna un contract cu el participa, implicit, la războiul Gucci. Lupta ar fi putut dura ani de zile, dacă Aldo nu și-ar fi convins, la 13 octombrie 1981, partenerii să încerce un armistițiu.

Condițiile, din punctul de vedere al lui Paolo, erau mult prea generoase pentru a le ignora. Întîi, dacă renunță la toate acuzațiile, va primi banii pe care i-i datora firma, plus dobînzile. Apoi, companiile urmau să se unească sub o nouă firmă „Guccio Gucci SPA". Numele diferitelor sub-companii vor rămîne aceleași, dar proprietatea lor va fi reorganizată: fiecare din cei trei fii ai lui Aldo vor primi 11 la sută din total. Inevitabil, Paolo va trebui să renunțe la marca sa. Și, pentru a compensa concedierea sa din toate posturile pe care le ocupase, o nouă filială „Gucci Parfums", numită „Gucci Plus", va fi înființată sub președinția sa. Visul lui Paolo părea pe punctul de a se realiza. Dar acordul s-a tot amînat, iar promisiunile față de Paolo au fost date uitării...

În primăvara lui 1983, mai exact la 16 mai, Rodolfo Gucci decedă. În ultimele șase luni de viață — timp în care nu se dăduse jos din pat —, fiul său, Maurizio, avusese răgaz suficient să plănuiască manipularea acțiunilor pe care urma să le primească moștenire. Avea acum 50 la sută din companie, iar Aldo și cei trei fii ai săi posedau celelalte 50 la sută. Dar Maurizio visa să facă din compania sa o corporație multinațională. Paolo sesiză această nuanță din planurile vărului său și se gîndi că un tîrg, încheiat la momentul oportun, i-ar putea aduce independența mult dorită. Iată-l, deci, propunîndu-i tînărului Maurizio următoarea afacere: îi va vinde acestuia acțiunile sale contra a 20 de milioane dolari (Gucci valora pe atunci circa 900 milioane) și, drept recompensă, va avea dreptul să vîndă sub propria sa marcă, „Paolo Gucci". Două zile mai tîrziu, Maurizio îl sună, cu o nouă propunere: el și Paolo să formeze o societate pentru licența produselor Gucci. Modelele și liniile de fabricație ale lui Paolo vor fi preluate de noua companie. Paolo urma, deci, să primească 20 milioane pentru acțiuni, ca și un contract ce-i garanta numirea în postul de președinte al acestei noi companii, cu un salariu de 500 000 de dolari pe an și 6 la sută din profituri pentru următorii 70 de ani. Paolo a acceptat, cu oarecari rezerve.

Iată însă că, în urma acestei înțelegeri dintre cei doi veri, Aldo, tatăl lui Paolo, s-a văzut pus în situația de a renunța la funcția de președinte, deoarece — odată ce clanul lui Maurizio deținea majoritatea în conducere — puterea sa de decizie și influență devenea nesemnificativă. După trei săptămîni, plin de „politețe", Maurizio îi oferi unchiului său funcția de „președinte de onoare". Domnia lui Aldo Gucci lua, practic, sfîrșit aici. Cînd el ajunse în biroul său de la New York, masa îi fusese curățată de hîrtii și documente, iar yalele de la sertare fuseseră deja schimbate. Răzbunarea nu avea să se lase așteptată decît cîteva luni. În 1985, primele articole de scandal apăreau în presă: Aldo Gucci și fiul său, Roberto, îl acuzau pe Maurizio de a fi primit moștenirea de la tatăl său prin fraudă: semnătura asupra transferului de acțiuni — singura prin care se putea pretinde o donație în timpul vieții tatălui și, deci, se puteau evita eventualele impozite de moștenire de după moartea lui Rodolfo, în valoare de circa o sută milioane de dolari — această semnătură, spuneau ei, era falsă. Experți grafologi au confirmat acest fapt. Încă o dată, un Gucci devenise delatorul familiei.

Or, tocmai pe un asemenea fond încordat de evenimente urma Paolo să definitiveze contractul cu vărul său Maurizio. (Paolo ceruse un surplus de 10 la sută pe acțiuni, ceea ce însemna două milioane de dolari. „Contam pe ambiția lui Maurizio. Știam că-și dorește puterea de vot în cadrul companiei mele — pe care nu avea cum să o cîștige decît astfel, și eram sigur că va plăti"). Se întîlniră la Geneva. Principala bancă a Elveției, „Crédit Suisse," îndeplinise funcția de mediator. Iată însă că, în forma finală a contractului, nici nu se pomenea de condițiile inițiale ale numirii lui Paolo ca președinte. „Nu mai era vorba, evident, de nici o colaborare relatează Paolo. Era o nouă escrocherie a lui Maurizio, născută din dorința lui de a se extinde. Însă, după toate prin cîte trecusem, nu mai puteam fi tras pe sfoară."

Contractul fu uitat, iar pacea se sfîrșea aici.

Maurizio, în fața unei fotografii reprezentîndu-i pe tatăl său, Rodolfo (stînga), și pe bunicul său, Guccio, primul și ultimul Gucci care a prezidat o familie unită...

Înfrîngerea lui Aldo

În acest răstimp, Maurizio s-a aflat într-o situație dificilă. Pe lîngă dovezile lui Aldo privind falsificarea semnăturii tatălui său, era, de asemenea, acuzat de export ilicit de capital. Împotriva legilor valutare italiene, acțiunile sale fuseseră investite în compania sa particulară din Elveția, „Gucci Finanziaria". Luxosul apartament al lui Maurizio din Galleria Passarella, în inima Milano-ului, a fost percheziționat și toate hîrtiile confiscate. Un necaz nu vine niciodată singur: Pa-

olo își dădu, și el, vărul în judecată, reclamînd daune substanțiale pentru tîrgul eșuat.

Procesul cu Aldo, Maurizio l-a cîștigat în cele din urmă, spre supărarea lui Paolo: „Nimic din ceea ce a urmat nu s-ar fi întîmplat — povestește el—, dacă tatăl meu nu m-ar fi dat afară din biroul său. Era un idiot! Nu doar pentru că l-a lăsat pe Maurizio să cîștige, dar și pentru că nu mi-a luat niciodată în serios amenințările. Nu și-ar fi imaginat că poate ajunge la închisoare după escrocheriile cu impozitele", comenta, recent, Paolo.

Intr-adevăr, în septembrie 1986, Curtea Federală a Statelor Unite avea să-l găsească pe Aldo vinovat de neplata frauduloasă a impozitelor, a căror sumă se ridica la 11 milioane de dolari. Iată-l deci pe bătrînul Gucci, simbol al aristocrației și luxului, la cei 82 de ani ai săi, primindu-și sentința: un an închisoare. Pedeapsa a părut tuturor extrem de ușoară, dar ea fusese diminuată — susțin judecătorii — din cauza vîrstei condamnatului. Amenda suplimentară de 30 000 de dolari părea, și ea, ridicolă, în comparație cu milioanele pe care Aldo promisese să le achite în întregime, într-un timp scurt. I s-a arătat îngăduință inclusiv în alegerea închisorii: Aldo a fost trimis într-un penitenciar din Florida, suficient de apropiat de o reședință de țară a sa de la Palm Beach, încît să-i fie permise și vizite ocazionale... Va rămîne, de altfel, în închisoare doar patru luni.

Iată, așadar, familia Gucci aflată, în 1987, într-o veritabilă încurcătură de ițe.

Maurizio și avocații săi lucrează de zor, încercînd să transfere povara pe umerii altora. Nimeni nu poate pronostica sfîrșitul procesului prevăzut a avea loc în 1988. Oricum, acțiunile lui Maurizio au fost confiscate și președinția sa — suspendată. În Italia s-a emis deja un mandat de arestare împotriva sa, sub acuzația de ilegalități valutare față de legile italiene.

De exemplu, cumpărarea, în 1983, a yachtului „Creole" al marelui bogătaș grec Stavros Niarchos, la prețul de jumătate de milion de lire sterline și o cheltuială importantă (alte cîteva milioane de dolari) pentru renovarea acestuia fuseseră făcute prin intermediul unei companii panameze. Iar autoritățile sînt uimite de cantitatea de informații pe care cîte un Gucci le-o pune la dispoziție împotriva altui rival de familie. Deși își declară nevinovăția, Maurizio riscă să fie arestat în cazul în care ar păși pe teritoriul Italiei: se va mulțumi, o bună perioadă, doar cu reședința sa de la Lugano, în Elveția.

Aldo și fiul său Roberto — rămas doar administratorul din Florența al companiei, în urma ascensiunii vărului său Maurizio — nu se scaldă, nici ei, în ape prea liniștite. Compania „Gucci Shops Inc" i-a acuzat de fraudă, conspirație, neglijență, indisciplină în funcțiile de conducere, abuz de încredere...

Mai mult decît atît, Roberto și fratele său Giorgio sînt puși sub acuzația de export ilegal de capital. Potrivit spuselor lui Paolo, cei doi frați ai săi țin strîns legătura cu tatăl lor, pregătind o răsturnare de putere, care l-ar reinstaura pe Aldo Gucci pe „tronul" său din New York.

Nici o soluție la această „guvernare multipartită" a colosului Gucci nu se întrevede. În acest timp, pentru prima oară în istoria ei, compania este condusă din exterior, de doi directori temporari, numiți de procurorul general.

Războiul devine din ce în ce mai greu de purtat (și de suportat). „Îmi vine să urlu", se vaită Jenny Gucci, actuala soție a lui Paolo. „Măcar de-ar fi o luptă legală, dar nu e: nu e decît ură. Se trag pe sfoară și sînt gata să se prindă unii pe alții cu mița-n sac ca niște copii răzgîiați și nătărăi."

Șarlatanii mai mult decît rentabile

● O recomandare: „Construiește-ți propriul succes" ...cu „numai" 60 de dolari caseta

● Ramtha — „cuceritorul de acum 35 000 de ani al Atlantidei" — este, astăzi, doamna J. Knight

● Conferințe și mărfuri: „Cum să trăiești confortabil în Cosmos?", „Vindecarea cancerului cu ajutorul emoțiilor pozitive", „Puterea de vindecare a îngerilor", „Cutii cu vînt astral"

Philippe Romon, trimisul special al revistei „Le Nouvel Observateur" la New York, l-a intervievat pe Lazaris — un „spirit pur și veșnic". Nu, nu e nici o greșeală. Cum de-a reușit? Grație lui Jach Purcel, care și-a abandonat banala carieră de agent de asigurări pentru o afacere mult mai rentabilă. Iată cum povestește Philippe Romon întîlnirea cu — de acum inseparabilii — Lazaris și Jach, de fapt una și aceeași persoană.

Stăteam față în față cu milionarul Jach Purcel. Jach și-a scos ochelarii, a închis ochii și m-a prevenit. „Lazaris o să vă vorbească 15 minute. Chiar dacă el nu percepe timpul la fel ca noi, cunoaște foarte bine ceasul". 30 de secunde mai tîrziu, Lazaris mi-a adresat primele cuvinte.

Ținînd ochii închiși și agitîndu-și mîinile, Jach/Lazaris mi-a explicat că el nu urmărește nici să salveze planeta, nici să-i convingă pe sceptici. Dorește să-i ajute pe oameni să-și creeze propria lor realitate: fiecare pornind de la dorințele și de la imaginația lui. „Realitatea e așa cum o gîndești și cum o simți. Esen-

Jack Purcel, agent de asigurări şi un „excelent" medium pentru creduli; într-un cuvînt – un şarlatan notoriu

ţial e să fii propriul tău arhitect!", a spus spiritul. Apoi, mi-a dat exemplul unei tinere care, deşi n-avea bani, îşi dorea foarte mult o maşină sport de culoare roşie. Lazaris a sfătuit-o să-şi vizualizeze dorinţa. L-a ascultat şi, 15 zile mai tîrziu, ea a întîlnit un tînăr care poseda exact maşina visată. Din cauza unor datorii, tînărul a acceptat să-i vîndă maşina pentru suma de 18 000 de dolari, cîte 125 de dolari pe săptămînă. E adevărat, acceptă Lazaris, că va plăti mai mult de 10 ani, dar şi-a realizat dorinţa. Un alt exemplu. Lazaris mi-a vorbit despre un bărbat care, printr-un simplu efort de concentrare, a reuşit să determine o inundaţie să se retragă. Mai mult chiar: gîndindu-se să economisească nişte bani, omul i-a „cerut" inundaţiei să-i „rearanjeze grădina". Al treilea caz era al unei femei care îşi îngrijea arterele, vizualizînd drumul parcurs de sîngele ei.

Ar mai fi fost multe de povestit, dar cum 15 minute trec repede, — după ce a privit pe furiş spre ceasul lui Jach —, Lazaris m-a anunţat că se va retrage. 30 de secunde mai tîrziu, Jach a deschis ochii şi s-a grăbit să mă asigure: „Nu-mi amintesc nimic. A fost bine?"

Am plecat mulţumit. Aflasem esenţialul. Lazaris nu dorea decît să ne ajute, să ne ghideze pe calea succesului. La început avusese grijă de Jach Purcel care, primind 50 de dolari pentru o consultaţie de o jumătate de oră, devenise, datorită celor 30 de ore de consultaţie pe săptămînă, posesorul unei averi de cîteva milioane de dolari.

Pentru cei care nu pot să se deplaseze la el, Jach /Lazaris oferă videocasete înregistrate. Cu 60 de dolari poţi să cumperi „Cum să mă cunosc pe mine însumi", şi, mult mai ieftin, doar cu jumătate de preţ, „Construieşte-ţi propriul succes". Dorind să-şi rotunjească necontenit averea, Lazaris acceptă — desigur, tot contra cost — să dea sfaturi la telefon.

„Nu e ruşinos să cîştigi bani!", mi-a spus Jach Purcel. „Lazaris face comerţ. Oferă nişte servicii pentru

Scandal la „porţile paradisului"

● Scandalul provocat în Statele Unite de demascarea reverendului Bakker a adus în centrul dezbaterilor publice adevăratele mobiluri ale activităţii unor aşa-zişi predicatori care au invadat televiziunea: extorcarea unor sume mari de bani pentru profituri personale, ducerea unei vieţi desfrînate, încălcarea normelor de etică, a reglementărilor fiscale etc. — se arată într-un articol publicat de revista „L'Express", din care reproducem largi extrase.

Pornind de la modelul „Watergate", americanii şi-au botezat scandalurile — „Irangate", „Contrasgate"... Cel mai recent, „Heavengate" — Porţile Cerului — afectează, de data aceasta, domeniul sfînt al „tele-evangheliştilor". De cîteva luni, aceşti predicatori electrizanţi, care atrag cu regularitate aproximativ 14 milioane de telespectatori fideli pe 221 de canale de televiziune, se dedau unui asalt public de invective şi acuzaţii de o virulenţă nu prea creştină. Au mers atît de departe încît o caricatură apărută în ziarul „International Herald Tribune" avertiza recent: „Începe emisiunea de informaţii religioase. Vă rugăm să îndepărtaţi copiii"

„Reverendul Jim Bakker este un violator, un desfrînat şi un escroc", afirma reverendul Jerry Falwell într-una din aceste emisiuni. Pe ecrane şi în ziare, numitul Bakker răspunde: „Falwell nu este decît un hoţ, un trădător şi un uzurpator". Dar — să rămînem caritabili —, amîndoi îşi încheie potopul de insulte jurînd cu mîna pe inimă: „Îl iert şi mă rog pentru salvarea sufletului său".

Privită din afara Americii, lumea tele-evangheliştilor pare de neconceput. De fapt, încă de la sosirea pe continentul american a puritanilor îmbarcaţi pe vasul „Mayflower", aceşti predicatori au escaladat caravanele de pionieri propovăduind principiile Bibliei. Astăzi, ei au invadat televiziunea, unde mai mulţi dintre ei îşi dispută aprig piaţa. Clientela lor este, în general, formată din oameni simpli, locuitori ai mediului rural şi sudişti. Comandamentele lor sînt rustice şi eficace: trebuie să te temi de Dumnezeu şi să iubeşti America. Şi, nu în ultimul rînd, să dai bani. Oral Robert, unul dintre cei mai celebri predicatori, declara, la începutul anului, că „Dumnezeu îl va rechema la el, dacă credincioşii nu vor dona imediat suma de 8 milioane dolari". Credincioşii au dat aceşti bani.

Jim Bakker şi inefabila lui soţie, Tammy, aveau darul de a-i face pe oameni să-şi scoată carnetele de cecuri. Acest cuplu prezintă, de 12 ani, o emisiune cotidiană de mare succes. Pentru ochiul european, este vorba de un „kitch" năucitor: îmbrăcată în rochii de leopard, platinată, întinerită în urma unor operaţii estetice, Tammy îşi expunea dificultăţile conjugale şi problemele sale de femeie. Întrebare: „Machiajul te

care e plătit prin intermediul meu. Normal, nu? Cea mai bună garanţie a valorii lui Lazaris e succesul său".

Şi totuşi, Jach Purcel nu se mulţumeşte cu banii lui Lazaris. Ca să fie demn de spiritul pe care-l încarnează, se străduieşte să cîştige un ban în plus. Cum? A fondat o galerie pe care a intitulat-o de artă şi care îi aduce profituri mari. Se vînd acolo, desigur foarte scump, picturi reprezentînd cai înaripaţi zburînd printre stele, cristaluri de toate mărimile, lămpi halogene, mobilă polineziană şi alte nenumărate obiecte.

Chiar dacă e unul din cele mai celebre spirite din Statele Unite, Lazaris are probleme. Se teme de concurenţă. Căci în statul Washington, Ramtha e mult mai cunoscut decît el. Spre deosebire de Lazaris, Ramtha a trăit cîndva pe Pămînt: în urmă cu 35 000 de ani. Ramtha era un „cuceritor al Atlantidei". Astăzi, el li se adresează oamenilor prin intermediul doamnei J.Z. Knight care, datorită lui Ramtha, a cîştigat cîteva milioane de dolari, un Rolls, o fermă cu cai arabi...

Ramtha prezice nişte lucruri teribile: un cutremur va separa California de restul continentului, iar Florida va dispărea în valuri. Înspăimîntate, sute de familii s-au mutat în nord-vestul Statelor Unite. Ea/el îi sfătuieşte adesea pe oamenii de afaceri.

Rezultatul? Acum cîteva luni, George Hain, un milionar din Wyoming, a decis să-şi vîndă cinci restaurante şi să-şi construiască, în apropiere de Ramtha, o casă în formă de piramidă.

E foarte greu de înţeles succesul de care se bucură Jach Purcel şi doamna Knight. Incontestabil, amîndoi sînt nişte actori formidabili. Adesea, ei evoluează în faţa unor săli pline şi reuşesc să convingă.

Într-o seară, mă îndreptam spre o sală din Los Angeles, unde Jach Purcel urma să apară în faţa unui public numeros. În apropierea sălii, o mulţime de vînzători îşi prezentau mărfurile. Desigur, adecvate situaţiei. Alături de manualul „Cum să trăieşti confortabil în Cosmos", se găsea cartea despre reîncarnare, a lui Bettye Binder, sau lucrarea doctorului Carl Simonton, „Vindecarea cancerului cu ajutorul emoţiilor pozitive".

O doamnă îmbrăcată în alb, care îşi atîrnase pe spate o pereche de aripioare, distribuia broşura „Puterea de vindecare a îngerilor". Aş fi putut să cumpăr o casetă pe care erau înregistrate „zgomote biofonice", avînd darul de a îndepărta de mine toate „problemele negative". O agenţie de voiaj propunea „excursii magice" în Tibet, Peru, Egipt şi în Alpii elveţieni. Mi s-au oferit duşuri cu ioni negativi („seamănă cu duşul din baia dv. dar vă curăţă fără să vă ude!"), ba chiar şi cutii ce conţineau vînt astral. Totul, desigur, contra cost.

Traducere şi adaptare
Monica Patriciu

---

poate duce în iad?" După multe digresiuni, ea ajunge la concluzia că „nu", lansînd, în acelaşi timp, propria sa marcă de produse cosmetice. „Dumnezeu îndeplineşte întotdeauna dorinţele: dacă îi cereţi un automobil, precizaţi marca şi culoarea", declară Jim. Această santificare a problemelor domestice a avut un succes nemaipomenit: soţii Bakker au colectat sute de milioane de dolari. O mană bine investită, la cîţiva kilometri distanţă de Charlotte (Carolina de Nord), unde au construit, pe un domeniu de 900 ha, un incredibil „Disney World" creştin, botezat „Heritage U.S.A.". În parc, printre copacii împodobiţi cu lampioane, se aliniază hoteluri de lux, staţii de televiziune prin cablu, piscină, fîntîni arteziene, un complex imobiliar, un amfiteatru unde se prezintă zilnic piese religioase. În sfîrşit, „camera de sus", unde se produc miracole, în fiecare seară între orele 22 şi 23. Valoarea estimată a acestui ansamblu: 172 milioane dolari. Desigur, fără impozite. Şase milioane de vizitatori în 1986. Un adevărat izvor de bogăţie.

Scandalul izbucneşte în martie anul acesta. Jessica Hahn, o tînără brunetă în vîrstă de 27 de ani, care pozează cu plăcere în costum de baie pentru diverse publicaţii, afirmă că ar fi fost drogată devenind victima reverendumului Bakker şi, apoi, a unuia dintre adjuncţii săi. Tînăra declară, de asemenea, că Bakker i-a dat suma de 265 000 dolari în schimbul tăcerii sale. Evident, fără succes.

Jim Bakker nu neagă aceste acuzaţii. Dimpotrivă, mărturiseşte public: „M-am căit şi Dumnezeu m-a iertat. Sper că ceilalţi credincioşi vor proceda la fel". El cedează totuşi — provizoriu — locul său amabilului confrate din Louisiana, Jerry Falwell. Dar iată că, de-abia instalat la conducerea complexului „Heritage U.S.A.", Falwell acuză: „Depravare, escrocherii. Este prea mult: Jim nu este demn de a reveni".

Este într-adevăr vorba despre escrocherie: fiscul începe să se intereseze de această afacere. Jim şi Tammy jonglau fără a-şi face probleme cu obolurile. Nemulţumiţi de venitul de 1,6 milioane dolari, realizat anul trecut, soţii Bakker îşi cumpăraseră case somptuoase, un vapor, automobile de lux — printre care un Rolls Royce din anul 1939. Pentru acestea, ei au cheltuit, se pare, doar 5 la sută din sumele colectate pentru opere de caritate. Restul a fost consacrat construirii delirantului complex „Heritage U.S.A.", precum şi cheltuielilor curente ale lui Tammy care, clipind din genele sale false, afirmă: „Cumpărăturile sînt marea mea slăbiciune". Ea nu a putut rezista tentaţiei de a achiziţiona un număr impresionant de perechi de pantofi, o cuşcă cu aer condiţionat pentru cănişul său, precum şi o garderobă demnă de o actriţă de varietăţi.

Un scandal de asemenea amploare ar fi trebuit să dea o lovitură fatală industriei predicatorilor de tot felul. Se pare, însă, că lucrurile nu stau aşa. Iat-o pe Susan, învăţătoare de 40 de ani, din statul Iowa, extaziindu-se în faţa decoraţiunilor hispano-greco-rococo ale hotelului „Heritage". Faptele lui Jim Bakker nu inspiră decît replici biblice: „Cine sînt eu pentru a arunca prima piatră în cel care a păcătuit?" Oricum, în miracole crede: a „văzut" picioare crescînd la loc, răni cicatrizîndu-se, tumori topindu-se sub atingerea mîinilor pline de har ale predicatorului. Întrebaţi de ce şi-au dat banii unui escroc, pelerinii de la „Heritage U.S.A.", toţi de condiţie modestă, răspund cu un aer nevinovat: „Eu îmi dau banii lui Dumnezeu. Jim trebuie să dea socoteală în faţa lui, nu în faţa noastră. De altfel, bogăţia este o dovadă a binecuvîntării lui Dumnezeu".

„Cred în miracole", repetă Jim...

O nouă sursă de afaceri pentru Mafia — gunoiul

După un studiu efectuat de compania Combustion Engineering Inc., constructor de incineratoare, peste cinci ani un sfert din marile oraşe americane nu vor mai avea unde să-şi depună gunoaiele. Depozitele de gunoaie din regiunea New York-ului îşi vor atinge maximul de capacitate spre mijlocul anilor '90 (deşi un nou amplasament a fost deschis în 1983), iar California va fi în întregime inundată în 1998. În 1960, americanii aruncau 90 de milioane de tone de deşeuri; în 1978, această cifră era de 138 de milioane de tone, iar anul trecut cifra a depăşit 200 de milioane. 200 de milioane de tone şi nici o speranţă ca cifra să scadă. Doar 10 la sută din deşeurile solide sînt reutilizate în fiecare an de către industrie. 800 de milioane de tone de oţel ruginesc în prezent în America, în parcurile de depozitare a fiarelor vechi, şi nimeni nu recuperează de aici nici cel mai mic şurub. Ar fi necesară incinerarea, dar în 1970 — pentru că incinerarea se făcea fără nici o regulă şi pentru că aerul începuse să se satureze de emanaţii nocive — procedeul a fost interzis.

Astăzi, uzine noi, mai perfecţionate şi mai puţin poluante, au fost puse la punct. Dar nimeni nu le vrea pe teritoriul lui. Aceasta ar determina scăderea valorilor imobiliare şi, apoi, a mai survenit o problemă... Tot din cauza poluării şi prin saturaţie, mii de depozite de gunoaie au fost deja închise. S-ar putea deschide altele, mai curate, mai salubre, încercînd, de exemplu, presarea gunoaielor în pachete compacte şi extragerea lichidului pentru a putea grăbi descompunerea, dar este acelaşi lucru; cui i-ar place să vadă un depozit de gunoaie, fie el conceput după o tehnică înaltă, în apropierea grădinii lui?

Un val constant de o mie de camioane şi o sută de şalande vin să depoziteze, la New York, şapte zile din cele şapte ale săptămînii, tot ceea ce oraşul-care-nu-doarme-niciodată aruncă. Pînă în anul 2 000, depozitul va atinge 200 metri altitudine şi va fi punctul cel mai înalt din regiune. „Au fost cazuri de hepatită (confirmă responsabilul de la municipalitate) din cauza muştelor". Şi, totuşi, acest infern care colcăie este un loc riguros organizat: recent, cineva a aruncat din greşeală cenuşa de incinerare a tatălui său la pubelă; ea a fost regăsită intactă, în urnă, de către funcţionarii depozitului de gunoaie. Nimeni nu se opune construirii unui nou depozit, dar, în acelaşi timp, nimeni nu îl doreşte pe teritoriul lui. Iar consumatorii cetăţeni se agită cînd aleşii locali se aventurează în lansarea unui proiect: la Columbus, în Ohio, responsabilul sectorului a fost ameninţat cu moartea după publicarea unei propuneri pentru fixarea unui astfel de loc, iar la San Diego primarul a primit şobolani morţi prin poştă.

În aceste condiţii, colectarea şi prelucrarea gunoaielor poate deveni o industrie eminamente dificilă. „Este un adevărat război", afirmă Harry Phillips, preşedintele uneia dintre cele mai importante întreprinderi private de colectare din Statele Unite, Browing Ferries Internaţional. La începutul anilor 70, doi profesori de la Universitatea din Columbia, E. S. Savas şi Barbara Stevens, au stabilit, într-un raport rămas celebru în materie de gunoaie, că întreprinderile private, care au stabilit contractul cu municipalitatea, sînt mult mai eficace decît serviciile publice. Motivul este uşor de ghicit: pentru a scădea preţurile, serviciile private folosesc camioane mai mari, mai puţin personal, pe care îl plătesc mai prost decît municipalităţile. Dar acest sistem face din industria gunoaielor şi locul unor afaceri necurate. Nici de acest lucru nu trebuie să ne mirăm. Prima întreprindere particulară de colectare a gunoaielor se găsea la Philadelphia: serviciul era asigurat de sclavi, cărora li s-a dat în grijă transportarea gunoaielor concetăţenilor pe malul fluviului Delaware, pentru ca, apoi, să fie aruncate în apă. Cînd sclavia a fost abolită, a trebuit să se găsească altceva. În anii 1920 (abolirea sclaviei, în Statele Unite, nu datează decît din 1863, şi există, fără îndoială, mai multe conexiuni între istoria unei societăţi şi cea a deşeurilor sale), primii adevăraţi profesionişti în materie au fost italienii. În regiunea newyorkeză, împărţirea zonelor se face într-un mod deosebit de sever: calabrezii şi sicilienii adună gunoaiele în metropolă şi la Long Island, în timp ce napolitanii se ocupă de New Jersey. Şi, multă vreme, meseria aceasta va rămîne o afacere a etniilor şi a familiilor. Terenul a devenit, deci, „fireşte", favorabil dezvoltării Mafiei. Pînă de curînd, nimeni nu voia să se amestece în această meserie murdară. Cînd antreprenorii, vînători fără „familie" şi „fără naşi", s-au hotărît să se amestece, şi-au fript degetele.

Revista „Forbes" relatează o afacere întîmplată în urmă cu cîţiva ani într-o localitate apropiată de New York: în mai puţin de un an, cheltuielile colectării gunoaielor, evident controlate de Mafia, au crescut, fără motiv, de la 142 de dolari, la 860 de dolari. Consiliul de administraţie a hotărît să schimbe contractantul, care a reacţionat imediat: „Putem lua măsuri, (spune un mesaj adresat unui prim adjunct, o femeie). Ştim itinerarul zilnic al soţului dumneavoastră: ar fi regretabil să i se întîmple vreo nenorocire întorcîndu-se de la slujbă, nu-i aşa?" Municipalitatea a menţinut contractul, iar preţurile au continuat să crească. În Manhattan, pe Madison Avenue, noul proprietar al unui magazin situat într-un imobil de birouri ezită să păstreze acelaşi serviciu de colectare a gunoiului, căci treaba nu este foarte bine asigurată. „Cum vreţi... îi spune patronul echipei de gunoieri. Dar atunci vom tria toate gunoaiele casei, iar pe ale dumneavoastră o să le punem în faţa uşii. Şi dacă totuşi nu veţi înţelege, o să ne ocupăm, apoi, de dumneavoastră".

Pentru a lupta contra „Organizaţiei", F.B.I.-ul a trimis agenţi în lumea subterană a gunoiului. Unul dintre ei, Harold Kaufman, a mărturisit cu ocazia unui proces recent: „Piaţa este supusă regulilor de gang". Adesea, „familiile" se angajează în lupte cumplite. La New York, aproape de strada 72.15 companii de colectare îşi dispută un cartier de 15 cvartale: „Dacă cineva îmi fură un client, îi dau foc la casă şi-i împuşc copiii", afirma un „coleg" al agentului Kaufman. Totuşi, acest gen de ameninţare este rareori pus în aplicare, căci Mafia îşi respectă propriile-i legi. La New York, de exemplu, se ştie că unul dintre naşii familiei Lucchese, Antonio Corallo, zis „Răţoiul", controlează toată această mică lume prin sindicatul „Teamsters", unde sînt înscrişi toţi gunoierii. Manevra este deosebit de subtilă: fără să se compromită a fi proprietar al unei singure întreprinderi de colectare, Mafia jefuieşte, totuşi, o jumătate de milion de dolari pe an prin simplul intermediu oferit de „serviciile sale de protecţie". Iar sistemul, evident, nu este fără avantaje. Chiar la Staten Island, rezidenţă privilegiată a celor mai bogaţi mafioţi newyorkezi (şi — întîmplare stranie — teritoriu al marelui depozit din Fresh Kills), se efectuează cea mai eficace colectare a gunoaielor din tot New York-ul.

„Am evadat din infernul drogului“

Yves Salgues ar fi putut deveni un mare scriitor. În tinerețe îi frecventa pe Gide, Paulhan, Malraux și Aragon. Cariera lui se anunța strălucitoare. Era robust și făcea sport. Brusc, întreaga lui viață a luat un alt curs. Întîlnirea cu drogul i-a schimbat complet destinul.

„Drogul m-a pierdut“, mărturisește Yves Salgues, autorul unui volum de amintiri, publicat recent de editura Lattès. „Acum cînd m-a eliberat din sclavia lui, pentru mine e prea tîrziu“, constată cu amărăciune autorul volumului „Heroina, o viață“. Iată ce povestește el.

M-am crezut și eu, ca mulți alții, mai puternic decît drogul. Dar m-am înșelat. Ești cu adevărat liber atîta timp cît n-ai făcut cunoștință cu el. Adesea, curiozitatea sau trufia (îți spui: sînt stăpîn pe mine, sînt puternic și nu mă voi da bătut!) te împing către prima experiență. Șocul resimțit e atît de violent încît ești tentat să continui. După numai trei zile, ai căzut în cursă; ești prins, înlănțuit și nu mai poți scăpa.

Imaginați-vă că cineva a avut un accident grav și suferă înspăimîntător. I se face, pentru a-l liniști, o injecție cu morfină. Dar gîndiți-vă că, sănătos fiind, ți se face aceeași injecție. Cît timp nu luptă cu durerea, morfina este sursă de beatitudine. Judecați ce efect are heroina asupra unui organism sănătos, dacă ea e de cinci ori mai puternică decît morfina.

Eu unul nu am început cu heroină, ci cu opium, fiindcă era la modă pe vremea aceea. Deși opiumul, heroina și morfina conțin aceeași otravă, opiumul e un drog ce îți permite, deși ești dependent de el, să duci o viață profesională și artistică aparent normală.

Drogul m-a prins în mrejele lui în vara anului 1944. Pe atunci, eram pasionat de fotbal; mă număram printre rezervele unui club care îmi plătea studiile. Eram sănătos și robust.

Poet de la 12 ani, îndrăgostit de literatură, mă înscrisesem la Facultatea de filologie. Primisem, la 19 ani, premiul Guillaume Apollinaire și corespondam cu marii scriitori ai timpului.

Într-o seară, mi-a căzut în mînă suplimentul literar al revistei „Le Figaro“. André Gide îi mărturisea unui ziarist cît de tare îl afecta raționalizarea țigărilor. I-am scris. I-am propus să-i trimit țigări făcute de consătenii mei. După cinci zile am primit răspunsul. „Dragă Yves Salgues, îți string cu căldură mîna pe care mi-o întinzi; plină sau goală...“

Am trimis colete, am scris, și am primit scrisori. După un timp, André Gide m-a invitat la Paris și m-a primit în apartamentul său de pe strada Vaneau. Apoi m-a recomandat la editura Gallimard. Norocul îmi zîmbea. Iubeam literatura, scriam cu plăcere, mi se spunea că sînt talentat, iar prietenii mei, scriitorii, erau deciși să mă sfătuiască și să mă sprijine.

De fapt, Gide mi-a purtat ghinion. El mi-a făcut cunoștință cu unul dintre prietenii săi: Gontran de Jumièges, care a făcut din mine un toxicoman. Numele acesta, Jumièges, e, desigur, inventat, iar persoana a murit în chinuri groaznice. S-a îmbolnăvit de tetanos din cauza unei injecții cu heroină. Punîndu-mi viața în pericol, i-am înmînat lui Jumièges un pachet în ziua de 26 august 1944, ziua eliberării orașului Toulouse. Nu știam că el conținea opium, și încă unul de cea mai bună calitate. În semn de recunoștință, am primit în dar o pipă... Aveam 20 de ani și curiozitatea a învins.

A urmat prima experiență, așa-numitul „botez al drogului“. Un șoc extraordinar pentru tot corpul. Mi-a fost greață, m-am simțit foarte rău din cauza colicilor și a spasmelor. Dar nu m-am dat bătut. Jumièges îmi vorbise despre o stare de extaz deosebit de intensă, pe care eu am cunoscut-o abia în cea de-a treia zi.

Din clipa aceea, n-am mai fost nici liber, nici puternic, deși continuam să mă cred invulnerabil. Otrava mi-a pătruns în plămîni și a pus stăpînire pe mine. Am devenit, fără să-mi dau seama, dependent de drog. Nici nu bănuiam că drogul își alege victimele dintre oamenii robuști, fiindcă cei slabi, firavi, îi rezistă mult mai bine. Surprinzător, nu? Gîndiți-vă la cîțiva muzicieni americani de culoare din epoca „be-bop“-ului. Printre ei, Charlie Parker, supranumit „pasărea“. Era un colos. A murit la 35 de ani, ucis de heroină. Sau amintiți-vă de Henri Vidal. Actorul francez era un atlet superb. A avut aceeași soartă. Drogul are nevoie de un cîmp larg de acțiune și îi preferă pe oamenii puternici, lați în umeri.

Există, în plus, anumite predispoziții și pe plan intelectual. Un om inteligent, sensibil, înzestrat cu imaginație, îi cedează drogului mult mai ușor. Iar drogul atacă cu furie, mai întîi celulele de care depind voința, inteligența, sensibilitatea, imaginația și memoria.

În 1974, un neuropsihiatru celebru mi-a făcut o electroencefalogramă; mi s-a revelat o situație înspăimîntătoare. Creierul meu era aproape distrus, multe din celulele cerebrale erau moarte. M-am hotărît să renunț la drog. Au urmat șapte ani de chin și suferință, șapte ani în care am trăit la periferia vieții. Fără identitate și fără memorie. Desigur, prefer să nu-mi amintesc prin ce-am trecut în anii aceia.

Patru dintre prietenii mei apropiați au murit de cancer; au suferit îngrozitor, fără să aibă nici o vină. Eu cum să mă plîng? Cum să accept să fiu compătimit? Cum să cerșesc milă? Aș fi putut — a depins doar de mine — să nu cunosc acel infern. Îmi evoc totuși suferințele, cu toată discreția de care sînt capabil, din dorința de a-i determina pe tineri să nu-mi urmeze exemplul.

Azi drogul, care în tinerețea mea era un lux, a devenit o banalitate. Opiumul se vindea foarte scump; un kilogram costa 50 de mii de franci și era practic imposibil să-ți procuri mai puțin de un kilogram. Apoi, o pipă de opium se fuma altfel decît o pipă de tutun. Trebuia să ai timp și anumite condiții, izolarea și calmul fiind indispensabile extazului. Trebuia să știi să-ți prepari pipa cu meticulozitate. Pe scurt, trebuia să res-

peţi un întreg ceremonial.

Opiumul a dispărut foarte repede şi a fost înlocuit cu droguri mai dure, în primul rînd de heroină, cel mai periculos dintre toate. Firesc. Heroina se ia simplu (injecţia se poate face într-o clipă), iar efectul e rapid şi puternic. În plus, heroina se vinde şi în cantităţi mici, una sau mai multe doze. Chiar dacă preţul ei e ridicat, cîteva doze costă mai puţin decît un kilogram de opium. Traficanţii de droguri nu au avut de suferit de pe urma dispariţiei opiumului, ei au constatat repede că heroina le aduce profituri mult mai mari.

De ce heroina e drogul cel mai periculos? Fiindcă e de cinci ori mai puternică decît morfina, care, la rîndul ei, e incomparabil mai puternică decît opiumul.

Trecerea de la opium la heroină a avut ca efect imediat creşterea numărului de toxicomani. Dacă în 1961 poliţia înregistra în Franţa 152 de toxicomani, azi, numai la Paris sînt 10 000 de oameni care se droghează. Chiar în condiţiile în care se duce o luptă susţinută, adesea încununată cu succes, împotriva traficanţilor de droguri. Sînt tentat să împărtăşesc părerea comisarului Le Taillanter, care afirma adesea: „Nu e suficient să luptăm împotriva traficanţilor. Trebuie să ne îndreptăm atenţia şi să-i facem răspunzători pe clienţii lor". Căci, şi pe piaţa drogului, se ţine cont de legea cererii şi a ofertei. Atît timp cît cererea e ridicată, oferta este la fel. Traficanţii nu vor dispărea decît odată cu dispariţia clienţilor.

După părerea mea, se impun o serie de măsuri energice care să-i protejeze pe tineri de tentaţia drogului, fiindcă tînăra generaţie e în mare pericol. Drogul duce adesea la delincvenţă. Lipsa lui îl tortureazǎ pe toxicoman, care e în stare de orice pentru a-l obţine. Cînd ştii că îţi faci ultima injecţie, te cuprinde panica. Îţi pierzi controlul şi, cu orice risc, te zbaţi să-ţi faci rost de drog. Iată de ce majoritatea toxicomanilor se transformă în răufăcători sau chiar în criminali.

Şi totuşi poţi să renunţi la drog, să te smulgi din mrejele lui. Cu o condiţie. Să-ţi doreşti cu înverşunare să redevii un om normal. Şi asta în condiţiile în care voinţa îţi este puternic afectată. Singur, n-ai nici o şansă. Dezintoxicarea necesită internarea într-o clinică de boli mintale. Acolo, toxicomanul este supravegheat atent de un personal medical în care el trebuie să aibă încredere deplină. Medicul îi prescrie o serie de medicamente, ajutîndu-l să depăşească mai uşor momentele insuportabile de criză. Foarte important este dialogul permanent cu medicul; astfel, pacientul îşi poate reconstitui, încetul cu încetul, personalitatea distrusă de drog, poate regăsi motivaţii puternice şi noi raţiuni pentru a trăi: o veritabilă reînarmare morală.

Tratamentul durează foarte mult. Unii vorbesc de „regula celor 10". Te-ai drogat o lună? Ai nevoie de 10 luni pentru ca să-ţi revii. Ai folosit drog timp de un an? Te poţi vindeca după 10 ani. Uneori, chiar şi mai tîrziu. Fiindcă atunci cînd te internezi pentru dezintoxicare, de la bun început doctorul îţi atrage atenţia: „Vei rămîne în clinică atîta timp cît va fi nevoie!"

Cît despre cura colectivă de care să profite în acelaşi timp mai mulţi drogaţi... sînt convins că nu are şanse de reuşită. Pentru cel care urmează un tratament de dezintoxicare este foarte important ca, în acea perioadă, să nu se întîlnească cu alţi drogaţi. Dacă vor sta alături, cu siguranţă vor discuta despre... drog. Şi obsesia va pune din nou stăpînire pe ei. Cred chiar că un toxicoman închis singur într-o chilie are mai multe şanse de vindecare decît altul internat într-o clinică de specialitate alături de alţi toxicomani.

Am învins drogul, dar cu ce preţ! O viaţă irosită, numeroase recăderi şi, înainte de această vindecare pe care o sper definitivă, şapte ani de infern...

În septembrie 1984, am fost invitat la Marsilia la un meci de fotbal. După meci, am mîncat într-un restaurant din vechiul port şi, apoi, am încercat să îmi găsesc o cameră. Toate hotelurile erau ocupate. Mi s-a oferit o cameră într-un hotel situat lîngă gara Saint-Charles. Am pornit într-acolo pe jos. Trebuia să traversez jungla drogului, o serie de străzi rău famate, pe care le cunoşteam bine. Şi totuşi, am reuşit să nu arunc nici o privire către locurile unde, dacă aş fi vrut, aş fi putut să găsesc heroină. Pur şi simplu heroina nu mă mai interesa. Şi asta m-a făcut extrem de fericit. Am putut să-mi spun: „De data asta, e sigur că m-am vindecat!"

Acum, însă, pentru mine e prea tîrziu. Drogul mi-a distrus creierul. Mi-a ruinat cariera şi viaţa. Am fost nevoit să renunţ la căsătorie şi nu am putut avea copii.

Drogul m-a pierdut. El înseamnă infern. Înseamnă distrugere.

Traducere şi adaptare
de Monica Patriciu
(după „Paris Match")

Cînd se amestecă „Satana"

● Sute de mii de oameni, în Franţa, cred în influenţa Satanei. La acest sfîrşit de secol XX, vrăjitoria are trecere mai mare ca oricînd — este, aceasta, concluzia unei anchete a publicaţiei „V.S.D.", din care prezentăm extrasele care urmează.

În Germania occidentală sînt cunoscuţi cam 80 000 de vrăjitori în activitate. În Statele Unite, poliţia estimează la cinci sau şase pe an numărul de crime care sînt, în realitate, sacrificii săvîrşite în numele lui Satana. La Roma, exorcistul oficial al diocezei, padre Candido, rosteşte în fiecare dimineaţă la ora 7, o liturghie în faţa unei numeroase mulţimi. El îşi petrece după amiezile vizitîndu-şi posedaţii. „Primesc, spune el, între şase sute şi o mie de persoane pe an. Unele dintre ele îmi sînt trimise chiar de psihiatri."

Trebuie să rîdem? Trebuie să fim îngrijoraţi?

O căsuţă la ţară, aproape de Paris, la care se poate ajunge printr-o potecă lăturalnică. În apropierea ei, un hambar în curs de amenajare şi un pridvor constituie accesul spre o grădină mare, în care cresc arbori fructiferi. Este despărţită de celelalte grădini printr-un gard viu. Între patru meri, doi bărbaţi se agită cu aranjarea unui altar: „magul", Patrick Guérin, şi principalul lui colaborator pregătesc „liturghia neagră" de sîmbătă.

Patrick Guérin numeşte oficierile sale „liturghii negre" pentru că, recunoaşte el, „nu sînt prea ortodoxe". Numai că el respinge orice asimilare cu „sataniştii". „Fluidul meu, puterea mea parapsihologică, potenţialul meu magic, — afirmă el fără să zîmbească — sînt puse în slujba clientelei mele într-un sens pozitiv". Fostul cascador spune că el doreşte să-i ajute pe oamenii loviţi de o nenorocire sau de o rătăcire să-şi regăsească pacea interioară atît de necesară.

Ora 19. Credulii invitaţi de „mag" sosesc cu autocarul. Majoritatea sînt parizieni, dar unii dintre ei vin din provincie. Bărbaţi, femei în toată firea, gata să-şi dea obolul pentru a primi binecuvîntarea „magului".

În așteptarea serii, stau de vorbă, își compară problemele: soțul fugit de acasă, soția ușuratică, meseria care nu mai place, șeful care face mereu observații, vecinul bîrfitor verișoara care... Pe scurt, ghinionul care s-a abătut asupra cuiva, ghinion pe care Patrick Guérin îl va combate. „Liturghia neagră" poate începe.

Orele 22. Noaptea este răcoroasă. Cîțiva credincioși tremură. Grupul se așează în jurul altarului, într-o tăcere perfectă. „Magul" le cere să se concentreze asupra dorinței pe care o vor îndeplinită. O dorință de persoană. Altarul este format din două mese instalate în formă de cruce și acoperite cu o pînză neagră. Pe ea, obiectele de cult: un pentagram destinat să permită concentrarea entităților, o lumînare care va fi foarte utilă în momentul cînd „magul" va avea nevoie de un far pentru călătoria de reîntoarcere din „corpul său astral" în „corpul său fizic", o funie necesară pentru a evita apropierea unui spirit străin care ar încerca să se instaleze în corpul fizic al „magului" în drumul său spre infinit, o sabie și un baston vrăjit, menite, și ele, să alunge spiritele rele care s-ar afla la pîndă prin preajmă. Să mai adăugăm — pentru a avea dimensiunea ridicolului — un craniu menit să „descurajeze entitățile nefaste", și o cupă pentru „consacrarea ostiei și a tămîiei purificatoare".

Orele 22 și 30: „reculegerea" este la culme. Din căsuță iese „magul". Este însoțit de o tînără îmbrăcată cu o tunică subțire, de asociatul său Christian, „marele preot de o seară", și de un credincios ales pentru a juca rolul de țîrcovnic. În fața altarului, Patrick Guérin o ajută pe tînără să se dezbrace. Ea se lungește pe altar. „Magul" poate începe să oficieze. În timp ce își murmură incantațiile, Sidonie începe să tremure. De frig, fără îndoială. Sau poate de încordare. Vocea „magului" crește. El pune mîinile pe trupul tremurător pentru a-i stăpîni emoția. Christian, „marele preot", psalmodiază cîteva cuvinte adresate „Domnului din seara respectivă, Joh, Joah sau Jaho". Apoi, Patrick ia puiul destinat sacrificiului și îl decapitează. Pasărea sîngerează, se zbate. Atunci, Patrick se lungește pe altar lîngă Sidonie și îi apucă mîinile, închide ochii.

Țîrcovnicul recuperează ostiile, le pune una cîte una pe abdomenul „magului". După circa 20 de minute, acesta pare că se trezește dintr-un somn foarte lung. Slujba s-a terminat.

Tăcut, grupul de credincioși se urcă în autocar, unde șoferul, aparent blazat, fumează. Rămași singuri, Patrick Guérin și asociații lui mănîncă cîrnați cu cartofi prăjiți.

Contrar celor știute de toată lumea, diavolul nu există numai în Berry, Bretania, Charente, Vosges și Savoia. Am întîlnit — scrie ziaristul de la „V.S.D." — în regiunea Montpellier un vrăjit și pe exorcistul său. „Pînă în 1973, cînd am divorțat, magia neagră și tot ce părea supranatural reprezentau în ochii mei niște «prostii băbești», explică medicul Pierre S., în vîrstă de 40 de ani. Pînă la un moment dat, tot ce făceam îmi reușea. Apoi, am devenit, în cîțiva ani, «Domnul Ghinion». Jucînd fotbal, m-am ales cu o fractură dublă și cu o deplasare de încheietură, o rupere de ligamente la umărul drept, trei coaste fracturate. Cu ocazia unei agresiuni pe stradă, m-am ales cu o entorsă la genunchiul stîng. Două accidente de mașină. Frații și părinții mei au fost răniți în accidente rutiere inexplicabile și survenite în condiții de drum perfecte. Cabinetul meu a fost jefuit de două ori. Am dat cu împrumut o sumă mare de bani unui prieten, care a dispărut, apoi, fără urmă. Mi-am vîndut mașina unui alt prieten care a murit după 15 zile. În fine, numărul pacienților mei a scăzut cu 60 la sută".

Micuț de statură, subțire ca un fir, cu niște ochi mari și naivi, Shaffner nu este un om ca ceilalți. Nu doarme, după propriile lui spuse, decît o oră sau două pe noapte și parcurge zece mii de kilometri prin Europa la volanul mașinuței lui. El pretinde că a exorcizat peste șase mii de persoane în opt ani, care, drept mulțumire îi fac „cadouri". „Invoc, torn «apă sfințită» pe fața pacientului. Mă zbat și mă agit pînă scot și distrug forțele Răului. Pierd pînă la două kilogrme în cursul unui ritual, care poate dura chiar cinci ore."

În Franța, numărul de vrăjitori, magi, ghicitori, exorciști este estimat la 60 000. Un filon cu o cifră de afaceri de circa 30 milioane franci pe an. Este greu de aflat cifra exactă, deoarece vrăjitoria a fost scoasă în afara legii prin articolul 405 din Codul Penal, care prevede condamnarea la pedepse de unul pînă la cinci ani de închisoare a șarlatanilor și ghicitorilor care îi vor păcăli pe naivi, pretinzînd că au puterea de a vindeca unele boli sau de a provoca succesul, accidentul sau evenimentul.

Liliana Artănescu

„Noii barbari"

La Forumul din Roma, unde Cicero și-a rostit celebrele discursuri și Cezar a fost ucis, și-au însușit fragmente de marmură pentru a le lua drept amintire. În Piazza della Signoria din Florența, unde Savonarola a fost ars pe rug, au pictat degetele unei cópii a renumitei sculpturi a lui Michelangelo: David. La Parthenonul din Atena fură pietre, care apoi, bine închise în sacul de voiaj, sînt folosite acasă drept press-papier. Fură obiecte din biserici, smulg fragmente de mozaic din pereți și podele, taie nasul statuilor. Și apoi, ca pentru a se asigura că crima lor va rămîne în timp, își gravează inițialele pe pereți.

Astfel își începe revista „Time", în numărul său din 31 august a.c., un reportaj consacrat „noilor barbari", cum îi numește pe turiștii care, în sezonul estival mai ales, migrează, literalmente, de la un capăt la celălalt al globului. Un turism devenit, pentru multe țări, o veritabilă avuție națională, dar, în același timp, un turism poluant, costisitor, ce deteriorează mediul înconjurător — social și natural.

Importanța turismului pentru economia națională a unei țări este indiscutabilă. Anul trecut, în Franța, circa 36 milioane de turiști au cheltuit 10,1 miliarde de dolari. În Marea Britanie, turismul asigură circa 1,4 milioane locuri de muncă și aduce, anual, un venit în valoare de 24 miliarde de dolari. În Italia, în numai doi ani, între 1984 și 1986, turismul a crescut cu 70 la sută. Cei 47 de milioane de turiști care au vizitat Spania anul trecut, au lăsat în seifurile naționale 12 miliarde de dolari.

Fluxul global al turismului atinge, anual, cifra de 340 milioane de persoane care cutreieră globul

de la Amazon pînă în Antarctica, din Australia în Belize, de pe înălțimile Everestului pînă în Mongolia. Dar, în timp ce oamenii cu bani sau amatori de senzații tari se află în căutare de pămînturi virgine, Europa occidentală constituie o veritabilă Mecca pentru turismul de masă, „turismul picnic-ului". Această tendință schimbă profund economia turismului și poate să explice multe din insuccesele acestuia. Responsabilii cu acest domeniu sugerează că turiștii grăbiți și cu venituri modeste contribuie, în mare măsură, la stricăciuni și foarte puțin la profit. „Aceștia — argumentează deputatul italian Antonio Cederna, care s-a ocupat cu protecția mediului înconjurător — fac un turism rapid, frugal. Însăși contemplarea operelor de artă se face repede și superficial".

În multe locuri — scrie „Time" — prețul turismului este vandalismul. Experții recunosc că nu toate distrugerile pot fi puse pe seama turiștilor. Noii vandali, chiar la ei acasă, provoacă stricăciuni. Dar, o dată pe an, își fac bagajele și pleacă pentru a deteriora și monumentele altora. Cîteva triste exemple: zidurile cetății medievale Carcassonne sînt adînc scrijelite, la fel — Forumul din Roma. În Valea Marvels, din Parcul Național Mercantour, în sudul Franței, există 100 000 de gravuri preistorice lăsate de păstorii din epoca de bronz. În ultimii ani, turiștii au furat o serie de asemenea gravuri, vechi de 3 500 de ani, reprezentînd zei, arme, animale. Acestea zac acum aruncate în cine știe ce cotlon al vreunei case, luate ca amintire de vacanță.

Multe din distrugeri nu sînt numai opera turiștilor, ci a industriei turistice ca atare. Noua politică economică pentru turism încurajează modificarea peisajului urban al Europei occidentale: orașele medievale sînt pline de standuri cu „souvenirs", iar marile bulevarde sînt împînzite de „snack-baruri".

Catedrala Sf. Paul din Londra, în care s-a înființat o librărie, a devenit mai degrabă un magazin de desfacere decît un lăcaș de cult. La catedrala Ely, situată în sud-estul Marii Britanii, restaurantul turistic, deschis în partea nordică a culoarului principal, inundă, cu mirosurile sale gastronomice, întregul edificiu. La Viena, podelele Palatului Schönbrunn s-au tocit de pașii milior de vizitatori care s-au perindat pe acolo. „Dezastrul este ireversibil" — exclamă Jane Fawcett de la Patrimoniul britanic. Mulți sînt cei care atrag atenția că valurile uriașe de turiști amenință mediul fragil al Europei și moștenirea ei culturală. Ani în șir, municipalitățile s-au luptat cu poluarea care „mănîncă" pereții catedralelor și castelelor și face aerul irespirabil. Traficul intens din plin sezon face ca lucrurile să meargă și mai prost. Îngrijorătoare este situația regiunilor din jurul Mării Mediterane. Cu zece ani în urmă, exploratorul francez Jacques Cousteau declara că ecologia mediteraneană este primejduită de dezvoltarea frenetică a turismului. Marea este azi hiperuzată, hiperpescuită, hiperaglomerată de circulația navelor maritime. „Turismul devine o calamitate", spunea recent Cousteau. Chiar și cele mai sofisticate metode depoluante nu pot să facă față sezonului de vîrf, din iulie și august, cînd peste 50 de milioane de oameni se înghesuie pe o întindere de numai jumătate de milă de apă. Specialiști ai mediului înconjurător avertizează să se stopeze construcțiile noi de pe coastă, care atrag noi turiști. Cum spunea Jean-Claude Delarue, specialist în probleme ecologice: „Am ajuns să construim, treptat, un zid de beton de la Atlantic pînă la Mediterana".

Cu sacii de dormit pe asfaltul Florenței, în fața statuii lui David, ale cărui unghii au fost vopsite de un vandal... „glumeț"

Migrația „noilor barbari" nu poate fi stăvilită. N-au obosit să-și care sacii de dormit în spinare, pentru a-i întinde, odată cu căderea nopții, în cele mai insolite locuri. La Madrid, transformă celebra Plaza Mayor în sală de mese și dormitor. În Plaza de los Cibeles, turme de turiști în costume de baie se pregătesc, în arșița după-amiezii, să se arunce în apa rece a arteziene. La marginea orașelor, zac aruncate sticle goale de material plastic. Lacurile, rîurile, potecile de munte au devenit veritabile lăzi de gunoi ale excursioniștilor.

O serie de măsuri au fost luate. La Carcassonne și St. Tropez au fost instituite legi pentru a preveni eventualele distrugeri. Oficialitățile parcului Mercantour au investit, anul acesta, 100 000 de dolari în tăblițe indicatoare ce atrag atenția asupra fragilității faunei, florei și arheologiei. „Multe distrugeri au fost provocate din ignoranță", explică Denis Clément, de la Parcul Mercantour.

Prin măsurile adoptate anul acesta, Veneția, orașul dogilor, a devenit pentru mulți un exemplu. Constatînd că, doar într-o singură zi a lunii mai 120 000 de turiști s-au revărsat peste Veneția (orașul avînd 85 000 de locuitori), municipalitatea a decis să limiteze numărul zilnic al turiștilor. Decizia a declanșat, însă, un val de critici și proteste. Măsurile au fost modificate.

Pentru a limita numărul vizitatorilor, autoritățile au început prin a-i amenda pe cei care dorm sub cerul liber, pe cei se se așează pe jos, pe cei care fac turul orașului în costum de baie sau pe cei care mănîncă din sacul de voiaj în Piața San Marco. „Le-am cerut turiștilor să se conformeze bunelcuviințe a orașului", explică Augusto Salvadori, consilier pentru turism. „Este o chestiune nu de libertate, ci de purtare civilizată". Alte puncte fierbinți vor urma exemplul Veneției. Oficialitățile din Capri, de pildă, vor să atragă mai multe yahturi, și mai puține feriboturi. În insula spaniolă Ibiza, la San Antonio, primarul a refuzat să primească persoane în stare de ebrietate și chiar i-a alungat pe turiștii care au făcut scandal pe străzi sau în baruri. „Denaturarea aspectului orașului constituie o serioasă procupare" — declară Nicola Cariglia, viceprimar al orașului Florența. În acest sens — explică el — „am interzis deschiderea, în anumite zone, a snack-barurilor și pizzeriilor".

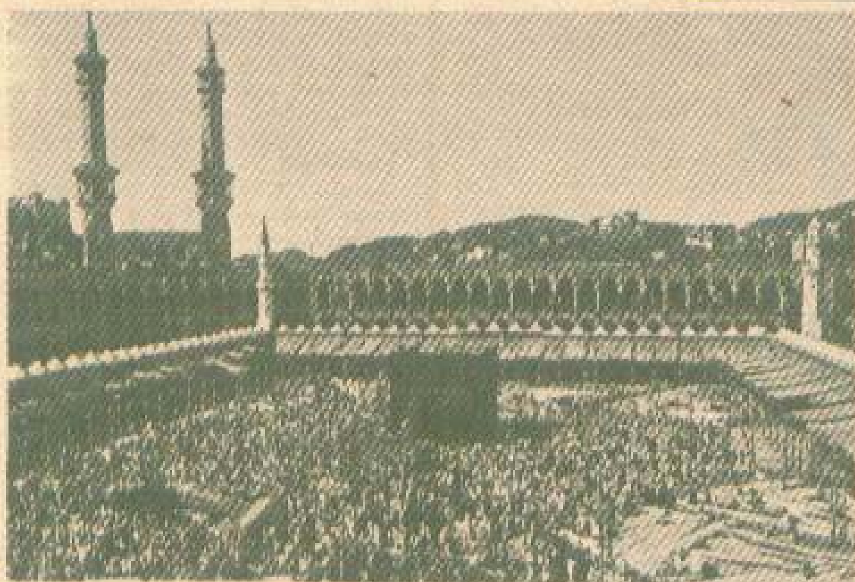
Chiar și cei mai severi critici — arată, în încheierea reportajului, revista „Time" — nu-i învinovățesc atît pe turiști cît, mai ales, industria turismului. Autoritățile, care, adesea, tind să controleze fiecare sector din economie, au lăsat turismul să-și aibă singur de grijă atît timp cît profiturile au continuat să curgă.

Selecție și prezentare de Raluca Ionescu

ARABIA SAUDITĂ

Hajj - tradiție și prezent

Printre cele cinci îndatoriri majore, sau „stîlpii" credinței islamice, pelerinajul îmbracă un caracter social bine marcat. El exprimă simbolul adunării credincioșilor sub drapelul islamului, vrînd să evidențieze entitatea religioasă a musulmanilor dar, în același timp, substituind contradicțiile de clasă cultului religios. Biserica musulmană încearcă să profite de pe urma atmosferei de fanatism și pietate în care este învăluit întregul ceremonial al Hajj. Nu îi sînt străine nici interesele foarte terestre, utilizînd pelerinajul și pentru a determina intrarea de devize străine în țară, propagînd totodată, principiile islamului și ideile panislamismului.

La aeroportul Djeddah, poarta aeriană a Arabiei Saudite, sau Al Harâm ash Charif (în traducere: sanctuar nobil) — așa cum îl numesc adesea musulmanii — la coborîrea din avion, pasagerii sînt întîmpinați de o căldură sufocantă. Ai impresia că te afli într-un cuptor. Singura salvare este să te refugiezi în clădire, adevărat paradis cu aer condiționat, cu echipament tehnic ultramodern. Saudiții sînt mîndri de această adevărată minunăție a design-ului. Construcția sa, care a durat șapte ani, a costat suma colosală de 15 miliarde de dolari. Dar autoritățile apreciază că scopul pentru care a fost realizată justifică mijloacele, deoarece, în fiecare an, musulmani din toate colțurile lumii trec pe aici. De exemplu, în 1982, s-au înregistrat 834 000 de pelerini într-o singură lună. Bogat sau sărac, bătrîn sau tînăr, orice musulman credincios aspiră să ajungă aici măcar o dată în viață și să îndeplinească misiunea sacră prescrisă de Coran.

Apariția pelerinajului către aceste locuri este legată, istoric, chiar de sursele credinței musulmane: aceasta datează din anul 9 al Hegirei (cronologie musulmană, provenită din cuvîntul arab *hedjra* = „exod") ce corespunde cu anul 631 al calendarului creștin. În acest an, cu puțin timp înainte de a muri, profetul Mahomed s-a întors cu tovarășii săi de arme la Mecca, pe care o părăsise în 622, cu intenția de a aduce aici lumina „adevăratei credințe". Atunci, el le-a arătat cum să îndeplinească ritualurile sacralizării, a cărei știință, se spune, i-a fost trimisă de Allah. „Învățați riturile după mine", își îndemna el discipolii.

Totuși, unele rituri și ceremonii ale pelerinajului au rădăcini încă mai profunde. Ele sînt legate de credințele păgîne ale triburilor ce populau Arabia. Mahomed a păstrat acele tradiții care slujesc la afirmarea dogmei islamice. Astfel, el a decretat Kaaba (cuvînt arab care desemnează orice construcție de formă cubică) drept „Casă sacră a lui Allah". Referindu-se la fapte asemănătoare, orientalistul ungur Ignac Goldzher aprecia că islamul „a conservat intacte resturile unor religii învinse".

Hajj-ul, pelerinaj al musulmanilor către locurile sfinte, are loc o dată pe an, la începutul celei de-a 12-a luni a calendarului lunar musulman (Dhu'l'Hijja). Credincioșii pot să meargă aici în orice alt moment al anului, dar atunci este vorba doar de Umra, pelerinaj de o mai mică importanță decît Hajj-ul.

Ceremoniile în sine ale Hajj-ului nu durează decît aproximativ o săptămînă, dar, ținînd seama de călătorie și de timpul petrecut pe pămîntul sfînt, pelerinajul străinilor ține, uneori, o lună întreagă. Se poate întîmpla orice în acest răstimp; conform perceptelor Chari'a, reguli de comportament conținînd ansamblul obligațiilor prevăzute de Coran și Sunna, credincioșii trebuie, înainte de a porni la drum, să-și plătească datoriile, să se împace cu dușmanii și să lase familiei suma de bani necesară pe timpul absenței lor. Femeile pot îndeplini Hajj-ul împreună cu bărbații. În acest caz, legăturile familiale trebuie să fie dovedite. Acest precept decurge, de asemenea, din Chari'a.

Unii teoreticieni ai islamului apreciază că, prin pelerinaj, musulmanul parcurge anumite etape care îi vor fi necesare să treacă dincolo de moarte, înainte de a se prezenta

în fața lui Allah. De aceea, ihrâm-ul, îmbrăcămintea pelerinilor, amintește de giulgiul musulmanilor. Ea este alcătuită din două piese din țesătură albă, fără cusături, căci „acul nu a atins-o". Una din ele, mergînd pînă la genunchi, este rulată în jurul taliei, cealaltă este aruncată pe piept prin partea stîngă, trecută pe sub subsuoara dreaptă și aruncată din nou pe spate, deasupra umărului stîng. În afară de asta, ihrâm-ul desemnează ritul sacralizării pe care credinciosul îl îndeplinește înainte de a pătrunde pe teritoriul sacru. În timpul acestui rit se interzice bărbaților să-și acopere capul; femeile se acoperă în totalitate, în afară de față și mîini. Nu trebuie să-și taie unghiile sau părul, să se radă, să se parfumeze. Cel ce a încălcat aceste interdicții trebuie să sacrifice o oaie sau o cămilă. Și conform Chari'a, pentru păcate mai grave — cum ar fi încheierea unei căsătorii, manifestarea sentimentelor de dragoste sau ură —, credinciosul trebuie să refacă pelerinajul anul următor.

Ihrâm-ul are și o funcție socială: religia musulmană de astăzi insuflă credincioșilor ideea că toți sînt frați și că, în timpul acestui rit, toți sînt egali în fața lui Allah. Nu ar mai fi nici nedreptate socială, nici inegalitate a bunurilor.

Totuși, nu se poate compara pelerinul de azi cu predecesorii săi care, pentru a cîștiga îndurarea lui Allah, trebuiau să parcurgă distanțe foarte mari cu caravane sau singuri, pe o cămilă sau pe jos, de multe ori cu riscul vieții. În țările musulmane și-au făcut apariția nenumărate firme, agenții și direcții specializate în pelerinaj. Cel ce dorește să efectueze pelerinajul nu are decît să se adreseze agentului (mukawil) din țara sa, care se va ocupa de întreaga organizare. Înainte de a pleca în compania mukawil-ului, pelerinii îi înmînează actele lor pe care nu le vor primi decît la întoarcerea în țară. Astfel de măsuri severe nu sînt deloc fortuite. De cînd a fost descoperit petrolul în Arabia Saudită, numărul persoanelor doritoare să meargă în această țară a crescut brusc și, în 1979, de exemplu, Ministerul de interne saudit a fost obligat să expulzeze 40 000 de muncitori clandestini, din care o parte considerabilă sosise sub pretextul de pelerinaj. Totodată, prințul Haiff a dat dispoziție „mutawa", poliția pentru moravuri, să-și întărească controlul asupra străinilor. Deci, mukawil-ul răspunde nu numai de securitatea și modul de viață al pelerinului, dar și de toate acțiunile sale în timpul Hajj-ului. La cea mai mică plîngere, agentul este privat de retribuire și de salariul său.

Dacă pelerinii călătoresc în autobuz, mukawil-ul îi invită să se așeze primii în locurile de onoare din față. O astfel de ordine este respectată și la Mecca: primii de pe listă sînt așezați cel mai aproape de marea moschee. Conform condițiilor, mukawil-ul îi așază pe pelerini la cel puțin 1 500 metri de Kaaba, principalul sanctuar al Islamului. Normele locative sînt de minimum doi metri pătrați de persoană. Există televizoare și frigidere; camerele cele mai bune sînt dotate cu aer condiționat. Pe uși sînt afișate liste cu locatarii. Mukawil-ul se ocupă de cel mai mic detaliu al vieții pelerinilor: fiecare trebuie să aibă o pernă, o saltea de cel puțin 10 cm grosime, trebuie să existe un grup sanitar pentru maximum 20 de persoane.

Mecca este o îmbinare originală de arhitectură musulmană tradițională și modernă, reprezentînd tendințele noi într-unul din regatele cele mai conservatoare din lume. Imensele clădiri de sticlă și metal împrejmuiesc marea moschee Al Harâm, rivalizînd, în înălțime, cu minaretele sale, fără a depăși, totuși, limitele admise. Regatul a cheltuit 20 milioane de dolari pentru a construi imobile rezidențiale ultramoderne în apropierea moscheei, însă teologii musulmani au cerut distrugerea lor în 1978, deoarece „brăzdau" cerul sacru. Dar timpul își cere drepturile, casele scunde ale săracilor și meșteșugarilor cedează locul marilor complexe hoteliere rentabile, create de companiile naționale și particulare ce au cumpărat cele mai bune cartiere ale Meccăi. Cu toate acestea, hotelurile nu sînt încă în măsură să găzduiască pe toată lumea și locuitorii îi primesc cu plăcere pe călători la ei acasă, evident contra unui preț fabulos.

Nu numai autoritățile saudite și biserica, dar și întreaga populație a orașului se pregătește să-i întîmpine pe pelerini. În timpul Hajj-ului, Mecca se transformă într-un tîrg grandios, unde se adună o mulțime de negustori, antreprenori mici și mijlocii, meșteșugari.

Există multe magazine și prăvălii. Ele constituie un fel de „magazin universal", oferind turiștilor obiecte de artă și bijuterii, obiecte de uz casnic și mărfuri de contrabandă. Cerșetorii stau în mulțime zi și noapte, la porțile moscheei, agasîndu-i pe pelerini, cerîndu-le pomană, „sadak".

Văzută din avion, Mecca seamănă cu o cupă gigantică, înconjurată din toate părțile de munți. Toate străzile și străduțele coboară către centru, unde se află moscheea Al Harâm, citadela Islamului. Admirabilul ansamblu al galeriilor sale duble ajurate, emanînd răcoare în zilele cele mai toride, este înconjurat de 17 minarete elegante.

Valurile de pelerini îmbrăcați în alb pătrund prin toate colțurile orașului pentru a începe un maraton epuizant aproape o săptămînă. Cu zecile de mii, ei contemplă, cu aviditate, contururile severe ale moscheei, întorcîndu-se către ea de mai multe ori pe zi pentru a se ruga. Recitind cu pasiune: „Labayka Allahuma", „Iată-mă, O, Allah, iată-mă!". Zgomotul și strigătele nu iau sfîrșit decît la porțile moscheei. Aici începe adevăratul Hajj.

Imam-ul conduce acțiunile pelerinilor. Conștient de misiunea sa, el pronunță în mod solemn hatba — jurămîntul prin care le reamintește grandoarea Hajj-ului și ritualurile sale sacre. Miile de musulmani, adunați în moschee în a șaptea zi a Dhu'l'Hijj-ului, fac cele cinci rugăciuni ale dimineții, prînzului, după-amiezii, apusului soarelui și serii. În genunchi, cu capul înclinat către Kaaba, de unde pornesc în cercuri drumurile pentru avansarea pelerinilor, ei se roagă lui Allah să le ierte păcatele. Pentru orice eventualitate, cîteva ambulanțe sînt amplasate în apropierea moscheei. În templul însuși, recipiente cu apă verzi, roșii, albastre contrastează cu îmbrăcămintea albă a fidelilor, în acest anotimp, cînd termometrul coboară rar sub 40°C.

După rugăciune, începe tawâf, mișcarea de rotare a celor șapte zile împrejurul Kaaba, construcție de piatră neșlefuită, amintind de un cub de 15 metri înălțime, acoperită de hiswa, brocart negru, brodat cu inscripții coranice aurite. Covoarele constituie singurul ornament al Casei sacre a lui Allah. Într-unul din unghiurile sale exterioare este așezată o piatră neagră (se pare de origine meteorică), obiect de cult al musulmanilor. La fiecare trecere trebuie să o atingi sau cel puțin să o indici cu mîna dreaptă (mîna stîngă fiind considerată ca „impură" de către religia Islamului). Este punctul de plecare al mișcării de rotare (ce are loc în sensul opus acelor ceasornicului), în timpul căreia fidelii se adresează lui Allah, proslăvindu-l.

Apoi, mulțimea zgomotoasă se grăbește către cele două coline, Safâ și Marwa, nu departe de Mecca. Are loc aici, un alt rit — sa'y — un fel de marș accelerat. Pelerinii trebuie să fugă de șapte ori printre coline, așa cum a făcut-o, conform Coran-ului, Agar, soția lui Abraham, în căutarea apei pentru fiul său Ismail. Unii pelerini nu suportă această probă și cad epuizați. Nu de puține ori, totul se termină tragic: în busculada ce se formează nimeni nu își dă atenție și sînt destui credincioși care-și pierd viața călcați în picioare. Numeroșii infir-

mieri nu au posibilitatea să-i ajute. De aceea, în prezent, fidelii sînt autorizaţi să înceteze cursa din momentul în care se simt rău.

În a 9-a zi a Dhu'l'Hijj-ului, pelerinii sosesc pe cîmpia Arafat, unde începe principalul rit —oprirea la poalele muntelui Ar-Rahma. Hajj-ul nu este valabil pentru cel care nu participă la acest rit.

Întreaga cîmpie se acoperă de un covor pestriţ de corturi. Cei care vin cu maşina se înşiră de-a lungul drumului care duce la Arafat. Nu există puncte pentru apă potabilă; fidelii îşi aduc cu ei rezerve. Conform legendei, aici stătea profetul Mahomed. Urmîndu-i exemplul, musulmanii iau loc pe imensele stînci de la poalele muntelui. Luîndu-şi coranul, un termos şi o umbrelă, cei mai entuziaşti încearcă să urce pînă în vîrf, ceea ce nu este recomandat. După obiceiul călătorilor, numeroşi pelerini lasă pe versanţii muntelui inscripţii cu caracter religios. Fidelii pot să poposească aici, să se aşeze, să doarmă sau chiar să se refugieze de căldură în corturi, esenţialul este să rămînă pe cîmpie şi să aştepte zorii celei de-a 10-a zi a Dhu'l'Hijj-ului. Musulmanii din lumea întreagă trebuie să ţină post în acea zi, în semn de solidaritate cu pelerinii.

La răsăritul soarelui, şirul de oameni soseşte pe cîmpia Mina, unde sînt plantaţi trei idoli de piatră înfăţişînd forţele răufăcătoare ale naturii. Aici, conform legendei, Satana a stîrnit tentaţia lui Abraham, strămoşul arabilor, convingîndu-l să treacă la monoteism. Adunînd pe drum pietricele, pelerinii trebuie să se răzbune pe Satana pentru suferinţele cauzate strămoşului lor. Trebuie să arunce pietricelele, una cîte una, deasupra capului fiecărui idol. Exprimîndu-şi astfel fidelitatea faţă de Mahomed, credincioşii ajung la o stare de exaltare, încît, în momentul cînd „muniţiile" se epuizează, îşi scot sandalele şi le aruncă în „inamic". Pentru a împiedica distrugerea totală a „forţei răufăcătoare", autorităţile de la Mecca le-au înconjurat cu un mic zid dincolo de care este interzisă trecerea, iar, după fiecare Hajj, idolii sînt vopsiţi din nou în alb. În a 10-a zi începe una din festivităţile cele mai grandioase ale musulmanilor, aîdha sau marele Sacrificiu. Allah i-a permis lui Abraham, care îşi flutura deja în aer cuţitul pentru a-l sacrifica pe fiul său, Ismail, să sacrifice, în locul său, un berbec. Pentru a sărbători un eveniment atît de fericit, musulmanii din lumea întreagă taie, în acea zi, oi, îndreptîndu-le capul spre Mecca şi recitind rugăciuni.

Cîmpia Mina arată, atunci, ca un gigantic abator. De peste tot se aud strigătele animalelor sacrificate, rugăciuni monotone şi voci vesele. Arabia Saudită nu poate să livreze o cantitate atît de mare de animale, de aceea importă mult din ţările vecine. Această sărbătoare, care ţine trei zile, îşi are rădăcinile în epoca preislamică, cînd triburile arabe se duceau la Kaaba să-şi implore zeii pentru fertilitate, făcîndu-le sacrificii.

Pelerinii înşişi nu sînt, evident, în măsură să mănînce o cantitate atît de mare de carne. Chiar şi cerşetorii omniprezenţi nu ajută la rezolvarea acestei probleme, căci este interzis să se facă provizii cu carne sfîntă. Pentru raţiuni de igienă, resturile sînt arse şi îngropate în locuri special afectate. Apoi, pelerinii îşi taie unghiile şi părul şi le pun în nisip. Femeile interesate să-şi păstreze frumuseţea sînt autorizate să îşi taie doar o buclă din păr atît de lungă cît să poată înconjura degetul arătător.

Multe tabu-uri provizorii sînt, atunci înlăturate, dar unele rămîn, totuşi, în vigoare. În scopul de a ieşi total din starea sacră a ihrâm-ului, pelerinii se întorc la Mecca, unde fac un ultim tawâf împrejurul Kaabei, ceea ce înseamnă sfîrşitul Hajj-ului. Unii varsă lacrimi de bucurie şi se îmbrăţişează, alţii, păstrînd un aer serios, concentrat, dîndu-şi silinţa să se obişnuiască cu noul lor titlu de Hajji, care impune autoritate şi respect. Mulţi dintre ei simt o imensă oboseală fizică datorată multiplelor privaţiuni.

Dar Hajj-ul înseamnă şi enorme cheltuieli materiale. Chiar şi pentru musulmanii din Iordania, ţară vecină cu Arabia Saudită, Hajj-ul se ridică la suma de 240—300 dinari (1 dinar=2,6 dolari). Pelerinii din alte ţări trebuie să plătească mult mai scump. Astfel, Hajj-ul nu este la îndemîna musulmanilor săraci.

Hajj-ul este o sursă de profituri nu numai pentru teologii musulmani, dar şi pentru autorităţile laice ale Arabiei Saudite, datorită întoarcerii în ţară a devizelor străine. Pelerinajul joacă un rol important în întărirea unităţii islamice. Dar nu trebuie uitat că îi îndepărtează pe credincioşi de la lupta pentru drepturile lor sociale.

Traducere şi adaptare
de Mihaela Brumă
(după revista sovietică „Asie et Afrique aujourd'hui")

NUME
PROPRII ATÎT DE...COMUNE

BERGAMOTE. Acest cuvînt denumeşte mai multe lucruri, între care şi un soi de pere zemoase, sferice şi foarte parfumate.

Italianul „bergamotta" desemnează un soi de portocale din coaja căroră se extrage parfumul său cu acelaşi nume. Aceste portocale înrudite cu lămîile, mai exact, cu un anumit soi de lămîi, se remarcă prin florile albe, mici, cu un parfum suav. Fructele de un galben pal sînt uşor acide, iar din pulpa lor se extrage esenţa de bergamote, utilizată în parfumerie, mai ales la fabricarea apei de colonie. Cuvîntului italian i se dau două etimoane: provine fie din sintagma **„pară a beiului"**, fie din Bergama, forma arabo-turcă a lui Pergam, oraş din Asia Mică, în ţinutul Mysia, fondat de Pergamos, fiul Andromacăi. Tot de la Pergam derivă şi cuvîntul **pergament.**

BALDACHIN. Situat pe Tigru, Bagdadul, actuala capitală a Irakului, a fost unul dintre principalele centre ale lumii musulmane în Evul Mediu. Fondatorul lui a fost Al Mansur, al doilea calif abasid, în timpul căruia oraşul a devenit centrul unei strălucitoare civilizaţii. Secolele opt şi nouă marchează momente deosebite ale dezvoltării oraşului. Aici se lucra o ţesătură scumpă cu fir de aur şi mătase, foarte căutată şi apreciată, care a fost numită „baldachino", după un derivat toscan al cuvîntului originar - Bagdad. Alţii spun că stofa ar fi originară din Baldac sau Babylon, dar toţi atribuie Bagdadului inventarea baldachinului - un acoperămînt decorativ împodobit cu perdele, aşezat deasupra unui tron, pat, amvon, catafalc etc. Prin extensie, el desemnează o lucrare de arhitectură în lemn, marmură sau metal, care înconjoară altarul unei biserici. Cel mai cunoscut este cel al catedralei Sfîntul Petru din Roma, iar cel mai vechi este atestat într-un document scris din anul 1200.

BIC. Invenţia ungurului Biro - pixul cu pastă - s-a răspîndit repede în lume, începînd din 1948. În 1953, baronul francez Bich a reuşit să pună la punct un procedeu de fabricare industrială a pixurilor, care regla curgerea pastei şi depunerea ei uniformă. Invenţia permitea producerea pe scară largă şi reducerea preţului de cost. Se năştea astfel **Bic**-ul. În 1975, baronul inventa maşina de ras pentru o singură folosire, numită, evident, tot... Bic.

CALEIDOSCOP

Medicamentul – scurtă istorie

Idolatrizat de unii, disprețuit de alții, medicamentul este un bun de consum dătător de speranță uneori, de decepții alteori, dar întotdeauna un subiect de actualitate. Concepții diferite asupra terapeuticii s-au succedat în timp, reflectînd achizițiile științifice și empirice ale diverselor civilizații.

Singura practicată timp de milenii a fost terapeutica primitivă magică, ce se mai regăsește și astăzi la civilizații puțin avansate tehnologic și în medicina populară. Pentru aceste civilizații, boala este un corp străin care trebuie extirpat prin diferite practici: folosirea laxativelor, a vomitivelor, uncții, băi, masaje... Unul din motivele reușitei acestor terapeutici constă, probabil, în puterea de sugestie a tămăduitorilor. Aceasta era exploatată și pe vremea lui Hipocrat, cu mult înainte de apariția hipnozei și psihanalizei.

Raționalul începe să-și facă loc în terapeutica arhaică, așa cum apare ea în India, China, America precolumbiană, Mesopotamia, Egipt și în Grecia antică.

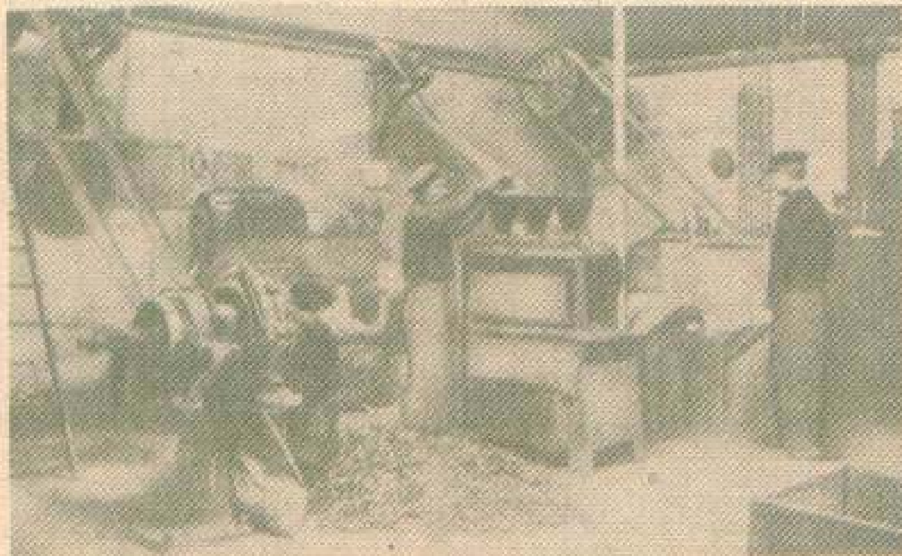
În cele mai vechi texte medicale, tăblițele sumeriene de la Nippur (sfîrșitul mileniului al III-lea î.e.n.), apar primele forme ale terapeuticii empirice. Farmacopeea egipteană se bazează pe esențe vegetale și minerale, combinate după o tehnică farmaceutică bine stabilită. Ca și în alte domenii, în terapeutică, grecii preiau cunoștințe de la vechile civilizații, și în special de la cea egipteană, integrînd observațiile empirice într-un sistem explicativ.

În Grecia, arta de a vindeca a fost multă vreme legată de religie și de magie. Asclepiazii, preoții-medici, se considerau descendenți ai lui Asclepios, Zeul tămăduirii (Aesculap la romani).

Medicina se va individualiza de-abia în secolul al V-lea î.e.n., separîndu-se de practicile religioase. Hipocrat și Școala din Cos atribuie o cauză naturală bolii, raționalizează terapeutica; ea devine experimentală și se conduce după sisteme teoretice. La baza medicinii hipocratice se distinge o teorie științifică, demers original pentru acea epocă. Fundamentîndu-se pe cele patru elemente propuse de Empedocle – pămînt, apă, aer, foc –, doctrina umorală a lui Hipocrat distinge 4 calități (cald, rece, uscat, umed) și patru umori (sîngele, flegma, bila albă și bila neagră). Starea de sănătate sau de boală rezultă din echilibrul sau dezechilibrul celor patru umori. Metoda terapeutică a lui Hipocrat este rezumată de formula „Contraria contrariis curantur" (Contrariile se vindecă prin contrarii).

Metodă utilizată în secolul XVI pentru cauterizarea rănilor: puțin praf de pușcă... și focul purifica totul

Măcinarea quinquinei la Dubonnet, în secolul XIX

Unele principii ale terapeuticii hipocratice au rămas valabile pînă în zilele noastre. Hipocrat propunea ca primă terapie dieta, pentru a nu agrava starea organismului prin digestie. Elaborîndu-şi teoria umorală, Hipocrat a ştiut să evite, prin observaţie şi experienţă, sufocarea practicii de către teorie.

Cu ajutorul cunoştinţelor din epocile anterioare, Galenos din Pergam a construit un sistem ştiinţific speculativ rigid. Acest sistem medical va exercita asupra posterităţii aceeaşi fascinaţie ca sistemul astronomic al lui Ptolemeu. În materie de terapie - urmînd prescripţiile hipocratice - Galenos prefera profilaxia şi regimul alimentar, băi, masaje, mişcare, gimnastică, precum şi mijloace curative (sau medicamentoase) care să distrugă elementul provocator al bolii. Influenţa considerabilă a lui Galenos nu se va şterge decît în secolul al XVII-lea, cînd, treptat, se va instaura o medicină eliberată de orice prejudecată, de orice speculaţie, odată cu descoperirea legilor circulaţiei sîngelui de către William Harvey.

Reluînd schema contrariilor propusă de Hipocrat şi Galenos, Avicenna, regele medicilor arabi, stabilea corespondenţe între cele 4 elemente ale Universului şi cele 4 umori ale corpului. Prin aceste pretinse corespondenţe se vor explica bolile şi ele se vor afla la baza terapeuticii în Evul Mediu. Dar rolul arabilor nu s-a limitat la transmiterea moştenirii antice. Terapeutica s-a îmbogăţit prin contribuţia lor originală: introducerea unor numeroase medicamente noi, tehnici noi (distilarea în alambic), forme farmaceutice noi (poţiuni calmante, siropuri din zahăr de trestie, elixiruri pe bază de alcool). Au lansat moda diverselor substanţe chimice: alcool, acid sulfuric, sublimat, nitrat de argint, potasă, acid acetic, arsenic, săruri de aur, de argint şi de mercur.

Alchimiştii secolului al XVI-lea, proslăvind medicamentele chimice, sînt în parte continuatorii terapeuţilor arabi.

Secolul al XVIII-lea este martorul revoluţiei în chimie. În secolul al XIX-lea, perfecţionîndu-şi metodele de analiză, chimiştii vor descoperi principiile active ale unor plante cunoscute de foarte multă vreme. Vor extrage astfel glicozide, alcaloizi, substanţe mai active, dozabile, cu efecte constante faţă de simplele extracte folosite pînă atunci.

Francezii Pelletier şi Caventou, de exemplu, izolează chinina din scoarţa arborelui de chinină, care se va dovedi eficace în febrele malarice. Această chinină va servi de model pentru unele antipaludice de sinteză.

Plantele fac loc principiilor lor active: arborele de chinină - chininei, opiul - morfinei, codeinei şi papaverinei, Nux Vomica - stricninei, brînduşa de toamnă - colchicinei, ipecacuana - emetinei, arborele de cafea - cafeinei, beladona - atropinei, digitala - digitalinei.

Medicamentelor de origine vegetală le-au fost adesea opuse preparatele de sinteză; preferinţele le-au dat pe rînd cîştig de cauză. Medicamentele de origine vegetală se bucură astăzi de favoarea publicului. Chimia vegetală este, adesea, cu mult mai subtilă decît cea de sinteză.

Progresele terapeuticii din ultimii 50 ani depăşesc de departe pe toate cele înregistrate timp de milenii. Secolul nostru rămîne secolul marilor inovaţii terapeutice. Astfel, medicamente biologice, precum antibioticele, ca de pildă penicilina, activă în septicemii, sau cloramfenicolul, activ în febra tifoidă, sînt de o mare eficienţă. În acest sfîrşit de secol, se profilează un echilibru între resursele terapeuticii bazate pe medicamentele vegetale, de sinteză chimică şi medicamentele biologice (enzime, hormoni, vaccinuri).

Cunoştinţele din domeniul chimiei şi al fizicii permit, la ora actuală, o cercetare logică organizată. Reprezentarea spaţială a formulelor chimice a înlesnit înţelegerea acţiunii unor medicamente şi judecata prin analogie structurală. Aşa s-au născut diverse medicamente. Această relaţie structură-acţiune se află la originea descoperirii anestezicelor locale şi generale, a hipnoticelor. Ţinînd pasul cu progresele înregistrate în fiziologie, biochimie şi biologie celulară, s-au succedat farmacologia chimică, fiziologică, biochimică, celulară şi moleculară. Membrana celulară nu este un înveliş inert, ea este împînzită de receptori, „antene" care permit ascultarea unor diverse mesaje (substanţe chimice diferite), trimise de celelalte celule pentru a-şi semnala starea. O întreagă generaţie de medicamente s-a născut din această concepţie asupra membranei celulare; de unde şi o nouă strategie de cercetare. Aceasta se sprijină pe ideea că organismul uman produce tot ceea ce îi este necesar pentru o funcţionare armonioasă. Corpul omenesc trebuie, deci, să fie cea mai bună sursă de medicamente selective şi eficiente în vederea unei mai bune comunicări a celulelor între ele.

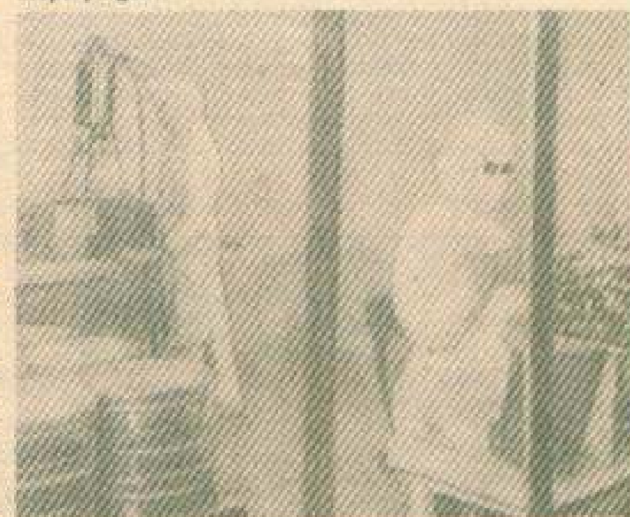
Cît drum ne desparte de medicaţiile lui Hipocrat! Totuşi, istoria terapeuticii invită la ceva mai multă modestie.

Pentru scăderea febrei, mesopotamienii propuneau coaja de salcie, bogată în acid salicilic. În zilele noastre, aspirina, derivat din acidul salicilic (acid acetilsalicilic) este antipireticul şi analgezicul cel mai frecvent folosit. Datorită proprietăţilor ei antiinflamatorii şi antiagregante, aspirina se bucură, în acest sfîrşit de secol XX, de un plus de interes.

În ultimele decenii, medicamentele chimice de sinteză propuse se confundau, practic, cu chimia carbonului. Erau uitate medicamentele minerale utilizate în secolele precedente. Totuşi, metalele nu-şi spuseseră încă ultimul cuvînt.

Litiul triumfă în tratamentul contra depresiunilor. Chiar antimoniul, care a asigurat în secolul al XVII-lea succesul „pilulelor veşnice"[1], iese din nou la suprafaţă. Tungstoantimoniatul de sodiu este propus de medicii francezi ca tratament împotriva SIDA. Astfel, trata-

1. Aceste pilule, pe care bolnavii le închiriau de la spiţeri şi pe care le înapoiau după folosire, conţineau antimoniu. Acţionînd mecanic asupra musculaturii intestinale, ele serveau drept purgativ.

Laborator de preparare a produselor farmaceutice înaintea celui de-al doilea război mondial; astăzi, e cu mult depăşit

mentele cu săruri de antimoniu, moştenire a alchimiei, panaceu al secolului al XVII-lea, căruia i s-a atribuit vindecarea Regelui Soare, Ludovic al XIV-lea, îşi fac apariţia pentru a lupta împotriva unui nou flagel.

Spre deosebire de celelalte ştiinţe, pentru care adevărurile de ieri nu mai sînt valabile azi, terapeutica apelează la achiziţii recente, cu totul remarcabile, neignorînd însă experienţele trecute.

În ciuda evoluţiei prodigioase a ştiinţei farmaceutice, terapeutica înaintează uneori cu paşi nesiguri, fiind supusă – căci se adresează direct omului – şi influenţei psihicului, care poate participa sau nu la acel „ceva", atît de necesar vindecării.

Mirela Şetraru

Marktgasse cu „Fîntîna archebuzierului" şi „Turnul orologiului"

Berna: cetate medievală şi capitală modernă

Dacă ducele Berthold al V-lea de Zähringen s-ar trezi la viaţă, ar recunoaşte probabil în Berna, capitala Confederaţiei elveţiene, cetatea fondată de el în 1191. Atît de bine s-a conservat. Dar ducele nu s-a gîndit că cetatea sa, ridicată, din motive tactice, pe un promontoriu stîncos, împrejmuit pe trei laturi de o buclă a rîului Aar, va conferi pentru totdeauna Bernei aspectul său deosebit, care îl include pe lista patrimoniului mondial stabilit sub auspiciile UNESCO.

În timp ce numeroase alte oraşe europene şi-au întins periferiile spre cele patru puncte cardinale, sub impactul procesului de industrializare şi al expansiunii comerciale, Berna, acest vechi oraş, s-a dezvoltat pe o axă est-vest, păstrîndu-şi neschimbat, în linii mari, perimetrul său de la sfîrşitul Evului Mediu.

Nucleul iniţial a fost stabilit la extremitatea orientală a peninsulei, în jurul fortăreţei Nydegg, reşedinţa puterii ducale. Apoi, după ce, în 1218, Berna devine „oraş liber", după stingerea familiei Zähringen, oraşul şi-a dublat suprafaţa şi s-a întins către vest, pînă la Turnul Orologiului (Zeitglockenturm). Turn de pază, apoi închisoare, pînă în 1405, turnul şi-a luat numele de la celebrul său orologiu astronomic pus în mişcare în 1527; sunetul clopotului său anunţă, la fiecare oră, spectacolul încîntător al unei procesiuni de urşi şi alte animale.

O a doua extindere a oraşului, pînă la Turnul închisorilor (Käftigturm), coincide cu protectoratul contelui Pierre al II-lea de Savoia (1255–1265). Cîţiva ani mai tîrziu, fortăreaţa Nydegg este nimicită şi, pe locul ei, se ridică un cartier şi un pod (Untertorbrücke). În sfîrşit, între 1344 şi 1346 are loc ultima extindere din epoca medievală, pînă la Cristoffelturm, turn demolat în 1864 pentru a facilita circulaţia. Vestigiile acestui turn pot fi văzute încă în subteranele noii gări din Berna.

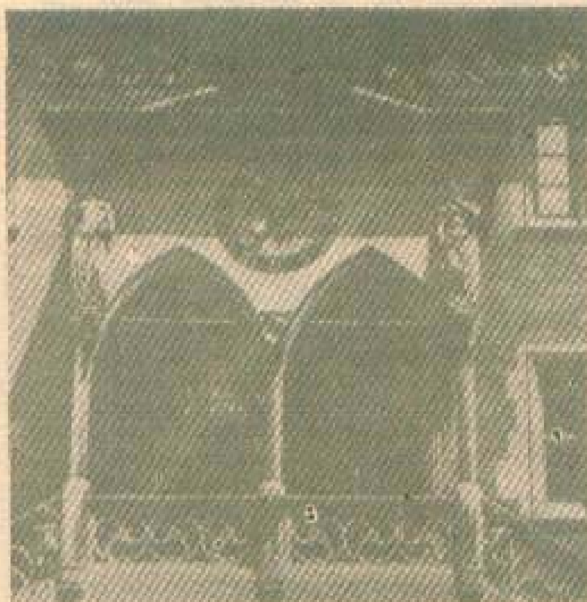
Victoria de la Laupen asupra austriecilor, aliaţi cu locuitorii din Friburg, în 1339, a marcat constituirea Bernei într-un „stat independent". Pe durata a două secole şi jumătate, acest stat şi-a extins şi şi-a asigurat puterea, cucerind mai ales teritoriile care formează azi cantonul cu acelaşi nume. Acest statut de „oraş-stat" nu s-a schimbat în decursul secolelor, deşi, în 1353, Berna a intrat în Confederaţia elveţiană.

Mai multe elemente conferă Bernei caracterul său deosebit. Mai întîi, delimitarea sa într-un perimetru

NUME
PROPRII ATÎT DE...COMUNE

CALAMBUR. Printre eroii vechilor poveşti germane există unul numit abatele de Calemberg, personaj burlesc şi mare amator de glume. Tocmai de aceea, numele său a ajuns să desemneze jocul de cuvinte bazat pe o similitudine a sunetelor, dar comportînd o diferenţă de sens. De fapt, **calamburul**, exista la Homer, ca şi la Cicero, dar a fost reintrodus în circulaţie abia prin secolul XVIII de către un anume marchiz de Bièvre, care a devenit „regele calamburului". Deşi s-a indignat, Voltaire n-a ezitat, el însuşi, să facă calambururi. În pofida opiniei lui Victor Hugo („este găinaţul spiritului care zboară"), calamburului îi rămîn încă multe zile frumoase de trăit.

CAŞMIR. În nord-vestul Indiei se află o zonă muntoasă, înconjurată de lanţul format de Karakorum, de masivele Himalayei vestice şi de Trans-Himalaya: Caşmirul. O vale în care şerpuieşte Indusul, o alta unde se află capitala, Caşmir, sau Srinagar. Pe lîngă minele de fier şi de huilă, pe lîngă producţia de orez şi porumb, Caşmirul este renumit, de multă vreme, prin produsele sale textile. În Caşmir se fabrică o ţesătură foarte fină, făcută din firele cele mai mătăsoase ale blănurilor caprelor şi berbecilor din ţară. Din aceste ţesături se confecţionează şaluri. Foarte curînd, faima şalurilor de Caşmir s-a

Primăria Bernei datează din secolul XV

CALEIDOSCOP

bine determinat; apoi, după incendiul care a făcut ravagii în 1405, hotărîrea luată de autoritățile de atunci – preocupate de securitatea și de soliditatea orașului – de a-i obliga pe locuitori să construiască din piatră, folosind molasa, o gresie de culoare gri-deschis adusă de pe colina Guerten, care, de pe celălalt mal al rîului Aar, domină orașul. Această piatră dă Bernei unitatea ce constituie o parte din farmecul său.

Pe de altă parte, sistemul de aprovizionare cu apă potabilă și canalele de evacuare a apelor uzate, puse la punct, încă de la sfîrșitul secolului al XII-lea, prin devierea unui izvor, au făcut din orașul Berna un precursor în acest domeniu; unsprezece fîntîni, construite în 1545, sînt mărturiile pitorești ale acestui sistem de canalizare la care nu s-a renunțat decît în 1890.

Un alt element caracteristic: arcadele care, pe o distanță de aproape șase km, se întind de-a lungul străzilor principale, dar și pe o parte din străzile secundare, protejînd, vara, trecătorii de căldura excesivă a soarelui, iar iarna – de zăpadă. Majoritatea acestor străzi, cum ar fi Kramgasse, principala arteră comercială, sînt rezervate pietonilor, iar în anumite zile, unele dintre ele se transformă în piețe.

Începînd cu secolul al XVI-lea, două evenimente istorice externe au marcat profund devenirea vieții berneze: Reforma și, mai tîrziu, la începutul secolului al XIX-lea, Revoluția franceză. Deși marile centre ale Reformei în Elveția erau Geneva și Zürich, Berna a devenit, în 1528, locul de reședință al unei dezbateri între catolici și reformatori, ceea ce a determinat orașul să adere la noua doctrină. Ca urmare, Catedrala din Berna, construită în stil gotic tîrziu, devine reformată, după ce fusese catolică.

În secolul al XVII-lea și, mai ales, în secolul al XVIII-lea, Berna se afla la apogeul puterii sale. În preajma Revoluției franceze, aproximativ 80 la sută din zonele construite au fost transformate după gustul epocii. În timp ce Goethe a fost atît de impresionat de Berna încît afirma că strada Justiției (Gerechtigkeitsgasse) i s-a părut cea mai frumoasă din lume, lui Bonaparte, care a trecut pe această stradă numai o jumătate de oră într-o zi din luna noiembrie 1797, i s-a părut mai puțin impresionantă. Totuși, ocuparea orașului de către trupele franceze a marcat începutul unui proces care a influențat atît Berna, cît și alte orașe elvețiene.

Din 1848, Berna devine „orașul federal". Dispoziții speciale, adoptate în 1908 și întărite de statutul din 1955 și, mai recent, de către cel din 1979 (amîndouă cu privire la ocrotirea vechiului oraș), prevăd ca edificiile din zona medievală a orașului să nu poată fi utilizate în chip de locuință decît începînd de la primul etaj; aceleași dispoziții interzic transformarea locuințelor în birouri și viceversa. După aproape 800 de ani de la întemeiere, Berna rămîne exemplul cel mai frapant de cetate medievală elvețiană care a reușit, paradoxal, odată cu dezvoltarea sa, să conserve intactă imaginea pe care voia să i-o dea întemeietorul ei.

Legenda spune că ducele Berthold al V-lea a dat orașului numele primului animal vînat de el în regiune, care s-a întîmplat să fie un urs (Bär). De atunci, locuitorii Bernei consacră acestui animal un fel de cult. O primă „Groapă a Urșilor" a fost construită în 1513 într-un loc care, și azi, se numește Piața Urșilor (Bärenplatz). Ursul este, de altfel, o imagine simbolică: figurează pe emblema orașului, pe monezi și, desigur, pe drapel.

Paula Angelescu

(După „Informations UNESCO")

---

răspîndit și moda a consacrat **„Cașmirul"**, pur și simplu. Bineînțeles, un cașmir este fabricat astăzi nu numai în țara de origine, ci în întreaga Indie, precum și în multe alte țări. Aceste copii au dus la crearea „cașmiretei", o stofă de origine englezească, un amestec de lînă și bumbac în care s-a adăugat mătase.

CHATEAUBRIAND. Francois René, viconte de Chateaubriand – celebru scriitor și om politic francez (1768–1848). A călătorit în America. A fost soldat, secretar de ambasadă, ministru, ambasador. Este foarte probabil ca, dintr-una din călătoriile sale, să se fi întors cu un obicei alimentar, reluat de bucătarul său Montmireil. Cert este că îi plăcea, în mod deosebit, mușchiul de vacă la grătar, în sînge, cu cartofi prăjiți, așa cum i l-a preparat Montmireil, într-o zi a anului 1822, pe cînd Chateaubriand era ambasador la Londra. După moartea lui, acestei fripturi i-a rămas numele de **chateaubriand.** Paternitatea este însă nesigură. Nu se afirmă oare că un chateaubriand se numește astfel fiindcă în orașul cu același nume exista o celebră piață de vite? Negustorii s-au servit, poate, de acest nume pentru a demonstra calitatea cărnii pe care o vindeau.

MUSELINA. În Irak, există un oraș, port la Tigru, la 350 km depărtare de Bagdad, cu numele de Mosul. Este bogat în zăcăminte petrolifere. Și în trecut a cunoscut faima. Prosperitatea lui nu a durat decît pînă în secolul al XII-lea, apoi a fost jefuit de Saladin (1170), de mongoli (1259) și de Timur Lenk (1400). În acest oraș se producea o pînză de bumbac foarte fină care avea să-și facă propria reputație – **muselina.**

Rubrică realizată de Paula Chicu și Mirela Lazăr

LUMEA DE IERI LUMEA DE AZI LUMEA DE MÎINE

Arheologie: trecut și prezent

Ultimele secrete ale faraonilor

În centrul franco-egiptean de la Karnak tronează un recipient din sticlă transparentă plin cu nisip. În interior, un obelisc din lemn de 60 cm. El poate să fie coborît și așezat pe un soclu, dacă se minuiesc cele două sertare care fac să circule nisipul. Macheta este rezultatul mai multor ani de cercetări asupra tehnologiei vechilor egipteni.

Cum procedau oamenii, care, în urmă cu 3 000 de ani, nu aveau mijloace mecanice pentru a ridica, a trage, a fixa aceste monumente extravagante, înalte de aproape 30 de metri, care cîntăresc aproape 400 tone? Ei stăpîneau perfect elemente simple ca apa, nisipul, argila. Obeliscul ajungea pe vas într-un ambalaj de lemn. El era ridicat pe o „sanie", de-a lungul unor rampe înclinate din cărămizi nearse, și aluneca ușor pe argila udă. Acolo unde trebuia ridicat obeliscul era coborît într-un puț de nisip ai cărui pereți erau întăriți cu argilă. Muncitorii, dispunînd de simple coșuri de nuiele scoteau nisipul după un plan dinainte stabilit. Manevra era atît de perfectă, încît obeliscul se așeza pe soclu exact în momentul pe care îl prevăzuseră preoții și arhitecții.

Jean-Claude Golvin, directorul centrului din partea franceză, și consilierul său științific, Jean-Claude Goyon, profesor la Universitatea din Lyon, au studiat metodele constructorilor faraonilor, au confruntat textele papirusurilor cu scenele gravate pe basoreliefuri și, în sfîrșit, au experimentat la scară mică. Este o metodă superioară celei a egiptologiei de odinioară, preocupată în primul rînd de artă și de căutarea de comori. Karnak — imens ansamblu de sanctuare, statui, depozite și locuri sacre — este unul din terenurile pe care se lucrează în spiritul „noii egiptologii". Cum își îndeplinesc menirea templele? Răspunsul este cuprins într-o carte pasionantă: „Constructorii templului Karnak".

În urmă cu 12 ani, la Cairo, un grup de tineri arheologi au criticat metodele profesorilor lor. Prea multe statui, mumii, vase, dar nu suficientă activitate istorică, au spus ei, cerînd o altă abordare. Să nu se urmărească reeditarea performanței lui Howard Carter, descoperitorul în 1922, al mormîntului lui Tutankamon. În schimb să se facă topografie, geologie, palinologie, economie și sociologie. Și pe această bază, să se deducă modul de viață din vechime. Noii arheologi li era greu să-și facă loc aici, într-atît este terenul de bogat în statui colosale, fresce admirabile, bijuterii extravagante. „Este suficient să zgîrii nisipul pentru a găsi un obiect fabulos, constată Rainer Stadelman, director adjunct al Institutului german de la Cairo. Această bogăție a întîrziat evoluția științei noastre."

Noua egiptologie este extrem de austeră. Ea relatează viața oamenilor de rînd, reschițează drumurile comerciale, coboară în adîncul minelor de aur, argint sau galenă, caută în canalele de irigație.

Ultima descoperire importantă a fost făcută de Geoffrey Martin, de la University College din Londra, și de Jacobus Van Dijk, de la Muzeul din Leyda, care în 1986, au degajat mormîntul lui Maya, personaj esențial al dinastiei a XVIII-a Saqqarah. Necropola de la Memfis (a doua capitală a Egiptului faraonilor) se află la vreo 20 km distanță de Cairo și este un platou de nisip și stîncă găurit, ca un șvaițer, pe vreo 100 de hectare. De la primele dinastii pînă la Ptolomeu (30 î.e.n.), aici au fost înmormîntați mai mulți faraoni și demnitari decît în întreaga regiune tebană. Era normal ca echipe de arheologi din toate țările să vină să cerceteze. Jean Leclant, profesor la College de France și secretar pe viață al Institutului, a scos la lumină mormîntul lui Pepi I. Jean-Philippe Laurer lucrează de 50 de ani pe faimoasa piramidă în trepte a regelui Djoser, care a servit drept model celor de la Gizeh.

Încă de acum un secol, arheologii se îndreptau într-acolo. Richard Lepsius, din Prusia, a descoperit mormîntul lui Maya, trezorierul lui Tutankamon, a luat cu el cîteva basoreliefuri și cele mai frumoase statui, a lăsat schițe și note. În 1975, Martin și Van Dijk, cu un plan al lui Lepsius în mînă, au încercat să regăsească mormîntul. Nu l-au găsit. În schimb, au găsit pe cel al generalului Horemheb, șef al armatelor lui Tutankamon și, mai tîrziu, el însuși faraon. În 1986, o nouă expediție. În fundul unui puț — o poartă, o scară în spirală, inscripții. „Este mormîntul lui Maya!", a strigat Van Dijk. Sub moloz, zidurile anticamerei sînt intacte, cu picturile lor strălucitoare. Dar vor fi necesari ani pentru degajare, inventariere, nenumărate relevee pentru a afla ceva mai mult decît știa Lepsius cu aproape 100 de ani în urmă.

Lanny Bell, directorul centrului american Luxor, consideră că este preferabil să se consacre timp, credite, energie pentru a salva ceea ce deja s-a descoperit, și este amenințat. Opt luni pe an, el se instalează, împreună cu cercetătorii săi, pe malul Nilului, la Chicago House. Această construcție, în mijlocul cocioabelor și fîntînilor, cu biblioteca sa de 14 000 de volume, cu colecția sa de aproape 20 000 de fotografii a fost ridicată în anii '20 de James Breasted, fondatorul Institutului de studii orientale al Universității din Chicago. Exeget al Bibliei, el s-a convertit la egiptologie.

Breasted a inventat „Tehnica Chicago", acțiune de salvare de-a dreptul nebunească. Ea constă în copierea de mînă a tuturor scenelor sculptate, a tuturor hieroglifelor găsite pe temple. Totul este notat, reprodus, comentat. În sfîrșit, rezultatul este publicat în format mare, legat în condiții de lux. Cîte un volum la fiecare cinci ani. Au fost necesari 40 de ani pentru cele opt volume de fresce de pe templul lui Ramses al III-lea la Medinet Habou. Lanny Bell consideră că această operă merită toate săpăturile: „Monumentele sînt amenințate de ploi, de vînt, de lilieci, insecte, păsări, de vandali, iar acum de turiști. Mi se spune: «Renunțați să mai faceți fotografii și puneți toate acestea într-un ordinator.» Absurd".

Anul trecut, pe tăcute, cîțiva tineri egiptologi au creat un grup internațional pentru a analiza problema societăților urbane în Egipt și în Sudan. Contrar celor descrise în legende, orașele au existat în Egipt încă din epoca protoistorică. Americanul Michael Hoffman a petrecut, ani în șir, la Hierakonpolis, pentru a dovedi acest lucru. Rezultatul a fost teza „Egiptul înaintea faronilor". În ea se arată că nomazii de pe podișuri s-au instalat de-a lungul fluviului. Că revărsările Nilului au forțat autoritățile să adopte un sistem foarte centralizat pentru a stoca hrana pe perioada cînd terenurile

erau inundate. Că geometria şi sistemul fiscal s-au născut din necesitatea de a administra o vale care, timp de trei luni pe an, era acoperită de ape. Aşa a fost cu Deir el-Medineh. La încrucişarea dintre Valea Regilor şi Valea Reginelor, această mare aşezare citadină era oraşul-dormitor al muncitorilor şi meşteşugarilor mormintelor faraonice. De la lucrătorii în ghips pînă la sculptori, de la lucrătorii la terasamente pînă la pictori, toate breslele se aflau acolo. Meşterii lor au lăsat pietre gravate, schiţe ale frescelor lor, statuete ale zeilor lor.

Cercetători de la Institutul francez de arheologie orientală (IFAO) au mers în oaza Dakhla, în apropiere de Libia. La Balat au găsit un întreg oraş, cu zidurile, cimitirele, locurile de ofrandă din jurul templelor, cu morile şi brutăriile pentru pîine, cu atelierele de olărie şi cuptoarele sale. Tinerii cercetători au construit chiar un cuptor şi au invitat un olar din regiune să facă ulcioare ca acum 3 000 de ani.

„Încetaţi să mai săpaţi gropi. Terminaţi cu inventariatul, publicaţi, exploataţi ceea ce aţi dus în muzeele voastre! Şi restauraţi monumentele pe care vă construiţi cariera". Acum 10 ani, la primul Congres de egiptologie de la Cairo, un funcţionar a apostrofat, în acest fel, sala de audienţe. Mase de papirus zac în sertarele muzeelor europene. Săpături-fluviu se întind pe zeci de ani, fără să fie realizată o sinteză. La Memphis nu se fac progrese deosebite. Monumente, ca grînarul de la Ramesseum, centrul cel mai important din ţară de stocare a cerealelor în perioada cea mai bogată, se degradează fără ca cineva să se intereseze de ele. În acest timp, scanere şi radare sînt plimbate la preţuri exorbitante prin deşert, în căutarea vreunui mormînt uitat.

Hieroglifele: 1500 de ani de tăcere

Orice scriere se vrea o prezentare a lumii. Eleganţa semnului este tot atît de importantă, ca şi sensul. Iar un scrib bun este egalul unui ministru — scribii egipteni nu plăteau impozit şi dădeau dispoziţii ca şi funcţionarii superiori.

Una dintre cele mai frumoase scrieri cunoscute, împreună cu cele cuneiformă şi chineză, este scrierea veche egipteană. Timp de 4000 de ani, cu aceste minuni a fost gravată istoria. Apoi, timp de un mileniu şi jumătate, hieroglifele au tăcut. Nimeni nu mai ştia să le citească.

Apărute prin 3200 î.e.n., prin unificarea celor două state egiptene sub o monarhie centralizată, hieroglifele au fost abandonate abia în secolul al IV-lea e.n. Cu excepţia perioadei creştinismului victorios, această scriere a supravieţuit tuturor vicisitudinilor, evoluînd. Sub Noul Imperiu existau 700 semne hieroglife; în epoca ptolemeică, numărul lor era de ordinul miilor. Nepractice? Alături de hieroglife, scribul folosea — pentru documentele administrative, particulare sau literare — o formă cursivă numită hieratica. Această scriere pe papirus se citea de la dreapta spre stînga, pe coloane, apoi pe rînduri. În secolul IX î.e.n., ea a degenerat, iar în secolul III î.e.n. a apărut scrierea demotică (populară), mai simplificată, citindu-se exclusiv pe rînduri de la dreapta spre stînga. Aceste trei modalităţi s-au menţinut pînă în secolul IV e.n. Puterea imperială şi creştină a închis, atunci, templele păgîne, în care scribii îşi exercitau şi predau arta. Cheile de înţelegere ale scrierii sacre au fost pierdute. Uitarea a durat 1500 de ani.

În plin „secol al luminilor", iezuitul Atanase Kircher afirma că hieroglifele vor rămîne pentru totdeauna indescifrabile. În 1799, armata lui Napoleon Bonaparte a scos la lumină, în Egipt, Piatra Rozetei, cu textul ei sub trei forme: hieroglifă, demotică şi greacă. În versiunea greacă s-a putut citi un decret al lui Ptolemeu al V-lea Epifanul (196 î.e.n.). Celelate două texte erau, probabil, traducerile. În 1807, Champollion a început să studieze acea stea de bazalt negru. La 14 septembrie 1822, a strigat: „Acum ştiu". Champollion a murit cu 10 ani mai tîrziu fără să fi terminat redactarea „Principiilor generale ale scrierii sacre egiptene". Dar el a înţeles că hieroglifele se citesc ca un rebus.

Astăzi, intuiţia lui a fost înlocuită de ordinatoare, dar traducerea celor patru faţete ale Obeliscului concordiei, de către egiptologul Christian Jacq, are la bază vechea metodă a lui Champollion.

Nefertari îşi redobîndeşte zîmbetul

Era atît de frumoasă şi de gingaşă, încît nimeni nu îndrăznea s-o atingă. Mormîntul lui Nefertari, soţia favorită a regelui Ramses al II-lea, împodobit la fel ca al faraonului, degajă o graţie incomparabilă. Pe toate zidurile, regina tînără şi fragilă surîde zeilor şi zeiţelor care o primesc „dincolo". Cînd istoricul italian Ernesto Schiaparelli l-a descoperit, în 1904, s-a îndrăgostit imediat de regină. După el, egiptologii au avut un adevărat cult pentru acest mormînt aproape perfect.

Numai că masivul stîncos din Valea Reginelor este rupt în multe locuri. Umiditatea a reuşit să se infiltreze în crăpături. Sarea conţinută în stîncă s-a cristalizat la suprafaţa zidului, făcînd să se desprindă pic-

Om de teatru, deopotrivă actor şi regizor, japonezul Toshiro Mifune şi-a depus, primăvara trecută, amprentele palmelor pe cimentul Aleii celebrităţilor din cadrul studiourilor de film Empire din

Roma. El s-a aflat în acest oraş pentru a interpreta rolul principal din filmul „Sicilian Connection", de sub regia lui Tonino Valeri

„Colosul"

Violonistul italian Luigi Alberto Bianchi a interpretat, în sala de concerte „Queen Elizabeth Hall" din Londra, „Sonatele de dragoste" ale lui Paganini, cîntînd la cea mai valoroasă vioară din lume, „Colosul" lui Stradivarius, confecţionat de marele maestru în 1716. Concertul a avut ca element inedit şi faptul că, pentru prima dată, au fost interpretate în public „Sonatele de dragoste", după descoperirea lor la Paris în 1982. În vîrstă de 41 de ani, Luigi Alberto Bianchi a fost descoperit de Yehudi Menuhin în 1968. Violonistul italian are asigurate mîinile contra sumei de 1,6 milioane dolari. Critica de specialitate îl consideră un „Paganini modern".

tura de-a lungul fisurilor. Dacă nu se remediază, fresca frumoasei Nefertari va dispărea curind. De 50 de ani se perindă misiunile de cercetare. Acum 30 de ani, conducătorii au interzis marelui public accesul, fără a hotărî, însă, prin ce mijloace să fie înlăturată sarea.

Jean-Paul, fiul miliardarului american al petrolului, Paul Getty, a creat un institut de restaurare și protejare a patrimoniului vechi. Luis Monreal, patronul institutului, a constituit o bancă de date privind toate produsele folosite: pigmenți, tencuieli, lacuri și substanțe pentru consolidare. Totul este analizat, clasificat. Începînd din septembrie 1986, o echipă aleasă de Paolo și Laura Mora, profesorii cei mai cunoscuți ai Instituto del Restauro din Roma, a fixat fresca acolo unde s-a desprins de pe zid. Toată iarna, șase tineri experți selecționați de Mora au relipit părțile coșcovite, una cîte una, cu o rășină solubilă și, în unele locuri, cu o hîrtie de orez foarte fină, fabricată în mod special în Japonia. O muncă extraordinar de migăloasă.

Dar sarea continuă să pătrundă în cutele rochiei lui Nefertari. După o intervenție ușoară a soților Mora, Fundația Getty prezintă un plan pentru restaurarea definitivă, folosind metodele de analiză cele mai recente. Fotografiile luate din sateliți de teledetectare permit situarea mormîntului în masivul stîncos, reperarea spărturilor prin care ar pătrunde din nou apa distrugătoare în caz de furtună. Aparatele vor supraveghea umiditatea în interiorul mormîntului. Japonezul Hideo Arai, cel mai mare expert în microorganisme ale grotelor, a venit să ia probe de praf de pe ziduri și sol. El identifică, acum, bacteriile și ciupercile microscopice care au invadat camerele. O echipă de egipteni fac aceeași muncă pe alge. Doi tineri chimiști americani analizează pigmenții diferitelor culori, reacțiile lor la umiditate și la lumină. În sfîrșit, Modesto Montote, profesor de geologie la Universitatea din Oviedo, pregătește instrumentele cu care se va detecta cu ajutorul ultrasunetelor, deci fără a se distruge ceva în spatele tencuielii aparent intacte, al rigolelor unde apare sarea blestemată.

Ahmed Kadri, președintele Organizației de antichități din Egipt, a făcut din reabilitarea monumentelor vechi una dintre prioritățile activității sale. Or, de la realizarea barajului înalt de la Assuan, pînza freatică a crescut. Mormintele și templele sînt, deci, și mai amenințate de umiditate ca înainte.

Fizicienii la picioarele piramidelor

La Karnak, faraonii au construit temple și portice în cinstea zeilor. Akhenaton a construit o poartă monumentală pentru a impune cultul lui Aton. Ea a fost complet distrusă de succesorul său, care a folosit fragmentele decorate cu scene din viața cotidiană pentru a ridica un monument în cinstea lui Amon. Cercetătorii au găsit 60 000 de blocuri de gresie, vestigii din poarta originală pe care le-au numit **talatate**. Această uriașă enigmă, cu numeroasele sale piese cu margini friabile, părea să se fi pierdut pentru totdeauna. Timp de trei ani, un arheolog francez, Robert Vergnieux, a inventariat pe microordinator 12 500 talatate — o bază de date care va fi exploatată pentru a reconstitui fresca cu ajutorul inteligenței artificiale. Artiștii egipteni foloseau întotdeauna aceeași succesiune de desene — o scenă cu muzicanți, de exemplu, urmată de alta cu servitori care purtau vase. Sînt inventariate doar vreo 20 asemenea reguli, ceea ce este puțin.

De cîtva timp, procedeele de săpături se îmbogățesc cu noi instrumente. După chimiști, geologi și informaticieni, fizicienii dau, acum, ajutor tehnic istoricilor. Anul trecut, doi tineri arhitecți francezi, Jean-Patrice Goidin și Gilles Dormion, au emis o ipoteză atrăgătoare: pe platoul Gizeh, marea piramidă a lui Keops nu ar fi dat încă la iveală toate misterele sale, și adevărata cameră a regelui abia urmează să fie descoperită. S-a folosit o tehnică menită să asigure securitatea marilor lucrări, cum sînt barajele sau centralele nucleare: **microgravimetria**. Aceasta este capabilă să indice defectele de densitate a solului studiat, deci să localizeze cavitățile. La piramida lui Keops, ea a detectat, efectiv, anomalii în masa piramidei, dar microforajele efectuate în 1986 nu au găsit decît nisip. În plus, în interiorul piramidei Keops și în împrejurimi, microgravimetria, folosită în paralel cu un radar foarte perfecționat, conceput de o echipă japoneză, a permis să se găsească alte cavități. După aceste prime încercări arheologii se interesează mai îndeaproape de latura tehnologică. La cererea Organizației de antichități din Egipt, s-au efectuat vreo 600 măsurători de densitate la Keops. Puse în ordinatoare foarte perfecționate, acestea vor permite o mai bună cunoaștere a structurii interne a monumentului. În paralel, au fost analizate, în mai multe puncte, fisurile, precum și defecțiunile suferite de blocuri. Ele reflectă îmbătrînirea marii piramide. Rămîne în sarcina cercetătorilor studierea principiului de construcție, care va explica lacunele și deformările. Sînt, în prezent, în curs de testare 40 de ipoteze.

(Adaptare după *„L'Express"*)

Cetățeanul vest-berlinez Harry Appelt are o altă pasiune: confecționează piese de decor pentru teatre. În „depozitul" său există o sumedenie de obiecte originale – de la produse alimentare, fructe, păsări, pînă la pomi și flori. Recuzita are aspectul „prospețimii", grație talentului său ieșit din comun, care i-a adus, deopotrivă, faimă și... comenzi de la numeroase așezăminte teatrale din Europa

Temperatura Pămîntului

● *În centrul Pămîntului, temperatura este cu 1000 de grade mai mare decît cea de la suprafaţa Soarelui.*

În ce măsură căldura Terrei creşte odată cu adîncimea şi care este temperatura în centrul său? Este vorba de întrebări importante, ale căror răspunsuri pot furniza indicii cu privire la modul în care s-a format Pămîntul şi la felul în care sînt distribuite materialele radioactive; aceasta ne-ar permite, totodată, să calculăm temperaturile din interiorul altor lumi care aparţin sistemului solar şi de a învăţa ceva mai mult despre ele. Ziarul italian „Corriere della Sera" propune anumite răspunsuri la astfel de întrebări.

După cum se ştie, cu cît coborîm spre centrul Terrei (care se află la o distanţă de 6 370 km de la suprafaţă), cu atît creşte şi temperatura. O putem constata şi din existenţa unor izvoare termale şi a vulcanilor. Dar, pînă acum, temperatura din centrul Terrei a fost apreciată întotdeauna în mod foarte aproximativ la valori cuprinse între 4 000 şi 6 000 grade centigrade. Singurele materiale mai dure decît roca sînt metalele, dintre care cel mai obişnuit este fierul. Din această structură, geologii trag concluzia fermă că Terra are un nucleu din fier, înconjurat cu o manta de roci.

De asemenea, după cum se ştie, undele seismice se pot propaga prin materia solidă, şi nu prin cea lichidă. Prin urmare, este limpede că aceste unde pot parcurge mantaua, dar nu şi nucleul; geologii au dedus de aici că, dacă mantaua poate deveni mai moale în adîncime, odată cu creşterea temperaturii, ea rămîne, totuşi, solidă pînă în zona în care începe nucleul lichid.

Dar toate acestea nu ne surprind: în condiţii normale, roca se topeşte la 2 000 de grade, în timp ce fierul are nevoie de numai 1 500 grade. O temperatură care nu este suficientă pentru a lichefia mantaua va fi, deci, suficientă pentru lichefierea nucleului. Totuşi, acest lucru nu ne spune care este exact temperatura la graniţa dintre manta şi nucleu. Punctul de fuziune a rocii şi a fierului creşte odată cu presiunea, iar presiunea creşte în mod constant pe măsură ce se merge spre centru.

Pătrunzînd mai la adîncime în nucleu, presiunea continuă să crească — şi la fel şi punctul de fuziune al fierului —, astfel încît acesta din urmă pare să crească mai rapid decît temperatura însăşi, motiv care explică faptul că, la 120 km de la centrul Pămîntului, inima de fier se transformă într-un nucleu intern solid. Presiunea a ridicat atît de mult punctul de fuziune a fierului, încît chiar dacă temperatura continuă să crească, ea nu este suficient de mare ca să lichefieze nucleul intern.

Dacă am şti cu cît urcă punctul de fuziune a rocii şi a fierului odată cu presiunea, am putea şti cu exactitate la ce temperatură se topeşte fierul la graniţa dintre manta şi nucleu. Am putea cunoaşte, de asemenea, temperatura existentă la linia care desparte nucleul intern de cel extern, adică temperatura punctului de fuziune a fierului la acea presiune. Pînă nu demult însă, momentul de lichefiere a rocii şi a fierului se putea stabili numai la presiuni mult mai mici decît cele existente în apropierea centrului Terrei, complicînd, în felul acesta, orice estimare.

Abia la începutul anului 1987, graţie noilor tehnici care permit crearea şi măsurarea, în intervale scurte, a unor temperaturi şi presiuni foarte ridicate, s-a reuşit să se obţină punctul de fuziune la presiuni de 10—12 ori mai ridicate decît cele înregistrate anterior. S-a descoperit, astfel, că fierul se topeşte la 4 500 grade la presiunea existentă între manta şi nucleul extern, în timp ce, între nucleul extern şi cel intern, punctul de fuziune creşte la 7 300 grade.

Desigur, în opinia oamenilor de ştiinţă fierul din nucleu nu este pur, pentru că el conţine şi alte elemente, ca de pildă sulful, care contribuie la reducerea punctului de fuziune cu aproximativ 100 grade. Ca atare, se poate spune că în învelişul extern al nucleului temperatura este de 3 500 grade, în timp ce la extremitatea nucleului intern este de 6 300, iar în centrul Terrei este chiar de 6 600 grade. Este vorba de temperaturi mai mari decît se credea. Într-adevăr, în centrul Terrei temperatura este cu 1 000 de grade mai mare decît aceea de la suprafaţa Soarelui.

Noi metode de stabilire a diagnosticului

Încă din 1895, din momentul efectuării primei radiografii, oamenii de ştiinţă şi-au dorit mijloace mai bune şi mai sigure prin care să poată cerceta structura internă, pentru a reduce numărul de intervenţii chirurgicale de explorare. Cea mai recentă metodă constă în alcătuirea imaginilor cu ajutorul rezonanţei magnetice (în engleză poartă numele de MAGNETIC RESONANCE IMAGING, pe scurt MRI), iar unii oameni de ştiinţă consideră că sînt la un pas de metoda perfectă prin care vor putea stabili orice diagnostic, de la bolile de inimă şi pînă la cancer, de la scleroză şi pînă la defecte congenitale. Aceasta este cea de-a treia descoperire importantă în materie din ultimii 30 de ani, iar, ca şi în cazul celorlalte două (ultrasunetele şi tomografia electronică), britanicii au avut o importantă contribuţie în materie din ultimii 30 de ani, iar, ca şi în cazul celorlalte două (ultrasunetele şi tomografia electronică), britanicii au avut o importantă contribuţie în fazele incipiente ale cercetărilor.

Metoda MRI nu implică prezenţa razelor X, ci a unor magneţi foarte puternici; plecînd de la faptul că, în mare măsură, corpul uman se compune din apă, se recurge la proprietăţile naturale ale atomilor de hidrogen. Plasaţi într-un cîmp magnetic şi bombardaţi cu unde radio (care nu fac rău nimănui), atomii de hidrogen devin foarte „agitaţi" şi trec într-o stare în care energia lor este foarte mare. În momentul opririi pulsului de unde radio, fiecare atom îşi eliberează surplusul de

energie sub forma unui slab semnal radio. Nu numai atomii de hidrogen reacţionează în acest fel, astfel încît oamenii de ştiinţă ştiu acum nu cum să activeze o serie de atomi, cum ar fi cei de carbon sau de fosfor, ci — mai mult — să deosebească semnalele pe care ei le emit.

Aceste semnale sînt convertite în imagini de către un calculator, în funcţie de tipul şi de tăria semnalului emis. De exemplu, o mostră de ţesut gras, care conţine multă apă, va arăta altfel decît un fragment de os, deoarece acesta conţine foarte puţină apă. În cei şapte ani care au trecut de la primele teste MRI, calitatea imaginii s-a îmbunătăţit extraordinar de mult. În mod normal, imaginea este alb-negru, deşi sînt şi situaţii cînd se adaugă culoare, pentru a pune mai bine în evidenţă anumite anomalii.

Faptul că metoda MRI se bazează pe magneţi şi unde radio în loc de raze X reprezintă un important pas înainte, deoarece, prin aceasta, se îndepărtează acel risc minim ca radiaţiile folosite să dăuneze ţesuturilor. În acelaşi timp, noua metodă este mai versatilă şi se dovedeşte deosebit de eficientă cînd sînt necesare imagini ale creierului şi ale altor ţesuturi nervoase.

O problemă deloc neglijabilă este aceea a amplasării şi folosirii unui astfel de echipament. Avînd în vedere uriaşul cîmp magnetic pe care îl generează, un asemenea scaner trebuie îmbrăcat cu un material protector foarte greu şi amplasat la distanţă de celelalte echipamente sensibile, pentru a nu atrage către el toate obiectele metalice din spital.

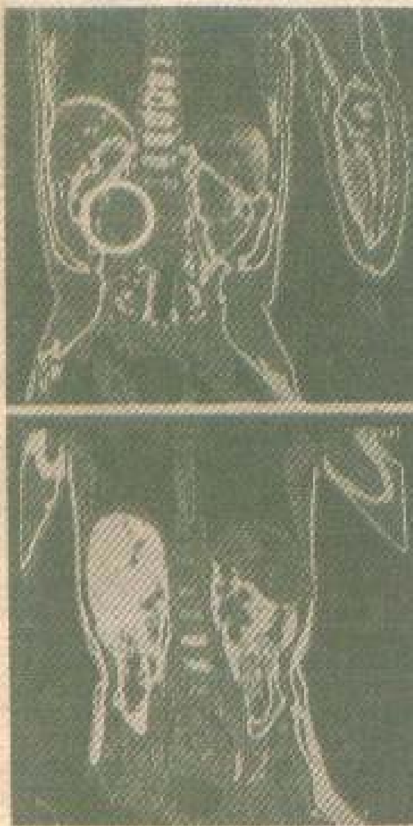
În acelaşi timp, doctorii combină stratageme din ce în ce mai complicate cînd se folosesc de scanerele tomografice asistate de calculator (în engleză, COMPUTERISED TOMOGRAPHY — CT). Scanerele tomografice fac apel la raze X, dar, cum pentru ele corpul omenesc apare ca un fel de pîine împărţită în felii, în secţiuni transversale, imaginile obţinute sînt mult mai detaliate decît cele care rezultă prin metoda Roentgen tradiţională. Ca şi în cazul imaginilor MRI, cele tomografice sînt, în general, luate în alb-negru, dar pot fi şi colorate pentru a evidenţia mai bine diferenţele de densitate dintre diferite ţesuturi.

Deoarece prezenţa lor implică existenţa razelor X, scanerele tomografice nu pot fi folosite, de exemplu, la observarea copiilor aflaţi în pîntecul mamei. În acest caz, se foloseşte o tehnică bazată pe ultrasunete. Ultrasunetele determină structura internă a corpului să emită nişte semnale audio imperceptibile de către urechea umană. Aceste „ecouri" sînt captate cînd părăsesc corpul, intensitatea lor fiind diferită în funcţie de densitatea ţesuturilor pe care le-au traversat. Aceste „ecouri" se pot converti în imagini mişcătoare care reflectă ceea ce se petrece în interiorul corpului. Calitatea imaginii obţinute prin această metodă, precum şi interpretarea ei depinde, în mare măsură, de priceperea persoanei care foloseşte echipamentul respectiv.

Tot ce s-a scris aici nu înseamnă că, în curînd, aparatele Roentgen vor fi trimise la muzeu. În Anglia, de pildă, se efectuează circa 20 de milioane de radiografii anual, unele dintre ele prin metode chiar foarte avansate. În prezent, se pot înmagazina pe discuri de calculator imaginile radiografice, doctorii putînd apoi să mărească, la alegere, diferite sectoare ale radiografiei. Una dintre aceste metode poartă numele de angiografie digitală (în engleză DIGITAL SUBTRACTION ANGIOGRAPHY-DSA), şi este deosebit de folositoare în urmărirea circulaţiei sîngelui.

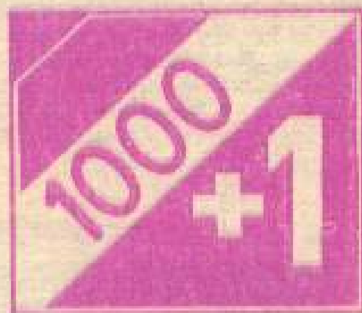
MRI, tomografia, ultrasunetele şi angiografia au jucat, pe rînd, un rol important în revoluţia tehnică ce a dus la transformarea metodelor de stabilire a diagnosticului. Mulţi dintre noi nu vor avea nevoie de ele niciodată, căci, poate, o radiografie şi cîteva analize simple ne vor fi suficiente. În acele cazuri însă, cînd diagnosticul nu este tocmai evident, aceste aparate pot identifica pînă şi cele mai intime secrete ale corpului.

Gabriel Pâslaru
(după „Observer")

Prin tehnica MRI, doctorii de la Universitatea Californiei au diagnosticat o tumoare malignă între rinichiul şi coloana vertebrală ale unei fetiţe de şapte luni (prima imagine – tumoarea încercuită). Echipa a reuşit să extirpe tumoarea

Restaurare

Statuia amiralului Nelson, situată în Trafalgar Square din Londra, a fost expusă din nou publicului, după curăţirea ei, care a durat aproape zece luni. Operaţiunea – îndepărtarea a aproape o jumătate de tonă de excremente ale miilor de porumbei ce populează piaţa londoneză – a costat 80 000 lire sterline. Au fost curăţate atît statuia de granit a celebrului amiral, cît şi columna care o susţine, o acţiune similară realizîndu-se cu 20 de ani în urmă. În „bătălia" purtată zi de zi de impunătoarea statuie – aşezată în piaţa ce poartă numele celei mai cunoscute victorii a lui Nelson, de la Trafalgar, unde acesta şi-a pierdut viaţa după înfrîngerea flotei hispano-franceze – au trebuit învinşi o serie de alţi adversari. După părerea specialiştilor, ploaia reprezintă cauza cea mai importantă a deteriorării monumentului, care are o înălţime totală de 60 metri, şi a fost construită între 1839 şi 1842, sub conducerea arhitectului William Railton. În cei 20 de ani care au trecut de la ultima să restaurare, apa, care s-a infiltrat în fisurile monumentului, a perforat granitul în multe locuri şi a oxidat şuruburile de fier puse la baza coloanei de constructorii epocii victoriene. Coloana, înaltă de 56 m, a fost curăţată cu detergent acid, apoi cu jeturi de apă; s-a folosit, de asemenea, tehnologie avansată pentru injectarea de răşină lichidă în fisuri, în scopul evitării unor noi infiltraţii de apă.

CALEIDOSCOP

Istoria „băuturii spumoase"

În palatul lui Montezuma din Mexic, dineul de gală era pe sfîrșite. Suveranul imensului imperiu al aztecilor îl primise pe Fernand Cortez, străinul războinic cu fața palidă.

La desert, pe masă apărură cupe de aur. Din ele ieșea un abur ușor și parfumat. Era chocoatl, „băutura spumoasă", aflată în mare favoare la azteci. Cortez avusese deja ocazia să guste din ea, fără să încerce o prea mare plăcere, de altfel. Preparată din semințele unei plante indigene, apoi bătută ca albușul de ou, în băutură se adăuga și piper. Era tonică, însă avea puține șanse să intre în grațiile curții din Madrid.

De astă dată, pe Cortez îl aștepta o surpriză plăcută: la masa împăratului, „chocoatl" era servită în adaos cu zahăr, fapt care schimba datele problemei: era demnă de Maiestatea Sa regina Spaniei. La puțin timp după acest dineu, nici o doamnă de la curtea madrilenă nu-și începea ziua fără să fi băut o ceașcă de „chocoatl" sau ciocolată, alterare lingvistică ce a înlocuit cuvîntul aztec, greu de pronunțat pentru europeni. Noua băutură s-a răspîndit repede în toată Europa.

„Cacouatl", în țara sa de origine, arbustul care producea semințele, a fost numit „arbore de ciocolată". Celebrul botanist suedez Carl von Linné a latinizat cuvîntul în cacao, precedîndu-l de grecescul Theobroma; de unde și numele oficial al plantei, folosit și astăzi, Theobroma cacao, care poate fi tradus aproximatic prin „cacao, gustarea zeilor".

Oamenii de știință au început să studieze noua plantă, așa cum au făcut cu cafeaua, cu ceaiul și cu cola. În 1841, un savant rus a izolat, din semințele de cacao, un nou alcaloid: „theobromina". Mai tîrziu, un chimist german a descoperit că theofilina, cofeina, theobromina – extrase respectiv din ceai, cafea și cacao – fac parte din una și aceeași grupă chimică căreia îi aparține și acidul uric elaborat de organismul uman pe baza acestor substanțe. De asemenea, el le-a stabilit structura și principiile esențiale care vor sta la baza sintezei lor, fapt care i-a adus Premiul Nobel în anul 1902.

Nici medicii n-au neglijat „theobromina". S-a demonstrat, încă din 1908, că ea acționează asupra inimii aproape în aceeași măsură cu theofilina și cofeina. În zilele noastre, se cunoaște, de asemenea, și efectul lor asupra sistemului nervos central și periferic, stimulant sau inhibator, în funcție de substanțe.

Theobromina stimulează foarte puțin sistemul nervos central; în schimb, este un vasodilatator și un diuretic mai puternic decît cofeina și theofilina. Tensiunea arterială nu scade sub efectul ei, nici cînd este normală, nici cînd este ridicată, totuși, dacă bolnavii o consumă în mod sistematic, li se întîmplă mai rar să aibă oscilații periculoase de tensiune, care trebuie, desigur, evitate. Cacaoa, sub formă de băutură, este recomandată în cazul deficiențelor cardiace, pentru că mărește amplitudinea contracțiilor inimii. Totodată cacaoa compensează pierderile de potasiu.

În ceea ce privește ciocolata, ea nu are aplicații cu caracter medical, în afară, poate, de domeniul medicinii sportive. Dar aceasta nu-i scutește pe medici să aibă de a face cu acest produs, pentru că el este, uneori, cauza unor stări alergice, mai ales la copii. Nu este recomandată nici mamelor care alăptează, pentru a evita declanșarea reacțiilor alergice la sugari. Oricît ar fi de mică acțiunea excitantă a „theobrominei", ea este suficientă, uneori, să-i „dezlănțuie" pe unii copii hiperactivi. Copiii îndopați cu ciocolată au somnul agitat, pierd pofta de mîncare și au digestia deficitară.

Deși hrănitor, uleiul de cacao nu are un gust bun. Are, însă, o compoziție interesantă: este alcătuit din trigliceride, fără acizi grași. La temperatura camerei, se prezintă în stare solidă și trece în stare lichidă imediat ce ajunge la temperatura corpului. Iată de ce, de secole, se fac din el supozitoare. Este întrebuințat și la fabricarea rujului de buze.

Să amintim, totuși, că „theobromina" (deci, băutura de cacao) nu este indicată pentru toată lumea. În caz de gută, trebuie consumată moderat. În caz de calculi renali oxalici, se recomandă evitarea consumului ei, deoarece conține, într-un procent destul de ridicat, acid oxalic. Nu se recomandă, bineînțeles, nici în cazul alergiilor.

Pacient, după 2500 de ani

Cu nu prea multă vreme în urmă, spitalul Edouard – Harriot, din Lyon, a pus întreaga sa aparatură la dispoziția unui singur pacient. Alături de egiptologi și experți în textile, restauratori și biochimiști, chirurgii, radiologii și alți specialiști în medicină și-au consacrat întreaga pricepere examinării uneia din cele 30 de mumii existente în Muzeul Guimet, din orașul menționat.

Înregistrată sub numărul 90 001 255, despre mumia respectivă se știa doar – după cum informează „Figaro-Magazin" din decembrie 1986 – că a fost adusă din Egipt în Europa în secolul trecut. Aplicînd un complex de metode de investigare, posibil numai în condițiile existenței aparaturii ultramoderne de astăzi, grupul de specialiști și-a stabilit drept obiectiv prioritar ridicarea vălului de mister ce înconjoară încă tehnicile și preparatele folosite la îmbălsămare și mumificare.

Mai întîi, mumia a fost cercetată, în starea în care se afla, de un tomograf computerizat. S-a aflat, astfel, cîte straturi de „îmbrăcăminte" sînt pe cap și corp, și cum pot fi înlăturate, fără a se înregistra deteriorări.

În continuare, s-a trecut la „dezbrăcarea" mumiei. S-au îndepărtat, în primul rînd, două lințolii de culoare galben-brună, suprapuse, care, conform tradiției, erau menite protejării bandajelor de sub ele, înfășurate după un anume ritual. Capul, brațele, picioarele și degetele erau bandajate separat. Cele din urmă au fost desfășurate panglicile aflate pe axa longitudinală a

corpului. Acestea, încrucișate, asigurau rigiditatea mumiei. Cu acest prilej, s-au descoperit și tampoane de pînză, folosite la umplerea concavităților corpului – la brațe și picioare, ca și la unele părți ale feței, pentru a fi menținută forma corpului sub bandaje și după uscarea acestuia, odată cu trecerea timpului.

Eliberată de sub bandaje, mumia, uimitor de bine păstrată, avea o greutate de 20 kg. Trecîndu-se la stabilirea vîrstei, prin metoda radiocarbonului, s-a aflat că bărbatul îmbălsămat avea între 30 și 40 de ani, că decesul a avut loc în urmă cu 2 500 ani, datorîndu-se, în opinia specialiștilor, unei boli infecțioase. Lipsa oricărei leziuni a întărit această concluzie. Firicelele de praf, incluzînd și polen, de pe corp și de pe bandaje, urmează să fie analizate diferențiat, pentru a se putea, eventual, stabili din ce parte a Egiptului provine mumia.

Continuarea examenelor asupra corpului îmbălsămat a scos la iveală detalii interesante. Astfel, s-a constatat că, înaintea îmbălsămării, creierul a fost îndepărtat cu ajutorul unei sonde introduse prin nas, fără a fi deteriorată cutia craniană. Iar pentru a se pătrunde în interiorul corpului, a fost practicată o incizie în partea stîngă a toracelui.

Chiar și pielea mumiei s-a păstrat relativ bine, cu structurile aproape intacte. La fel, celulele musculare și țesuturile osoase. Tăindu-se partea superioară a femurului, celulele – deși deformate – au putut fi cu ușurință recunoscute.

Sedimentările constatate la efectuarea tomografiei s-au dovedit a fi resturile unei rășini vegetale, care a fost turnată în toate cavitățile corpului. Capul a fost tratat, cu aceeași rășină, însă și pe părțile exterioare, primind un luciu aparte, datorită căruia fața, spre exemplu, părea acoperită de o mască. În mod surprinzător, în unele locuri rășina nu s-a întărit, rămînînd moale ca un burete.

Pentru ca pielea corpului să rămînă suplă și pentru a o impermeabiliza, înaintea îmbălsămării a fost unsă cu un ulei, a cărui compoziție se încearcă acum a fi descifrată.

Întregul procedeu de îmbălsămare se desfășura – ținîndu-se cont de temperaturile ridicate din Egipt – într-o perioadă de timp mult mai scurtă decît se credea pînă acum, sînt de părere specialiștii de la spitalul din Lyon.

În credința vechilor egipteni, mumificarea reprezenta premisa necesară facilitării unei „alte vieți" celui decedat. Conform reprezentărilor acestora, în compoziția individului intrau cinci elemente: corpul, principiul vieții, „Ka", spiritul „Ba", umbra și numele. Dacă nu s-ar fi asigurat, prin mumificarea după moarte, ansamblul acestei compoziții – credeau vechii egipteni –, cele cinci elemente s-ar fi dispersat, nemaifiind posibilă „noua viață".

Creierul – un univers încă prea puțin explorat

Ca și harta globului terestru, cea a creierului omenesc este împărțită în două emisfere și poartă însemnate pe ea numele marilor descoperitori: scizura lui Rolando, zona Lissauer, nodul lui Becerev... Dar aceștia nu făceau decît să traseze conturul „continentelor" pe care nenumărate echipe de anatomiști și fiziologi specialiști în neurologie nu contenesc să le exploreze.

În fiecare minut, creierul aspiră circa 0,7 litri de sînge. El este la curent cu tot ce se petrece în organismul nostru: o lacună de un minut în alimentația cu oxigen și glucoză aduce după sine starea de comă, apoi moartea, după opt minute. Forma creierului amintește de o ciupercă; piciorul este reprezentat de trunchiul cerebral, partea sa cea mai veche. Acesta are controlul reflexelor majore, ca deglutiția și refluxul tusigen, respirația și bătăile inimii.

În amonte, se situează creierul intermediar cu care mamiferele s-au dotat în urmă cu circa 150 de milioane de ani. El cuprinde centrele olfactiv, gustativ și emotiv.

Partea a treia, cea mai tînără, pălăria ciupercii, este în vîrstă de mai multe milioane de ani. Ea reprezintă creierul propriu-zis, sediul aptitudinilor noastre la receptarea a tot felul de semnale, sediul vorbirii și al gîndirii abstracte.

Așadar, trei creiere într-unul singur! Dar, pentru a-și exercita funcțiile, mai trebuie realizate acele „armonii" între instincte, emoții și abstracții. Timp de nouă luni de zile, în fiecare secundă se nasc patru sute de neuroni, douăzeci și patru de mii – în fiecare minut. În cele din urmă, creierul însumează impresionanta cifră de zece miliarde de neuroni – masă celulară care determină ansamblul facultăților noastre cerebrale.

Țesutul nervos are două coloraturi: cenușie – pentru masa de neuroni, și albă – pentru asociațiile prelungirilor acestora, numite axoni și dendrite. Pentru fiecare dintre noi, spectacolul vieții se joacă în stratul de materie cenușie și albă, gros de cîțiva milimetri, care acoperă cele două emisfere.

E mult? E puțin? De ce aceste zece miliarde de celule care să cuprindă întreg universul omenesc?

Matematicienii ne vor spune că, la nivelul bilioanelor, trilioanelor, catralioanelor și al altor giganți ai aritmeticii, miliardele fac figură de pigmei. Dimpotrivă, gugolul reprezintă într-adevăr un număr uriaș. El înseamnă zece la puterea o sută. După estimările fizicienilor, numărul particulelor conținute de universul nostru nu ar depăși cifra zece la puterea 88, adică o cantitate mult inferioară gugol-ului.

Și totuși, există fenomene care îl sfidează. Printre acestea – rețeaua de neuroni.

Fiecare neuron are ca vecini zeci de alți neuroni de care este legat prin axoni și dendrite, ceea ce dă naștere la o adevărată pînză de păianjen. Capacitățile noastre mintale sînt în funcție de numărul de legături reciproce pe care un creier este capabil să le realizeze și de viteza acestor interacțiuni: în medie, o milionime de secundă. Cu greu ne putem imagina cantitatea combinațiilor suscitate de această rețea de zece miliarde de neuroni, combinație infinit mai mare decît gugol-ul. Ea oferă fiecăruia dintre noi șanse enorme de a fi geniali.

Neuronii sînt precum chipurile omenești: nu există doi care să se asemene. Din acest unic motiv, neuronul – acest infim atom al creierului – este o adevărată uzină chimică, de o complexitate derutantă. Într-adevăr, neuronul conține, în „corpul" său, sute de mii de substanțe, mii de enzime catalizatoare, inițiatoare a unei infinități de reacții biochimice neîncetate.

Ca și furnicile, neuronii comunică între ei cu ajutorul codurilor chimice pe bază de substanțe mediatoare. Se cunosc aproximativ patruzeci din ele, iar cercetările continuă.

Dar chimia nu e singurul limbaj. Creierul generează și impulsuri electrice care se succed cu o cadență de mai multe miliarde de ori superioară impulsurilor celei mai mari centrale electrice pe care ne-o putem imagina. Dacă am ajunge să dirijăm aceste activități chimice și electrice ale neuronilor, am putea să controlăm diferite tulburări ale psihicului. Este și unul din motivele pentru care cercetătorii depun eforturi mari pentru elaborarea de tehnici din ce în ce mai sofisticate, care să le permită determinarea caracteristicilor activității cerebrale. Astfel este, de pildă, procedeul lui Hess, fiziolog elvețian, care a propus, în 1924, plasarea de electrozi pe creier, pentru un timp îndelungat. În acest fel, poate fi „auzit vorbind" cel mai mic neuron izolat și poate fi detectată diversitatea și originalitatea rețelelor de neuroni.

Cum să fie decodate semnalele lor? Cum funcționează creierul în ansamblu? Cum ia naștere gîndirea? Sînt întrebări care frămîntă, de multă vreme, pe savanți. Însă e puțin probabil că se vor găsi, curînd, răspunsuri.

În secolul trecut, un cercetător german, Wagner, a avut ideea să studieze creierul savanților decedați, pentru că, logic, fiind de presupus că erau mai inteligenți decît ceilalți oameni, diferența trebuia să se manifeste în structura lor cerebrală; însă nu a descoperit nimic deosebit.

S-a apreciat că trebuie luată în considerație greutatea creierului. Dar nici acest lucru nu s-a dovedit valabil. Creierul lui Ivan Turgheniev cîntărea două kilograme, adică de două ori mai mult decît al lui Anatol France. Iar aceasta nu i-a împiedicat nici pe unul, nici pe celălalt să devină excelenți romancieri, clasici ai literaturii universale. Să notăm, în treacăt, că creierul omului de Neanderthal a fost mai greu decît cel al omului modern.

Psihologul ridică din umeri cînd i se cere să precizeze modul în care a luat naștere rațiunea. Din această cauză, îl invidiază pe profesorul de educație fizică pentru că acesta știe ce mușchi să dezvolte. Și, aceasta într-o epocă în care milioane de ființe omenești se inițiază în munca intelectuală și cînd se pune în valoare spiritul, deseori în detrimentul perfecțiunii corporale. În afara unor cărți pseudoștiințifice, nu există nici un ghid serios care să poată defini alternanțele raționale dintre muncă și odihnă, care să dea sfaturi, fie și succinte, în materie de igienă mintală.

Este adevărat că, de cîteva zeci de ani, asistăm la înmulțirea ciberneticienilor care se consideră experți în această privință. Ivan Pavlov a comparat creierul cu o centrală telefonică; astăzi, acesta este comparat, cel mai adesea, cu un ordinator. Ni se spune că creierul este un calculator viu, un aparat electrochimic. După expresia sarcastică a unui scriitor, „un magnetofon și un cocoș sînt amîndoi capabili să scoată un cucurigu; dar mecanismele care îl produc sînt total diferite unul de celălalt".

Creierul omenesc este foarte greu de descifrat ca obiect de studiu. Putem da dreptate savantului care a spus: „După ce miliardele de galaxii vor fi transpuse pe hartă de către astronomi, cu precizia dorită de noi, creierul omenesc, care le-a numărat, va mai fi încă mult timp studiat, fiind infinit mai complex".

Mulți specialiști consideră că randamentul creierului este ceva mai mare decît al unei locomotive cu aburi. Într-adevăr, el este de aproximativ zece la sută. Or, la 46 de ani, emisfera dreaptă a creierului savantului Pasteur a fost distrusă de o congestie; cu toate acestea, el a mai trăit încă 27 de ani, timp în care a lucrat și a realizat cea mai mare descoperire a sa, celebrul vaccin antirabic.

Anumite aspecte ale inteligenței ne sînt prezentate de calculatori-minune, în săli de spectacole, în timpul „recitalurilor matematice". Aceștia dau cu tifla ordinatoarelor. Acum douăzeci de ani, un francez, pe nume Daguebert, a putut rezolva zece probleme înainte ca mașina să fi terminat șapte. Ridicări la putere nenumărate, extragerea rădăcinii cubice din numere ca 48 627 125... Într-un minut și 35 de secunde, omul le rezolva, în timp ce mașina, care nu a rezolvat decît șapte probleme, a făcut-o în cinci minute și 18 secunde.

Și memoria pare să fie nelimitată. Să înveți într-o săptămînă o limbă străină? Să memorezi fără hipnoză o mie de cuvinte într-o singură lecție? E perfect posibil. Cu condiția să fie înlăturate barierele criticismului logic, care ne obligă să „pipăim" fiecare vocabulă înainte de a-i înțelege sensul, și ale conștiinței critice sau ale rezistenței față de orice sugestie venită din afară, ale neîncrederii față de tot ce este insolit.

Resursele intelectuale ale creierului sînt enorme. Abia dacă începem să ghicim bogățiile pe care fiecare din noi le posedă fără să ajungem să ne imaginăm valoarea lor. E ca și cum am fi pierdut cheia seifului fermecat în care sînt ascunse adevăratele noastre comori, sau ca și cum n-am cunoaște cuvintele magice, cu care să spunem „sesam, deschide-te"!

STOP-CADRU

RULETĂ

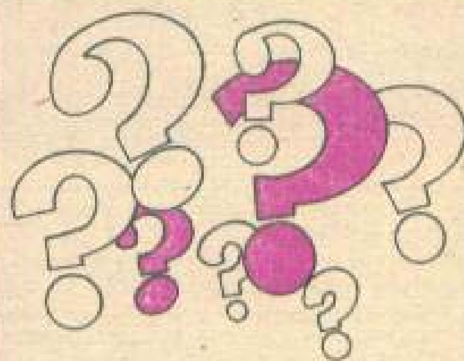
În localitatea Sullivan, statul Illinois, din SUA, administratorii unui parc au avut o idee cît se poate de originală pentru a atrage vizitatorii. Ei au împărțit o parcelă în pătrate numerotate de la 1 la 144. O dată pe zi, doritorii de cîștiguri se adună și pariază pe unul sau mai multe pătrate. După ce au fost făcute jocurile, crupierul, respectiv un grăjdar, dă drumul unei văcuțe, pe nume Bessie, să se plimbe nestingherită pe parcelă. După un timp, micuța Bessie se oprește într-unul din pătrate — ales de ea absolut arbitrar — și găsește de cuviință să îngrașe pămîntul. Imediat, crupierul anunță numărul pătratului pe care Bessie și-a marcat trecerea iar cei care au avut inspirația să mizeze pe acel număr își încasează cîștigul — 1 000 dolari. În ciuda unor plîngeri că jocul prezintă mai puțin dinamism decît ruleta clasică, „ruleta cu bălegar" se bucură de tot mai numeroși adepți.

RECUNOȘTINȚĂ

Conducătorul unui camion a vrut să evite un cîine ciobănesc care stătea lungit pe o șosea în apropiere de Saragosa, Spania. Din cauza manevrei bruște, camionul și-a pierdut direcția, a trecut un șanț, a lovit un autoturism parcat pe trotuar, a dărîmat un gard și, în final, s-a oprit în zidul unei case. Incidentul s-a soldat cu o singură victimă — șoferul, care, atunci cînd a coborît din cabină, a fost mușcat zdravăn de cîinele ciobănesc.

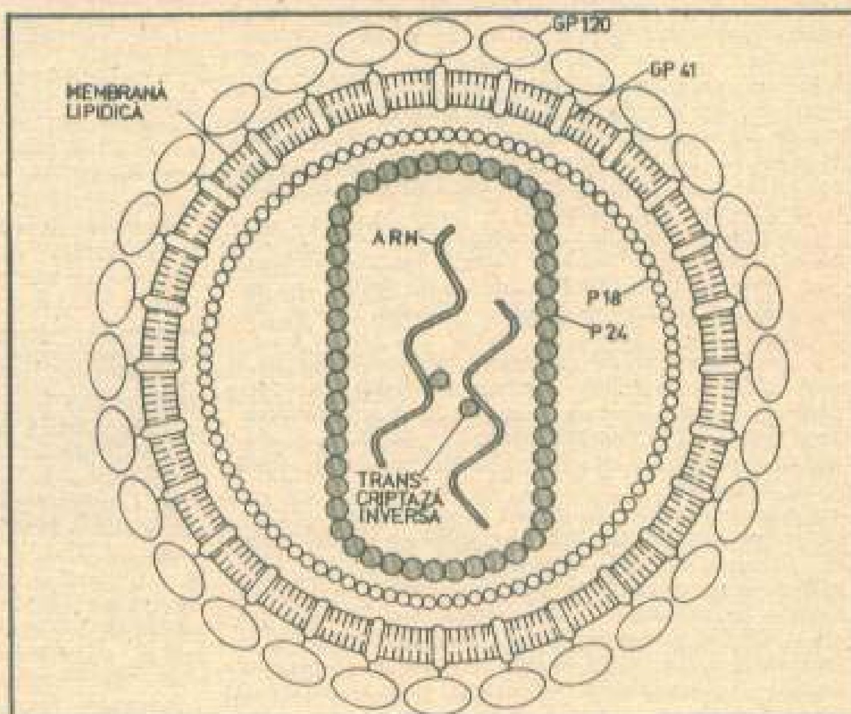
Căutările medicinii

Ce este SIDA

Flagel sau psihoză în masă? Botezată de epidemiologi „Sindromul de imunodeficiență dobîndită", această boală are un impact atît de mare, încît sigla sa teribilă, SIDA, s-a instalat, de mult timp, pe primul loc în „top"-ul dramatic al maladiilor mortale.

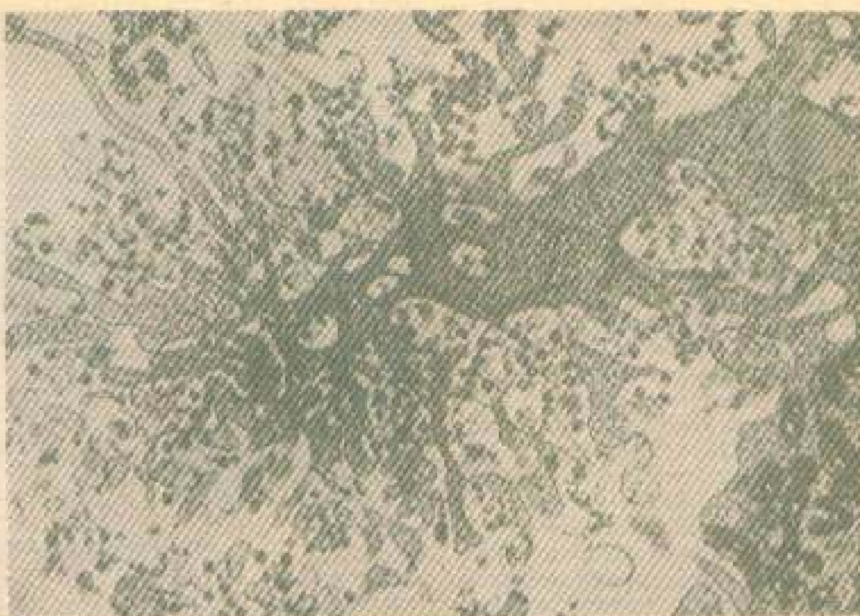
În Statele Unite, în 1981, a fost descoperită SIDA (și botezată astfel). Pe măsură ce numărul bolnavilor s-a înmulțit, ajungînd, în numai șase ani, de la cîteva cazuri izolate, la peste 40 000 azi, America a fost cuprinsă de o adevărată psihoză. I s-a dat și un nume: **„psisida"**. La Hollywood, se spune că singura vedetă pe care nimeni n-o bănuiește de SIDA este Minnie Mouse, iubita lui Mickey. În rest, nimeni nu scapă de sub incidența zvonului. „E suficient — scria, în octombrie 1985, «Paris Match» — ca un actor să fie puțin mai palid sau să fi pierdut cîteva kilograme, pentru ca toată lumea să-l privească plină de suspiciune. O durere de cap sau un guturai, și contractul poate fi anulat!" „În acest moment, la Hollywood se află un asasin invizibil. Viața a devenit mai îngrozitoare decît într-un film de groază" — declara un producător. Dar, în spatele acestor bolnavi imaginari, drame autentice se acumulează și „Who's Who"-ul ororii se mărește. La Hollywood, se înregistrează trei cazuri de SIDA pe zi și 37 de „sidați" mor în fiecare lună. Cea mai celebră victimă a noii „ciume" rămîne Rock Hudson, care, în anii '50, reprezenta imaginea unei Americi perfecte, legendă și mit. Cu atît mai mult, moartea sa a impresionat. Doi ani mai devreme, în august 1983, o altă celebritate decedase, victimă a aceleiași maladii: Klaus Naomi, vedeta rock-ului newyorkez. Alte victime celebre: Arndt von Bohlen und Halbach, ultimul moștenitor al dinastiei Krupp, sau Perry Ellis (46 de ani), unul dintre cei mai la modă... creatori de modă. Este o tragedie ce i se poate întîmpla oricui — atrag atenția medicii. Oricui? Americanii, primii atinși de această ciumă modernă, credeau la început că SIDA nu stă la pîndă decît în cartierele de „gay" (homosexuali) din San Francisco și New York sau la periferia marilor orașe. Unii evangheliști din sud vorbeau de „pedeapsa divină", făcînd campanie pentru punerea în carantină a tuturor acestor „ciumați". Dar realitatea este alta: indiferent de unde vine, SIDA a circulat prea mult de la apariția sa, în anii '70, în Statele Unite. S-a descoperit brusc că SIDA a ieșit din ghetto-uri și că poate să lovească oriunde și pe oricine. Prinsă în tentaculele acestei caracatițe care-și înghite victimele aproape la întîm-

Virionul HIV, adică particula virală, este o sferă cu un diametru de circa 100 de nanometri (a zecea milionime de metru). Particula este limitată de o membrană împrumutată celulei infectate și constituită din două straturi de lipide. Glicoproteine, adică proteine legate de grupurile de zahăr, garnisesc această membrană. Fiecare glicoproteină comportă două părți: subunitatea gp 41 care traversează membrana dintr-o parte în alta și subunitatea gp120, care țîșnește în exterior. Învelișul, format din duble straturi lipidice și din proteine membranare, acoperă o „inimă", constituită din proteinele p24 și p18. ARN-ul viral este situat în „inimă", cu mai multe exemplare ale unei aceleiași enzime – transcriptaza inversă – care asigură formarea ADN-ului din ARN-ul viral.

plare, întreaga Americă se agită azi să iasă din coşmar.

Dar nu numai ea. Căci în lume erau înregistrate, la sfîrşitul lunii septembrie, 59 563 cazuri de SIDA — anunţa Organizaţia Mondială a Sănătăţii, după ce-a primit, la 2 septembrie, date privind situaţia SIDA din 123 de ţări. Statele Unite deţineau, la ora aceea, primul loc, cu 40 845 de cazuri, urmate de Franţa, cu 1980 de cazuri şi Brazilia, cu 1695. Pacienţii înregistraţi — atrăgea atenţia organizaţia mondială — reprezintă numai o parte din numărul real de suferinzi, care era estimat la peste 100 000. Pe lîngă această statistică globală privind SIDA, în lume există — arată OMS — între 5 şi 10 milioane de persoane infectate cu virusul SIDA, transmiţători potenţiali, dintre care o treime vor prezenta simptomele mortale ale bolii în următorii cinci ani. În 1991 — avertizează OMS — SIDA va afecta un milion de persoane în întreaga lume.

Limfocitele T4 infectate de HIV (virusul SIDA) produc un mare număr de noi particule virale. O limfocită T4 infectată (mărită de 15 000 de ori) apare sub o formă neregulată şi ramificată, în centrul fotografiei: particulele virale sînt micile pete negre. HIV este un retrovirus: cînd infectează o celulă, ARN-ul pe care-l conţine şi care constituie materialul său genetic creează o moleculă complementară de ADN. Aceasta se integrează cromozomilor celulari şi rămîne acolo, în stare latentă, pînă ce va fi activată; ea produce, atunci, noi particule virale. În cazul unei infectări cu HIV, numeroase particule sînt imediat fabricate şi această reproducţie virală, „explozivă", ucide adesea celula infectată. Cum principala ţintă a HIV, limfocita T4, este o globulă albă care asigură regularizarea răspunsului imunitar, infectarea cu HIV antrenează o puternică imunodeficienţă

(din „Pour la Science")

De la LAV şi HTLV la HIV

În 1981, Centrul de Epidemiologie din Atlanta (SUA) atrăgea atenţia asupra apariţiei unei boli noi, SIDA, de aparenţă epidemică. În 1982, Myron Essex, de la Harvard, şi Robert Gallo, de la „National Institute of Health,", emit ipoteza unui agent retroviral. În 1983, Barre, Cherman şi Montagnier, de la Institutul Pasteur din Paris, identifică, primii, virusul pe care-l botează LAV; în 1984, echipa lui Robert Gallo reuşeşte să izoleze o „familie" permanentă de viruşi, conţinîndu-l pe cel botezat de ei HTLV III, ceea ce le-a permis să realizeze un ansamblu de reactivi necesari studierii acestor viruşi. S-a constatat că viruşii descoperiţi prezentau o afinitate specială pentru limfocitele T4, pe care le invadau, ucigîndu-le. În sfîrşit, în 1985, societatea Genantech (California), National Institute of Health şi Institutul Pasteur definesc informaţia genetică a acestui virus HTLV III — LAV, deschizînd astfel calea preparării vaccinului. Un comitet însărcinat să rezolve problemele de nomenclatură a decis ca virusul SIDA să fie numit prin acronimul HIV. „Această cooperare internaţională — subliniază dr. Daniel Zagury de la Universitatea «Pierre şi Marie Curie» din Paris — a permis să se avanseze mult asupra acestui subiect, pe plan virusologic şi molecular, dar rămîne încă mult de făcut în plan epidemiologic şi imunologic, pentru a găsi mijloacele de a îngriji bolnavii şi de a evita ca acest virus să circule, contaminînd populaţii întregi".

Descoperirea HIV a reprezentat, într-adevăr, o etapă fundamentală, dar, din punctul de vedere al sănătăţii publice, era vital să se detecteze virusul HIV printr-un test de rutină. În 1985, aceste societăţi au pus la punct un test comercializat; pe baza acestuia riscul de propagare a SIDA prin transfuzii de sînge este, practic, eliminat.

Doar patru ani s-au scurs de la identificarea agentului SIDA şi s-au înregistrat progrese remarcabile pe calea stabilirii modalităţii de declanşare a maladiei.

Limfocitele T4 sau „dirijorii" sistemului de apărare

În primul rînd, ce este exact virusul HIV, cum pătrunde el în organism şi cum acţionează?

În general, arată Dr. Zagury, „toate virusurile care dereglează genele, fie că sînt cauza unui cancer sau a unei afecţiuni grave, precum SIDA, nu determină îmbolnăvirea organismului decît cu ajutorul unor co-factori, căci toate aceste maladii se manifestă în etape multiple. Astfel, cancerul lui Burkitt apare în Africa, la persoane ce suferă de paludism; cancerul ficatului, provocat de virusul hepatitei B, va apărea la indivizi infectaţi, atinşi de ciroză. În cazul SIDA, cunoaşterea acestor factori se dovedeşte necesară pentru a înţelege mai bine de ce, printre toţi indivizii infectaţi de agentul viral, doar unii fac azi această gravă boală. E vorba de co-factori sau inerenţi sau exteriori bolnavului, datoraţi unei agresiuni suplimentare de origine virală sau imunitară". În ce priveşte SIDA, ea se datorează unui virus care, în anumite condiţii, paralizează şi distruge celulele de apărare imunitară. Odată aceste celule paralizate, orice infecţie devine catastrofală, ceea ce explică gravitatea maladiei. Pericolul de propagare a acestui virus care se transmite prin sînge şi spermă este că nume-

roşi subiecţi sînt purtători sănătoşi. Ei nu prezintă boala, dar sînt în măsură să contamineze alte persoane, care sînt susceptibile să facă SIDA. Ulterior, s-a constatat că şi la aceşti „purtători sănătoşi" se va declanşa boala. Oricum, perioada de incubaţie este de 3—8 ani.

HIV este un virus de ARN. Altfel spus, materialul genetic ce comandă viaţa acestui virus este compus din acid ribonucleic (şi nu din ADN sau acid dezoxiribonucleic, cum este cazul celulelor umane). Şi, ceea ce este mai important este faptul că el este un retrovirus: conţine o enzimă, transcriptaza inversă, ce declanşează copia ARN-ului în ADN, permiţîndu-i, deci, să se integreze în ADN-ul ce compune materialul genetic al celulei infectate. În al treilea rînd, este un virus lent, care, odată integrat în materialul genetic al celulei-gazdă, poate rămîne ascuns acolo, adormit, timp de luni şi chiar ani, fără a se multiplica şi fără a se manifesta prin simptome, pentru ca, într-o bună zi, să se trezească şi să devină activ.

Cu alte cuvinte, el stă ascuns fără să fie văzut în „cartierul general" al apărării organismului, în chiar globulele albe care trebuie să dea alarma, respectiv în limfocitele T4; cînd se trezeşte, acest retrovirus lent ucide limfocitele T4, „dirijorii" sistemului de apărare a organismului. Rezultatul: luate prin surprindere, limfocitele T4 nu numai că nu mai au timp să dea alarma, ci cad, ele însele, victime sigure ale HIV. Drept urmare, sistemul imunitar al persoanei infectate nu mai produce anticorpi, fiind anihilat. Din acest moment, bolnavul de SIDA devine extrem de sensibil la aşa-numitele **„infecţii oportuniste"**, provocînd afecţiunile cele mai diverse, de la micoze ale pielii pînă la inflamaţii pulmonare sau ale altor organe. Cel mai adesea, bolnavii mor de o pneumonie mai rară, cauzată de parazitul Pneumocystis carinii sau de Sar-

Virusologii cercetează în continuare

Pe urmele HIV — ipoteze —

●

Virusul SIDA s-a transmis de la primate la om în anii '50, pe vremea „comerţului cu maimuţe" din ţările africane spre Statele Unite, unde aceste animale erau utilizate în cercetările de laborator – este opinia susţinută de Sergio Giunta şi Giuseppe Groppa de la Institutul naţional pentru îngrijirea bătrînilor din Ancone (Italia), exprimată într-o scrisoare trimisă revistei „Nature". Relevînd că virusul HIV, de multă vreme prezent la maimuţe, s-a transmis de abia în urmă cu 30 de ani la om, cercetătorii italieni găsesc explicaţia în caracterul „plin de cruzime" al vînătorii de primate, practicată în acea perioadă în Africa. „În timpul capturii – arată ei –, probabilitatea ca aceste animale să-i muşte pe vînători era foarte ridicată. Această explicaţie este pe linia ipotezei profesorului Luc Montagnier, de la Institutul Pasteur, care susţine că transmiterea a avut loc tocmai în urma unei muşcături". În susţinerea acestei ipoteze, cei doi oameni de ştiinţă italieni subliniază că specia de primate vînate în mari cantităţi, în anii '50, este aceeaşi care a transmis virusul la om: „Cercopithecus aethiops".

●

Virusul care provoacă SIDA a devenit patogen sau, altfel spus, capabil să declanşeze boala, în urmă cu 70 de ani – susţine o echipă de cercetători japonezi. Ei au ajuns la această concluzie în urma unui studiu comparativ privind structurile genetice a 15 tipuri diferite ale virusului, obţinute din diverse ţări.

Takashi Gojobori, cercetător la Institutul Naţional de Genetică din Mishima, din apropiere de Tokio, a declarat că în analize s-au găsit trei noi tipuri de virus: VIV 2, STLVS 3 şi HTLV 4. Cercetătorii niponi sînt de părere că patru tipuri de bază, care formează genele fiinţelor vii, îşi schimbă compoziţia odată cu trecerea timpului şi că procesul de evoluţie al unor asemenea gene poate fi cunoscut după fluctuaţiile lor. Astfel, ei au observat că virusul-prototip al SIDA se poate transforma în HIV 1 şi HIV 2 în circa 150–200 de ani. În momentul de faţă, cel mai extins este virusul HIV 1. El a devenit patogen, împreună cu unii viruşi de tipul HIV 2, în cadrul unei a doua mutaţii, survenite acum 70 de ani. Potrivit cercetătorilor niponi, această descoperire este confirmată de faptul că primul caz de SIDA a fost întîlnit în Africa Centrală, acum aproximativ 50 de ani.

Faptul că viruşii SIDA devin patogeni într-un timp relativ scurt indică – este de părere Takashi Gojobori – că genele implicate sînt foarte limitate. Prin urmare, dacă ele vor fi identificate, s-ar putea găsi remediul, ca şi formula de prevenire a acestei boli, ambele necunoscute pînă în momentul de faţă.

comul lui Kaposi, boli demult cunoscute, dar care altădată nu evoluau atît de repede și nici atît de tragic.

„Ca în cazul defrișării unei păduri"...

SIDA este o boală a secolului nostru, dar aceasta nu înseamnă că și virusul care o declanșează este nou. Opiniile experților sînt diverse pe această temă, dar, în ultima vreme, pare să cîștige tot mai mult teren ideea că HIV exista probabil în stare latentă de multă vreme. A devenit virulent în urma unei rupturi a echilibrelor naturale. „Ca în cazul defrișării unei păduri în Africa: imediat apar anumiți paraziți" — explică dr. André Siboulet, președintele Uniunii internaționale de luptă contra bolilor sexual transmisibile și directorul centrului OMS de la Institutul Alfred Fournier.

„Cred — declară Viktor Jdanov, membru al Academiei de medicină a URSS, directorul Insitutului de virusologie din Moscova — că SIDA nu este un virus nou (în accepțiunea biologică a cuvîntului). S-a întîmplat, nu doar o dată, ca agenții infecțioși să supraviețuiască, timp de secole, fără a provoca grave epidemii (majoritatea populației fiind imună la ele). Dar, de îndată ce au apărut condiții propice, ei au ieșit din căminele lor naturale".

„Legăturile dintre state — arată academicianul Jdanov — s-au dezvoltat intens în cursul ultimelor decenii, ceea ce, în mod obiectiv, creează condițiile pentru migrația agenților patogeni". De aceeași părere este și dr. André Siboulet. „Una din cauze — susține el — este înmulțirea călătoriilor, în interes de serviciu sau turistice: ieșirea din cadrul de viață obișnuit favorizează aventurile de tot felul. În timpul războaielor napoleoniene — amintește medicul francez — bolile venerice urmau armatele în campanie. Azi, turismul a înlocuit războiul și bolile sexual transmisibile urmează... liniile aeriene". „Știm cu toții — subliniază academicianul Viktor Jdanov — că există un anume echilibru între agenții patogeni și organismul uman. Acest echilibru poate fi rupt în diverse circumstanțe. De pildă, riscul de a face SIDA este mult mai mare la toxicomani. Și aceasta, nu numai pentru că virusul este transmis odată cu infecția (dacă seringa n-a fost bine sterilizată), ci pentru că stupefiantele inhibă sistemul imunitar al organismului. Or, exact în celulele acestuia și, înainte de toate, în limfocitele responsabile cu apărarea organismului nostru contra pătrunderii de substanțe alogene, se instalează virusul SIDA. Majoritatea copleșitoare a victimelor acestui sindrom sînt homosexuali. Sînt convins — declară academicianul sovietic — că epidemia acestei boli este o consecință directă a «revoluției sexuale» ce a invadat, în ultimii ani, Statele Unite, țările Europei occidentale, creînd condiții pînă acum inexistente pentru propagarea virusului. Cluburile oficiale de homosexuali numără 2,5 milioane de membri numai în Statele Unite. Toxicomanii sînt milioane. Se știe că, atît la unii, cît și la ceilalți, imunitatea este slăbită, ceea ce a ajutat, poate, virusul să rupă echilibrul existent, să-i modifice proprietățile, să devină mai agresiv".

„Pe de altă parte — atrage atenția

STOP-CADRU

PĂLĂRIE SOLARĂ

O pălărie multifuncțională a fost creată de o firmă newyorkeză. Ziua, ea se poate folosi pentru a-l proteja pe purtător de caniculă cu ajutorul unui mic ventilator acționat de celule solare disimulate în borul pălăriei, iar noaptea furnizează lumină cu ajutorul unui beculeț acționat de o baterie de 1,5 volți — ascunsă și ea în pălărie.

42 DE DESTINATARI

Poștașul satului Pelzan, din Turcia, are de întîmpinat greutăți foarte mari ori de cîte ori sosește o scrisoare adresată lui Mustafa Belaza — aceasta din cauza faptului că în sat trăiesc 42 de persoane cu acest nume, iar casele satului nu sînt numerotate. Dacă sosește un plic de pe care lipsește adresa expeditorului, sînt convocați toți cei 42 de destinatari potențiali, după care se trece la citirea colectivă a scrisorii. Lectura continuă pînă cînd, din context, rezultă cui îi era adresată scrisoarea.

PROTEST

Un fermier francez, pentru a protesta împotriva politicii agrare a Pieții comune, în urma căreia a suferit serioase pierderi finanaciare, și-a dus cele patru vaci la un birou de plasare a forței de muncă, cerînd și pentru ele ajutor de șomaj.

PAZĂ

Înaintea unui meci de rugby din localitatea engleză Birmingham, echipa oaspeților a fost vizitată în vestiare de un individ bine îmbrăcat, cu maniere impecabile, care a dat fiecărui jucător un săculeț avînd imprimat numele jucătorului respectiv, rugîndu-i să pună în ele toate valorile pe care le aveau asupra lor, în vederea păstrării lor în siguranță, în timpul meciului. La sfîrșitul ultimei reprize, jucătorii au consatat că individul se evaporase, lăsîndu-le, ce-i drept, un inventar detaliat al lucrurilor furate, dactilografiat pe o hîrtie de cea mai bună calitate.

OFICIERE

Un funcționar al primăriei din Cossenza, Italia, are un mod cu totul original de a oficia căsătoriile. Mare amator de fotbal, el spune tinerilor căsătoriți: „Viața este ca un teren de sport. Iar voi intrați acum pe un stadion în care domnesc reguli stricte. Perioada de logodnă a fost antrenamentul, iar acum începe jocul adevărat. Eu sînt arbitrul de centru iar martorii voștri sînt arbitrii de linie".

POEZIE

O nouă metodă de optimizare a creșterii porcilor a fost comunicată de un fermier din statul Iowa (SUA). El susține că poeziile absurde de dragoste, recitate cu un ușor accent suedez, au un efect binefăcător asupra stării de spirit a porcilor. „Un porc fericit este, desigur, un porc care va produce mai multă carne", declară promotorul poeziei de cocină.

CÎNTAR

O firmă pariziană a lansat un nou model de cîntar: dacă o persoană care depășește 100 de kg urcă pe el, un minicasetofon se declanșează automat și reproduce — în chip de avertisment — cîteva măsuri dintr-un marș funebru.

Rubrică realizată de A. Dascălu

Robert Gallo —, SIDA nu este o maladie specifică homosexualilor, nici toxicomanilor şi nici unor grupuri de risc. Virusul se transmite prin contact intim, dar natura contactului are relativ puţină importanţă: virusul se propagă rapid de îndată ce există un grup de persoane destul de vast pentru ca epidemia să se poată întinde. Acest grup poate fi, de pildă, cel al homosexualilor sau toxicomanilor, dar homosexualitatea şi toxicomania nu sînt cauze directe ale sensibilităţii la virus; în Africa, de exemplu, virusul s-a propagat printre persoanele heterosexuale, iar R. Redfield şi M. Kaplan au demonstrat că transmiterea s-a produs şi în SUA pe cale heterosexuală". De aceea — subliniază cercetătorul american — „pînă la apariţia unui vaccin eficace, prudenţa, ca şi o înţelegere exactă a virusului sînt cele mai bune arme de care dispunem pentru a-i împiedica propagarea".

Ideal ar fi — arată prof. Luc Montagnier de la Institutul Pasteur — un vaccin: „Noi, ca şi alţi cercetători din lume — precizează profesorul francez — lucrăm activ la el. Dar avem de depăşit obstacole considerabile".

Descoperitorii virusului HIV: Luc Montagnier (stînga) şi Robert Gallo

Duşmanul invizibil

Aşa cum am văzut, într-un răstimp relativ scurt, biologii au reuşit să descopere HIV, virusul SIDA. Ştiu acum să-l izoleze, să-l cultive. I-au analizat structura şi sînt capabili să-l reproducă şi chiar să-l modifice. Au pus la punct teste de depistare. De ce este, atunci, atît de dificilă realizarea unui vacin?

Răspunsul este simplu: deocamdată, nimeni nu pare să ştie ce anume ar trebui pus într-un vaccin pentru ca el să protejeze contra maladiei. Marie-Ange D'Adler, într-un interesant şi sugestiv articol publicat în „Sciences et Avenir" nr. 484, iunie 1987, încearcă să explice în ce constau „obstacolele considerabile" la care se referea profesorul Montagnier.

În ce priveşte anatomia virusului, biologii — arată autoarea articolului — ştiu acum destul pentru a fi capabili să-i deseneze cel puţin un portret provizoriu. Este un virus de talie mică (100 nanometri), cu aparenţa unei minuscule mingi de fotbal acoperită cu spini: aceşti spini, sau **proteine de înveliş**, joacă un rol primordial, deoarece permit virusului să recunoască celulele-ţinte şi să se „prindă" de ele. Sub înveliş, un nucleoid, în formă de cochilie, conţine alte proteine, numite **proteine interne**, care înconjoară materialul genetic al virusului (ARN-ul său) şi enzima de reproducţie.

În mod obişnuit, pentru a fabrica un vaccin împotriva unei boli virale, se utilizează virusul vinovat de a fi determinat boala. Un virus ucis sau cel puţin atenuat. Şi aceasta, pentru a-i arăta organismului faţa duşmanului mort sau dezarmat, pentru a-l cunoaşte şi apoi a-l recunoaşte şi combate în ziua în care l-ar întîlni viu şi înarmat. Dar, în ce priveşte virusul SIDA, cercetătorii nu îndrăznesc să folosească această metodă clasică. Căci boala este mult prea gravă pentru ca cineva să-şi asume riscul transmiterii ei accidentale, printr-un vaccin prost controlat. Or, dacă e vorba de un vaccin pe bază de virus ucis, e foarte greu să se afirme că nici un microorganism nu va supravieţui tratamentului, în cadrul unei producţii industriale. De asemenea, pentru un vaccin pe bază de virus atenuat, e de temut ca acesta să nu-şi regăsească virulenţa. În sfîrşit, se evită fabricarea unei culturi a virusului pe scară industrială, din cauza problemelor de securitate, de logistică, de cost pe care aceasta ar antrena-o.

Virus-cameleon

Din aceste considerente — explică Marie-Ange D'Adler — cercetători şi firme se îndreaptă spre tehnici moderne care să permită fabricarea, în mari cantităţi, de fragmente (sau „subunităţi") ale virusului. Căci un vaccin poate fi pus la punct cu ajutorul fragmentelor învelişului virusului, acelea care poartă semnele ce-i vor permite apoi organismului-gazdă să-l recunoască. Aceste fragmente pot fi produse în două feluri. Prin sinteză chimică sau prin inginerie genetică, încorporînd gena virală, ce comandă fabricarea lor, în microorganisme domesticite care, la rîndul lor, le vor produce la comandă.

Problema este de a şti ce fragmente ale învelişului să se utilizeze. Aici, cercetătorii bîjbîie încă. Nu ştiu cum funcţionează mecanismele de recunoaştere între virusul SIDA şi celulele umane. Ignoră care parte a învelişului este indispensabilă acestei recunoaşteri. Mai rău încă: ştiu acum că acest înveliş variază continuu. (La cea de-a III-a Conferinţă internaţională privind SIDA, desfăşurată în iunie a.c. la Washington, Robert Gallo a anunţat descoperirea unei a patra variante a HIV — două în Africa şi alte două în SUA). Virusul SIDA nu se îmbracă, aşadar, de două ori cu aceeaşi haină. „Această variabilitate este caracteristică viruşilor cu ARN, ea este binecunoscută la alţi viruşi lenţi, dar atinge paroxismul la virusul HIV", remarcă Simon Wain-Hobson de la Institutul Pasteur: „Aproape am putea spune că există tot atîţia viruşi cîţi bolnavi de SIDA". Anumiţi cercetători afirmă că au observat diferenţe între virusul de la un bolnav contaminat printr-o transfuzie de sînge infectat şi virusul purtat de persoana care dăduse acest sînge. Ca şi cînd s-ar fi transformat, atunci cînd a trecut de la o persoană la cealaltă. Sînt cunoscuţi şi alţi viruşi ce suferă mutaţii. Astfel este virusul gripei. Acesta este, de altfel, motivul pentru care compoziţia vaccinului trebuie modificată de la un an la altul.

Studii efectuate la Laboratorul Național din Los Alamos atestă că virusul SIDA se poate transforma de cinci ori mai rapid decît cel al gripei, considerat pînă în prezent drept virusul cu mutația cea mai rapidă. Cercetătorii de la Los Alamos au arătat că, în cursul ultimilor zece ani, virusul SIDA s-a transformat, din punct de vedere genetic, la fel de mult ca cel al gripei în 50 de ani. Era, de altfel, pentru prima dată cînd s-a constatat că virusul SIDA este capabil de o evoluție atît de rapidă. „Virusul SIDA seamănă, în prezent, cu un arbore genealogic ale cărui ramuri se dezvoltă rapid" — afirmă doctorul Gerald Myers de la laboratorul amintit, care se ocupă cu genetica moleculelor. Acest laborator, cunoscut în special prin cercetările efectuate în domeniul armelor atomice, studiază pe computer în jur de 30 de varietăți de viruși ai SIDA, identificați în perioada 1976—1986. Viteza cu care se schimbă codurile genetice ale acestui virus generează neliniște în legătură cu posibilitățile de a se pune la punct un tratament eficace și vaccinuri valabile pentru toată tipologia maladiei — arată doctorul Myers.

Căci, în cazul virusului SIDA, apare o dificultate suplimentară: un virus ce a suferit mutații nu-l înlocuiește pe cel precedent, ci coexistă cu primul. Or, pentru moment, nimic nu permite să afirmăm că o persoană vaccinată cu un tip al virusului HIV I ar fi protejată contra altor tipuri. Un lucru este evident: diferențele dintre învelișurile virușilor HIV I, HIV II, HIV III și HIV IV sînt atît e mari, încît pare exclus ca un virus să imunizeze împotriva celuilalt. De altfel, s-au și găsit doi viruși la aceeași persoană, ceea ce dovedește că ei nu se exclud.

Virus-cameleon, virusul SIDA presupune, însă, și alte obstacole. Pare, de pildă, extrem de dificil să înveți organismul să recunoască și să combată un inamic ce stă aproape întotdeauna ascuns.

Trei piste

Toate aceste obstacole nu-i împiedică pe cercetători să cerceteze și să lucreze — mai mult sau mai puțin orbește deocamdată, dar intens — pe trei căi:

— căutarea unui vaccin sintetic. Este pista aleasă de Allan Goldstein de la Universitatea George Washington, care a fabricat, prin sinteză chimică, cópii de subunități ale virusului HIV I;

— căutarea unui vaccin realizat din subunități ale virusului, produse prin inginerie genetică. Zece echipe americane lucrează în această direcție. Unele sînt legate de marile institute americane de cercetare (National Institute of Health și National Cancer Institute), altele aparțin unor firme private (Wyeth, Genentech, Chiron);

— căutarea unui vaccin viu, obținut tot prin inginerie genetică, prin integrarea genelor din subunitățile virusului HIV în ADN-ul unui alt virus: cel al vaccinei.

Acest virus al vaccinei este binecunoscut: el a servit, timp de două secole, pentru vaccinarea contra variolei. Ideea este de a se folosi de el ca de o „locomotivă" pentru a introduce în organism subunitățile HIV care ar putea imuniza contra SIDA. ÎN SUA, această pistă este utilizată de firma Oncogène-Bristol Myers și de echipa lui Bernard Moss de la National Institute of Health. De la Moss a obținut Daniel Zagury vaccinul experimental pe care și l-a injectat lui însuși, precum și mai multor voluntari zairezi, cu acordul autorităților din această țară. Tot pe această pistă s-a lansat și echipa de la Institutul Pasteur din Paris, aflată în legătură cu Transgène — o mică firmă de inginerie genetică din Strasbourg, care cunoaște bine virusul vaccinei, deoarece s-a servit de el pentru a pune la punct un nou vaccin contra turbării.

Competiția — constată Marie Ange D'Adler — este aspră și, din păcate, informațiile circulă puțin. La începutul lunii septembrie, o știre transmisă de agențiile de presă releva că autoritățile sanitare americane pregătesc „măsuri fără precedent" pentru protejarea celor 81 de voluntari care participă la primele teste realizate în SUA cu un vaccin contra SIDA. Testele — ce urmau să înceapă în luna octombrie — au drept obiectiv să determine, în prima fază, dacă vaccinul are efecte secundare și dacă produce anticorpi în organism. Cea de a doua fază va încerca să precizeze dacă anticorpii produși de vaccin pot proteja omul contra SIDA.

Pînă acum, în Statele Unite s-au efectuat teste pe cimpanzei. Dezbaterile pe tema „experiențe pe cimpanzei sau direct pe om" au fost extrem de aprinse. Unii, ca Allan Goldstein sau dr. Zagury, s-au declarat deciși să scurtcircuiteze etapa cimpanzeu pentru a trece direct la teste umane; alții și-au propus să testeze, mai întîi, asupra a doi cimpanzei și, abia apoi, să treacă la subiecți umani. Ne aflăm departe de ritualul de experimentare animală asupra mai multor specii care, în toate țările dezvoltate, precede legal orice testare pe om! — exclamă „Sciences et Avenir". Explicația este simplă: în cazul SIDA, experimentarea animală este deosebit de dificil de realizat din cauza lipsei de... model animal. Nimeni n-a reușit să declanșeze SIDA la un animal injectîndu-i virusul HIV I. Doar la cimpanzeu, virusul se multiplică (fără a provoca boala). Este, deci, singurul animal care ar putea servi la verificarea

SIDA și justiția

La sfîrșitul lunii iulie, cam în perioada în care asupra Europei s-a abătut un val de căldură caniculară, care a provocat moartea a peste 1 000 de persoane, la München, capitala landului vest-german Bavaria, se judeca un proces mai puțin obișnuit. Inculpatul, un tînăr în vîrstă de 26 de ani, era acuzat de a fi contaminat cu virusul SIDA (Sindromul de imunodeficiență dobîndită), cu bună știință, pe partenera sa de viață, intrînd sub incidența delictului de tentativă de crimă. Era pentru prima dată în Europa cînd o astfel de acuzație a fost utilizată împotriva unui purtător de SIDA. După lungi dezbateri și expertize, acuzatul a fost, în cele din urmă, achitat, fiind găsit iresponsabil, instanța hotărînd internarea lui într-un spital de boli psihice. Rămîne, însă, în atenție faptul că, pe lîngă doctori și biologi, și justiția a început să lupte împotriva acestui flagel, desigur cu alte mijloace.

Peste ocean, în Statele Unite, aproape treizeci de afaceri de acest gen au fost aduse în fața justiției (reține atenția întîmplarea dintr-o închisoare americană, unde un deținut, contaminat cu SIDA, i-a mușcat pe cei doi gardieni care-l păzeau), două dintre statele confederale – Florida și Idaho – considerînd ca o crimă contaminarea în mod voit a cuiva cu virusul SIDA.

La Los Angeles a fost intentat un proces cetățeanului Joseph Markowski, acuzat de a fi donat sînge, știindu-se atins de „maladia secolului". Dar codul medical californian prevede pedepse mici pentru asemenea fapte (vînzarea sau donarea de sînge bolnav). De aceea, de curînd, în acest stat va fi votată o lege pedepsind cu șase ani închisoare pe cei care încalcă prevederile acestei jurisdicții. Rămîne doar ca juriștii să răspundă la întrebarea: cum se poate dovedi, în anumite cazuri, intenția criminală? **(A.C.I.)**

eficacității unui vaccin contra lui HIV I. (Se pare că virusul HIV II poate să se multiplice la maimuțele mai mici, ca macacul și babuinul, ceea ce ar putea facilita punerea la punct a unui vaccin contra acestui al doilea virus al SIDA). Dar cimpanzeii sînt rari. Animale protejate prin lege, ei se reproduc puțin și lent în captivitate. Fiecare exemplar costă 30 000 de dolari. Iată de ce, împinși de urgență și competiție, cercetătorii au trecut foarte repede la experimentarea umană.

Un efort global: cercetători la Institutul Pasteur din Paris

Riscuri asumate

Care sînt riscurile pentru voluntarii ce participă la testarea vaccinului? Marie-Ange D'Adler încearcă să dea un răspuns: „Nu vor risca să contracteze SIDA, deoarece nu vor primi virusul HIV în întregime. Dar — adaugă autoarea articolului — există alte pericole, greu de evaluat".

Cine vor fi acești bărbați și aceste femei asupra cărora vor fi testate primele vaccinuri contra SIDA? Evident, persoane care n-au avut încă nici un contact cu virusul HIV. Într-o primă etapă, „vaccinul-candidat" va fi încercat pe cîțiva voluntari care nu riscă să întîlnească virusul și asupra cărora ar trebui doar să se verifice **dacă vaccinarea provoacă o creștere a anticorpilor.** Se va trece, apoi, la o a doua etapă, ce constă în a verifica **dacă vacinul protejează organismul contra SIDA.** Produsul va fi administrat altor voluntari aparținînd, de această dată, unor „grupuri de risc" — prostituate, toxicomani, persoane ce au suferit mai multe transfuzii de sînge, homosexuali cu parteneri multipli, adică toți aceia care, mai mult ca alții, riscă să intre în contact cu virusul HIV. Acești voluntari — explică Marie-Ange D'Adler — vor trebui să fie perfect informați de existența virusului, de modul de contaminare și de pericolul mortal legat de boala ce o provoacă. Vor trebui, evident, să nu-și schimbe obiceiul de a se proteja — sau nu — prin toate mijloacele deja cunoscute. Testarea cu „vaccinul-candidat" ar fi doar „ceva în plus" ce s-ar adăuga precauțiilor obișnuite. În aceste condiții, testul va trebui să se efectueze pe un mare număr de voluntari și să dureze mult timp. Și aceasta pentru că, pentru a fi demonstrată eficacitatea vaccinului, va trebui ca incidența infectării în grupul de persoane vaccinate să fie în mod sensibil inferioară celei observate în grupul de persoane nevaccinate și care au suportat aceleași riscuri.

AZT — un remediu provizoriu

În așteptarea vaccinului, virusul HIV nu poate fi, totuși, lăsat în voia lui. Cercetători din întreaga lume caută, descoperă, testează metode și medicamente care să-i anihileze acțiunea. În principiu, odată cu descoperirea agentului, a fost deschisă și calea pentru producerea unor medicamente care să-i stăvilească acțiunea. Printre primele remedii a fost H.p.a. 23, descoperit de cercetătorii francezi în urmă cu 17 ani, testat pe șoarece la Institutul Pasteur. Pe om, nimeni n-a îndrăznit să-l încerce pînă în 1983. Testat mai întîi pe bolnavi de scleroză în plăci, și dînd rezultate, a fost administrat și unui număr de cinci bolnavi de SIDA. Părea că lucrurile merg bine, într-o primă fază virusul dispărînd. S-a produs atunci o veritabilă „goană spre Paris". „Goana ultimei șanse" — cum o numea „Paris Match". Primul bolnav celebru care s-a alăturat cohortei de anonimi americani ce solicitau aplicarea tratamentului cu H.p.a. 23 a fost Rock Hudson. Speranță ultimă pentru a scăpa de acest virus necruțător, speranță deșartă...

Unul dintre cele mai promițătoare medicamente pare să fie „Azidothymidine" (AZT), aprobat pentru a fi prescris în Statele Unite. Potrivit studiilor prezentate la cea de-a treia Conferință internațională privind SIDA, AZT, sintetizat pentru prima oară acum 20 de ani, este eficient și în combaterea virușilor care provoacă leucemii și tulburări neurologice. Se ignoră însă toxicitatea pe termen lung a AZT. În plus, se pare că, la fel ca în cazul H.p.a. 23, AZT ameliorează numai pentru cîteva luni starea clinică și imunologică a bolnavilor, dar nu ajută la distrugerea virusului și nici nu împiedică evoluția bolii. Totodată, tratamentul cu AZT costă mult (8000 de dolari pe an); bolnavul trebuie consultat de două ori pe săptămînă și, de asemenea, trebuie să i se administreze medicamentul la fiecare 4 ore, tot restul vieții. Anemii, dureri de cap și musculare sînt numai cîteva dintre efectele secundare ce-i obligă pe unii bolnavi să întrerupă acest tratament, „pe care — sublinia dr. Samuel Thompson de la Centrul de control epidemiologic din Atlanta (SUA) — sîntem obligați să-l oferim pacienților care-l solicită, atîta vreme cît nu se descoperă altul mai bun".

Un alt medicament promițător este „Ampligen" iar, curînd, urmează să fie experimentat un compus chimic — „Peptide T", folosit de medicii suedezi pentru tratarea unui număr de patru bolnavi de SIDA, dintre care trei au supraviețuit.

Recent, s-a anunțat că, la Houston, în Statele Unite (Texas), o echipă de cercetători a pus la punct un anticorp special, capabil să atace virusul ce provoacă SIDA. Echipa, formată din medicii Nancy și Tse Wen Chang, a declarat că rezultatele sînt doar în fază experimentală, probele clinice urmînd să înceapă abia în 1989.

Așadar, HIV pare deja receptiv la peste zece produse farmaceutice. Din păcate, acestea provoacă foarte grave reacții secundare. Remediul cel mai eficient pentru SIDA ar fi

— potrivit opiniei medicului britanic Michael Hall — izolarea și extirparea virusului din genele infectate, dar, dacă acest lucru se realizează, pasul următor ar putea fi manipularea genetică. Manipularea genetică — subliniază el — s-ar putea aplica pentru a extirpa genele ce cauzează bolile ereditare, dar, totodată, presupune riscul utilizării ei în scopuri antiumane, pentru modificarea comportamentului social sau schimbarea trăsăturilor etnice.

Profilaxia — o problemă de educație

„Nu putem conta pe un vaccin anti-SIDA — declara prof. dr. Sieghart Dittmann, directorul Institutului central de igienă, microbiologie și epidemiologie din Republica Democrată Germană — mai devreme de patru-cinci ani". „Trebuie să recunoaștem — adăuga el — că, în patru-cinci ani, în întreaga lume vor fi multe, multe milioane de persoane contaminate, iar acestea nu vor beneficia de pe urma vaccinului găsit; practic, el va folosi abia următoarei generații". „În prezent, atrage atenția prof. dr. Dittmann, trebuie să avem în vedere — și aceasta este și recomandarea OMS — că, întrucît nu avem la dispoziție nici un vaccin eficient și nici medicamente, o problemă hotărîtoare o constituie pregătirea populației privind natura acestei maladii și posibilitățile de a împiedica răspîndirea ei. În concluzie, putem spune că SIDA constituie o problemă globală. În primul rînd, este necesar ca această maladie să fie tratată cu toată seriozitatea, iar, pe de altă parte, să arătăm că nu există nici un motiv de panică".

„Măsurile profilactice — arăta și dr. Daniel Zagury — implică o cooperare internațională, deoarece ceea ce atinge o regiune amenință tot globul. Este, deci, o problemă mondială, căci un virus patogen, născut într-o regiune, poate circula, în cîteva ore, de la un capăt la celălalt al globului, acționînd asupra a noi populații".

André Siboulet atrage atenția: „Bunul simț cere ca toate persoanele implicate să fie avertizate și să acționeze în consecință. E curios să constați că, în zilele noastre, mulți oameni consideră aceste boli «rușinoase»". SIDA — arată Jonathan Mann, directorul programului OMS de luptă contra SIDA — „nu progresează numai în organismul uman, ci se complace în ignoranță, teamă și rezistență la schimbare; de aceea, este nevoie de o conștientizare a opiniei publice pentru depășirea tuturor obstacolelor". „Strategia Organizației Mondiale a Sănătății în lupta împotriva acestui flagel al secolului constă în prevenirea propagării sale, prin atacarea tuturor căilor de transmitere a virusului în toate țările și prin utilizarea tuturor mijloacelor științifice disponibile de educație — a subliniat Jonathan Mann.

În februarie, OMS a constituit un departament specializat în lupta contra SIDA, lansînd un program special, cu un buget inițial de 37 milioane de dolari. Recent, OMS a aprobat o rezoluție asupra strategiei mondiale de prevenire și luptă contra SIDA. Delegații celor 166 de țări membre au recunoscut că „oricare ar fi strategiile de sănătate publică adoptate pentru împiedicarea transmiterii virsului în următorii ani", indicele mondial al SIDA va crește, datorită lungii perioade de incubație a virusului și numărului mare de persoane deja infectate. Potrivit documentului, adoptat în unanimitate, Comitetul Executiv al OMS va stabili, anual, bilanțul situației epidemiologice a SIDA în lume și va informa despre progresele înregistrate. „Situația de urgență creată de SIDA — se arată în rezoluție — reclamă o acțiune energică pe scară mondială, în sensul supravegherii epidemiologice, al intensificării investigațiilor privind prevenirea, lupta, diagnosticarea și tratamentul contra SIDA, precum și pregătirea de personal sanitar adecvat".

■

La capătul acestei incursiuni s-ar părea firesc să încercăm găsirea unei morale. Există, ea, într-adevăr? Da, există — e de părere Robert Gallo. „În ultimele două decenii — conchide el — una din cele mai importante cuceriri ale medicinei a fost lupta împotriva bolilor infecțioase, cel puțin în țările cele mai prospere ale lumii industrializate. Apariția unui retrovirus, ce provoacă o maladie extraordinară și devastatoare, a măturat toate speranțele. Natura nu este niciodată total învinsă. Retrovirușii umani ne amintesc acest lucru, prin interacțiunile lor complexe cu celula umană. De fapt, termenul «cucerire» este poate nepotrivit pentru a descrie relația noastră cu Natura, care nu numai ne înconjoară, ci, în sensul cel mai profund, constituie ființa noastră".

Rămîne, însă, întrebarea fundamentală: există astăzi mijloacele de a rezolva toate problemele și de a evita o situație catastrofală? Cei peste 7 000 de cercetători și oameni de știință care au participat la cea de-a treia Conferință internațională cu privire la SIDA, au ajuns la concluzia că această epidemie, deși îngrozitoare, poate fi controlată.

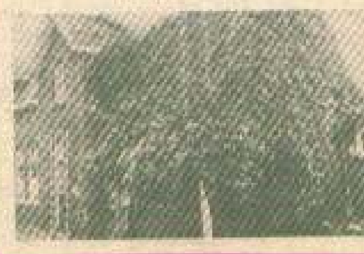
Dr. Zagury este chiar optimist; „De ce n-am fi și noi la înălțimea părinților și bunicilor noștri care, la vremea lor, au reușit să cîștige lupta contra altor microbi? Mai întîi, datorită unui program de prevenire (vaccinări) și, mai tîrziu, grație unor tratamente eficace (antibiotice). Am moștenit de la ei, odată cu patrimoniul lor genetic, inteligența lor și dispunem, în plus, de o tehnologie mult mai avansată prin progresele geneticii și ale informaticii". În orice caz, toată lumea trebuie să fie conștientă de faptul că oamenii de știință duc o adevărată bătălie pentru a îndigui circulația acestor viruși, capabili să deregleze codul genetic al celulelor. Această circulație virală ar putea declanșa — de la un anume prag critic, aproape atins de SIDA — catastrofe pe scară mondială, dacă n-ar exista reacția vigilentă și coordonată a specialiștilor din toate țările.

June Osborne, decan al Facultății de medicină a Universității din Michigan, exprimă un „optimism moderat, dar real" în ce privește posibilitățile de combatere a acestei boli: „Succesele înregistrate pe plan internațional de știința biomedicală ne-au oferit posibilitatea să descoperim un virus care nu ar fi fost depistat în cazul în care ar fi apărut în urmă cu cîteva decenii"

Rodica Dumitrescu

Pitoreasca înfățișare a unei căsuțe acoperite, aproape în întregime, de viță sălbatică, surprinsă pe pelicula fotografică a unui turist în localitatea olandeză Woudsend, din nordul țării

O peliculă miraculoasă

Este oare posibil să fie mărită productivitatea – în flori, legume şi fructe – la plantele cultivate în seră sau solarii, accelerîndu-le coacerea, fără însă a acţiona asupra plantelor sau a solului?

Un agronom poate considera întrebarea absurdă... Atîta vreme cît nu a aflat de existenţa unui material cu calităţi de excepţie: polisvetanul. La prima vedere, el se aseamănă cu o folie de polietilenă clasică. Chimiştii sovietici i-au conferit, însă, o proprietate neobişnuită: prin incorporarea în polimeri ai unor compuşi de elemente de pămînturi rare, în special de europiu, samariu, terbiu, acesta dobîndeşte capacitatea de a converti lumina solară. Absorbind o radiaţie ultravioletă cu lungimea de undă mică, polisvetanul o transformă într-o radiaţie de undă lungă, care corespunde domeniului roşu din spectru. Or, tocmai această lumină este cea mai favorabilă dezvoltării plantelor. Sub pelicula miraculoasă, chiar şi puieţii de conifere îşi acumulează biomasa de două, trei ori mai repede decît în mod obişnuit. **(M.Ş.).**

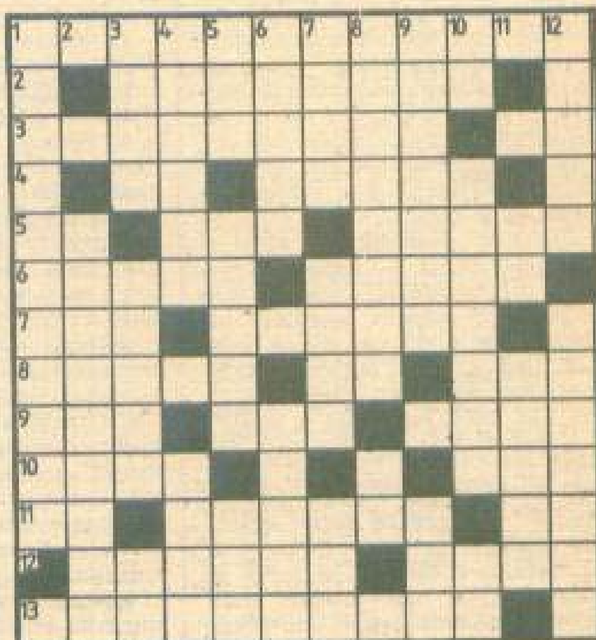
Centenar

Institutul Pasteur din Paris, centrul unor importante descoperiri ştiinţifice în acest secol, a început sărbătorirea centenarului înfiinţării sale printr-o serie de manifestări de prestigiu. Între acestea, Conferinţa internaţională pe tema „Biologia moleculară şi bolile infecţioase", la care au luat parte peste 300 de oameni de ştiinţă, inclusiv opt premiaţi Nobel, din 50 de ţări ale lumii. Au fost, de asemenea, organizate simpozioane, expoziţii, emiterea unui timbru comemorativ, alte acţiuni desfăşurate simultan în cele 27 de centre care constituie reţeaua în străinătate a Institutului Pasteur. De cînd a fost inaugurat, în 1888, de preşedintele francez Sadi Carnot, în institutul menţionat şi-au desfăşurat activitatea numeroase personalităţi marcante din lumea ştiinţei. În ultimii ani, au reţinut atenţia cercetările realizate în legătură cu sindromul deficienţei imunitare dobîndite (SIDA), conduse de profesorul Luc Montagnier.

„Marigalante"

Nava cu pînze „Marigalante" replică a „Santa Mariei" cu care Cristofor Columb a ajuns în „Lumea nouă" în urmă cu aproape cinci secole – a părăsit portul mexican Alvarado, începîndu-şi astfel o lungă călătorie pe mare. Ea se va opri în 21 de porturi – primul a fost Veracruz (Mexic) – pentru a transmite un mesaj simbolic: „Marea, omul şi pacea". Căpitanul navei şi autorul proiectului, spaniolul Vital Alsar, 54 de ani, îşi va realiza, astfel, visul său de a străbate mările la bordul unei caravele de tipul celor folosite de conchistatori cu secole în urmă. Călătoria la bordul caravelei „Marigalante" va dura şase luni. Constructorul său, mexicanul Oscar Camarero, a declarat că ea poate înfrunta cu succes furtuni puternice – vînt cu o viteză de pînă la 150 km/h. Replica „Santa Mariei", care are un echipaj de 18 persoane de diferite naţionalităţi şi profesii, se va opri, între altele, în porturile spaniole Vizcaya – locul unde s-a întors caravela „La Pinta", care a participat la călătoria descoperirii Americii – şi Huelva, în semn de omagiu faţă de fraţii Pinzon, printre primii care au zărit pămîntul „Lumii noi". Se va opri, de asemenea, la Sevilla, unde va preda o lădiţă cu 10 000 de „maravedies" (veche monedă spaniolă), prin care se va restitui, simbolic, datoria pe care căpitanul

PAŞI SPRE VIITOR

ORIZONTAL: 1) Întreprinderea timişoreană care a realizat primul robot industrial de fabricaţie românească şi prima celulă flexibilă robotizată. **2)** Cea mai nouă „cetate de foc" din constelaţia siderurgică a României, marea vatră de oţel din inima Bărăganului. **3)** Locul unde se construieşte prima centrală nuclearo-electrică din ţara noastră, care va pulsa în sistemul energetic naţional 3500 MW — Grija faţă de el stă în centrul politicii partidului şi statului nostru. **4)** Luat la mijloc! — Punctul terminus al căii ferate din zona subcarpatică a Olteniei, pornind de la Băbeni-Berbeşti, a cărei dare în folosinţă permite transportul întregului volum al cărbunelui extras de unităţile întreprinderii miniere Horezu. **5)** Vasile Toma — ... Morii, suprafaţa de 150 ha în amonte de stăvilarul Ciurel, care va asigura apă curată pentru Dîmboviţa (neart.) — Care se referă la limba şi literatura romanilor (masc.). **6)** Rîu ale cărui resurse de apă se vor folosi cu maximă eficienţă prin realizarea Canalului navigabil Dunăre-Bucureşti — Gherghină. **7)** Veche unitate de măsură pentru greutăţi — Punct situat în vecinătatea nodului hidrotehnic ce va lega Lacul Morii de Dîmboviţa urbană, unde s-a construit un pod avînd aproape 70 m lungime şi 30 m lăţime. **8)** Veche unitate de măsură pentru capacităţi şi greutăţi (pl.). — Deodată! — În zadar! **9)** Oază în Kuweit — Regiune climaterică în U.R.S.S. — Localitate în Spania. **10)**

„Santa Mariei", Cristofor Columb, a uitat s-o achite lui Rodrigo de Triana, primul marinar care a zărit America. „Marigalante", care navighează sub pavilion mexican, are arborat la bord un stindard alb, simbol al păcii. Nava are 34 metri lungime și 11 lățime; viteza de deplasare este de 20 de mile pe oră, iar capacitatea de încărcare de 400 tone. Construcția sa a durat cinci ani, iar costul s-a ridicat la trei milioane dolari. În timpul călătoriei sale, nava se va opri în portul italian Ostia, apoi în Monaco – unde vor fi prezentate diferite experiențe marine, realizate în timpul traversării Atlanticului – oceanologului Jacques Cousteau, prieten personal al lui Vital Alsar. De asemenea, la bord se află o „expoziție volantă", însumînd diferite opere de artă din țări latino-americane, ca și un tablou al pictorului spaniol Salvador Dali, sugestiv intitulat „Omul". În Mediterana se va încheia prima parte a călătoriei, de unde va începe întoarcerea, programată să aibă loc în martie viitor, după escale în Insulele Canare, Cuba, Santo Domingo, Panama, Ecuador, Insulele Galapagos. Prin această expediție, Vital Alsar, născut în localitatea Santona din provincia Cantabria (nordul Spaniei) – de unde provenea și cartograful Juan de la Cosa, proprietarul navei „Marigalante", pe care a închiriat-o lui Columb și căreia acesta i-a schimbat numele în „Santa Maria" – se va afla la cea de-a șasea aventură pe mare. În 1973, a traversat Pacificul cu ambarcațiunea „Las balsas" (plutele), iar, un an mai tîrziu, a participat la „expediția Orellana", coborînd, ca exploratorul spaniol cu același nume, de-a lungul Amazonului pînă la Atlantic.

Căsătorie

Cunoscutul om de știință american Robert Jarvik, inventatorul inimii artificiale care îi poartă numele, s-a căsătorit cu femeia al cărei coeficient intelectual este înscris în cartea recordurilor, „Guinness": Marlyn Vos, scriitoare în vîrstă de 40 de ani. Prin inventarea inimii artificiale, doctorul Jarvik a putut realiza peste 60 de transplanturi. La căsătoria sa cu M. Vos au participat, între alții, autorul de literatură științifico-fantastică Isaac Asimov și doi dintre pacienții care își datorează viața „inimii Jarvik".

Pigmei

Locuitorii nord-estului brazilian tind, din punct de vedere biologic, să degenereze într-o rasă de pigmei, arată un raport științific pe marginea consecințelor foametei în această regiune, cea mai săracă a țării. Concluzia-avertisment este cuprinsă în lucrarea „Nord-estul pigmeu: o generație amenințată", a medicului Meraldo Zisman, care a studiat, timp de zece ani, peste 30 000 de copii, din clipa nașterii pînă la vîrsta preșcolară. Cercetările sale le-a făcut la spitalul Magalhaes din orașul Recife, capitala statului Pernambuco, din regiunea amintită, instituție care servește doar familiile sărace, cu un venit lunar sub 120 de dolari. Medicul a utilizat ca indicator, privind viitoarea dezvoltare a copiilor, greutatea lor la naștere, de aceeași importanță ca și lungimea noului născut. A demonstrat, astfel, că respectiva greutate este în permanentă scădere, ceea ce lasă de presupus dificultăți ulterioare de creștere. Pigmeul cel mai înalt măsoară, la vîrsta adultă, 1,40 m, în timp ce înălțimea medie a săracilor din nord-estul brazilian este azi de 1,61 m la bărbați și 1,51 m la femei. „Subnutriția gravă din perioada de graviditate a mamei, pe de o parte, și din primii ani de viață ai copilului, pe de altă parte, pot provoca o reducere a circumferinței craniene a acestuia și leziuni ireversibile ale celulelor nervoase din creier, cu repercusiuni dezastruoase asupra inteligenței", avertizează M. Zisman. Concluziile sale coincid cu cele ale medicului ecuadorian Jose Teran asupra a ceea ce a denumit „subdezvoltarea biologică". M. Zisman este șeful catedrei de pediatrie a facultății de medicină din Pernambuco.

Se-nvîrt în jurul osiilor — Dînsele. **11)** Într-un ceas! — Punct pe traseul Canalului Dunăre-Marea Neagră, un viitor port unde vor putea ancora nave uriașe de pînă la 150 000 tdw — Tudor Arghezi. **12)** Citadela siderurgiei românești de pe malurile Bîrzavei, unicul furnizor din țară de hidroagregate, motoare cu ardere internă pentru tracțiune feroviară și navală etc. — Localitate de tip urban, cu condiții de muncă și de viață ce se vor regăsi, pînă în anul 2000, într-o tot mai mare măsură la sate, contribuind la procesul revoluționar de dispariție a deosebirilor de clasă și omogenizare a societății noastre socialiste. **13)** Nave special amenajate pentru a transporta locomotive sau vagoane de pe un mal pe celălalt al unei ape, a căror realizare a început în 1985 la Întreprinderea de Construcții navale din Constanța.

VERTICAL: 1) Produse ale Întreprinderii de utilaj greu din Brăila, din care cele de tip gigant, realizate începînd din 1985, au cupă de 8—10 mc, iar greutatea de circa 400 tone. **2)** Industria noastră a produs pînă în prezent 30 tipuri de asemenea mașini, în peste 300 variante, cu puteri de la 26 CP la 360 CP, fiind exportate în peste 80 de țări de pe toate continentele. **3)** Bej-deschis — Pod bucureștean în apropierea Gării de Nord, a cărui reconstrucție, la necesitățile actuale, a constituit un succes al tehnicii românești — Emil Russu. **4)** „Magistrala albastră", în lungime de 64,2 km, care scurtează cu circa 400 km vechiul traseu dunărean Cernavodă-Constanța, fiind cea mai grandioasă și cutezătoare operă de artă inginerească din istoria României (pl.) — Orașul de pe malurile Bahluiului, o prezență remarcabilă pe harta economică a țării. **5)** Faraon egiptean — Pustnic — Gîrbov (Trans.). **6)** Must care se scurge de la sine din strugurii puși în teasc — Compozitor și poet italian (1842—1918). **7)** Orășel în Peru — Scriitorul român care a evocat într-o schiță pe „Constructorii Bucureștiului" (Virgil) — Termin (reg.). **8)** Părțile sau organele din care este alcătuită o ființă (pop.) — O întrebare. **9)** Aclamații — Aur (pop.) **10)** Traian Ionescu — Produse ale industriei noastre constructoare de mașini, a căror pondere la export este în continuă creștere — Radu Ionescu. **11)** Cămașă cu riuri și altițe — Mirific colț de țară la vărsarea Dunării în mare, a cărui dezvoltare complexă va conduce la propășirea localităților din zonă. **12)** Municipiu în județul Neamț unde s-a construit laminorul de 20 țoli, la nivelul tehnologiilor de vîrf pe plan mondial — Cartier al industriei aeronautice și al uneia dintre cele mai apreciate zone de agrement a Bucureștiului, cu o arhitectură originală, avînd o notă estetică aparte, de autentică inspirație românească tradițională.

Dicționar: TAR, ATN, TBA, OZEN, TLA, GIB, OROL, AOR.

Adam Stoica

Concluziile unui studiu: incultura tineretului american

Un studiu realizat de Fondul Național american pentru Cultură (NEH), în primăvara anului 1987, pe baza unui sondaj în rîndul a 8000 de tineri de 18 ani, demonstrează nivelul slab de pregătire al studenților americani în domeniile istoriei și literaturii – scrie ziarul francez „Le Figaro". Între tinerii care au urmat, cel puțin un an, cursuri de istorie americană, 68 la sută sînt, de exemplu, incapabili să situeze corect, în timp, războiul de secesiune. În rîndul colegilor lor înscriși la cursuri de literatură, 84 la sută nu cunosc autorul romanului „Crimă și Pedeapsă".

Acestea sînt numai două exemple. Dar există încă multe altele – adaugă ziarul citat. 32 la sută dintre studenții chestionați afirmă că descoperirea Americii de către Cristofor Columb a avut loc pe la 1750, 38 la sută ignoră data la care a fost redactată Constituția Americii (deși, în septembrie, s-au împlinit 200 de ani) etc.

În domeniul literaturii este și mai rău: 64 la sută nu știu cine este autorul „Povestirilor din Canterbury", 60 la sută nu știu că Walt Whitman a scris „Fire de iarbă", iar 67 la sută ignoră faptul că William Faulkner a situat acțiunea majorității romanelor sale în sudul țării. Or, dacă totuși, Chaucer este un autor britanic din secolul al XIV-lea, Whitman și Faulkner sînt glorii ale literaturii americane contemporane.

Desigur, ignoranța tinerilor chestionați de NEH nu este totală. Există printre ei și elemente strălucite. În plus, 88 la sută din rîndul lor știu că pastorul Martin Luther King a pronunțat un faimos discurs avînd ca laitmotiv formula „I have a dream" („Am un vis"), iar 86 la sută l-au identificat pe Thomas Jefferson ca autor al Declarației de Independență.

În opinia unui specialist de la NEH, „competitivitatea mondială nu se face numai pe bază de dolari, ci și pe bază de idei, iar tinerii americani, mult prea axați pe învățătura practică, pierd noțiunea propriei lor moșteniri culturale și a culturii mondiale".

O mare parte de vină o poartă profesorii, „mult prea preocupați cu înșirea artei de a preda". Nivelul unora este uneori atît de slab, încît trei state – Georgia, Texas și Arkansas – le-au impus examene periodice pentru a vedea dacă mai sînt capabili să predea. Astfel, în vara anului acesta, 320 profesori din Georgia și-au pierdut posturile din motive de incompetență.

Iowa, Wisconsin, Minnesota, New Hampshire și Oregon sînt statele care dispun de cel mai bun nivel școlar – afirmă specialiștii de la Ministerul Educației. În schimb, Mississippi, Louisiana, cele două Caroline și districtul Columbia (pe teritoriul căruia se află Washingtonul) au cele mai slabe rezultate.

Specialiștii pledează, astfel, în favoarea revenirii istoriei și literaturii – la nevoie prin intermediul predării limbilor străine – în prima linie a disciplinelor școlare. Se precizează că, în prezent, literatura ocupă doar 10 la sută din conținutul total al manualelor de învățămînt din sistemul primar și că învățătorii se tem să-i oblige pe elevii lor să citească opere conținînd prea multe fraze lungi sau cuvinte savante.

Acest studiu al NEH privind declinul școlar în SUA confirmă un raport al Biroului pentru evaluarea națională a progreselor în domeniul învățămîntului (NAEP), publicat în urmă cu un an. Raportul constată, printre altele, că, dintre tinerii de 20 de ani, 43 la sută nu știu să descifreze o hartă rutieră, iar 20 la sută sînt incapabili să citească un orar de autobuz.

Trebuie precizat că elevii americani nu sînt supraîncărcați: în timp ce tinerii japonezi au cursuri 243 de zile pe an, ei nu au decît 180 de zile anual.

Înconjurul lumii pe cămilă

Salah și Aied Chamri, doi tineri din Qatar, și-au propus să facă ocolul lumii pe cămilă. Ei au străbătut deja, în șapte luni și zece zile, un număr de 13 țări arabe. Salah, inginer la televiziunea din Qatar, și Aied Chamri, funcționar la Ministerul tineretului, călătoresc însoțiți de cinci cămile, dintre care trei sînt rezervate transportului de alimente și diverse alte provizii. Ei doresc să reînvie, astfel, amintirea lui Ibn Batuta, geograf și istoric marocan din secolul XIV. Prima etapă a călătoriei lor s-a încheiat la Tanger, orașul natal al lui Ibn Batuta, după ce au traversat Omanul, Emiratele Arabe Unite, Qatar, Bahrein, Arabia Saudită, Kuweit, Irak, Siria, Iordania, Egipt, Libia și Algeria. După o perioadă de odihnă, cea de-a doua etapă va cuprinde, între altele, Pakistan, India, Birmania, China, iar cea de-a treia va traversa Europa, pînă la Spania. Cei doi tineri înregistrează o viteză medie de deplasare de 80–100 kilometri pe zi, orientîndu-se cu ajutorul stelelor.

Cu pistolul la volan

Pe nenumăratele autostrăzi care străbat orașul Los Angeles, poliția veghează, mai nou, pentru a preîntîmpina efectele unei „mode" periculoase: într-o mînă volanul, într-alta pistolul. Mai mulți morți, cîteva zeci de răniți și o stare generală de nervozitate – este rezultatul noii maniere de „exprimare" a dezacordului față de cineva care îndrăznește o depășire sau care are o figură ce, pur și simplu, îndispune. Poliția declară că este asaltată de apelurile și reclamațiile primite în legătură cu asasinii anonimi. „Ca și cum n-ar fi suficiente riscurile pe care le implică traficul aglomerat, acum trebuie să ne păzim și de acești tipi violenți, care, la cel mai mic incident, sînt gata să tragă", arată un șofer, a cărei mașină are parbrizul spart. „În general, afirmă poliția, unica pistă pe care o avem este o descriere sumară a unei figuri și a unei mărci de automobil. Puținii identificați sînt fie delincvenți, fie persoane cu antecedente de violență excesivă".

Consum

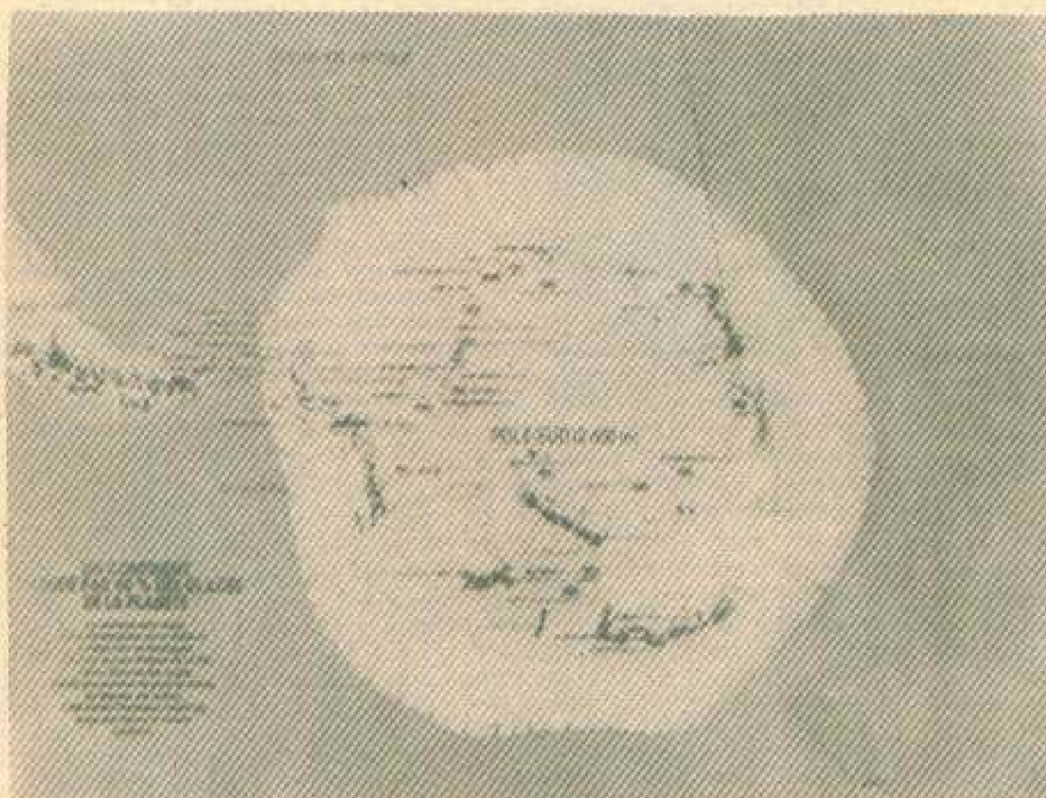
Francezii consumă anual, scrie agenția „EFE", circa 14 000 tone de gumă de mestecat, ocupînd, astfel, locul doi în lume după nord-americani. Guma de mestecat și-a făcut intrarea industrială în Franța prin intermediul fostului membru al infanteriei marine a SUA, Courtland Parfet, care, în 1952, a instalat o fabrică la Montreuil, lîngă Paris. „De atunci, țara gastronomiei s-a lăsat cuprinsă de modesta plăcere a americanului mijlociu", comentează sursa citată. Francezii au cheltuit, anul trecut, pe guma de mestecat, aproape un miliard de franci, 85 la sută din această sumă oprindu-se la... firma americană „General Foods", care domină piața franceză a acestui produs.

ANTARCTICA

Din tainele celui de-al șaselea continent

Antarctica este ultimul mare teritoriu al utopiei. În ciuda severității extreme a condițiilor sale — temperaturi ce ajung la -90°C —, oamenii au reușit, sub semnul cercetării științifice, o conviețuire unică în istoria omenirii. 18 națiuni lucrează astăzi în perfectă armonie, pe un teritoriu care oferă cea mai vastă și mai fabuloasă rezervă de bogății a planetei. Misterele subsolului său înfierbîntă spiritele, iar aventurierii nu văd în el decît o imensă insulă a comorilor, „noua frontieră" a unei viitoare goane după aur.

Despre Antarctica între mitul bogățiilor ipotetice și realitatea exemplarei sale armonii științifice — vă oferim această selecție dintr-un reportaj publicat de revista „Paris Match".

Continentul antarctic este, în realitate, un arhipelag unit de cea mai mare acumulare de gheață a planetei, care depășește, în grosime, 4 000 m

Ajuns aici, la 20 ianuarie 1840, Dumont d'Urville boteza acest nou teritoriu cu prenumele soției sale. De atunci, ținutul Adélie reprezintă sudul extrem al Antarcticii, cu binecunoscutele sale caracteristici. Frumusețea sa austeră este învelișul de gheață al unui continent de circa 14 milioane kmp, de mărimea Statelor Unite și a Mexicului la un loc. Dar acest veritabil univers este un arhipelag: el este alcătuit, de fapt, dintr-o serie de insule legate între ele și acoperite de blocuri de gheață, a căror grosime variază între 2 000 și 4 000 m. Predomină munții cu vîrfuri ce depășesc 5 000 m altitudine. Imensa masă de gheață a făcut ca acest continent să se afunde 600 m sub nivelul mării. În centrul Antarcticii, precipitațiile sînt neglijabile. Gheața se acumulează, însă, treptat pe marginea continentului și se întîmplă ca, de la un an la altul, stațiile de observație să fie înălțate cu un etaj pentru a ajunge la nivelul solului.

...Zile nesfîrșite, în care ghețurile se oglindesc în soare: din ianuarie pînă în martie, noaptea nu coboară niciodată la baza franceză din Antarctica. Abia așezat la orizont, soarele se ridică din nou pe cer și dă aisbergurilor uriașe o strălucire

fascinantă care parcă le însuflețește. Dar acest decor de început de lume nu durează decît un trimestru. Începînd cu luna aprilie, temperatura coboară sub -40°C, făcînd imposibilă orice activitate în aer liber. Aprovizionarea pe mare și lucrările de infrastructură se desfășoară, deci, între mijlocul lui decembrie și începutul lui martie. Un răstimp atît de scurt, încît se proiectează construirea unei piste de aeroport în împrejurimile bazei pentru a scurta durata unei călătorii periculoase. Plecînd din Australia, navele au nevoie de minimum șase zile pentru a ajunge la baza franceză, iar ultimele sute de kilometri sînt un slalom extenuant printre falezele de gheață.

■

Faleza de gheață, lungă de 200 m, din spatele bazei Dumont d'Urville, îngustează orizontul, marcînd începutul continentului, care se ridică în pantă ușoară pînă la altitudinea de 4500 m. Și, deasupra acestui bloc de stîncă și de gheață, nopțile albe oferă spectacole fabuloase pe cerul verii australe. Protagonistele acestui spectacol cotidian, aurorele australe și luminiscențele atmosferice, sînt regizate de fluxul magnetic ce leagă cei doi Poli și al cărui mecanism rămîne, în cea mai mare parte, neexplicat. Teribile vînturi, ce pot atinge 320 km/oră, fac parte din numeroasele „toane" ale continentului. Ele se dezlănțuie ca un șuvoi de gheață din centrul așa-numitelor „inlandsis" pînă la maluri, unde se sting într-o ultimă furtună.

■

Surprinși de viscol, atunci cînd temperatura coboară la -60°C, pinguinii imperiali se lipesc unul de altul pentru a se încălzi, așezîndu-se în forma unei cochilii de melc. Pinguinii, astfel adunați, se deplasează urmînd o mișcare lentă în spirală, pentru ca cei din exterior să ajungă în centru și să se încălzească și ei. Imperialii, care pot ajunge la 1,20 m înălțime, sînt cei mai mari dintre pinguini. Ei nu fac decît un singur ou. Masculul este cel care, în primele două luni, asigură protecția progeniturii, în timp ce femela, aflată în larg, se hrănește din belșug. Masculul rabdă de foame pînă ce ea îi ia locul. El pierde, în această perioadă, aproape jumătate din propria greutate, fără să i se diminueze, însă, rezerva musculară. Această facultate aparte de a-și arde grăsimile economisind capitalul proteinic, îi fascinează pe biologi, care speră să descopere astfel remediul absolut contra obezității.

Călătorie la capătul celor mai teribile mări de pe glob

Cu patru zile în urmă, la Hobart, un orășel fermecător și foarte englezesc, din sudul insulei Tasmania, ne îmbarcaserăm la bordul cargoului norvegian „Polarbjorn", lung de numai 49 m, închiriat de „Expedițiile polare franceze". Destinația noastră era ținutul Adélie, în plin sud, la 2700 km. Puțin după plecare, trecem de gura rîului Derwent, pentru ca, apoi, să intrăm, păstrînd babordul spre Pot de fer, în golful Furtunilor. Iar acesta, pentru a ne demonstra că numele nu-i este întîmplător, ne oferă deîndată un spectacol pe măsură. Două ore mai tîrziu, sîntem surprinși de un prim uragan, iar spectacolul se transformă în coșmar. Trei zile de groază. Trei zile în care am fost zgîlțîiți zdravăn și aruncați în goluri de 15 m, pe un vînt atingînd 150 km/oră, înclinați în unghi de 45°, agățați strîns de lemnăria cușetelor; eram bîntuiți de sentimentul

În Antarctica, totul pare să fie conceput la mari dimensiuni: pinguinii imperiali pot ajunge la 1,20 m înălțime

obsedant că în ritmul acesta poți cu adevărat să înnebunești, înțelegînd dintr-odată chinurile prin care treceau marinarii de altădată, care trebuiau legați în fundul cocăi și cărora li se punea căluș pentru a li se înăbuși urletele de groază.

Și apoi, brusc, calmul. Un calm destul de relativ, e adevărat. Sîntem încă destul de zguduiți de vas, tangajul este puternic, dar, comparativ cu ceea ce am îndurat, aceasta ni se pare floare la ureche.

Un duș ar fi binevenit, dar exact atunci cînd ne simțeam redevenind umani sub jetul de apă caldă, nava noastră basculează violent spre tribord, părînd că nu-și va mai reveni vreodată, apoi, tot atît de brutal, basculează spre babord. După opt ore de răgaz, intrăm în cel de-al doilea uragan și iată-mă făcînd dușul cel mai acrobatic din existența mea... În rest toate acestea erau de așteptat, căci ne aflam în mijlocul celor mai feroce mări de pe glob.

A urmat al treilea uragan care ne va lovi la întoarcere și care va fi cel mai înspăimîntător dintre toate, cu rafale de 200 km/oră. Toate elementele par să contribuie la alungarea navelor ce îndrăznesc să se aventureze pe acest ocean inelar, monstru zgomotos și dezlănțuit, care nu întîlnește nici un obstacol în cursa sa în jurul emisferei. Apoi, cînd nu sînt vînturile, ghețurile sînt cele care pornesc la atac.

La vremea cînd treceam prin acest purgatoriu, vasul „Nella Dan", al doilea cargo polar, închiriat de „Expedițiile australiene", se găsea prins ca o nucă între două nicovale și nu-și va găsi salvarea decît la intervenția unui spărgător de gheață sovietic. Anul trecut aceeași navă, „Nella Dan", a trăit o întîmplare asemănătoare, fiind supusă zilnic, timp de 77 de zile, aceluiași risc de a fi sfărîmată, pînă la sosirea salvatoare a unui alt spărgător de gheață, de data aceasta japonez. Recentele naufragii ale navelor „Gotland II" și „Southern Quest" prelungesc lunga listă de ambarcații distruse de mare, strivite de ghețuri sau blocate în aceleași ghețuri, uneori timp de 144 zile în șir.

Continentul nu este, nici el, mai puțin redutabil. Numai americanii au pierdut aici, în 25 ani, 52 de avioane. Fiecare dintre cele 12 prime națiuni implantate în Antarctica și-a plătit tributul în oameni și material. Și povestea continuă: chiar în ziua îmbarcării noastre pe „Polarbjorn", doi oameni s-au pierdut într-o ceață cumplită în vecinătatea bazei americane Mac Murdo și au pierit într-o crevasă invizibilă. Patru zile mai tîrziu, alți doi sînt uciși de viscol în ținutul Enderby... Și așa mai departe. Este o lume unde munca se desfășoară în condiții teribile și la temperaturi extreme, astfel încît simpla pierdere a respirației în aer liber provoacă înghețarea plămînilor în cîteva clipe.

Acesta este decorul care, la prima vedere, nu are nimic atrăgător. Antarctica este continentul cel mai izolat, cel mai ostil și, totodată, cel mai ucigător dintre toate. Dincolo de aceste mări înspăimîntătoare pe care trebuie să le traversăm pe parcursul a mii de kilometri, fiecare pas este un pericol, în fiecare clipă, în fiecare anotimp și chiar în plin soare, așa cum o vom constata și noi cîteva zile mai tîrziu, survolînd cu elicopterul o șeniletă care se îndrepta către o falie uriașă pe care ocupanții vehiculului nu o vor putea distinge decît în ultima clipă...

Aceasta este Antarctica, iar recordurile sale sînt elocvente. Cea mai joasă temperatură: —89,7° (mai frig ca pe planeta Marte). Viteza vîntului: 320 km/oră. Grosimea maximă a stratului de gheaţă: 4 700m. Volumul acestuia: 90 la sută din gheţurile planetei. Suprafaţa continentului: de 15 ori mărimea Franţei. Mai mult, această întindere se dublează, căci marea devine o banchiză pe o suprafaţă de 800 km, formînd o barieră de netrecut, care îi izolează pe ocupanţii bazelor în noaptea polară şi îi desparte complet de restul omenirii, timp de aproape nouă luni.

Dar, dacă pînă acum am vorbit numai de părţile rele, să amintim, totuşi, şi de cele bune, care sînt şi cele mai paradoxale. Nici unul din rarii săi vizitatori nu a rămas insensibil la spectacolul grandios al acestor gheţuri luminoase, al acestor fantastice aurore magnetice, al acestor dansuri solare, din care ţîşnesc nuanţe necunoscute de roşu, de ocru şi de verde... Al acestor aisberguri, întinse ca nişte oraşe, care pîrîie şi gem în dezgheţul foarte scurt al verii australe, etalînd, pe pereţii lor abrupţi, o paletă nemaiîntîlnită din cele mai variate tente de albastru. Şi decorul acesta extravagant închide în el cel mai bogat laborator al Naturii, un teren de cercetare care păstrează arhivele detaliate ale planetei noastre, care anunţă deja viitorul climatului şi al culturilor noastre, un loc de observaţie privilegiat, de unde se studiază la fel de bine cîntul pinguinilor imperiali sau capriciile magnetosferei, un creuzet unde se vor crea, fără îndoială, noi produse de o mare varietate, remediul absolut contra obezităţii sau o banală batistă contra răcelii.

În afară de aceasta, Antarctica mai este şi o vastă sursă de proteine, capabilă să satisfacă nevoile unei jumătăţi din omenire; ea este poate şi un formidabil depozit de bogăţii minerale (chiar dacă, pentru moment, exploatarea acestora pune tot atîtea probleme ca şi extragerea manganului de pe Lună). Este laolaltă un univers al pericolelor de tot felul, dar şi ţinutul celei mai depline păci de pe Pămînt. Oriunde în altă parte, oamenii se războiesc pentru interese sau ideologii diferite; aici, în Antarctica, sovieticii joacă fotbal cu chilienii, argentinienii fraternizează cu englezii, americanii cooperează cu polonezii, japonezii devin simpatici, iar chinezii oferă cea mai ospitalieră primire oricărui străin neanunţat. Toţi îşi împărtăşesc rezultatele cercetărilor lor şi convieţuiesc în deplină armonie.

Un adevărat „paradis", la o temperatură medie de -60° C.

Adélie

Iată-ne în ţinutul Adélie, la Dumont d'Urville, pe singurul teritoriu francez accesibil, însă, numai celor aleşi, temerarilor. Marea s-a calmat, iar noi sîntem aproape de destinaţie. Cerul s-a înseninat pentru prima oară după şase zile şi, de sus, de pe pasarelă, sîntem martorii unor adevărate minuni.

Ultima noapte a traversării noastre se desfăşoară în plină zi. Către ora două dimineaţa, soarele stacojiu a apărut la orizont; se înalţă apoi, treptat, înflăcărînd cerul cu o asemenea intensitate, încît marea pare neagră, iar valurile sale se învolburează ca nişte dune de omăt imaculat. La timonă, toţi privim tăcuţi. Spectacolul este măreţ, ne intimidează. Deodată, Leif Gaaso, căpitanul, ne arată ecranul radarului.

Claude Lorius – preşedintele expediţiilor polare franceze, un om încărcat de onoruri şi responsabilităţi, dar, în acelaşi timp, curtenitor şi dinamic

Acolo, sus, mulţimea aceea de unghiuri drepte, albe reprezintă... aisbergurile, sute de aisberguri. Şi cîteva ore mai tîrziu, înaintăm în mijlocul unui adevărat labirint de blocuri gigantice, întinse pe 2—3 km. Ele se ridică adeseori la 30 de metri deasupra capetelor noastre, reuşind să acopere soarele, ceea ce le face şi mai neliniştitoare.

Şi brusc, drept înainte, întrezărim o scurtă strălucire portocalie: Dumont d'Urville!

Am ajuns.

Ne îmbrăcăm pufoaicele şi ieşim pe punte, surprinşi totuşi de cele -20°, dîndu-ne totodată seama că, pentru prima oară, după o săptămînă întreagă, respirăm aer curat. Am navigat în cargou ca într-un submarin. „Polarbjorn" avansează acum foarte lent, căutîndu-şi drumul printre gheţuri cu o extremă prudenţă. Sîntem înconjuraţi de mici sloiuri cu vîrfuri ascuţite şi dimensiuni înşelătoare. Nouă zecimi din masa lor se află sub apă şi cînd, inevitabil, ne izbim de unul din ele, întregul vas freamătă în acest impact. Apoi, în vreme ce navigăm în zigzag printre meandrele îngheţate, descoperim prima colonie de pinguini Adélie. Pe măsură ce ne apropiem, o boare ne asaltează nările. Mă aşteptam să întîlnesc aici aerul cel mai pur de pe planetă, dar mirosul acesta este la fel de greu ca-n orice ogradă plină de orătănii. Pinguinii sînt atît de deplin integraţi în viaţa de la bază, încît e imposibil să faci zece metri fără să fii nevoit să ocoleşti un grup compact şi arţăgos.

Pentru moment, depăşim un ultim aisberg şi, dintr-odată, Insula Pescăruşilor, ca şi cea mai mare parte a bazei ne apar curios de apropiate, la circa 500 m. Zărim vreo cincisprezece paralelipipede portocalii, ce par adunate la întîmplare, o geodă albă, o antenă radar pentru comunicaţii, buldozere, rezervoare cu benzină, un camion albastru, un şlep, stîlpi, cîteva şenilete, o stivă de grinzi, de trunchiuri şi de cărbuni. Totul pare funcţional, nu prea primitor, ba chiar potrivnic. E normal, căci aici nu se face turism.

La stînga — gheţarul Astrolabe, iar jos, în spatele unui grup de insule se înalţă falnic, deasupra falezelor uriaşe de gheaţă sfărîmată, Continentul.

Se ridică în pantă uşoară, ca un teren somptuos de schi. De departe, în soare, totul pare neted şi sigur. În realitate, este o capcană de crevase ucigătoare, un sol teribil de periculos, pe care vehiculele nu pot înainta decît cu 4—5 km/oră şi care se poate transforma, dintr-un moment în altul, într-un infern absolut, cu vînturi suflînd cu 300 km/oră şi grămezi de gheaţă ce omoară un om în cîteva secunde. Totuşi, văzîndu-le astfel, scînteind uriaşe... Cîtă frumuseţe!

„Polarbjorn" ajunge la mal, şi de-acum totul se desfăşoară foarte iute. Nici nu s-au întins bine parîmele, că un elicopter roşu se aşază pe punte, aducînd „comitetul de primire". Se află aici Christian Grevisse, noul şef de sector, însărcinat cu comandamentul bazei pe următoarea perioadă de iarnă, un om destinat să fie persecutat, aşa cum vom vedea mai tîrziu. Urmează Claude Lorius, o personalitate, preşedintele „Expediţiilor polare franceze", preşedintele SCAR (Scientific Committee on Antarctic Research, organizaţie internaţională însărcinată cu coordonarea ansamblului de cercetări), director de cercetări, deţinător al Marelui Premiu al Academiei de Ştiinţe, veteran al expe-

În centrul bazei Adélie, geodul utilizat pentru informaţiile meteo

diţiilor polare (avînd 12 la activ), un om încărcat de onoruri şi responsabilităţi, dar totodată fiinţa cea mai curtenitoare şi mai dinamică pe care-o poţi întîlni. Chiar şi aici, pe punte, în rafalele vîntului şi vacarmul elicopterului, ne primeşte ca într-un salon. Ne îmbarcăm, iar pilotul ne oferă o scurtă imagine aeriană a bazei; două minute mai tîrziu, păşind pe solul lui Dumont d'Urville, îmi împlinesc un vis vechi de 35 de ani, de pe vremea adolescenţei, cînd urmăream, cu sufletul la gură, aventurile lui Paul-Emil Victor. De altfel el, fondatorul, este aici, aproape de pista centrală de aterizare: un bust aşezat pe soclu de lemn plutitor, imortalizat în viaţă fiind, odihnindu-şi privirile de bronz pe continentul pentru a cărui explorare n-a precupeţit nimic.

Întoarcere în timp

Am ajuns cu o întîrziere doar de cîteva zile de la aniversarea descoperirii acestor teritorii. Era 20 ianuarie 1840. Conducînd două vechi nave de război — „Astrolabe" şi „Zélée" —, pe care guvernul lui Ludovic-Filip cu greu a acceptat să i le încredinţeze, Jules Sébastian César Dumont d'Urville soseşte de la Hobart, alegînd calea cea mai directă, cea „a primejdiilor şi a gloriei", aşa cum va sta scris pe mormîntul său. La 50 de ani, acest căpitan de vas, pe care toţi îl ştiau nesuferit şi încrezut era cunoscut mai cu seamă ca descoperitor al celebrei Venus din Milo. Mîhnit de încetineala cu care avansa pe lista de promovări în grad, el ştie că această călătorie spre Antarctica va fi probabil ultima sa ispravă; vrea s-o ducă neapărat la bun sfîrşit, în ciuda furtunilor, a dizenteriei şi a scorbutului care-i decimează echipajele. În cele din urmă, la 20 ianuarie, Dumont d'Urville descoperă această coastă sălbatică şi-i dă de îndată, numele răbdătoarei sale soţii. Apoi aşază drapelul tricolor

TERRA terra TERRA

Încă 3,5 miliarde hectare de deşert

Conform unui studiu prezentat la Geneva de Programul O.N.U. pentru mediul ambiant, fenomenul de înaintare a deşertului ameninţă peste 3,5 miliarde hectare de teren, echivalent cu suprafaţa continentului american, în fiecare an adăugîndu-se alte şase milioane hectare. De asemenea, din lipsă de rentabilitate, anual, se renunţă la cultivarea a circa 21 milioane ha.

Potrivit studiului, în anul 1977, circa 57 milioane persoane erau afectate grav de fenomenul de înaintare a deşertului, iar, în 1984, numărul lor ajunsese la 135 milioane. Situaţia este apreciată drept critică, dat fiind că se consideră că „înaintarea deşertului este, în mare măsură, un rezultat al pasivităţii" omului în a lua măsuri de combatere a fenomenului.

Pierderile anuale datorate înaintării deşertului se ridică la 26 miliarde dolari. Tentative de stopare a acestui proces s-au făcut doar la nivel local şi au fost de mică anvergură.

Fenomenul ameninţă terenurile aride, care reprezintă 35 la sută din suprafaţa Terrei. În pofida faptului că sînt numite „aride", aceste zone asigură hrana a 850 milioane de persoane, de pe ele recoltîndu-se importante cantităţi de cereale.

Trei sferturi din suprafaţa acestor terenuri sînt ameninţate, în diferite grade, de fenomenul înaintării deşertului, mai ales în Africa, America de Sud, India, Asia de Vest, Australia, Europa şi America de Nord. Potrivit unei hărţi a lumii, elaborată în 1977 de Naţiunile Unite, în zonele de risc se află 2 la sută din terenurile Europei, 19 la sută din cele ale Americii, 31 la sută din Asia, 34 la sută din Africa şi 75 la sută din Australia.

Înaintarea deşertului se poate extinde şi la terenuri ce sînt fertile astăzi, dar situate în apropierea celor deja afectate de fenomen. Studiul insistă asupra faptului că una din principalele cauze ale sporirii defertilizării solului este creşterea salinităţii acestuia, din cauza lipsei unor sisteme adecvate de drenare a apei.

Numărul persoanelor afectate de fenomen sporeşte rapid din 1977 şi datorită faptului că populaţia este tot mai numeroasă, mai ales în ţările în curs de dezvoltare. Aici trăiesc circa 80 la sută din cei ce suferă de pe urma înaintării moderate a deşertului şi 85 la sută din cei aflaţi pe teritoriile unde fenomenul a atins un grad avansat. Potrivit calculelor experţilor de resort, în anul 2000 populaţia din regiunile aride ale lumii va spori de la 850 milioane la 1,2 miliarde persoane, iar, în cadrul acesteia, cea rurală — de la 500 la 600 milioane.

Chiar dacă este puţin probabil să se realizeze o rapidă îmbunătăţire a situaţiei, este posibilă o încetinire a avansării procesului. Studiul lansează guvernelor apelul de a lua în considerare gravitatea situaţiei şi de a adopta măsurile necesare, respectiv să mobilizeze masiv fonduri pentru lucrările de ameliorare a solurilor.

Un funcționar special trimis de serviciile de poștă obliterează, pe timpul lungii ierni polare, 50 000 de scrisori adresate filateliștilor din întreaga lume

pe „Stînca debarcării", golește o sticlă de vin vechi în sănătatea Franței și, zece zile mai tîrziu, pleacă cu un bagaj considerabil de observații științifice, între care o determinare precisă a polului magnetic. (Această observație va fi, însă, fără nici o valoare în anul următor, căci polul magnetic are particularitatea enervantă de a se deplasa 8—10 km pe an în direcții cu totul imprevizibile). Dumont d'Urville revine în Franța, unde îl așteaptă, în sfîrșit, gloria și unde primește eșarfa de contraamiral de care nu va profita decît scurtă vreme; anul următor va pieri în primul accident din istoria căilor ferate franceze, între Paris și Versailles.

Odată cu dispariția principalului entuziast al Antarcticii, Franța se dezinteresează de acest teritoriu nou, cu care nu știe ce să facă, iar pe Stînca debarcării, drapelul tricolor rămîne să se destrame încet, timp de 110 ani.

Abia la 15 ianuarie 1950, o navă veche, rebotezată „Commandant Charcot", aduce în ținutul Adélie prima expediție franceză organizată de Paul-Emile Victor și condusă de André-Franck Liotard. Se arborează un nou drapel și, astfel, la Port-Martin, se implantează prima bază permanentă din ținutul Adélie. Doi ani mai tîrziu, instalațiile sînt distruse de foc. Atunci se reinstalează baza la 50 km mai la vest, pe arhipelagul Pointe Géologie, într-un loc ferit de vînturi. Se inaugurează baza Dumont d'Urville, și, de atunci, cu excepția unei scurte perioade de refacere, între 1953 și 1956, ea n-a încetat să fie operațională.

Sorții au vrut ca, descoperind ținutul Adélie, Dumont d'Urville să ofere Franței un teritoriu remarcabil pentru experiențe. Dacă e adevărat că Antarctica este un uriaș institut de cercetări, ținutul Adélie apare ca unul din laboratoarele sale cele mai bogate. Polul magnetic se situează în imediata sa apropiere și ocupă, deci, locurile cele mai privilegiate pentru a urmări variațiile și deplasările acestuia. Nu departe de aici, pe continent, se ajunge pe culmea celor mai voluminoase calote glaciare, ceea ce-i plasează pe francezi la îndemîna unei surse de observații fundamentale. În afară de aceasta, Dumont d'Urville este o zonă de relevee meteorologice extrem de bogată; este o bază de pornire ideală în studiul biologiei marine și, în sfîrșit, pe lîngă pinguinii Adélie, focile și numeroasele specii de păsări marine, aici se găsesc cele mai importante colonii de pinguini imperiali, aceste ființe deosebite despre care vom mai vorbi.

Apăsarea singurătății

Antarctica are multe în comun cu astrul lunar, unde totul trebuie adus. Nimic din ceea ce există la fața locului nu este folosit de om și, în rest, nu există mai nimic, nici măcar apă; lăsînd la o parte temperatura medie, acest continent oferă paradoxul de a fi la fel de uscat ca Sahara. Apa trebuie, deci, luată din mare, apoi desalinizată. Această uscăciune neașteptată face ca, în afară de cîțiva licheni împrăștiați, colonii rare de musculițe fără aripi și niște minuscule colembole (insecte primitive, fără aripi), să nu existe faună și floră terestre. Reiese, deci, importanța majoră a celui mai neînsemnat amănunt de natură logistică (transport, aprovizionare, cazare) pe acest deșert absolut.

Toate instalațiile tehnice sînt realizate în dublu, în trei sau chiar în patru exemplare. Astfel încît, de la sala de operații ultramodernă pînă la nesfîrșitele rezerve de piese de schimb, locuitorii bazei sînt în măsură să repare tot ce este susceptibil să rămînă în pană. Singurul lucru care figurează modest pe lista de inventar este armamentul: o pușcă veche de vînătoare și 20 de cartușe neutilizate vreodată.

Dacă aspectul exterior al clădirilor nu este prea atrăgător, camerele sînt, însă, confortabile și chiar nostime. În zona rezervată spațiilor comune, sala de mese, cu cîte opt locuri la fiecare masă, se poate transforma ușor în sală de cinema. Este extrem de funcțională și dublată de un salonaș ce cuprinde o masă de biliard, o vastă bibliotecă și o impresionantă colecție de benzi desenate. Pavoazarea se reduce la cîteva afișe cu litoralul polinezian și un portret în ulei al lui Paul-Emil Victor. În spate se află punctul strategic al bazei, bucătăria. Într-un colț al sufrageriei, fără colivie, dar reținut pe un raft de un bec puternic care-i dă impresia, fără îndoială, că trăiește încă sub soarele de acasă, se află un papagal-femelă, colorată în verde și galben, drăguță dar singură și tristă de cînd i-a murit perechea. Pentru ca să se simtă mai puțin singură, oamenii au pus oglinzi în cele două colțuri ale raftului, astfel încît, cît e ziua de lungă, papagalița își adresează lungi discursuri, crezînd că vorbește altcuiva. Văzînd-o, nu poți să nu te gîndești la ce se-ntîmplă în mintea oamenilor ce trăiesc aici, după mai multe luni de ședere. Și un alt paradox: în acest loc — cel mai izolat al planetei —, exact izolarea lipsește, iar cei 29 membri ai bazei sînt condamnați să trăiască incomodîndu-se unii pe alții. Aceasta poate duce — și duce chiar — la situații de stress. De la instalarea bazei, medicii au avut de tratat doar puține cazuri strict fizice; antrenamentul, echipamentele adecvate și prudența au făcut ca degerăturile profunde, ca și bolile grave să fie foarte rare; problemele dentare rămîn cele mai frecvente. Observațiile și studiile conduse de dr. Rivolier și medicul-șef al „Expedițiilor polare", dr. Bachelard, vizează mai cu seamă patologia psihosomatică și sociometria. Există, în mod indiscutabil, un sindrom mental de iernare și se încearcă chiar determinarea influenței acestuia asupra dispozitivului imunologic al individului. Din fericire, accidentele sînt cu totul excepționale, dar s-au putut constata cazuri de pierdere a simțului pericolului, cum s-a întîmplat cu cei ce alergau pe gheața mării ca să vadă mai îndeaproape un pinguin sau o focă, uitînd că stratul de gheață este încă prea subțire ca să-i suporte și că temperatura apei îi poate ucide în cîteva secunde. Alții încep să trăiască într-un fel de visare și nu-și dau seama, de exemplu, că se apropie prea mult de partea din spate a unui elicopter, riscînd să fie sfîrtecați de rotor. S-au văzut chiar indivizi cărora le-au cedat nervii în perioada de vară, pe continent, în contact cu condiții mai dure, cum a fost cazul unui tînăr cercetător englez care, trebuind să locuiască în cort, într-un mediu ostil, hrănit cu rații militare franceze, departe de ouăle cu șuncă pe care i le gătea consoarta, a devenit neadaptat în mai puțin de două săptămîni. Nu mai lucra, nu se mai îmbrăca, nu mai mînca. A fost suficient să revină la bază, pentru a-și recăpăta pofta de viață.

În cea mai mare parte a timpului, stress-ul se manifestă prin crize de individualism și de aceea îl prezentam mai devreme pe Christian Gre-

visse ca pe un om destinat să fie persecutat. Oamenii suportă aici greu orice formă de autoritate. Cînd noaptea polară devine prea lungă şi cînd viscolul suflă prea multă vreme, cînd încep să se întrebe prin ce formă de masochism au ajuns să se angajeze într-o astfel de aventură, devin interiorizaţi şi susceptibili. În acel moment, limitele de acţiune ale şefului taberei se micşorează substanţial, el devenind cel mai izolat om din lot, menit să suporte un stress mai pronunţat decît restul echipei.

Una din consecinţele cele mai frapante ale sindromului Rivolier este „vidul anecdotic" aproape total. emoţiile numai pentru sine, ori să nu le evoce decît celor iniţiaţi. Ai sentimentul că îşi revendică în exclusivitate proprietatea acestor experienţe şi că le repugnă total să le împărtăşească celor din afară.

Antarctica – un imens laborator al Pămîntului

Te poţi întreba atunci ce-i aduce pe aceşti oameni în Antarctica. Ostilitatea mediului, condiţiile grele, munca obositoare, riscul şi stress-ul sînt argumente care, mai degrabă,

Vedere aeriană a bazei, construită pe cîteva mici insule, în vecinătatea gheţarului Astrolabe

Este practic imposibil să-i faci pe oamenii care suportă iarna polară să-ţi povestească o aventură sau o amintire şi, dacă reuşeşti, rămîi absolut perplex. Aşa mi s-a întîmplat cu Henry Kennedy, şeful bazei americane din Palmer, pe care aveam să-l întîlnesc cîteva săptămîni mai tîrziu.

— „Într-o seară mă aflam în faţa ferestrei, aşezat în fotoliu, ascultînd muzică de Mozart. Vedeam cerul foarte limpede, fără nici o urmă de nori, colorat admirabil. Mi-aduc aminte că, la un moment dat, m-am aplecat uşor în faţă şi mi-am ridicat încet privirea spre a distinge Pămîntul! Pentru o clipă, avusesem certitudinea că mă găseam pe o bază lunară, ca în filmele de science-fiction."

Acest gen de confidenţe este extrem de rar. Vidul anecdotic se poate explica, în parte, prin faptul că perioadele de iarnă sînt organizate astfel încît să nu se întîmple atunci mare lucru, dar aceasta generează un efect de interiorizare care îi face pe oameni să păstreze te descurajează. Atunci de ce vin? Unii pentru cîştig: salariul mediu poate ajunge la 30.000 franci pe lună, cu hrana, cazarea şi curăţenia asigurate. Dar pentru tinerii voluntari care găsesc aici ocazia de a-şi satisface serviciul militar într-o manieră mai originală decît la cazarmă, cîştigul este infinit mai mic. Or, numai ei reprezintă o treime din efectiv. Se pare, deci, că Antarctica îi atrage pe oameni din alte motive: aventură, caracterul aproape mistic al locului, frumuseţea uneori halucinantă, dar mai ales munca de aici, privilegiul de a lucra în cel mai minunat laborator ştiinţific al planetei.

La Dumont d'Urville, cea mai mare parte a clădirilor este destinată cercetării. Aici se pătrunde prin nişte porţi masive izolante, se traversează o cameră de protecţie şi, de-a lungul unui culoar, se trece prin faţa unui rînd de laboratoare, unde, cu ajutorul unor aparate complexe, se studiază la fel de bine componenta nucleară a radiaţiei cosmice, ca şi polimorfismul enzimatic la nevertebratele marine. La acestea se adaugă o multitudine de ştiinţe ale Universului, cu programe de paleoclimatologie, astronomie şi astrofizică, geomagnetism, seismologie, geodezie, biologie marină, terestră şi umană, ca şi observaţii privind ionosfera, aurorele şi luminiscenţele atmosferice şi, bine înţeles, gheaţa.

Acest ultim domeniu îi aparţine lui Claude Lorius, care conduce serviciul din Grenoble de glaciologie şi geofizică a mediului înconjurător. După 30 de ani de activitate, el păstrează un entuziasm extrem de tineresc pentru meseria aleasă. La tabăra Prudhomme, o bază satelit a lui Dumont d'Urville, situată în marginea extremă a continentului, elicopterul ne lasă în apropierea a două caravane portocalii care găzduiesc foarte incomod un grup de glaciologi.

Lorius coboară din aparat şi începe să ne expună misterele şi miracolele stratului de gheaţă. În acest loc, gheaţa formată în vechime ajunge la suprafaţă, astfel încît fără să se foreze la mare adîncime, se pot extrage porţiuni de gheaţă, numite „dopuri" — care conţin bule de aer provenind din atmosfera de acum 20 de mii de ani.

„Citirea" acestor dovezi este fundamentală pentru cunoaşterea trecutului planetei noastre, ca şi pentru viitorul ei. Aceste bule de aer înmagazinează probe ale climatelor vechi, dar şi ale perturbărilor care au agitat globul, de la erupţiile vulcanice pînă la totalitatea experienţelor nucleare din atmosferă, demonstrînd astfel că întreaga lume este contaminată de era atomică. Aceste bule sînt, de asemenea, semnalele de alarmă ale omenirii; ele denunţă cu precizie degradarea aerului şi sînt martorele creşterii îngrijorătoare a conţinutului acestuia în gaz carbonic. Or, se ştie că această creştere a CO_2 provoacă un efect de seră, a cărui consecinţă este o încălzire a climatului general al planetei. Aceasta ar putea avea consecinţe dezastruoase, căci topirea gheţurilor ar duce la ridicarea nivelului oceanelor cu 120 m, acoperind astfel două treimi din spaţiul vital al omenirii. Din fericire, această perspectivă este foarte îndepărtată, dar gheţurile Antarcticii ne arată că proporţia de gaz carbonic din atmosferă a sporit deja cu 30 la sută de la începutul secolului şi că indicele actual ar putea să se dubleze imediat după anul 2000. Studiul „dopurilor" glaciare echivalează, deci, cu supravegherea pulsului Pămîntului, şi de aceasta se ocupă, fără îndoială, domeniul cel mai important al cercetării ştiinţifice de pe continent. Dar, pentru a afla mai mult, trebuie forat şi mai adînc. La

baza sovietică Vostok, reputată, între altele, pentru că deţine recordul de frig şi de inaccesibilitate, a fost nevoie de mulţi ani de efort pentru a decupa un „dop" de gheaţă la 2000 m adîncime, depăşind cu mult celelalte două foraje la mari adîncimi, efectuate, pe de o parte, de americani la staţia Byrd, şi, pe de alta, de către francezi, în zona Dôme C, aducînd la suprafaţă bule de aer vechi de 1500 de ani.

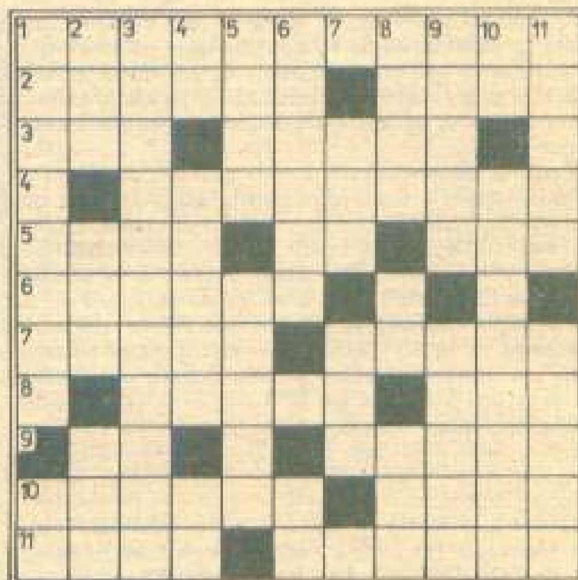
Astăzi, noi tehnici urmează să fie puse în aplicare. Laboratorul din Grenoble a reuşit să perfecţioneze un sistem de forare electromecanică ce permite atingerea unei adîncimi de 4000 metri. Australienii ne-au arătat, la Hobart, o coloană de foraj foarte complexă, cu care speră să atingă cote similare. Aplicarea acestor tehnici nu se poate face decît în timpul verii australe şi, în plus, ea cere timp.

Pentru moment, reintorşi la bază, ne încălzim în laboratorul de biologie animală, unde au loc discuţii aprinse. Între două runde de explicaţii despre cîntul pinguinilor imperiali şi mecanismul lor de economisire a proteinelor în perioade de post prelungit (un sistem patologic ce-i va ferici pe toţi obezii, atunci cînd i se va descoperi secretul), aceleaşi argumente se schimbă dintr-o parte în alta, dar fără animozitate; sosirea noilor ocupanţi va fi abia peste o lună şi este încă prea devreme pentru dispute mai aprinse. Cei ce au petrecut aici iarna trecută vor reveni cu noi la Hobart. Ei sînt preocupaţi de apropiatul contact cu civilizaţia şi, după un an de izolare completă, nu ştiu de fel care le vor fi reacţiile. Îngrijorarea îi însoţeşte pe tot parcursul, făcîndu-i tovarăşi foarte tăcuţi în această călătorie de întoarcere. Ei nu se aşteaptă deloc la prima emoţie pe care o vor încerca atunci cînd, eliberat în sfîrşit de un al treilea uragan care l-a zguduit din toate încheieturile, vasul „Polarbjorn" va părăsi Golful Furtunilor, lăsînd Pot de Fer la tribord, pentru a înainta apoi pe liniştitul curs al rîului Derwent: „Copaci, iarbă... Uitasem aproape că există", va murmura unul din tinerii veterani.

Selecţie şi adaptare de Anca Grigoriu

VORBE ÎNŢELEPTE

ORIZONTAL: 1) Lege fundamentală a unei ţări, „omagiul adus drepturilor unui popor, cum spunea eruditul francez Jeune Hermite, umbrelă ce se deschide cînd plouă şi se închide cînd se face frumos..." **2)** Ceea ce corespunde realităţii, „lucru frumos şi trainic, dar nu prea uşor să convingi pe oameni de aceasta" (Platon), sau „...ca şi păcatul mumii Eve/ De faţă-i pretutindeni şi pururea aeve" (Eminescu) — Posibilitatea de a cădea într-o primejdie, „un minunat principiu de variaţie în viaţă", aprecia în „Scrieri din trecut" Mihai Ralea. **3)** „Cînd merge înainte, merge înapoi şi cînd merge înapoi, merge înainte" (Ion Apostol) — Naraţiune epică în proză cu conţinut complex şi dezvoltat, „epopee modernă, oglinda fidelă a societăţii" (I.L. Caragiale). **4)** Omenire „Armată în marş traversînd evurile, lansată în cucerirea adevărului" (Emil Zola), sau „Înaltul sens al planetei noastre" (Novalis). **5)** Rîu în Spania — Ion Tomescu — Lucru de preţ. **6)** Ansamblul mijloacelor tehnice care imprimă un text, „teascul ideilor" adaugă H. Heine (pl.). **7)** Au aceleaşi drepturi şi aceleaşi îndatoriri, „condiţie esenţială pentru plivitul rasei umane" (G. B. Shaw; fem.) — Muncă, „legea lumii moderne, care nu are loc pentru leneşi"; „Temeiul unui stat, bogăţia unui popor" (M. Eminescu). **8)** Frică, „cel mai blestemat dintre toate sentimentele josnice" (W. Shakespeare) — În circă! **9)** Stă pe cal! — Un scris corect. **10)** Soţ — Lucrare a lui Cicero. **11)** Lichid cu gust acru, „vin alterat în care a pătruns demonul acid al morţii" (George Călinescu) — Taină, „poziţie prea favorabilă pentru ca un spirit bine crescut să se menţină pe ea" (Jean Cocteau).

VERTICAL: 1) Calitate morală a omului, "forţa motrice cea mai însemnată a lumii" (S. Smiles) — Barbu Oprescu. **2)** Poezie lirică exprimînd sentimente de admiraţie şi preamărind o faptă eroică, „sonata literaturii" (Jeune Hermite) — În taigă! — Aşezare rurală, „lume în sine stătătoare, cu legile ei, dictate de natură" (O.C. Tăslăuanu). **3)** Lăcomie, „jumătate din toate păcatele omului" (Th. Carlyle). **4)** Suceava — Cedează uşor la apăsare. **5)** „Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie,/ ...mea de glorii,... mea de dor!/ Braţele nervoase, arma cu tărie,/ La trecutu-ţi mare, mare viitor" (Eminescu) — Adevărat, „nu înseamnă forma exterioară (a lucrurilor), ci ideea şi esenţa fenomenelor" (C. Brâncuşi; fem.). **6)** Zeflemea, „felul cel mai rafinat de a expune defectele altora" (J. Locke) — Tudor Muşatescu. **7)** Legendă, „visul colectiv al societăţilor primitive" (Tudor Vianu) — La jocul de biliard. **8)** Urare — Măsură agrară — Pseudonim al lui I.L. Caragiale. **9)** Adolescent, „cuvînt de bătrîn" (N. Vedrés) — Uitare, „uriaş monstru de ingratitudine" (W. Shakespeare). **10)** Sînt — Afecţiune plină de gingăşie, „odihna pasiunii" (J. Joubert). **11)** Prăjitură cu cremă — Joacă teatru, „om care trăieşte ca să placă şi trebuie să placă pentru a trăi" (G.M. Saphir).

Dicţionar: CAMO, CATO.

Mircea Iordache

CALEIDOSCOP

OPERA – scurt istoric

La jumătatea lunii septembrie, s-au desfăşurat, la Varşovia, lucrările celui de al treilea Congres internaţional al teatrelor de operă, la care au participat 60 de delegaţi din 18 ţări, inclusiv România. Tema congresului: televiziunea şi opera. Concluzia dezbaterilor s-ar putea rezuma astfel: televiziunea trebuie considerată nu ca un inamic ce trebuie combătut, ci ca un important auxiliar tehnic pentru difuzarea operei. Căci – s-a constatat – televiziunea nu poate substitui, în nici un caz, reprezentarea pe viu a spectacolului, într-o sală de operă. Viitorul congres – s-a decis la Varşovia – va avea loc în anul 2 000, la Bilbao, în Spania.

Prilejul ni se pare nimerit pentru a face o scurtă trecere în revistă a istoricului unora dintre somptuoasele săli în care au loc reprezentaţiile acestui gen artistic.

Apărută în ultimii ani ai secolului al XVI-lea în Italia, opera se reprezenta, la început, în sălile palatelor nobiliare. Abia în 1637, la patruzeci de ani de la lansarea ei la Florenţa, opera a început să fie jucată în săli special construite, accesibile publicului – prima oară la Veneţia.

Teatrul Scala, cunoscut sub numele de Scala din Milano, situat într-una din pieţele acestui mare oraş din nordul Italiei, nu este – cum s-ar putea crede – cea mai veche sală de operă, ci cea mai celebră. Ea a fost construită în 1776, după proiectul arhitectului Giovanni Piermarini. Sala – cu 2 200 de locuri – este, într-adevăr, impresionantă prin abundenţa decoraţiei interioare. Primul spectacol – cu „Europa riconosciuta", a compozitorului Antonio Salieri, atît de controversat azi – a avut loc la 3 august 1778. Pe scena Scalei din Milano s-au afirmat cele mai mari personalităţi ale vieţii muzicale – compozitorii Rossini, Donizetti, Verdi şi Puccini, cîntăreaţa Maria Calas, dirijorul Arturo Toscanini.

O istorie la fel de glorioasă o are şi **„Bolşoi Teatr" din Moscova** (titulatura exactă: Teatrul Mare Academic de Stat din Moscova). Istoria operei moscovite începe în 1776. Cîţiva ani după incendiul Teatrului Petrovsk, ridicat după proiectul arhitectului clasic rus Osip Ivanovici Bovei, a început construcţia noii săli a operei, inaugurată la 18 ianuarie 1825. În 1853, şi această sală este distrusă în interior de un incendiu. Reconstrucţia a fost încredinţată arhitectului Albert Cavos. Capacitatea sălii este aproape identică cu cea a Scalei din Milano: 2 155 de locuri. Alături de tradiţia de operă, „Bolşoi Teatr" se mîndreşte şi cu succesele înregistrate cu spectacole de balet. De istorie sa sînt legate numele compozitorilor Glinka, Musorgski, Ceaikovski, Rahmaninov, ale cîntăreţilor Neidanova şi Obuhova, ale balerinelor Pavlova, Lepeşinskaia, Plisetkaia.

Poziţia Londrei în lumea operei este oarecum paradoxală. Deşi opera a „prins" repede şi aici, ea nu a atins importanţa cîştigată în alte metropole europene. Theatre Royal Drure Lane, construit în 1663, este unul dintre cele mai vechi teatre de operă din lume şi chiar şi azi se joacă aici muzicaluri. În 1732, John Rich a construit în Bow Street un alt teatru, în care s-a jucat, printre altele, şi „Opera de trei parale" de Gay şi Pepusch. În 1808, clădirea teatrului este mistuită de un incendiu şi, exact un an mai tîrziu, se reiau spectacolele într-o sală nouă. Pentru noua scenă, Weber şi-a compus ultima sa operă, „Oberon". După incendiul din 1856, teatrul a dobîndit înfăţişarea actuală. Opera **„House Covent Garden"** a fost recent extinsă şi, în următorii cinci ani, va fi complet renovată. Sala, construită în stil clasic, după proiectul arhitectului Edward Barry, are o capacitate de 2 173 de locuri.

Nicăieri în lume publicul nu se interesează atît de mult de operă ca la Viena. **Opera din Viena**, construită de arhitecţii Eduard van der Nüll şi Augusto Siccardo von Siccardsburg, a fost inaugurată la 25 mai 1869, cu „Don Giovanni" de Mozart. Sala a fost redeschisă la 5 noiembrie 1955, după reconstrucţia realizată de arhitectul Erich Boltenstern. El a îmbinat armonios stilul clasic (păstrînd faţada şi scara principală) cu cel modern. Sala are o capacitate de 2 200 de locuri. Aici au dirijat Gustav Mahler, Richard Strauss, Bruno Walter, Herbert von Karajan.

Opera din Paris a fost construită, începînd din 1861, de arhitectul Charles Garnier. A fost inaugurată la 8 ianuarie 1875. Din punct de vedere arhitectonic, opera pariziană este considerată printre cele mai impozante şi armonioase clădiri de acest gen, dar partea auxiliară nu este la fel de reuşită, spaţiile strîmte provocînd nu puţine dificultăţi în buna ei funcţionare. O anumită soluţie o va oferi noua operă din Piaţa Bastiliei, care va fi dată în folosinţă în 1989, la a 200-a aniversare a Revoluţiei franceze. Sala actuală, cu 2 156 de locuri, a fost ornamentată de mari maeştri francezi, între care Marc Chagall. Se povesteşte că, într-o seară, André Malraux şi generalul de Gaulle asistau la o reprezentaţie cu „Daphnis şi Chloé". Decorurile baletului lui Ravel erau realizate de Chagall. În timpul unei pauze, Malraux priveşte plafonul pictat în 1870 de Jules Eugène Lenepveu. Îşi imaginează cum ar arăta această cupolă dacă ar fi semnată Chagall. A doua zi, îi va vorbi pictorului despre ideea sa, dar acesta ezită în faţa dimensiunii acestei munci şi a celor 200 de metri pătraţi de pînză pe care-i va avea de acoperit cu uleiuri. În cele din urmă, însă, Chagall acceptă. Timp de doi ani, între 1962 şi 1964, în trei ateliere de la Gobelins, Chagall lucrează la această operă monumentală. Plafonul – îşi imaginează el – trebuie să fie reflexul parterului, atît de sclipitor într-o seară de premieră, cînd arată ca un gigantic buchet de flori. Decide să ilustreze nouă teme de operă şi balet, printre care „Flautul fermecat", „Lacul lebedelor", „Giselle" şi „Boris Godunov". Chagall îşi semnează plafonul reprezentîndu-se pe sine însuşi într-un colţ, iar lui Malraux îi aduce un omagiu pictîndu-i portretul într-o secvenţă din „Pelléas şi Mélisande". Pentru a picta cei 200 de metri pătraţi ai plafonului operei, Chagall a folosit 90 de kilograme de vopsea albă, 160 litri de terebentină, 80 tuburi de culori şi 150 pensule de toate dimensiunile. Mai întîi, şi-a imaginat cupola pe o machetă în miniatură **(în imagini)**.

Sala Operei de stat din Dresda a fost construită de arhitectul Gottfried Semper de două ori: prima oară în 1849, dar a fost distrusă de un incendiu, iar a doua oară în perioada 1871–1879. În februarie 1945 ea a fost complet distrusă de bombardament. Nu de-

mult, opera din Dresda a fost reconstruită după planurile inițiale.

Din punct de vedere arhitectonic, **Metropolitan Opera din New York** este singura mare scenă construită în secolul XX. „Met", cum i se spune, a funcționat din octombrie 1883 pînă în 1966 în vechea clădire. De la 16 septembrie 1966, ea are o nouă clădire monumentală. Arhitectul noii opere a fost Wallace K. Harrison. Sala are o capacitate de 3 788 de locuri.

R.D.

Reciclarea materialelor de construcție

Municipalitatea din Berna avea nevoie de fonduri pentru a construi o nouă catedrală. Ca atare, au fost vîndute pietrele vechii biserici celor care aveau nevoie de ele pentru a-și construi cămine proprii. Din încasări, s-a putut, apoi, construi o nouă biserică. Cele de mai sus se întîmplau în anul 1450.

Cu peste 500 de ani mai tîrziu, acest procedeu medieval, constînd în reutilizarea vechilor materiale de construcție, își face din nou apariția. De data aceasta, sub denumirea de „reciclare".

Volumul total al dărîmăturilor și molozului strîns în R.F.G. este de aproximativ 110 milioane tone anual. Cea mai mare parte este aruncată în locurile de depozitare a gunoaielor.

Dar materiile prime devin din ce în ce mai rare. Astfel începe un articol reprodus de „Tribune d'Allemagne" pe această temă de strictă actualitate. Cităm în continuare:

În conformitate cu datele furnizate de Ministerul federal pentru problemele mediului înconjurător, anual trebuie exploatată o suprafață de aproximativ 5 000 de hectare de teren pentru a acoperi necesarul de materiale de construcții. Este, deci, vorba de o lovitură destul de grea dată sistemului ecologic.

Reciclarea materialelor de construcție oferă posibilitatea de a ieși din dilema protejării mediului înconjurător, pe de o parte, și penuria de materii prime, pe de altă parte. „Recklinghausen" ne oferă un exemplu bun în această direcție. Pe terenul de la „Haske Baustofaufbereitung-KG" se pot vedea conveioare, mașini de tasat și de filtrat care triază molozul și materialele de construcție. Deșeurile de beton și de cărămidă sînt vîndute drept material de reciclare și sînt refolosite la construcția canalelor și șoselelor. Nu e vorba, în acest caz, de lipsă de materii prime, deoarece antreprenorii constructori își vînd molozul la prețul de 2–5 mărci tona, în timp ce, pentru a-l depozita, ar trebui să plătească între 15 și 60 mărci per tonă.

Vînzarea de material de construcție alternativ ridică, însă, și alte probleme. Autoritățile – au afirmat experți de la firma „Haske" – se bucură de faptul că sînt debarasate de grija de a îndepărta deșeurile. Dar administrația însăși se arată foarte reticentă cînd i se propune să le cumpere, invocînd pretextul că nu există prevederi tehnice în acest sens.

Dar acest gen de argumente își pierde din ce în ce mai mult din valoare. Institutul vest-german, care emite certificatele de calitate, a conferit materialelor de reciclare testate garanția RAL „corespunzător normelor", foarte rîvnită. Hans Sander, directorul Federației de întreprinderi vest-germane de reciclare a materialelor de construcție, subliniază că toți cei care folosesc aceste materiale pot fi asigurați că produsele testate posedă aceleași calități ca și „pietrele naturale". Altfel spus, molozul reciclat este la fel de rezistent la cald și la frig, ca și produsul inițial. Societatea de cercetări pentru șosele și traficul rutier a consacrat chiar un capitol special materialelor de construcție alternative în „fișa sa tehnică" de utilizare a subproduselor în construcțiile rutiere.

Ideea reciclării s-a impus cel mai ușor în marile orașe. De exemplu, orașele Essen, Düsseldorf și Köln comandă materiale de construcție alternative. Și nu numai pentru a proteja mediul înconjurător.

Un calcul elaborat de Institutul Battelle, din Frankfurt, relevă că se pot realiza economii substanțiale în cazul construirii unui imobil cu 12 apartamente, utilizîndu-se materiale reciclate pentru construirea plafoanelor, fundațiilor și a scărilor de beton. După cum indică Institutul Battelle, dintr-o comparație directă cu diferite materiale alternative, rezultă că se poate realiza o economie de pînă la 30 la sută.

Federația întreprinderilor de reciclare este, în general, optimistă. După părerea sa, numărul firmelor care vor solicita acest gen de materiale se va dubla probabil, crescînd de la 75 la 160 sau 180 în anii următori. Dar și marile firme de construcții și-au dat seama, încă de mult timp, că este vorba de o afacere bună și fac apel la centrul de reciclare, unde pot să se debaraseze de molozul lor și să cumpere, la un preț ieftin, produse alternative.

Un spion în Antile

— din culisele celui de-al doilea război mondial —

Josef Frederik Degan debarcă la Havana de pe transatlanticul „Toledo" la 28 septembrie 1928. Era un spion al Amiralității germane. Învinsă, după primul război mondial, Germania începuse să se reînarmeze. Zece ani mai tîrziu, Biroul de anchete al Poliției naționale cubaneze — la cererea Serviciului secret britanic — începe cercetări pentru a-l descoperi pe Degan, devenit, între timp, șeful serviciilor naziste de spionaj pentru Antile. Totul a început într-o zi a anului 1938. Ziarul „Granma" oferă o pasionantă reconstituire.

Strada Teniente Rey, cu negustorii săi ambulanți, așa cum a cunoscut-o Degan la sosirea sa în Havana

Într-o frumoasă dimineață de vară, pe la 9,30, un Rolls-Royce perlat se îndepărta de clădirea ambasadei britanice din cartierul Vedado al Havanei. Așezat pe bancheta din spate, tapisată în cafeniu, excelența sa Herbert A. Grant Watson, ambasadorul Marii Britanii, își continua lectura cotidianului „The Times". Se obișnuise de cînd era diplomat să nu-și exteriorizeze sentimentele, acum însă nu-și putea disimula curiozitatea citind un material despre invadarea Austriei și Cehoslovaciei de către trupele hitleriste. Un alt articol, semnat de un cunoscut comentator, prognostica amenințarea directă a unui război între Germania și Marea Britanie. La ora 10, automobilul s-a oprit, cu suplețea unei feline, în fața clădirii Biroului de Anchetă al Poliției Naționale, situată la încrucișarea străzilor Empedrado și Monserrate. Timpul necesar șoferului pentru a face înconjurul mașinii și a deschide portiera ambasadorului i-a fost suficient acestuia pentru a repeta mental modul în care va prezenta comandantului Pedro Tandrón surprinzătoarea sa cerere. În ajun, sosise la ambasadă o telegramă cifrată cu instrucțiuni precise: trebuie găsită foarte urgent urma unei persoane.

Deși Herbert A. Watson cobora din mașină diplomatică, comandantul Tandrón continua convorbirea telefonică cu un judecător despre razia ce trebuia efectuată în zilele următoare. Biroul de Anchete era subordonat justiției, iar comandantul Tandrón, de o meticulozitate exasperantă, respecta întocmai instrucțiunile de serviciu. Telefonul primit de la ambasadorul britanic, prin care îi cerea o întîlnire „foarte urgentă", era un fapt neobișnuit, care-i putea provoca neplăceri. A analizat unul după altul toate motivele posibile și imposibile, dar n-a găsit nici un răspuns convenabil.

O misiune neobișnuită

Soldatul de pază din ușa Biroului de Anchetă, impresionat de Rolls-Royce, execută mecanic salutul militar în onoarea ambasadorului Marii Britanii, pe care apoi agentul l-a condus în biroul comandantului Tandrón. Trecerea ambasadorului prin birouri a impus tăcere tuturor, care, fără jenă, îl priveau cu oarecare suspiciune pe elegantul diplomat în costum alb. După ce a intrat în biroul comandantului, cineva a comentat: „Nu e nimic grav". Cei doi și-au strîns mîinile cu cordialitate deasupra biroului de lemn de cedru, a cărui linie rafinată contrasta cu un local de poliție; interlocutorii s-au privit cu atenție, știind că vorbele sînt de prisos în meseria lor. La invitația comandantului, diplomatul englez a intrat direct în subiect.

— În primul rînd trebuie să vă informez că ce vă voi comunica este în interesul guvernului britanic, în particular al serviciului nostru de contraspionaj, de aceea problema trebuie tratată cu cea mai mare discreție.

Pedro Tandrón se stăpînea să nu-și arate uimirea, și răspunse surîzînd:

— Fiți fără grijă, domnule ambasador, mă voi ocupa personal de această afacere.

— Vă mulțumesc anticipat pentru grija dv., dle comandant. Europa trăiește momente grele. Războiul este cert, iată

pentru ce activitatea unui spion străin trebuie neutralizată cu orice preț."

— Înțeleg ce vreți să spuneți, Excelență, și vă asigur de colaborarea sinceră în această problemă. Dar, vă rog, puteți să-mi dați unele amănunte?

—Este vorba de un agent german, care pare a fi foarte dotat în meserie. Numele său, cel puțin sub forma pe care îl cunoaștem noi, este Frederick Degan, și bănuim că, în acest moment, se află într-o țară din Caraibi. Acestea sînt informațiile pe care, deocamdată, le dețin.

—Cam puțin..., comentă Tandrón. Nu aveți alte semnalmente, cum ar fi înălțimea, înfățișarea, prieteni sau persoane pe care le cunoaște, unde a trăit sau alte detalii care mi-ar putea servi ca indicii concrete?

—Regret, nu am alte informații. De altfel, vă mulțumesc pentru amabilitate și sînt convins că veți face tot ce puteți pentru a ne ajuta, spuse ambasadorul.

— O ultimă chestiune: pentru ce v-ați adresat mie, în loc să urmați calea diplomatică, cum ați făcut în alte ocazii?

—Cred că bănuiți răspunsul la întrebare, dle Tandrón. Dacă vreți să cunoașteți opinia mea, am să v-o spun în semn de prietenie. Țara dv. a avut, pînă în prezent, relații excelente cu Germania. Vă citez două exemple minore: ambasadorul cubanez în această țară, dl. Aurelio Concheso, a fost decorat personal de Adolf Hitler cu medalia olimpică cl. I, anul trecut; pe de altă parte, aici există un partid național fascist, recunoscut oficial. Dacă cer ajutorul pe cale diplomatică, înțelegeți că orice indiscreție va provoca un incident politic neplăcut. Iată de ce am venit la dv. Cunoaștem simpatia dv. pentru Anglia și onestitatea cu care vă achitați de atribuțiile de serviciu. Sper că acest răspuns v-a satisfăcut.

După plecarea reprezentantului Coroanei britanice, comandantul Pedro Tandrón își aprinse fără remușcări un nou trabuc. Întrevederea pe care a avut-o cu Herbert A. Watson îl punea într-o situație dificilă. Dacă trimitea superiorilor săi un raport despre convorbirea cu ambasadorul englez și cererea lui referitoare la căutarea spionului nazist, erau șanse mari de a i se interzice cercetările, între altele pentru că Führerul încă dispunea de numeroși admiratori printre ofițerii superiori din armata cubaneză. Obișnuit să ia hotărîri rapide, comandantul Tandrón încredință misiunea unuia din agenții săi. În alegerea sa i-a ocolit pe cei experimentați, cu multe relații și destulă vanitate personală, care lăsau să se înțeleagă că erau suficient de capabili să găsească un spion. Iată omul ideal, își spuse surizînd: tînăr, curtenitor, rezervat, lucrează de puțin timp în Birou și arată că ar vrea să-și păstreze postul.

La orele 11,15 dimineața, comandantul Pedro Tandrón apăsă pe butonul dictafonului: „Convocați-l la mine pe caporalul Rieumont pentru orele 15".

După ce caporalul Gervasio Rieumont părăsise biroul șefului, arăta de parcă ar fi contractat o boală nemenționată nici în cele mai complete tratate de medicină.

„El Orbe" - unul din barurile frecventate de Degan, în apropierea Parcului central

Era surd la glumele colegilor, murmura cu greutate un „da" cînd îi anunțau că avea bilet la meciul de base-ball. Tînărul polițist se simțea, în acele momente, ca un naufragiat în mijlocul mării, a cărui salvare depindea de o umilă bucată de lemn.

Ascultînd îndemnul reflexelor condiționate, Gervasio traversă strada fără a se sinchisi că o mașină frînă brusc pentru a nu-l lovi, îndreptîndu-se spre barul El Bohio din hotelul Sevilla. Era îngrijorat pentru că misiunea părea destul de grea. Pentru ce l-au ales tocmai pe el, agentul cel mai puțin experimentat din acest Birou? Comandantul Tandrón fusese pus la curent cu legăturile sale și căuta un motiv să-l elimine? Nu găsea nici un răspuns la aceste întrebări, și mai bău un rînd.

Caporalul Gervasio Rieumont scoase un carnet din buzunarul vestonului și reciti numele — Josef Frederick Degan — cu curiozitatea unui arheolog în fața hieroglifelor ce reprezentau o enigmă pierdută în memorie și timp. Puse carnetul la loc, meditînd de unde să înceapă. Poate cu lista pasagerilor ce călătoreau pe pachebotur sau cu registrele hotelurilor, dar nu dispunea nici măcar de date aproximative pentru a-și direcționa cercetările. Căutînd cu disperare pe cineva pe care să-l cunoască, era tentat să distrugă clădirea ambasadei engleze: se simțea prins în cursă. Încercînd să fie calm, luă un număr din „Diario de la Marina" și începu să citească titlurile. Ochii urmăreau literele fără noimă, pînă cînd o frază îi atrase atenția: „Noul Reich încearcă să se perpetueze prin acte durabile, fapte de granit, indestructibile". Fastul ridicol al acestor cuvinte îl îndemnă să citească în întregime discursul lui Goebbels; la sfîrșit nu mai avea decît o singură dorință: să sucească gîtul spionului Josef Frederick Degan, omul Reichului în Caraibi.

Trei săptămîni mai tîrziu, hotelierii și angajații de la Hamburgo American Airline au vrut, inițial, să-l dea afară cînd l-au văzut sosind pentru a consulta registrele; cu o răbdare de fier, a parcurs lista clienților pe doi ani — fără nici un rezultat. Un alt anchetator ar fi renunțat la acest mod de control, dar Gervasio, fire mai optimistă, nu-și pierdea speranța. Asemeni jucătorilor profesioniști experimentați, avea și el unele atuuri: îl ajutau prieteni plini de bunăvoință, care erau la curent cu misiunea. Cei ce cunoșteau mai bine țara i-au sugerat să-și orienteze cercetările spre insula Pinos, unde trăia o comunitate germană. Gervasio aștepta liniștit un semn.

Pasagera de pe „Toledo"

Într-o zi, cînd urma să-și prezinte raportul comandantului Tandrón, traversă mai întîi strada, pentru a trece, conform obiceiului, pe la barul El Bohio. Băiatul care îl servea îi șopti: „Un prieten mi-a spus să vă sfătuiesc să mergeți mîine la orele 15 la cinema Radio Cine. Rulează un film cu Stan și Bran. Prietenul susține că aerul ventilatorului se simte cel mai bine în rîndul șapte pe extrema dreaptă". „Să bem un pahar pentru prietenii comuni", a fost răspunsul lui Gervasio.

Rieumont ajunse la ghișeul cinematografului și cumpără bilet de intrare. După ce s-a obișnuit cu obscuritatea, s-a instalat pe locul indicat. Cîteva minute mai tîrziu, cineva s-a așezat lîngă el. După ce s-au recunoscut, i-a spus: „În două zile, o străină de naționalitate germană te va aștepta la barul Sirena, la hotelul Nacional. Va avea rochia împodobită cu un trandafir roșu. Te vei apropia și o vei întreba: din ce țară este floarea. Răspunsul: Parfumul florilor nu respectă granițele."

Fără nici un comentariu, necunoscutul a dispărut uitînd să-și ia rămas bun. Nimeni nu a rîs cu atîta poftă la film ca Gervasio.

■

Transatlanticul „Toledo" naviga pe o mare agitată, avînd toate inconvenientele navelor vechi: valurile aruncau spuma pe puntea unde o pasageră privea luminile

îndepărtate ale Havanei. „Furtuna este pe punctul de a se opri", spuse o voce din spate. Femeia tresări cînd își dădu seama că este un bărbat. Revenea în Cuba după ce își vizitase familia și prietenii din Germania. „Toledo" intra în rada portului Havana la 28 septembrie 1928, fără să se anunțe prin zgomotul sirenelor. Josef Frederick Degan o ajută curtenitor să coboare pasarela, după formalitățile obișnuite, i-a promis să o viziteze la vila Santa Barbara de pe insula Pinos. La ieșire o aștepta Packardul, care o va duce la mătușa ce locuia în cartierul Vedado. La zece ani și două luni după această întîlnire, pasagera de pe „Toledo" încerca să pună ordine în amintirile ei despre Degan.

„Sosise la Nueva Gerona, în octombrie 1928, în plin sezon de cicloane, și se stabilise la cel mai bun hotel. Prestanța

Gervasio Rieumont, în perioada cînd lucra la cazul Degan

și amabilitatea l-au făcut să-și cîștige mulți prieteni, dar cea mai mare parte a timpului și-o petrecea la vila mea. Toată vara — povestește necunoscuta — am făcut plajă la Punta Del Este; nimeni nu înota mai bine ca el. Cîteodată venea un vapor să-l caute, și atunci pleca pe mare zile întregi. Nu-i plăcea să-l aștept la întoarcere; celor curioși le răspundea surîzînd că pleacă în căutarea unei comori. Văzînd cărțile și însemnările, am dedus că scopul era altul. Seara avea, cîteodată, un aer serios, vorbea despre doctrina fascistă, care, credea el, putea salva Germania. În acele clipe, evitam să mă uit la el, a cărui înfățișare căpăta o expresie fanatică".

Nu departe de hotelul Nacional, Gervasio Rieumont bea o ceașcă de cafea într-un local unde se întîlneau studenții. Agentul nu le dădea atenție, ci era preocupat de întîlnirea cu necunoscuta care-l va ajuta poate să-și îndeplinească misiunea. Zări la o masă izolată o femeie singură, cu un trandafir roșu la rochie. Traversă sala rapid. „Numele meu este Gervasio Rieumont", se prezentă, încercînd să-și ascundă surpriza de a se găsi în fața unei femei pe care și-o imaginase cu totul altfel. „Pe al meu trebuie să-l

Un spion în Antile

ghiciți, dacă vrei să ai succes", îi răspunde ea pe un ton puțin autoritar. „Dacă nu vrei să întîmpini inconveniente, te rog spune-mi Frau Bertha". Agentul Biroului de Anchetă încercă să închege o conversație, dar Frau Bertha îl întrerupse brusc: „Omul pe care îl cauți nu mai trăiește în Cuba. Degan s-a căsătorit anul trecut la Porto Rico cu dna Marlene Leadman."

Gervasio observă o ură latentă în ochii femeii și a înțeles că agentul nazist a comis cea mai gravă eroare: a trădat o femeie care îl iubea. Nu mai simțea nevoia să pună întrebări, ci se limită la a asculta.

Cu zece ani în urmă...

Ieșind de pe peron, Degan o văzu plecînd într-o mașină luxoasă și se felicită de reușită. „Este sigură că mă voi duce să o vizitez", își spuse în gînd. Agentul secțiunii 73 a Departamentului Trupelor Republicii de la Weimar va face un lucru bun. Germania trebuia să se reorganizeze din punct de vedere militar, deci informațiile jucau un rol vital. Nu credea în republica în declin pentru care lucra: viitorul avea deja un nume: național-socialismul, o doctrină la care aderase total. Pentru moment, nu făcea decît să se achite de atribuțiile sale, ca orice soldat german.

Degan luă un taxi și îi indică șoferului numele unui hotel central din Havana. În prima seară l-a primit pe dr. Oscar Hornung, medic instalat în capitala cubaneză. Conversația dintre cei doi agenți a durat cîteva ore. Conform instrucțiunilor doctorului german, Degan va opera în insula Pinos și se va comporta ca un turist tînăr. „Aici — i-a explicat Oscar — un străin are toate posibilitățile de a se deplasa, se bucură de toată atenția, asemeni unui vizitator de pe altă planetă. Sistemul de contraspionaj este aproape inexistent: a face spionaj în Cuba este ca și cum ai fi în concediu."

Înainte de a se îmbarca pentru vechiul „refugiu al piraților", Degan s-a mai plimbat prin capitală pentru a se familiariza cu obiceiurile locale. Frecventa barurile, alte localuri de noapte, angajînd conversații banale. Aprecia veselia și sinceritatea oamenilor, ajungînd la concluzia că țara era lipsită de idozeli.

Din două în două săptămîni, Frau Bertha își însoțea iubitul pînă la cheiul Nueva Gerona, de unde el pleca spre capitală. Plimbările se desfășurau cu o exactitate matematică. Încerca un sentiment de apăsare și era convinsă că Degan o va părăsi cînd va deveni omul-cheie al celui de la III-lea Reich în Antile.

Marea exercita o dublă influență asupra lui Degan: furtuna îl făcea să devină autoritar, iar calmul îi conferea o tandrețe aproape infantilă. Pescarii și locuitorii din Gerona se întrebau ce plăcere găsea acest om în a trăi numai între apă și stele. Pentru a le satisface curiozitatea, Degan le spunea că e în căutarea unei comori, și circulau deja zvonuri că ar fi găsit o ladă în împrejurimile insulelor San Felipe.

Nimeni nu bănuia că proprietarul lui „Argos" se ducea în insulele vecine, Gran Caiman, Haiti, Jamaica, Santo-Domingo cu instrumente și hărți, și că studia curenții marini și măsura adîncimea oceanului. Nimeni nu l-a văzut vreodată scufundîndu-se. Dotat cu simțul exactității, făcu măsurători topografice de precizie în mările din sudul Cubei, pe țărmurile țărilor învecinate, măsurători care au fost folosite în timpul războiului de comandanții naziști.

Mulți ani, aceste cercetări au fost trimise la căsuța poștală IPL-244, la Hamburg, de un comerciant de pe strada Obispo; acesta le primea la fiecare 15 zile de la Degan. Datele au fost confirmate de Gervasio Rieumont, după ce al doilea război mondial devenise un capitol separat în manualele de istorie.

Agentul Republicii de la Weimar a încetat să mai fie obiectul discuțiilor locuitorilor din Nueva Gerona după ce ajunsese la concluzia că, și el, a uitat drumul înapoi spre casă, asemeni multor străini. Pe vremea aceea, lumea era credulă. Nimeni nu s-a întrebat de ce acest tînăr a primit o singură scrisoare în cinci ani după ce se instalase la hotelul din sat. Scrisoarea care sosea prin curier special era expediată de doctorul Erick Frankel. Doctorul Hornung o scrisese pentru a-i indica numele agentului din Obispo.

Degan avea o singură slăbiciune: femeile, un păcat minim pe care Frau Bertha i-l trecea cu vederea. Va regreta mai tîrziu. Într-o seară din 1932, cînd îi cînta un fragment din opera lui preferată, „Vasul fantomă" de Richard Wagner, Degan rămase dus pe gînduri. Era, însă, prea tîrziu: o cunoscuse deja pe soția lui Robert Mills, american, președintele lui Isle of Pines Steamship Company.

Josef Degan nu a aflat decît tîrziu că idolul său, Adolf Hitler, ajunsese cancelar în ultimele zile ale lui 1933. La Castillo Del Principe, ziarele soseau cu întîrziere.

În dimineața zilei de 18 ianuarie, doi agenți ai poliției secrete naționale soseau, la prima oră, pe proprietatea din Santa Barbara, pentru a-i comunica, fără nici o explicație, că era arestat. Degan nu a putut face nimic altceva decît să o roage pe Frau Bertha să aibă grijă de vasul său și de instrumentele de acolo.

Nu a avut loc nici un proces. După insistențe repetate, a aflat că dosarul său se afla la ministerul de interne. A încercat, atunci, să intre în legătură cu agentul de pe strada Obispo, dar acesta dispăruse. Doctorul Hornung nu dădea nici un semn de viață. Timp de cinci luni, nu

va face altceva decît să inventeze insulte la adresa dinastiei spaniole care a construit o fortăreaţă atît de umedă.

La 14 iunie 1933, poliţia l-a transportat în port cu o maşină. Dezorientat, în faţa pasarelei pachebotului „Werra" care pleca spre Bremen, a cerut încă o dată precizarea motivului expulzării. A fost o enigmă pentru el. „Comunist?" — i s-a spus.

De fapt, era prima expulzare. Degan va reveni, însă, în Cuba la 9 ianuarie 1934.

■

JURNAL OFICIAL

27 mai 1933

pag. 7 999

MINISTERUL DE INTERNE

DECRET 703

Avînd în vedere că: pe baza raportului prezentat Ministerului de Interne de către Poliţia Secretă Naţională s-a intentat un proces de expulzare străinului Josef Degan pentru activitatea sa de propagandă în favoarea răsturnării prin forţă a guvernului existent în această Republică.

Avînd în vedere că: în urma unei anchete minuţioase s-a stabilit prin dosarul respectiv că numitul Josef Degan, originar din Germania, 38 de ani, fiul lui Josef şi al Augustei, să fie arestat pentru campanie subversivă împotriva guvernului legal constituit şi pentru încercarea de a-l răsturna prin violenţă.

Prin urmare: pentru motivele expuse mai sus străinul aduce prejudicii ţării şi trebuie expulzat de pe teritoriul naţional, conform alineatului C, articolul 1 din decretul prezidenţial 1 601 din 27 iunie 1925.

În consecinţă, pe baza atribuţiilor care îmi sînt conferite prin Constituţie şi a legilor în vigoare, în numele Republicii Cuba şi la propunerea Ministerului de Interne.

Decid:

1. Se expulzează de pe teritoriul naţional Josef Degan, cetăţean german, ca persoană străină indezirabilă.

2. Ministrul de interne este însărcinat să execute dispoziţiile din prezentul decret.

Havana, Palatul Prezidenţial

18 mai 1933.

Octavio Zubizarreta
Ministru de Interne

Gerardo Machado
Preşedinte

După expulzare

În sala de mese a vaporului „Werra", Josef F. Degan bea o sticlă de vin, asemeni condamnatului la moarte căruia i se satisface ultima dorinţă. „Expulzarea din Cuba, medita el, însemna eşecul ca agent al Republicii de la Weimar. Vinul îi reînvia imaginaţia, se revăzu privind de pe punte cu un aer distrat pe cei ce îşi luau adio de la cunoştinţe. Nicăieri în lume — continua el în gîndurile sale — oamenii nu aplaudă reuşita sau eşecul unui spion. Cînd „Werra" făcea primele manevre înainte de plecare, se trezi la realitate: undeva pe chei, la puţină distanţă, se afla dr. Oscar Hornung. Simţi un sentiment amar de ură împotriva doctorului, care dispăruse cînd fusese închis la Castillo del Principe.

După ce mulţimea începea să se piardă din faţa ochilor, întoarse privirea spre farul oraşului pe care era obligat să-l părăsească. Mai tîrziu, cînd nu mai zări clar coastele, a început să fie obsedat de o idee: ce va spune Oscar? Destinul depindea, în mare măsură, de raportul pe care-l trimisese şeful lui. Convins că nu va găsi un răspuns bun, încercă să se

Fotografie publicată în 1942: în centru, prinţul Camilo Ruspoli, şeful „Cămăşilor negre" în Cuba; lîngă el – Miguel Espelius, pe atunci ministrul Spaniei, şi Jenaro Riesta, consulul general al acestei ţări. Potrivit surselor epocii, cei trei au fost expulzaţi pentru că au susţinut fascismul. Fotografia a fost luată în cursul unei reuniuni organizate în localul din Havana al „Cămăşilor negre"

gîndească la altceva.

Degan lăsă să-i scape un rîs sonor, care a atras atenţia pasagerilor de pe „Werra". Spiritul său raţional nu prevăzuse o răzbunare pentru simplul motiv că ar fi uzurpat patul altuia. Un fior involuntar îl străbătu din cap pînă în picioare; cu preţul unui mare efort, reuşi să-şi ordoneze ideile, reproşîndu-şi amar slăbiciunile: cedase avansurilor soţiei lui Robert Mills, preşedintele lui Isle of Pines Steamship Company. Dacă cel puţin acum ar putea înţelege că, în insulele respective, totul este posibil! Totuşi, Elli Mills i-a oferit un succes cunoscut numai de el: cînd au fost împreună la Havana, i-a vorbit de un ofiţer oarecare, apreciat de soţul ei şi de mai mulţi funcţionari ai ambasadei. Se spunea că, mai devreme sau mai tîrziu, el va sfîrşi prin a controla întreg ţinutul. Degan reţinu numele şi, mai tîrziu, fără a-l informa pe Hornung, s-a împrietenit cu el. Germania va avea nevoie, la momentul potrivit, de simpatizanţi printre militarii din Caraibi, iar Degan găsise deja unul.

Cei cinci ani pe care i-a trăit în Cuba i-au permis să cunoască nu numai ţărmurile ei, ci şi realităţile, care în ţară nu îl interesaseră cituşi de puţin. Iată de ce părăsea insula convins că omul care a semnat expulzarea sa nu putea sta mult la putere; în această parte a lumii, tiranii nu sînt decît personaje de operetă — medită el în continuare.

■

Degan a renunţat la ideea de a fugi în timpul unei escale: considera că, în noul ordine instaurată de Hitler, trecutul său va estompa greşeala comisă. Nu s-a înşelat. Prietenii de conspiraţie nu l-au uitat. Atunci cînd le-a relatat detaliile aventurii, la cîteva zile după sosire, reacţia lor a fost să comande bere; aveau mutrele fericite ale învingătorilor.

Nazismul era deja o realitate care le promitea succese. Degan s-a convins că activitatea lui de agent de abia începea. Făcea parte din aleşii noului Reich: fusese, încă din tinereţe, în primele rînduri. Pe 8 şi 9 noiembrie 1928, era unul din numeroşii naţional-socialişti care, cu arma în mînă pe străzile Münchenului, au cerut instaurarea „revoluţiei naţionale", proclamate de Hitler. Lovitura de stat, anunţată ca o salvare a Germaniei, a fost înăbuşită de gloanţele poliţiei guvernamentale. Degan a reuşit să fugă; cu abilitatea-i caracteristică, a obţinut ca numele lui să fie şters de pe listele celor implicaţi în revoltă.

În 1934, colonelul Fischer, şeful Secţiei T3, nu intentă proces lui Degan datorită incidentului din Caraibi, pentru că a avut înţelepciunea să asculte sfaturile cîtorva personalităţi naziste. Degan a întocmit un raport detaliat, prin care a convins autorităţile naziste militare să imprime o nouă direcţie activităţii de spionaj. Iată de ce — îşi spunea încă pe cînd călătorea cu „Werra" — trebuie să se reîntoarcă cît mai curînd pe coastele Cubei, pentru a îndeplini o misiune, în cel mult două săptămîni.

Revenirea

Cînd Degan a revenit pe insulă, într-o dimineaţă rece a lui ianuarie 1934, principala lui misiune era de a relua legăturile cu un ofiţer, care a avut o ascensiune vertiginoasă, graţie unui personaj veros care a participat la revolta din 1933. Dacă îl cîştiga de partea sa, putea rămîne în Antile: orice altă acţiune era mai simplă şi mai puţin riscantă. Avea nevoie să ajungă pe insula Pinos pentru a pune mîna pe documente importante ascunse într-un loc secret.

Un spion în Antile

Degan — care cunoștea perfect punctele slabe ale funcționarilor din țară — își luă înfățișarea unui turist fermecat de exotismul tropical, pentru a putea trece neobservat de vameși în Havana.

La o săptămînă după ce a pus piciorul pe insulă reușește să se întîlnească cu respectivul ofițer, închiriază un vas de pescari la Batabano pentru o călătorie dus-întors în insula Pinos.

Din pragul vilei, Frau Bertha îl zări venind și își blestemă amintirile, care îi reînviau sentimente uitate. „Vreau să fac o baie", îi spuse, ca și cum nu ar fi fost niciodată plecat. A doua zi dimineața, doi agenți cubanezi au sosit pentru a-l aresta, dar pasagerul Degan se îmbarcase pe un vas ce îl purta spre Europa. Robert Mills pierduse partida.

Întîlnire cu Canaris

Într-o dimineață a lui februarie 1935, Degan mergea pe străzile Berlinului, asemeni unui cetățean oarecare, dar cu o mică diferență: pașii îl conduceau spre numărul 74—76 din str. Tirpitzufer, la sediul Departamentului de Informații al Marinei. Birourile respective aveau un șef nou: comandantul Wilhelm Canaris, poreclit „Der Kierker" (cel care trage cu urechea și șicanează). Degan va urma un curs de cîteva luni la o școală din Bremen pentru a deprinde noile metode de spionaj. Revenit în capitală, a primit ordin să se prezinte la Institutul ibero-american, unde președintele, generalul Faupel, i-a dat instrucțiuni privitoare la activitatea din Caraibi.

Generalul Faupel era, fără îndoială, omul potrivit pentru a conduce Institutul ibero-american din Berlin. Pe lîngă propagandă, instituția se consacra dezvoltării relațiilor culturale dintre intelectualitatea germană și cea latino-americană, dar obiectivul lui real era spionajul. Faupel a fost ales în acest post pentru cunoștințele sale aprofundate despre țările de limbă spaniolă. Cariera lui militară era o expresie exactă a expansionismului german. În biografia lui figura, între altele, și lupta împotriva populațiilor din Africa sud-occidentală, precum și organizarea armatelor argentiniană și peruană în 1921.

Degan a fost ales să organizeze, în rîndul rezidenților germani din Caraibi, o rețea de spionaj, care să poată fi folosită înainte și în timpul războiului. Este numit la Secția a V-a a Institutului condus de doi spioni experimentați — Otto Bock și dr. Hagen, însărcinați cu problemele din Mexic, America Centrală și Antile.

Convorbirea cu generalul Faupel l-a încurajat pe Degan, care fredona o melodie cubaneză, înainte de a intra la Canaris. Tot atunci, șeful serviciilor de spionaj și de informații al marinei scotea din dulap un dosar și începea să-l studieze, cu toate că știa foarte bine conținutul lui; a reluat cu atenție fiecare pagină, inclusiv raportul dr. Hornung privitor la expulzarea lui Degan de către autoritățile cubaneze. La sfîrșitul lecturii, era convins că Hornung nutrea pentru prietenul său o simpatie care-l împiedica să aibă o judecată obiectivă. Canaris nu avea motive clare să-l concedieze, în schimb avea unele rezerve împotriva lui, ce depășeau aversiunea lui nativă pe care i-o inspirau oamenii înalți și era, mai curînd, legată de slăbiciunea lui pentru femei.

Lui Canaris nu-i plăceau fanatismul lui

Josef Degan în „epoca sa cubaneză"

Degan pentru doctrina național-socialistă și obediența față de prietenii puternici; prefera să aibă în subordine oameni mai puțin exaltați. Totuși, avea acum nevoie de acest om și nu ținu cont de îndoielile sale. În caz de război, în Caraibi vor fi multe submarine: trebuia garantată aprovizionarea cu carburanți, și Degan era omul cel mai indicat pentru această misiune.

La ora prevăzută, Degan sosi la „Casa Vulpii", denumită astfel după numeroasele culoare și scări întortocheate pe care te puteai rătăci. A fost condus în biroul comandantului, unde nu se simți în apele sale. Mobilierul vechi, fără un stil definit, îl anunța că se găsește în prezența unui om auster. Pe perete observă un portret al generalului Franco, o pictură japoneză și portretele foștilor șefi ai serviciului secret german. Pe masa de lucru — un grup din bronz, reprezentînd trei maimuțe: prima avea mîna la ureche și asculta cu atenție, a doua privea în zare, iar a treia ținea degetul la gură. Acesta este simbolul spionajului: a asculta, a vedea, a tăcea.

Canaris îi explică misiunea: să studieze cît mai precis curenții Golfului pentru a facilita itinerarele submarinelor, să facă măsurători cartografice precise, să fotografieze instalațiile militare, navale, electrice și industriale, să raporteze despre politica, economia, geografia Cubei și a țărilor învecinate. Mai ales — insistă comandantul — stabilirea centrelor de aprovizionare cu carburanți. Baza ideală ar putea fi insula Pinos, pe care o cunoștea pe de rost.

Degan a descoperit o undă de sarcasm în ochii reci ai lui Canaris, și nu putu să nu-și amintească de Elli Mills la bordul navei „Argos". „Acesta este al dv", i-a spus la sfîrșit, dîndu-i pașaportul în care citi Rudolf Delgenberg, căpitan în marina comercială germană. Era noua lui identitate; a înțeles imediat ce însemna: nu se putea instala în Cuba. Trebuia să-și organizeze altfel viața și să nu se ducă la Havana decît rar și doar în interes de serviciu. Înainte de a părăsi „Casa Vulpii", stabilise că insula de unde va conduce noua lui misiune de spionaj în serviciul celui de al III-lea Reich va fi Jamaica.

Un „cadou" pentru caporal

Caporalul Rieumont se uită la ceas; mai erau patru minute pînă la ora întîlnirii și verifică încă o dată dacă totul era în ordine. Locul unde va sta ea era plăcut și bine luminat. Fotoliile, fără altă mobilă, și perdelele dădeau camerei un aer de intimitate și de încredere.

Deschise frigiderul și constată că sticla cu suc de fructe se răcise. Pe masă pusese o sticlă de gin, din care obișnuia să bea Degan în zilele lui de glorie. În meseria lui trebuia să se gîndească la cele mai mici detalii — de aceea, s-a îmbrăcat elegant, dar simplu: un costum deschis la culoare. Din pură rutină făcu un efort să-și amintească că îl cumpărase cu un an înainte, la Cairo, cu o reducere de 10 la sută. Funcția îl obliga la o memorie mult mai precisă decît mînuirea Coltului 38, pistolul pe care îl purta în permanență la umăr.

Ieși în fața ușii și privi în jur. „E de necrezut. Cum au putut face asta într-un timp atît de scurt?" se întreba cu satisfacție. Fără îndoială, prietenii erau artiști în arta compartimentării: înconjurat de portocali, bungalowul era locul visat. Se gîndi la șeful de grupă cu care avusese o convorbire în ajun. Niciodată nu și-ar fi imaginat că ar putea strînge atîtea informații într-un timp așa de scurt — medita el, cînd o zări apărînd pe alee.

— Am ceva pentru tine; sper să-ți placă, o auzi spunînd.

— Și eu am ceva pentru tine, spuse el, și deschise frigiderul.

O văzu savurînd sucul de fructe și înveselindu-se. Rieumont avu un sentiment de încredere, auzind cum îl felicită că nu a pus prea mult zahăr.

Frau Bertha și Gervasio Rieumont își dăduseră prima întîlnire la hotelul „Nacio-

nal"; acum erau la a cincea întrevedere. Cu un tact puțin obișnuit la membrii Biroului de Anchetă, Gervasio puse primele întrebări despre lucruri cunoscute, cerînd unele precizări. Vocea gravă, scăzută, urmărea să creeze un climat de încredere. Avea nevoie ca ea să se simtă degajată; de aceea se arăta mai mult amabil decît înțelegător. „Nu aveți aerul că vă simțiți învinsă, îi spuse caporalul; în viață facem greșeli, și le înțeleg. Faptul că l-ați iubit nu compromite deloc viața dv."

— V-am mai întrebat despre prietenii lui Degan și mi-ați răspuns că nu avea nici unul. Cu toate acestea sînt oameni care susțin contrariul. Pe cine a văzut la Havana? Ce fel de raporturi sînt între el și Hornung? Dar cu Hoppe? Aceste nume nu vă spun nimic?

Frau Bertha duse paharul la gură, fără a pierde din vedere un stol de papagali care treceau în zbor.

— Ceea ce vreau să vă spun este că atunci cînd joci tare, ca Josef, nu poți avea prieteni...

Gervasio încercă să vorbească, dar fu oprit.

— Prietene, lucrurile nu decurg totdeauna cum se spune și, mai ales, nu sînt așa cum am dori să fie.

— Destul, spuse Gervasio, care voia să o oprească, încercînd să descifreze sensul cuvintelor ei.

Bertha coborî scările; cînd a ajuns la ultima treaptă, se întoarse:

— Ați fost foarte amabil.

O văzu surîzînd și stînd în expectativă. Apoi deschise poșeta.

— Cînd am venit, ți-am promis un cadou. Hai, uită-te la asta, îi spuse arătînd apusul soarelui. Rieumont contemplă pata imensă portocalie care se pierdea înspre vest și îi mulțumi. Ideile care se îngrămădeau în capul lui nu îi permiteau să se bucure de cadou. „Inconvenientele meseriei", mormăi pentru sine. Fără să vrea, a întrebat-o:

— Atunci, doamnă?

Pentru prima oară, o văzu rîzînd.

— „Avem nevoie de oameni ca tine", murmură ea.

— Există, răspunse Gervasio pe același ton.

Rieumont se apucă să citească și să-și întipărească în minte numele și adresele pe care le căutase atît de mult. Dacă totul era adevărat, omul Reichului nu era singurul pericol.

La hotel „Paradis"

Recepționerul hotelului „Paradis" din Kingston (Jamaica) întinse registrul noului venit și schiță un surîs de bun venit. Rudolf Delgenberg, căpitan în marina comercială germană, se trecu în registru cu un scris elegant. După ce s-a instalat, agentul nazist și-a permis cîteva clipe de reflecții: „Dacă vom cuceri aceste teritorii, ei vor învăța să lucreze; voi ajunge oare să învețe și limba germană?" Surîse cu subînțeles. Cînd a deschis ușa, a perceput zgomotul agresiv al străzii și luminile orașului. „Va trebui să mă obișnuiesc din nou cu acest climat fără nici o noimă, își spuse el. Niciodată, nici una din aceste insule nu va constitui o țară adevărată. În orice caz, Rudolf, tu ești aici doar pasager"...

Îl trecu un fior cînd constată că se obișnuiește ușor cu noua identitate. „În aceste meserii sfîrșești cîteodată prin a nu mai ști nici cum te cheamă. În fond, nimeni nu te cunoaște prea bine, deci fie Josef, fie Rudolf — după împrejurări".

Se apucă de lucru; în primele zile, a frecventat barurile din port, s-a informat despre societatea locală și notabilități. Folosi farmecul aristocratic pentru a se introduce în casele unde se servea ceaiul la orele cinci după-amiaza, astfel că nu-i trebui mult timp ca doamnele și domnii să-l aștepte nerăbdători pe căpitanul care povestea aventuri trăite numai în imaginația lui. Nimeni nu sesiza absențele sale periodice...

Rudolf Delgenberg avea nevoie de iahtul „Argos", deci îndrăzni să-i scrie fostei sale prietene din insula Pinos. Frau Bertha citi scrisoarea, o reciti, apoi se decise să-i ceară lui Jackson să conducă „Argos" pînă la Georgetown (Caiman). Iahtul părăsi coasta cubaneză pe un apus de soare pitoresc, avînd la bord citrice, prăjituri de casă și alte delicatese.

Revederea s-a desfășurat cu calmul specific vechilor cunoștințe; nici o întrebare indiscretă. „Ceea ce mă interesează nu este numele pe care îl porți, ci tu", îi spuse femeia cînd rămaseră singuri. Prezența ei i-a folosit lui Delgenberg pentru noul teatru al operațiunilor. După-amiază, cînd au debarcat la Kingston, era unul din cei mai invidiați din port. Frau Bertha constată, mai mult ca oricînd, că știa să cîștige simpatia tuturora.

„Argos" era dirijat spre alte orizonturi. În jurnalul de bord au apărut nume noi: Cap Haitien, San Pedro de Marcoris, Ponce, Anguilla și Guadelupa.

Locuitorii insulei Dominica discutară, timp îndelungat, despre abilitatea neamțului, care nimerea cu revolverul de calibru 12 capul unui rechin. Cuplul a fost văzut în Martinica, la Santa Lucia, Grenada, Port of Spain, Nueva Esparta, Bonaire, Curaçao, Arupa. Frau Bertha și Delgenberg s-au despărțit din nou la sfîrșitul lui noiembrie 1935, cu promisiunea să se revadă curînd la Havana.

Puțin după aceea, falsul căpitan pleca la San Juan (Porto Rico), unde îl așteptau știri importante. De această dată, femeia care locuia în insula Pinos știa multe.

Germania avea nevoie de o bază de aprovizionare pentru submarinele sale din Caraibi

Avansarea

Canaris se sculă din patul în care își făcuse siesta; ofițerul Jenke pusese pe masa de lucru cele mai noi rapoarte ale lui Rudolf Delgenberg. Le studia atent și era satisfăcut. Timp de un an, agentul s-a achitat de misiuni importante. Cîteva zile mai tîrziu, dictă lui Jenke un mesaj adresat lui Delgenberg prin care îl informa de avansare: era numit șeful subzonei Antilelor. Canaris îl ruga să dea prioritate operațiunilor privitoare la Cuba. Cînd Jenke se retrase, Canaris se adînci într-o meditație adîncă: l-a numit pe Delgenberg în acest post pentru că nu dispunea de alt expert. În orice caz, la prima abatere îl va înlătura definitiv. Cererea privitoare la Cuba era, de fapt, o idee proprie, dacă evenimentele vor decurge normal, Statul Major al armatei era forțat să se bazeze pe Canaris, care avea controlul Caraibilor.

„În caz de război, se gîndi, situația geografică a Cubei, insulă strategică, era importantă, căci de aici se vor executa misiuni necesare obținerii victoriei". În acea zi de decembrie 1936, Wilhelm Canaris, omul care va deveni șeful Abwehrului, nu se îndoi nici o clipă de viitorul său strălucit.

■

Anul 1937 îi adusese lui Delgenberg două descoperiri, care îi făcuseră viața mai plăcută. Prima era un restaurant din San Juan, unde putea să-și satisfacă gusturile cele mai alese, singurul loc din oraș unde se servea bucătărie franceză. Proprietarul, un mustăcios din Marsilia, îi rezerva în permanență o masă de la care putea supraveghea intrarea. Pîndea sosi-

Un spion în Antile

rea unei compatrioate, Marlene Leadman, a doua mare descoperire. „O partidă bună: ariană, bogată, frumoasă, inteligentă, ce vrei mai mult", gîndi Delgenberg într-o seară cînd a văzut-o intrînd pe ușa localului. O ceru de soție. Marlene acceptă, ca și cum ar fi știut dinainte.

■

Eugenio Hoppe închise ușa casei și plecă pe strada Marfi spre Régla, salutînd cunoștințele și prietenii întîlniți. De naționalitate germană, proprietar al fabricii de cuțite Aevos, 50 de ani, tuns scurt, zgîrcit cu rîsul, mers elegant, își îndreptă pașii spre localitatea Cojimar, unde se ducea cu regularitate duminica. Locuitorii din Régla l-au văzut venind cu fiul, împreună cu care s-a instalat într-un imobil plin de mașini de ascuțit cuțite. După cîteva luni, era perfect integrat în noul cartier. Nici un om de afaceri, nici unul din cei 15 angajați ai fabricii, nici un vecin nu știau că pe Eugenio Hoppe îl preocupau îndeosebi atribuțiile de șef al partidului național-socialist. Nimeni nu putea să bănuiască că, în această duminică dimineața, din 1937, el urma să-l întîlnească pe spionul Rudolf Delgenberg, pentru că asemenea lucruri nu se întîmplă decît la cinema.

În ziua aceea, aproape la aceeași oră, căpitanul Delgenberg, însoțit de o femeie frumoasă, traversa marea din Havana la bordul unei vedete care-l conducea la Cojimar. Debarcase la Santiago cu trei zile mai devreme. Eugenio Hoppe și Rudolf Delgenberg sosiră la Clubul german — așa era numit de localnici Cojimar — la interval de cîteva minute. Clubul avea restaurant, șapte cabine mici vopsite în alb, o glorietă, un teren de volei, în curte bănci și o cișmea cu apă rece. Terenul aparținea lui Robert Bernhard Friederich, armator, care se ocupa și cu exportul de ficat și piei de rechin.

Friederich avea o privire de inchizitor, colecționa animale împăiate, scoici. Emigrantul avea trei copii: cei doi băieți lucrau ca ingineri la Ford, iar fata era stenodactilografă la Hollywood.

Mulți germani care locuiau la Havana frecventau clubul la sfîrșitul săptămînii și petreceau aici sărbătorile tradiționale. Clientela sporea ori de cîte ori un vapor german acosta în port. Deci, chiar și pentru cei mai sceptici, acest loc nu era decît o parcelă de pămînt cubanez, unde un grup de străini se întîlneau pentru a petrece clipe plăcute. Cei trei indivizi care s-au așezat duminică sub copacul cel mai îndepărtat nu trezeau nici o bănuială.

Rețeaua

Delgenberg începu conversația. Hoppe și Friederich îl ascultau cu atenția nevinovată pe care o arăți prietenului apropiat cînd îți povestește ultimele întîmplări. Falsul căpitan din marina comercială trasa liniile principale de activitate pe viitor. Trebuiau studiate cîteva puncte ale coastei de nord; trebuiau compromiși toți germanii care participaseră la culegerea informațiilor despre care a fost vorba în contactele anterioare; trebuiau să găsească, printre locuitori, persoane dispuse, ca, pentru bani, să aprovizioneze submarinele cu combustibil și alimente; de asemenea era necesară perfecționarea activității de propagandă în favoarea doctrinei național-socialiste printre reprezentanții Falangei tradiționale spaniole, a membrilor cămășilor negre italiene rezidenți în Cuba; trebuiau să determine poziția exactă a fabricilor de zahăr și a plantațiilor de tutun.

Hoppe, care avea între alte misiuni și pe aceea de a recruta agenți noi, îi prezentă lui Delgenberg fișa a trei rezidenți dispuși să lucreze pentru ei. Datele acumulate în memorie au fost expuse cu o precizie matematică.

— Rene Bordnes, proprietarul apeductului din Santa Maria del Rosario și al grupului electrogen din San Antonio de los Banos, a fost consulul Germaniei și Angliei în Cuba peste douăzeci de ani. În 1917, a fugit în S.U.A. pentru că a „susținut patria". Inculpat în trafic de droguri în 1922, judecat pentru o introducere de bijuterii și persoane clandestine în S.U.A. În momentul de față, are o proprietate la Santa Maria del Rosario, care va putea fi folosită în orice moment.

A doua propunere a fost prezentată la fel:

— Se numește Emil Hacher, locuiește la hotelul Regente, este reprezentantul unei firme de medicamente din Germania. A făcut parte din infanterie în 1908, a trăit în Mexic din 1909 pînă în 1914.

Delgenberg făcu un semn de aprobare. „Da, este un om de încredere. În 1915, era în contact cu ambasada noastră din S.U.A., în 1918, a fost expulzat, apoi s-a instalat în Cuba. Emil ne poate fi de folos, deși este un temperament coleric."

Eugenio Hoppe își disimulă admirația pentru șeful său și trecu la al treilea candidat:

— Andres Golowchenko, nu știe mare lucru, dar posedă calitățile necesare. A fost colonel în garda imperială rusă. Conduce o organizație de exilați, numită Uniunea națională ucraineană, și a venit în Cuba după ce a fost expulzat din Mexic, unde a fost acuzat de deturnare de fonduri, dar fără probe concrete. Este instructorul membrilor Legiunii naționale revoluționare sindicale; are raporturi cu ambasada noastră și cu japonezii. Este prieten cu Pepin Rivero, directorul cotidianului „Diario de la Marina".

Delgenberg se gîndi înainte de a-și da avizul, apoi spuse: „Cred că este o activitate bună. Am încredere în Emil. Se pot angaja și ceilalți, dar să nu le dăm misiuni delicate înainte de a-i verifica". Spunînd aceasta, șeful spionilor se uită la ceas. Discuția durase o oră și 15 minute. Se sculă pentru a o căuta pe Frau Bertha. Puțin după aceea, Delgenberg a mai avut o întrevedere importantă la Casa Italiei, situată pe bulevardul Prado.

În biroul decorat cu portretul lui Mussolini, a fost primit de prințul Camilo Ruspoli, proprietarul unor mari plantații de citrice în regiunea Ceballos, la Ciego de Avila, împreună cu alți șefi ai „cămășilor negre" din Cuba. Nu îi plăcea stilul bombastic al conversației, de aceea se decise să termine cît mai repede și trecu direct la fapte.

— Excelență, avem nevoie de ajutorul dv. Între insulele Romano și Confites, organizația dv. va primi o parte din marfa, pe care vă veți angaja să o păstrați într-un loc sigur, de unde va fi luată de oamenii noștri de încredere.

Italianul acceptă fără să ezite. Pe urmă, Delgenberg se simți obligat să asculte un discurs despre prietenia de fier ce leagă Berlinul cu Roma. Spionul german își ascundea cu greu aversiunea pentru acest fel de perorații.

La sosirea lui Delgenberg, cei trei membri ai Falangei își întrerupseră conversația. Acesta le-a explicat amănunțit cum va fi primită și distribuită propaganda fascistă care trebuia difuzată. Șefii Falangei tradiționale spaniole au ajuns la concluzia că acest lucru va fi ușor de realizat.

■

Cîteva luni mai tîrziu, Frau Bertha l-a surprins pe Delgenberg într-o cameră de hotel cu Marlene Leadman; în același timp, anchetatorul Gervasio Rieumont termina de redactat raportul care prezenta istoria și identitatea lui Josef Friederick Degan, omul Reichului în Caraibi.

Rudolf Delgenberg — ofițerul din marina comercială, care nu a avut niciodată comanda unui vas — se trezi brusc într-o dimineață a lui 1938: era ca și cum ar fi văzut moartea cu ochii. Rutina îl pusese pe gînduri: sfîrși prin a rîde de el însuși și atribui această slăbiciune timpului petrecut în Caraibi. În aceeași zi, Delgenberg se decise să comită o crimă. Ca în toate după-amiezile, se duse la San Juan Tennis Club să joace o partidă cu un diplomat dintr-o insulă vecină. Profitînd de faptul că președinții regiunilor obișnuiesc să trimită la ambasadă diferiți indivizi amestecați în unele scandaluri sau chiar dușmani politici, deveni confidentul ambasadorului, care îi împărtăși unele neplăceri și, implicit, îi dezvălui secrete de stat.

A fost cea mai fructuoasă conversație: nu înceta să repete în minte numele care îi amintea de incidentul petrecut dimineață: Frau Bertha. Cînd s-a întors la vila din cartierul elegant, a ajuns la concluzia că trebuie să o lichideze: era singura

care avea motive să-l trădeze. Coşmarul din noaptea trecută prevestea ceea ce putea să i se întîmple. Pentru cîteva fracţiuni de secundă, îi fu milă de ea.

■

Frau Bertha savura sucul de fructe cu răbdarea celor care îşi petrec timpul pentru a descurca evenimentele petrecute în trecutul îndepărtat. Se legăna încet în balansoar, aşteptînd un semn de la cel pe care îl denunţase. Delgenberg comisese greşeala de a o lăsa în pace, şi ea ştia că el se pregătea să repare eroarea.

Nu îl văzuse din noaptea în care fugise de la hotelul din Havana, de teamă să nu-i mărturisească cununia cu Marlene Leadman. Nu bănuia că cea care-l ademenise la bordul „Toledo" era identică cu cea care încercase să schimbe destinul Germaniei în 1918, ca membră a mişcării revoluţionare. Atunci a învăţat să urască un nume: Wilhelm Canaris, ofiţer de marină, care i-a nimicit pe răzvrătiţi cu o cruzime morbidă.

Cînd Frau Bertha l-a cunoscut pe Degan, hotărî că amintirile sînt o otravă pentru suflet şi, cu cinism, încercă să trăiască fără memorie. Ea se prefăcea că nu ştie că Degan a revenit din Germania sub numele de Delgenberg şi că a amintit, într-o zi, numele lui Canaris. A fost atunci ca un blestem, o ură plină de răzbunare pusese stăpînire pe ea în 1936. Frau Bertha începu să amestece ipocrizia cu dragostea neavînd alt gînd decît să înveţe pe de rost instrucţiunile sustrase spionului, privitoare la planurile lui Canaris în Caraibi. Avea motive serioase să se răzbune pe şeful contraspionajului din marina nazistă: cu ani în urmă, acesta s-a dat drept prieten al tatălui ei ca să descopere comuniştii germani cu care acesta era în legătură. Declaraţiile alterioare ale lui Canaris au făcut din ea o orfană a revoluţiei înăbuşite în 1918.

■

În februarie 1938, Adolf Hitler îl destituie pe mareşalul Blomberg de la comandamentul Wehrmachtului şi preia postul. Ministerul apărării este înlocuit cu un Comandament suprem, ceea ce a permis înfiinţarea Abwehrului, a cărui direcţie a fost încredinţată lui Canaris. La 51 de ani, Canaris avea deja părul alb, de unde şi porecla „bătrînul". Dintr-o familie înstărită, a nutrit încă din tinereţe o mare aversiune faţă de marxism. Intrigant prin vocaţie, făcea din spionaj o creaţie artistică. Era ofiţerul nazist care cunoştea cel mai bine ţările din Lumea Nouă. În 1907, avea gradul de locotenent la bordul crucişătorului „Bremen", ce naviga în apele Americii Centrale şi de Sud. A descoperit istoria şi cultura acestor regiuni, a învăţat spaniola, pe care o vorbea cu un accent sud-american perfect. După aceea, a fost ofiţer pe „Dresden", la bordul căruia a luptat împotriva Angliei, în apropierea insulelor Malvine (Falkland) în timpul primului război mondial. A căzut prizonier şi a fost închis pe insula Quiriquina de guvernul din Chile. Reuşeşte imposibilul: evadează şi ajunge în Germania. Datorită cunoştinţelor de spaniolă şi a talentului de diplomat, a trecut din Chile în Argentina, unde obţine un paşaport chilian pe numele Reed Rosas. Minţindu-i pe vameşii englezi, se îmbarcă pe un vas spre Hamburg. Bravura i-a folosit în misiunile de spionaj din porturile spaniole: în 1925, supraveghea construcţia de submarine militare.

Reţeaua de colaboratori organizată de Canaris în Caraibi şi America Latină a uşurat trecerea flotilei de submarine, ce opera în timpul războiului în această zonă. După înfrîngerea fascismului, „un număr destul de mare de criminali nazişti s-au putut refugia în această parte a lumii, tot datorită reţelei lui Canaris. Cu timpul, spionii care locuiau în regiune şi-au fabricat alibiuri solide. Cu un an înaintea izbucnirii celui de al doilea război mondial, şeful Abwehrului ştia deja că agentul său, Rudolf Delgenberg, nu mai avea mult de trăit, ceea ce nu conturba cu nimic planurile sale. În realitate, Delgenberg nu era decît o momeală: alţi spioni, cu alibiuri mai bune, vor primi misiuni secrete mai importante în Caraibi.

Delgenberg urma să plece la Havana în vara lui 1938, dar s-a răzgîndit în ultimul moment. Un presentiment... Cu toate că i-ar fi plăcut să se plimbe prin capitală şi să stea pe terasa unei cofetării... Voiajul în capitală avea două obiective: să creeze condiţii pentru instalarea, înainte de sfîrşitul anului, a unui post de radio-recepţie, care să capteze propaganda şi instrucţiunile secrete ale Berlinului, şi să caute un agent care să o elimine discret pe Frau Bertha. Delgenberg se lăsă, totuşi, condus de intuiţie şi îl căută pe Eric Frangel, alias dr. Hornung, care plecase la Havana.

Presimţirea falsului căpitan de vas era fondată: anchetatorul Gervasio Rieumont era deja pe urmele lui; femeia solitară din Santa Barbara îi dezvăluise identitatea spionului. Gervasio frecventa cu regularitate punctele vamale, barurile şi hotelurile vizitate de Delgenberg de cîte ori venea în capitală. Restul timpului îl folosea pentru verificarea unor detalii, care trebuiau trecute în raportul destinat comandantului Tandrón.

Doi membri ai coloniei germane din insula Pinos au primit misiunea de a o otrăvi pe Frau Bertha. Cînd ea zări maşina cunoscută care se apropia, a bănuit că Delgenberg a hotărît să şteargă singura urmă a trecutului. Din maşină, însă, a coborît un cuplu, care a invocat un motiv oarecare explicînd vizita; înainte de plecare, ei i-au lăsat pe masă un vas de porţelan cu prăjituri. Femeia le mulţumi, inhalînd parfumul de migdale amare — în realitate, cianură. După 24 de ore, cîţiva lucrători au spus că au văzut nişte necunoscuţi care au sosit dimineaţa şi au trimis un sicriu la Havana. Proprietara murise, le-au spus, în urma unui atac de cord.

Eric Frangel, trimisul lui Delgenberg, reuşi să instaleze receptorul radio. La sfîrşitul lui 1938, anticarul german Pedro Schwendt avea, în locuinţa lui, strada Obispo 307, apartamentul 6 parter, un aparat legat direct cu Berlinul. Secretariatul comunicaţiilor de pe lîngă guvernul cubanez a eliberat autorizaţia corespunzătoare în primele luni ale lui 1939. La cea de a treia Adunare naţională a partidului comunist din Cuba, întrunită la Santa Clara, Blas Roca a denunţat totul: „În strada Obispo a fost instalat un serviciu de presă intitulat „Transocean", într-un birou la nr. 307, unde funcţionează un post de radio pe unde scurte, datorită superficialităţii autorităţilor de la Secretariatul comunicaţiilor. El serveşte la recepţionarea ştirilor trunchiate difuzate în propaganda otrăvitoare nazistă, care apoi, sînt inserate de „Diario de la Marina" şi „Avance".

Cîteva zile mai tîrziu, opinia publică era informată că postul de radio respectiv primea mesaje codificate, care puteau servi spionajului. N-a fost luată nici o măsură: pentru guvernul insulei, cel de al doilea război mondial, care se apropia, nu era decît o informaţie publicată de ziare.

La rîndul lui, Gervasio Rieumont a avut aceeaşi decepţie cînd a trimis raportul asupra cazului Degan în august 1938. Comandantul Tandrón, care se ţinea de cuvînt, îl chemă pe F 2460 şi îl informă pe ambasadorul englez Herbert A. Grant Watson că deţinea informaţiile cerute despre spionul nazist.

Gervasio a păstrat însă pentru sine lista spionilor germani de la Havana. Ştie că asemenea documente nu servesc niciodată decît ca hrană pentru termitele arhivelor. Guvernul insulei prefera să treacă cu vederea că un mare număr de rezidenţi, comercianţi şi industriaşi germani, formau o comunitate hitleristă activă. Între ei erau şi politicieni aserviţi banului, care ştergea orice păcat.

Cînd Delgenberg s-a dus cu soţia într-o seară de septembrie, la restaurantul La Mallorquina din San Juan, uitase de presimţirea sumbră. Se simţea eliberat de preocupări, era unul din cei mai veseli invitaţi la banchetul oferit de consulul german Hewy Fiese în onoarea ofiţerilor de pe un vas nazist de război. Fără îndoială, veselia l-a împiedicat să observe că doi indivizi în uniformă de chelner ascultau glumele lui cu multă atenţie. Rudolf Delgenberg nu putu să-şi reţină o uşoară exclamaţie de surpriză cînd indivizii au îndreptat revolverele asupra lui, în momentul cînd voia să se îmbarce, la Trinité, într-un avion. Era însoţit de Eric Frangel, al doilea personaj din reţeaua hitleristă în Caraibi. Astfel, serviciul secret englez reuşea să-l aresteze pe Josef Degan, căutat de unsprezece luni. Cînd ajunse vestea arestării spionului la Havana — în ianuarie 1939 —, Gervasio Rieumont primi ca recompensă o strîngere de mînă din partea şefului Biroului de Anchetă. Tînărul caporal se feri să manifeste o bucurie exagerată. În timpul anchetei descoperise secrete

mult mai importante, decît acelea ale spionului fascist, care nu puteau fi comunicate. Mulți dintre cei implicați dețineau posturi importante și, deci, istoria se scria după cum dictau ei.

Rieumont nu putea acționa în nici un fel, deci nici împotriva rezidentului german implicat în afacerea de spionaj. Trebuia să aștepte ca S.U.A. să intre în război. La 12 decembrie 1941, Camera Reprezentanților a votat declanșarea războiului, ratificată ulterior în Senat. În aceeași seară, președintele Republicii semna documentul prin care Cuba se alia cu dușmanii Italiei și Germaniei fasciste. Mai mulți cetățeni germani au fost arestați în ianuarie 1942, printre care și Emil Hacher, Eugenio Hoppe și Roberto Friederich. Camillo Ruspoli a fost deportat, Andres Pablo Golowchenko închis. Înaintea acestor evenimente, Gervasio s-a dus pe chei, la Havana, să prezinte omagii unei doamne. S-au privit cîteva minute, fără a schimba vreun cuvînt. Tînărul anchetator simți dorința să o îmbrățișeze în semn de mulțumire și de admirație. Frau Bertha pleca în Argentina. După ce vaporul a ridicat ancora, Gervasio își spunea că singurătatea a fost inventată pentru spioni.

Un spion în Antile

Gervasio Rieumont în timpul uneia din recentele convorbiri cu autorii acestui articol

Traducere și adaptare de Magda Cadia

Epilog

Așezat într-un fotoliu pe terasa apartamentului său din Verdado, Gervasio Rieumont citea cotidianul „Juventud Rebelde", care publicase un serial despre spionul nazist din Caraibi. A privit din nou fotografia apărută în ziar, în ultimul episod, cu același sentiment că nici acum nu-i place publicitatea; s-a lăsat fotografiat pentru că a fost convins că era necesar acest lucru. După aceea, a mai privit încă o dată contrariat fotografia: cel cu aerul unui bunic era chiar el. Nu este ușor pentru un om care a luptat mereu în primele rînduri să se împace cu viața liniștită de pensionar. A continuat să citească cronica afacerii Degan, fără să poată evita o undă de nostalgie; se gîndea la surpriza pe care o vor avea prietenii și cunoștințele cînd vor citi cele relatate în serial. Poate că le datora unele scuze pentru că păstrase secretul, dar meseria l-a obligat să trăiască în umbră. După un timp, a preferat să se lase purtat de amintiri: se revedea tînăr... „În 1934, am intrat în poliție. Aveam 21 de ani. La început, am lucrat la contabilitate, un serviciu de birou plictisitor. Speranța de a face altceva s-a ivit atunci cînd am fost trimis la Academia de poliție cu gradul de caporal-aspirant. Am fost șeful promoției. Prietenia cu Tandrón, directorul Academiei, mi-a folosit: după ce acesta a fost transferat la Biroul de Anchetă, eu am fost repartizat la același birou. Memoria îmi joacă uneori feste cînd este vorba de date; după aceea, am urmat școala de sergenți, apoi pe cea de locotenenți.

Funcția de polițist nu este prea plăcută — furturi, asasinate, trafic de droguri —, aș putea scrie mii de pagini. Prefer, însă, spionajul. În timpul celui de al doilea război mondial, am lucrat ca ofițer la serviciul de anchete care investiga activitatea inamicului. În localul nostru mai era o secție a FBI și un serviciu secret britanic. Conducătorii Cubei din acea perioadă nu s-au preocupat de organizarea unui serviciu de informații și contraspionaj, fiindcă — spuneau ei — «un spion nu avea ce să facă la noi». Cu timpul, am devenit șeful Biroului de cercetări, apoi șeful Poliției Judiciare, funcție pe care o aveam și în momentul victoriei revoluției.

Mi-a plăcut întotdeauna să studiez, din această cauză am urmat toate stagiile necesare profesiei mele. Sînt diplomat al Universității din Havana. Efortul se răsplătește aproape întotdeauna: am fost numit membru al Biroului cubanez în Interpol; am făcut parte din Serviciul militar de informații".

Destăinuirile continuă, cele apărute în ziar sînt numai un singur episod. „Mi-a fost uneori teamă că oamenii vor descoperi cine sînt în realitate. Nu mi-a fost întotdeauna ușor să duc o existență dublă timp de atîția ani, dar am știut să mă strecor. Nimeni din poliție nu a putut dovedi că eram membru de partid. Totul a început la 1 septembrie 1933: mă aflam pe trotuar în fața teatrului Payret din Havana, cînd m-am alăturat manifestanților ce se îndreptau spre strada Beina; a fost prima legătură cu partidul comunist. Revenisem din S.U.A, unde fusesem închis timp de șase luni pentru că organizasem lucrătorii din centrul muncitoresc Tampa. În 1934, am început să lucrez cu Ramon Nicolau la Biroul militar al partidului, unde mi s-au încredințat diferite sarcini.

A fost un moment, la începutul anului 1950, cînd au avut unele bănuieli asupra adevăratei mele apartenențe politice: Salvador Diaz Verson, conducătorul de atunci al secției de contraspionaj a Serviciului Militar de informații, un om de statură înaltă, care îi ura pe comuniști; eram unul din oamenii săi de încredere; printr-o ironie a soartei, soția sa era membră a partidului comunist și ea ne informa de toate acțiunile lui. Salvador a organizat o întrunire a noastră, pentru a pregăti asasinarea lui Fabio Grobart; în spatele afacerii era ambasada S.U.A. Am făcut parte din planul lui Nicolau, prin care am reușit să-l scoatem din țară pe Fabio. Salvador nu a putut dovedi nimic, totuși m-a mutat în alt loc. Mult timp după aceea, datorită unui prieten, am putut intra în Poliția Judiciară.

În 1957, am aderat la o celulă a «Mișcării 26 Iulie». La începutul anului 1959, activam în continuare în Poliția Judiciară; puțin după aceea, am luat parte la întrunirea unde s-a format G — 2. Începînd din acest moment, am lucrat cu gradul de căpitan la Departamentul Securității Statului. A fost o perioadă grea. În anii '60, am fost trimis să studiez în străinătate, iar la întoarcere am lucrat la Ministerul de interne. După aceea, am intrat în Forțele Armate Revoluționare, pentru ca, în final, să revin în viața civilă. Sfîrșitul este același pentru fiecare om de vîrsta mea: retragerea și pensia."

CAPITULAREA

Ultimele trei săptămîni ale „imperiului de 1000 de ani"

DÖNITZ SCRIE UNUI CADAVRU

Încă în urmă cu zece zile, Dönitz se găsea în faţa „Führerului său", care îi încredinţa o nouă misiune: fusese numit comandant suprem al apărării teritoriului de Nord al Germaniei pentru cazul că armatele sovietică şi americană se vor întîlni pe Elba, încercuind, astfel, Germania dinspre Nord şi dinspre Sud. Aşa cum stătea în faţa stăpînului său, sub acoperişul de beton, la 15 metri sub pămînt, capabil să reziste şi celor mai puternice şi grele bombe, amiralul nu putea să nu se gîndească la dictatorul la ale cărui discursuri scelerate se cutremurase cîndva întreaga Europă. Acum Dönitz avea în faţa sa un bătrînel cu părul alb, care tremura, cu glasul leşinat şi privire ştearsă. Dar, Hitler trăia în continuare cu iluzia că victoria e mai aproape ca oricînd şi că trebuie să reziste cu orice preţ.

La fel ca mai înainte, comandantul maşinii de război naziste îi asculta cuvintele, promiţîndu-i supunere. El organizase apărarea sudului Germaniei după posibilităţile pe care le mai avea. Acest marinar de cincizeci şi cinci de ani, un lungan slăbănog, cu ochi negri şi pătrunzători, s-a dovedit, în întreaga sa carieră, un organizator fără egal. Naţionalist pînă în măduva oaselor şi militarist pînă în adîncul sufletului — la fel ca mulţi alţi ofiţeri germani —, el văzuse în maşina de război a lui Hitler o posibilă revanşă pentru înfrîngerea din primul război mondial. De aceea îl asculta orbeşte şi era gata să-l urmeze pînă la sfîrşit. Şi iată-l, acum, numit succesor al lui Hitler.

De ce tocmai el?

La drept vorbind, Hitler nu avea altă alegere. Zilele celui de al treilea Reich erau numărate, iar printre potentaţii lui se răspîndise deja „Să se salveze cine poate!". Göring, care dorea să înceapă tratative cu americanii, fusese arestat în cele din urmă; Reichsleiter SS Heinrich Himmler — „der treue Heinrich" (credinciosul Heinrich), cum îi spunea Hitler —, îl trădase şi el: prin intermediul unui activist al Crucii Roşii suedeze, contele Bernardotte, începuse tratative cu englezii; Keitel fusese lacheul lui Hitler...

În seara zilei de 30 aprilie 1945, de la buncărul lui Hitler a fost trimisă următoarea telegramă:

„Amiralului Dönitz,

Führerul v-a desemnat drept succesor al său, în locul fostului mareşal Göring. Deplinele puteri semnate au fost deja expediate pe adresa dv. Întreprindeţi imediat toate măsurile impuse de împrejurări.

Bormann"

Amiralul nu-şi făcuse, desigur, nici o iluzie în legătură cu numirea sa; el apreciase foarte exact această „onoare". „În primul rînd — se destăinui el aghiotantului său — Hitler vrea să treacă în spate, în faţa singurei soluţii posibile, pe care însă pînă acum a refuzat-o categoric: capitularea. În al doilea rînd, m-a ales pe mine, pentru că eu sînt soldatul care n-a făcut niciodată politică şi cu care duşmanul va putea, eventual, trata".

Aşa se face că, fără să stea prea mult pe gînduri, a luat o bucată de hîrtie şi a conceput răspunsul.

„Mein Führer,

Vă asigur de totala mea loialitate. Voi face tot ce-mi stă în putinţă pentru a vă scăpa din Berlin. Dacă destinul m-a obligat să conduc Imperiul ca succesor, al dv., pe care singur l-aţi ales, voi duce acest război pînă la capăt.

Dönitz"

CAPITULAREA

Amiralul știa, desigur, că sfîrșitul era aproape și că el nu avea cum îl opri. Ceea ce însă nu știa el era faptul că trimisese telegrama unui cadavru, întrucît Hitler nu mai era în viață atunci cînd Bormann îi trimisese telegrama cu numirea, pentru că, la 30 aprilie, orele trei și jumătate după-amiază, el se sinucisese împreună cu Eva Braun.

ULTIMA INTRIGĂ A LUI BORMANN

Greu de crezut că, în noaptea aceea, a închis cineva ochii în buncărul lui Hitler. Încă din anul 1943, aliații începuseră să declare că nu vor primi din partea Germaniei decît o capitulare necondiționată și că nu vor duce tratative nici cu Hitler, nici cu un alt nazist. Bormann și Goebbels se prefăceau a nu ști nimic. Ei și-au adus aminte că, în buncăr, împreună cu ei, se află și nou-unsul șef al Marelui Stat Major, generalul Krebs, care, cîndva, fusese la Moscova în calitate de locțiitor al atașatului militar german. Krebs vorbea rusește și se lăuda în cercuri ofițerești că, la momentul respectiv, Stalin schimbase cîteva vorbe cu el.

L-au trimis, deci, pe Krebs la sovietici...

La puțin timp după miezul nopții de 1 mai, la mareșalul Ciuikov, care conducea armata sovietică însărcinată cu asaltul asupra Berlinului, s-a prezentat un grup de parlamentari germani. Unul dintre ofițerii germani, Krebs adică, a deschis astfel convorbirea:

Krebs: Astăzi este 1 mai, o sărbătoare mare pentru ambele noastre popoare.

Ciuikov: Pentru noi este într-adevăr o mare sărbătoare. E greu, însă, de spus cum va arăta această zi la dv.

Categoric că acesta nu a fost un început dintre cele mai favorabile unei discuții, iar continuarea nu a fost cea mai plăcută pentru Krebs. De la comandantul sovietic, el a aflat doar că se cere capitularea necondiționată a tuturor armatelor germane, în frunte cu cele care apără buncărul. Nu există excepții.

Înainte însă ca Krebs să se întoarcă, Bormann și-a dat seama de naivitatea speranței în succesul acestei discuții și i-a trimis lui Dönitz o nouă telegramă:

> *„Testamentul a intrat în vigoare. Voi veni la dv. cît voi putea de repede. Pînă atunci vă recomand ca nimic să nu fie făcut public."*

Din nou nici o vorbuliță despre moartea lui Hitler. Bormann n-a fost în stare să fie atît de sincer pentru a-i scrie că Hitler nu mai era în viață, deși voia să fie primul care să-i comunice această veste pentru a se pune bine cu noul șef. În afară de aceasta, în calitate de adjunct al lui Hitler, el era obișnuit să conducă Germania din culise și era de părere că, pînă cînd Dönitz nu-și va lua în primire noua funcție, el, Bormann, va fi cel care va conduce în continuare țara, chiar dacă aceasta va fi numai ruine și cadavre.

Göebbels, care nu se pregătea să fugă, ci să se sinucidă împreună cu soția și cei șase copii mici, după modelul „Führerului", nu mai avea nici un motiv să-i ascundă amiralului adevărul. De aceea, i-a trimis lui Dönitz următoarea telegramă, de data aceasta a *lui:*

> *„Führerul a murit ieri la orele 15,30. Testamentul lui din 29 aprilie vă stabilește pe dv. ca președinte al Reichului, pe ministrul Göebbels drept cancelar, iar pe Seyss-Inquart ministru al afacerilor externe... Bormann vrea să vină la dv. chiar astăzi pentru a vă informa de situație. Depinde de dv. să alegeți timpul și modalitatea de a aduce aceasta la cunoștința presei și a armatei. Confirmați primirea".*

Dönitz în chip de nou „Führer"

Telegrama l-a năucit, pur și simplu, pe Dönitz. Nu atît știrea despre moartea lui Hitler — la asta trebuia să se aștepte —, cît mai ales faptul că Führerul îi stabilea, din mormînt, ca miniștri niște oameni acum „morți". Și în plus, toate astea i le comunica Goebbels, un asasin de mîna întîi.

Împreună cu Speer, ministrul producției de armament, Dönitz a decis să țină telegrama în secret. Între timp — în noaptea de 1 spre 2 mai — Bormann porni, într-adevăr, spre Dönitz. El s-a hotărît să părăsească buncărul împreună cu cîțiva naziști și să iasă din oraș strecurîndu-se printre liniile sovietice. Ventilatorul din buncăr nu mai funcționa, pe coridoare se instalase duhoarea emanată de cadavre. Bormann bău ultima sticlă cu vin, apoi se întoarse spre secretarul său, Krüger: „Așadar, la revedere! Acum, nimic nu mai are nici o valoare. Am să încerc, totuși, să trec, chiar dacă nu cred că voi reuși".

Apoi s-a cufundat în noapte în uniforma lui de SS-ist pentru ca, de atunci, nimeni să nu-l mai vadă vreodată.

Într-una din camerele buncărului părăsit, zăceau cadavrele a șase copii mici. Erau copiii ministrului Göebbels, care i-a otrăvit cu puțin înainte ca el însuși, împreună cu soția, să se otrăvească.

RĂZBOIUL CONTINUĂ

Misiunea amiralului Dönitz nu era nici simplă, nici ușoară. Deocamdată, el știa doar că, dacă dorea să ajungă la aliați, nu trebuia să ia în guvern pe nici

Ziarele anunță moartea lui Hitler. O lungă noapte trecuse peste Europa

unul dintre naziștii pe care îi stabilise Hitler. Și mai știa că anunțarea veștii despre moartea lui Hitler nu mai trebuia amînată! Nu știa, însă, în ce mod sfîrșise Führerul. Așa se face că, în seara zilei de 1 mai orele 20.30, radio Hamburg și-a întrerupt emisiunea anunțînd lumii că „Adolf Hitler, conducătorul nostru, care a luptat pînă la ultima răsuflare împotriva forțelor bolșevice, a căzut pentru Germania", și că succesorul său este amiralul Dönitz, care „acum se adresează poporului german".

Iar cuvintele lui Dönitz — de altfel, asemănătoare celor din știrea despre moartea lui Hitler — trădau faptul că noul șef al Germaniei hotărîse în legătură cu politica de urmat: „Prima mea sarcină este să apăr Germania de la distrugere din fața dușmanilor bolșevici, care își continuă înaintarea. Acesta este scopul pentru care lupta armată continuă. Dacă englezii și americanii vor sta alături de ei, vom fi obligați să luptăm și împotriva lor..."

Sensul cuvintelor lui Dönitz era foarte clar: continuarea visului de a dezbina alianța puterilor occidentale cu U.R.S.S., de a uni Europa occidentală cu Germania împotriva Uniunii Sovietice. Pînă să se ajungă, însă, la realizarea acestui front, era de dorit ca un număr cît mai mare de unități germane să capituleze în mîinile englezilor și americanilor și ca, spre teritoriile ocupate de trupele americane și engleze, să fugă cît mai mulți civili din fața Armatei Roșii. Ca să-i convingă pe nemți să fugă spre Occident nu era chiar lucrul cel mai greu cu putință: nemții știau cu toții de fărădelegile pe care le-au comis armatele germane și trupele SS pe teritoriile vremelnic ocupate din răsăritul Europei. Aceștia nu se temeau de nimic mai mult ca de răsplata pe care o meritau pe bună dreptate.

Ministru al afacerilor externe îl numi pe contele Schwerin von Krosigk, jurist și economist provenit dintr-o veche familie aristocratică, fost ministru de finanțe al lui Hitler. În felul acesta, el reuși să se distanțeze întrucîtva de vechii naziști și SS-iști, răspîndind, în același timp, despre el date care-l prezentau drept adversar — nu o dată — al unor hotărîri ale lui Hitler: că a fost împotriva urmăririi evreilor, împotriva începerii războiului contra Uniunii Sovietice și că Hitler l-a menținut pe lîngă el numai pentru că era un excelent specialist în finanțe.

Acest Schwerin von Krosigk a adresat și el, prin intermediul posturilor de radio, un discurs către „poporul german", dezvoltînd tema luptei comune a puterilor occidentale și a Germaniei împotriva Uniunii Sovietice. Ascultătorii aveau impresia că el se adresa nu atît poporului german, cît englezilor și americanilor. Două puternice stații radio-emisie funcționau la Copenhaga și Oslo, și ele erau ocupate în continuare de nemți. Să fi auzit Londra și Washingtonul această nouă ofertă?

DOAR CAPITULAREA?

În apropierea sediului guvernului lui Dönitz, care se mutase la Flensburg, post la granița daneză, se plimba fostul „Reichsführer SS", Himmler. După moartea lui Hitler și după „trădarea" și insuccesul discuțiilor cu contele Bernadotte și cu englezii îi fugise pămîntul de sub picioare și încerca zadarnic să găsească un sprijin. „Fără mine — se plîngea el, în stînga și în dreapta — Europa nu va ieși cu fața curată din această situație. E nevoie de mine ca ministru al poliției pentru a menține ordinea. Mi-ar fi suficientă o singură oră pentru a-l convinge pe Eisenhower!"

La 2 mai, Dönitz l-a somat pe fostul ministru al lui Hitler să-și dea demisia. Noii miniștri erau tehnicieni pe care nazismul nu ajunsese să-i compromită întru totul. Singura excepție o constituia Speer, cîndva fostul confident al lui Hitler, iar, din anul 1942, ministru al industriei de armament. Dönitz îl numi ministru al economiei și producției.

Himmler apăru de cîteva ori, neinvitat, la ședințele noului guvern, dar Dönitz i-a dat a înțelege că prezența sa nu este agreată. După care Reichsführerul a dispărut definitiv de pe scenă.

Între timp, în guvernul lui Dönitz au început să se manifeste două tendințe: militarii Keitel și Jodl nici nu voiau să audă de capitularea necondiționată și ce-

CAPITULAREA

reau ca unitățile germane să lupte mai departe împotriva armatei sovietice pe fronturile de răsărit și să se predea anglo-americanilor pe cele din apus.

Speer și Krosigk, mai realiști, se refereau la situația precară a economiei germane, la bombardamentele groaznice și la lipsa completă de cărbune. Dönitz a recunoscut că trebuie acționat rapid: la 2 mai, englezii înaintaseră pînă la Lübeck, în timp ce americanii ajunseră pînă la Wismar, la Baltica.

A doua zi, amiralul Dönitz îl trimise pe nou-unsul său comandant al marinei de război, amiralul von Friedeburg, la comandantul armatei britanice, mareșalul Montgomery.

CU MONTY SE DISCUTĂ GREU!

În dimineața zilei de 3 mai, Friedeburg, însoțit de trei ofițeri britanici, ajunse la Statul Major britanic de la Lüneburg, așezare situată la cincizeci de kilometri sud-vest de Hamburg.

Monty, îmbrăcat în veșnicul său *battle-dress* și cu celebra-i beretă pe cap, se uita surprins și fără nici un chef la ofițerii germani care așteptau.

— Ce este cu oamenii aceștia? Ce vor?

Friedeburg îi citi scrisoarea lui Keitel, care îi propunea capitularea armatelor germane din Nord, inclusiv a celor care luptau împotriva Armatei «Roșii.

— Acestea trebuie să se predea rușilor, spuse Montgomery, după care adăugă: Bineînțeles, dacă soldații germani vor veni spre mine cu brațele ridicate, ei vor deveni automat prizonierii mei...

Amiralul încercă să discute. Cu aroganța lui tipic nazistă, el a declarat că considera „de neconceput" să se predea în miinile „rușilor": Aceasta nu i-a plăcut lui Montgomery, care nu a trebuit să stea prea mult pe gînduri pentru a formula răspunsul:

— La asta nemții ar fi trebuit să se gîndească înainte de a începe războiul și, mai ales, înainte de a ataca Rusia în 1941.

Friedeburg a atacat problema găsirii unei modalități care să permită majorității soldaților și civililor germani să fugă în Occident, Mareșalul britanic a fost, însă, de neinduplecat, el cerînd capitularea tuturor armatelor germane din Nord. Discuția era de prisos.

— Dacă refuzați, vom continua lupta!

În această situație, lui Friedeburg nu i-a rămas altceva de făcut decît să ceară permisiunea de a se întoarce la Dönitz.

O zi mai tîrziu, la 4 mai, orele 9 dimineața, la o școală din Flensberg, s-a întrunit consiliul pentru dis-

După dispariția ultimului deținut de la Spandau, noi dezvăluiri

Hess la Londra – misiune diplomatică ?

Istoricul Werner Viktor Maser este considerat drept unul dintre cei mai buni specialiști în cel de-al III-lea Reich. A scris 12 volume despre nazism, precum și o biografie a lui Hitler. Fost profesor de istorie, de drept internațional și teologie la Universitatea din München, el este, actualmente, titular la catedre din S.U.A., Finlanda și Japonia. Iată ce declara el, la 15 septembrie 1987, revistei pariziene „Figaro — Magazine". În legătură cu așa-zisa fugă a lui Hess în Marea Britanie: „După victoriile sale asupra Occidentului din cursul verii lui 1940, Hitler voia să invadeze Uniunea Sovietică la jumătatea lui mai 1941. Mussolini invadase Grecia fără să-l prevină. Hitler s-a văzut pus în situația de a-l sprijini. De aceea, a trebuit să amîne atacarea Uniunii Sovietice pînă la 21 iunie 1941. Hess urma să se ducă în Anglia pe cît posibil înainte de 15 mai, pentru a căuta un aranjament cu britanicii, degajînd spatele lui Hitler pentru invadarea U.R.S.S. Trebuia să îndeplinească această misiune în condiții ce i-ar fi permis lui Hitler să salveze aparențele, în cazul în care el ar fi eșuat." „Pot — declară istoricul vest-german — să demonstrez că Hess a plecat în 1941, în Scoția, nu numai după ce l-a pus pe Hitler la curent cu călătoria sa, ci chiar la ordinul expres al acestuia, avînd misiunea de a negocia cu englezii".

Hess a plecat la 10 mai 1941 de la uzinele Messerschmitt din Augsburg în direcția Scoția. Acest lucru nu putea să treacă neobservat de Gestapo.

Hess îl vizita adesea pe vechiul său prieten Willy Messerschmitt, făcînd zboruri de încercare pe aparatele sale. La cererea sa, în 1940, un distrugător bi-motor de tip Me 110 a fost transformat pentru a putea efectua zborul pînă în Anglia. Hess și Willy Messerschmitt au proiectat împreună adăugarea, la cele două rezervoare de cîte 200 de litri ale aparatului, a încă două, suplimentare, de 900 de litri. Data a fost fixată pentru sfîrșitul lui aprilie 1941. În ultima clipă de dinaintea plecării, Hess a primit, însă, un telefon de la Hitler. Se afla deja în combinezon de zbor, iar aparatul era gata de decolare. După telefonul lui Hitler, Hess și-a schimbat hainele și a dus avionul înapoi în hangar.

În cursul primei săptămîni a lui mai, Hess s-a dus să vorbească cu Hitler. Conversația celor doi a durat — fapt de excepție — patru ore. Întrevederea va fi confirmată de Hitler la 13 iunie 1941. În noaptea de 11 spre 12 mai 1941, un secretar de la serviciul lui Hess, adjunctul Führerului, scria în jurnalul de serviciu: „11.V. ora 12. Aghiotantul Pintsch aduce scrisori ale adjunctului Führer-ului; acesta a plecat la 10.V. orele 17,40 în Anglia. Führer-ul le-a vorbit lui Martin Bormann, Göring, Ribbentrop și Udet, chemați la Obersalzberg". La 12 mai, conducerea partidului a comunicat că Hess a luat avionul într-o criză de nebunie și că avionul, probabil, se prăbușise. Populația germană se obișnuise să descifreze adevărul în spatele comunicatelor oficiale. Într-un mesaj confidențial al Gestapoului, datat 15 mai 1941, se poate citi: „Comunicatul n-a fost crezut imediat de membrii partidului și nici de populație, datorită marii încrederi pe care o aveau în Hess". La 13 iunie 1941, Hitler a chemat la el, la Obersalzberg (Berchtesgaden), doisprezece „gauleiteri" și alți înalți funcționari pentru a-i informa, așa cum de altfel aceștia se și așteptau. Ceea ce aveau să afle nu va depăși, însă, colportările propagandei naziste.

Dar lui Bormann, Hitler i-a declarat că lord Hamilton, căruia îi scrisese Hess, nu putea, firește, să facă public ceea ce se petrecuse. I-a mai spus lui Bormann că guvernul britanic ar avea probleme serioase dacă opinia publică ar afla ceea ce Hess trebuia să

cutarea condiţiilor lui Montgomery. În jurul lui Dönitz luaseră loc Schwerin von Krosigk, Keitel, Jodl şi Friedeburg. Lui Dönitz nu-i plăcură trei dintre punctele importante formulate de Montgomery: retragerea din Olanda, retragerea din Danemarca şi capitularea marinei de război germane. Olanda ar fi cedat-o pînă la urmă, dar cum „să-i aperi din faţa ruşilor" pe fugari, fără vapoare şi fără porturile daneze? A intervenit Friedeburg, care i-a explicat lui Dönitz că britanicii i-au dat asigurări că, în cazul evacuărilor, transporturile vor lucra la capacitatea maximă.

Nimic nu-i mai statea acum în faţă amiralului Friedeburg pentru a se întoarce, în chiar aceeaşi zi, la Montgomery în scopul semnării capitulării.

EISENHOWER AŞTEPTA LA REIMS

Comandantul suprem al armatelor occidentale aliate, generalul Dwight Eisenhower, îşi organizase Statul Major la Reims. Se înţelege că fusese informat despre ceremonia care se pregătea la Lüneburg. Timpul trecea, iar generalul era obosit, de aceea nu mai aşteptă.

Secretara lui, căpitan Kay Summersby, îl întrebă:
— Nu mai rezistaţi încă cinci minute? Poate sună...

Avu dreptate. N-a durat nici măcar cinci minute pînă s-a auzit telefonul. Eisenhower a ridicat receptorul, iar Kay l-a auzit răspunzind:
— Excelent! Excelent, Monty!

Montgomery îl informase pe general că Friedeburg va veni mîine la Reims. Căpitanul Butcher l-a întrebat pe comandantul suprem dacă va semna singur capitularea. Eisenhower a tăcut puţin, apoi a spus:
— Am să spun tuturor din Statul Major ce au de făcut, dar nu vreau să-l văd pe neamţ înainte de semnare.

În aceeaşi seară, Friedeburg l-a informat telegrafic pe Dönitz despre semnarea capitulării la Statul Major al lui Montgomery. Acţiunile belicoase din Nordul Europei urmau să înceteze în ziua de 5 mai orele 8 dimineaţa. După aceea, amiralul a ordonat comandantului Wehrmachtului să comunice soldaţilor că trebuie să înceteze focul, dar că nu trebuie să distrugă armele şi armamentul. Ordinul a fost îndeplinit peste tot, cu mici excepţii. Numai submarinele, care, în noaptea de 4 spre 5 mai, se aflau în apele germane, au venit în contradicţie cu ordinul amiralului. Mai tîrziu, echipajele acestora au explicat că „nu am îndeplinit ordinul, pentru că am presupus că acesta nu corespunde convingerilor interioare ale amiralului."

Dönitz avea, astfel, temeiuri să fie mulţumit. Luptele luaseră sfîrşit în Apus, continuau doar pe fronturile din Răsărit.

La 5 mai, cu puţin înainte de orele 17, Friedeburg era primit la Reims. A fost condus în clădirea din că-

prezinte şi să negocieze. Acest lucru îl vor afla doar Bormann şi ordonanţa lui Hitler, Heinz Linge.

Nota secretarului lui Martin Bormann din 11 mai, potrivit căreia Hess plecase la orele 17,40, permite să se creadă într-o misiune decisă la înalt nivel.

Gestapoul a supravegheat decolarea de la Augsburg. Hess a survolat practic întreaga Germanie în plină zi, cu un aparat ce nu exista decît într-un singur exemplar şi care ar fi fost, în orice caz, reperat. Dar nimeni nu i-a stingherit zborul. Dacă ar fi zburat împotriva voinţei lui Hitler, ar fi fost interceptat. În acest caz, ar fi plecat de la Atlantic, din Franţa, şi 1200 de litri de benzină i-ar fi fost suficienţi.

În seara de 11 mai, Hitler i-a dat dispoziţii ordonanţei sale, Heinz Linge, să nu-l trezească înainte de prînz. Linge îl trezea pe Hitler între orele 12 şi 13,30. Spre orele 9 dimineaţa a apărut la Heinz Linge fratele lui Martin Bormann, Albert Bormann, şeful cancelariei particulare a lui Hitler, însoţit de Karl Heinz Pintsch, aghiotantul lui Hess. I-au cerut lui Linge să-l scoale pe Führer imediat şi să-i dea o scrisoare din partea lui Rudolf Hess. Linge a refuzat, deoarece Hitler îi ceruse în ajun, la telefon, să nu-l trezească în nici un caz, înainte de prînz. Bormann şi Pintsch au insistat, declarînd că Reich-ul era în pericol, că adjunctul Führer-ului plecase în Anglia. Linge s-a îndreptat spre camera lui Hitler, a ciocănit la uşă şi a aşteptat prudent. Erau orele 9,30. Hitler deschise brusc uşa. Era ras. Aştepta scrisoarea, şi-i spuse lui Linge: „Dă-o".

În legătură cu ceea ce s-a petrecut în Anglia, faptele sînt cunoscute. Într-o scrisoare a lui Hess din 9 septembrie 1941, adresată lordului Beaverbrook, se poate citi: „Condiţiile de negociere ale Germaniei îmi sînt cunoscute din numeroase conversaţii cu Hitler şi mi-au fost confirmate (...) Conţinutul condiţiilor este al Führer-ului, nu şi expresia lor. Eu sînt cel care le-a formulat". Hitler îi ceruse să negocieze „o pace rezonabilă între Marea Britanie şi Marea Germanie". Hess propunea o împărţire în zone de influenţă: dominarea Germaniei şi aliaţilor ei pe continent şi cea a Angliei asupra imperiului său. Germania urma să-şi recupereze coloniile. Supuşii germani, care suferiseră sau fuseseră spoliaţi în urma măsurilor guvernamentale sau jafurilor, urmau să fie despăgubiţi, şi vice-versa pentru cetăţenii britanici. Trebuia semnat imediat un armistiţiu simultan cu Germania şi Italia.

În Anglia, Hess a declarat că, în 1940, după victoriile germane, avusese pentru prima oară ideea, în cursul unei conversaţii cu Hitler, de a zbura el însuşi pînă în Anglia. De altfel, doar după această conversaţie cu Hitler, a învăţat să piloteze aparatul Me 110.

Hess a decolat la 10 mai, la orele 17,40. Oficial, Hitler a aflat a doua zi, la orele 9,30. Numai şi acest fapt indică, singur, că Hitler şi Hess căzuseră de acord pentru o asemenea punere în scenă. Karl Heinz Pintsch, aghiotantul lui Hess, ar fi putut ajunge chiar în acea seară la Obersalzberg. Totuşi, el n-a ajuns decît a doua zi, după cum reiese din cele ce i le-a povestit Linge lui Werner Maser. Căpitan SS, Linge îl urma pe Führer pas cu pas în deplasările sale, şi este considerat unul din cei mai buni martori ai celui de-al III-lea Reich. Se înţelege, atunci, că oamenii din garda de corp a lui Hess n-au fost arestaţi decît de formă de către Gestapo (la 11 mai, orele 5,30 dimineaţa, la Galsbach, în Austria) şi apoi imediat eliberaţi. Gestapoul ar fi ştiut, prin urmare, la orele 5 dimineaţa, ceea ce s-a întîmplat, iar Führer-ul abia la 9,30 — cea ce este imposibil, dată fiind importanţa „fugarului".

Göring a dat ordin unei escadrile de vînătoare să decoleze pentru a-l readuce în Germania pe Hess. Galland, care a transmis ordinul de decolare, a declarat în „Memoriile" sale că acesta a fost doar un „act simbolic".

Hitler a luat-o sub protecţia sa pe soţia lui Hess şi a apărat-o energic faţă de Martin Bormann, cînd ea a venit să i se plîngă de sîcîielile lui Bormann. Căci era soţia unui „erou nazist" şi nu cea a unui trădător. De ce, totuşi, britanicii — se întreabă „Figaro Magazine" — au pus sub sechestru, pînă în anul 2017, dosarul lui Hess: numai pentru a ascunde oare că Churchill a închis un autentic plenipotenţiar?

R.D.

CAPITULAREA

rămidă roșie a unei școli, unde Eisenhower își avea Statul Major. Amiralul se aștepta să-l întîlnească pe Eisenhower, dar, în locul lui, a dat peste generalul Bedell Smith, șeful Statului Major al generalului. Toate speranțele lui Friedeburg se năruiră pe dată. Bedell i-a spus că generalul Eisenhower cere „capitularea imediată și necondiționată pe toate fronturile".

Capitularea necondiționată pe toate fronturile însemna, însă, sfîrșitul tuturor speranțelor urmașilor lui Hitler pentru salvarea măcar a unui număr de unități germane, pentru luptele viitoare împotriva sovieticilor, alături de Occident. Acum, totul se reducea doar la cîștigarea de timp...

Friedeburg a făcut o mutră disperată și a informat că el este împuternicit doar să ducă tratativele, nu să semneze capitularea. Vru să intre în contact cu Dönitz dar nu avea cifrul cu el și, în plus, uitase să stabilească cu Dönitz lungimile de undă pe care să intre în legătură. El atrase atenția că va fi nevoie de cel puțin patruzeci și opt de ore pînă cînd vor fi informate toate unitățile germane să înceteze focul.

Pe biroul lui Bedell Smith fu desfășurată o hartă pe care se aflau însemnate punctele cele mai avansate ale armatelor aliate. Și pentru ca totul să fie cît mai convingător, Bedell a mai adăugat, din proprie inițiativă, alte cîteva puncte avansate. Vîrî harta sub nasul lui Friedeburg pentru ca acesta s-o poată vedea mai bine. Cînd și-a ridicat capul de pe hartă, Friedeburg avea ochii plini de lacrimi. Rugă să-i fie permis să trimită o depeșă amiralului Dönitz.

În dimineața zilei de 6 mai, Dönitz îi convoacă rapid la un nou consiliu pe Keitel, Jodl și Schwerin. Aceștia urmau să-l asculte pe generalul Kinzel, care îl întovărășise pe Friedeburg și care tocmai se întorsese. Kinzel relată tot ce văzuse și auzise: Eisenhower nici nu voia să audă de o capitulare separată, el cere capitularea imediată, necondiționată pe toate fronturile deodată, trupele urmînd să rămînă pe aliniamentele respective. Este interzisă distrugerea vaselor, avioanelor și a oricăror categorii de arme și armament.

Exclamări furtunoase în jurul mesei. Cererile lui Eisenhower erau considerate inacceptabile, pentru că — spuneau ei — asta însemna și capitularea armatelor din Răsărit.

În sinea lor, naziștii erau conștienți că armata lor se află într-o situație disperată. Urma să fie făcută o ultimă încercare de a i se prezenta lui Eisenhower întreaga problemă, „cu toată sinceritatea".

La Statul Major al aliaților fu trimis generalul Jodl investit cu depline puteri pentru semnarea capitulării în Occident. Nu și cu Răsăritul!

— Încercați să le explicați americanilor încă o dată motivele pentru care dorim numai această capitulare separată, îi instrui Dönitz.

La cinci și jumătate, Jodl și Friedeburg se aflau deja la Bedell Smith. Își explică misiunea pentru care fusese trimis, după care intră în discuție cu Smith și cu șeful serviciului de spionaj al lui Eisenhower, generalul Kenneth Stromg.

La șapte și jumătate, cei doi ofițeri americani îl informară pe Eisenhower. Revenind, Jodl este, la rîndul lui, informat că Eisenhower insistă pentru capitularea pe toate fronturile. Jodl a rămas cîteva clipe pe gînduri, apoi a spus că este de acord, cu condiția unui răgaz de patruzeci și opt de ore. După care a adăugat:

— Vom lupta, în curînd, împotriva rușilor. Gîndiți-vă ce ați putea primi și la ce vă puteți aștepta.

După care Smith s-a dus din nou la Eisenhower. Acesta a dat, însă, un ordin scurt:

— Puteți să-i spuneți că, de la miezul nopții, în patruzeci și opt de ore am să închid frontul de Vest, pentru ca nemții să nu mai poată trece. Semnează sau nu, acesta este timpul de gîndire pe care îl au la dispoziție.

Apoi, totul a mers repede. Telegrama către Dönitz cu recomandarea de a semna, un nou consiliu la amiral, solicitarea de către Jodl a unui răspuns urgent și în sfîrșit, depeșa către Jodl, la Reims:

„Amiralul Dönitz vă investește cu depline puteri pentru semnare în condițiile date".

MAI ÎNTÎI LA REIMS, APOI LA BERLIN

Dönitz a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a accepta capitularea necondiționată totală sub forma unor acorduri separate și a capitula numai în fața puterilor occidentale. Această intenție nu i-a reușit însă, pentru că guvernul sovietic cerea cu fermitate capitularea necondiționată a Germaniei, așa cum s-a hotărît la Teheran și la Yalta, la conferințele șefilor guvernelor celor trei mari puteri.

În ziua de 7 mai 1945, orele 2,45, generalul Jodl a semnat la Statul Major al lui Eisenhower, din Nordul Franței, primul document al capitulării. El a fost confirmat, din partea S.U.A., de generalul Bedell Smith, din partea U.R.S.S. de generalul Suhoparov, din partea britanică de mareșalul de aviație Tedder.

Eisenhower, care aștepta în biroul său, i-a chemat la el pe Jodl și Friedeburg. Cînd cei doi au intrat, Eisenhower s-a ridicat. Nemții și-au lovit călcîiele și l-au salutat.

— Ați înțeles condițiile capitulării pe care ați semnat-o?

— Da, da, a răspuns Jodl.

— Veți primi mai tîrziu instrucțiuni amănunțite și sper că le veți respecta.

— Da.

La 8 mai 1945, reprezentanții conducerii superioare germane au semnat, în clădirea Statului Major al armatei sovietice din Berlin-Karlshort, documentul definitiv al capitulării.

Era aproape miezul nopții cînd au fost duși într-o sală a Academiei militare din Berlin, unde se afla Statul Major sovietic, feldmareșalul Keitel, amiralul Friedeburg, generalul de aviație Stumpff. Orbit de reflectoare, Keitel a ridicat bastonul său de mareșal.

Tirurile artileriei au încetat în întreaga Europă. La

Amiralul Friedeburg semnînd capitularea

fel şi bombardamentele. În faţa ochilor a milioane şi milioane de bărbaţi şi femei cărora nu le venea să creadă, răsărea soarele păcii.

Dar Dönitz?

Guvernul lui fantomă îşi avea mai departe reşedinţa la Flensburg, încercuit fiind de soldaţi britanici. Din Germania nazistă mai rămăsese, aşadar, un petic. Ce rol mai putea juca acest... guvern, care nu mai reprezenta şi nu mai conducea pe nimeni?

Keitel s-a întors fericit la Dönitz pentru că sovieticii i-au oferit un mic dejun. Pentru el asta avea semnificaţia că viitorul lui şi al întregului său guvern era asigurat. Speer era, însă, de altă părere şi i-a recomandat lui Dönitz să recunoască starea de lucruri existentă şi să abdice. Alţii l-au asigurat că datoria lor le cere să reziste. Ce era de făcut?

În oraş apăruseră tot mai mulţi gazetari, iar miniştrii lui Dönitz deveniseră centrul atenţiei aparatelor de fotografiat. „Guvernul" continua să dezbată... Ministrul aprovizionării descoperi o rezervă de rachiu şi turnă colegilor în pahare...

Zi de zi, numărul miniştrilor devenea tot mai mic. Unii dintre ei au dezertat de bună voie. În momentul cînd Keitel a fost arestat, guvernul nu a protestat. Tocmai începuse să pregătească „Planul de reconstrucţie şi de reînviere a principalelor activităţi agricole şi industriale". Propunerile lor au fost înaintate aliaţilor.

Făcea „guvernul lui Dönitz" vreun fel de politică? Amiralul se întîlnea regulat cu consilierul politic al lui Eisenhower, Robert Murphy, şi cu şeful comisiei de control, generalul englez Rough, străduindu-se să-i convingă că, dacă la început populaţia germană din teritoriile ocupate se temea de sovietici, acum frica se diminuase. În zona lor, sovieticii reuşiseră să-i convingă pe oameni despre intenţiile lor. Aceştia ştiau cu toţii că Stalin se pronunţase împotriva distrugerii Germaniei.

FACEŢI-VĂ GEAMANTANELE!

Pe măsură ce vremea trecea, lumea a început tot mai mult să se mire cum poate fiinţa un guvern a cărui existenţă decurgea din testamentul lui Hitler? Pe clădirile oficiale din Flensburg continuau să fluture încă steagurile cu zvastică! Dönitz se aştepta să fie arestat în fiecare dimineaţă. Surprinzător, la 16 mai, Churchill declară: „E treaba germanilor să-şi organizeze ţara. Nu vrem să ne îngrijim noi de acest lucru."

După care, la Flensburg a revenit din nou optimismul.

În după-amiaza zilei de 22 mai, amiralul a fost sunat pentru ca, a doua zi dimineaţa, să se prezinte pe puntea vasului „Patria", împreună cu Jodl şi Friedeburg. Dönitz a rămas o clipă pe gînduri, apoi a spus colaboratorilor săi:

— Faceţi-vă geamantanele!

Dimineaţa, cei trei se prezentară pe vas, unde îi aştepta un grup de ziarişti. Rough, înconjurat de ofiţeri sovietici şi americani, i-a informat că comandamentul suprem al forţelor aliate a hotărît să pună capăt activităţii guvernului şi comandamentului Wehrmachtului.

— Începînd din acest moment, toţi membrii guvernului şi funcţionarii militari vor fi consideraţi prizonieri de război!

Un ofiţer l-a condus, apoi, pe amiral la locuinţa lui pentru a-şi strînge nişte lucruri şi a lua micul dejun.

În timp ce Dönitz se afla pe puntea „Patriei", „guvernul" şi cîţiva ofiţeri discutau ca în fiecare zi. La ora 10, uşile au zburat pe neaşteptate în lături şi în încăpere au năvălit cîţiva soldaţi sovietici.

— Mîinile sus!

Miniştrii şi ofiţerii s-au ridicat şi au dus mîinile deasupra capului. Nici unul nu s-a gîndit să facă vreo mişcare de împotrivire. Hainele le-au fost percheziţionate cu atenţie pentru a se convinge că nu aveau otravă asupra lor. După aceea au fost scoşi în curte. Şi astfel miniştrii Reichului, secretarii de stat, amiralii şi generalii s-au trezit, peste cîtva timp, pe punte în faţa aparatelor de luat vederi.

Era punctul pus în urma „Imperiului de o mie de ani", al cărui sfîrşit venise cu 988 de ani mai devreme decît proorocise Hitler...

Dönitz escortat de un ofiţer al forţelor aliate

Traducere şi adaptare de
Nicolae Nicoară
(după revista franceză **„Historia"**)

Gazul carbonic şi diagnosticarea bolilor cardiace

Pentru diagnosticarea malformaţiilor cardiace congenitale se utilizează, pe o scară din ce în ce mai largă, metodele de ecocardiografie bazate pe sondajul cu ultrasunete. Cercetările din domeniu au arătat că s-ar obţine rezultate cu mult mai bune, dacă sîngele ar fi saturat cu gaz carbonic. Dizolvîndu-se perfect în sînge, el este inofensiv pentru om în doze determinate. Dar, din cauza dificultăţii de a obţine gaz carbonic în seringă, era practic imposibil de folosit în diagnosticare.

Specialiştii sovietici au propus să se umple seringa, nu cu gaz, ci cu o substanţă obţinută prin spumarea hidrolizatului de cazeină cu gaz carbonic. Produsul este o noutate în medicină. **(M.Ş.).**

În lumea ipotezelor

Misterul vieții și norii interstelari

Misterul originii vieții pe planeta noastră nu a fost încă dezvăluit. Unii savanți sînt de părere că cheia enigmei trebuie căutată în Cosmos.

La începutul secolului trecut, s-a născut „paradoxul fotometric". Iată în ce constă el. Dacă presupunem că Universul este infinit și că există un număr infinit de stele, luminozitatea cerului nostru s-ar putea compara cu cea a suprafeței Soarelui. Or, nu este așa. Prin urmare, în mediul interstelar există materie care absoarbe lumina. În consecință, ea ar trebui să acumuleze energie și, cu timpul, Universul s-ar încălzi. Dar acest fenomen nu se produce.

Și totuși, din datele acumulate de știință rezultă că lumina care vine de la stele pierde, în drumul ei, o parte din energie. În secolul nostru, savanții au ajuns la o concluzie surprinzătoare. Există, în spațiul dintre stele, nori giganți, alcătuiți din gaz și pulbere cosmică. Materia acestor obiecte galactice este foarte rarefiată, dimensiunile lor măsurîndu-se în „parseci". Norii interstelari trebuie considerați ca o etapă tranzitorie între gazul cosmic difuzat în spațiu (nelegat gravitațional) și materia protostelară. În orice caz, așa cum au demonstrat astronomii, din acești nori se nasc stelele. Dar cum se petrece acest lucru?

Întinderea enormă a norilor și fluctuația lor fac ca anumite îngrămădiri de materie să înceapă să atragă particulele înconjurătoare, condensîndu-se în structuri mai dense, embrioni ai viitoarelor stele. Începe apoi — simplificînd mult — un fenomen analog cu creșterea cristalelor plecînd de la materia topită.

Norii interstelari au o viață scurtă la scară cosmică — cîteva sute de milioane de ani, cel mult. Aceasta este și o consecință a instabilității lor gravitaționale. Numai în galaxia noastră există mii de astfel de obiecte cosmice.

La început, se credea că norii galactici se compun doar din hidrogen și heliu, elementele cele mai răspîndite din Univers. Și chiar dacă există molecule în mediul interstelar, acestea nu pot fi decît foarte simple, diatomice și extrem de rare. Astronomii erau convinși că radiația ultravioletă dură distruge orice moleculă. Spre marea uimire a specialiștilor, s-a descoperit însă, în mediul interstelar, utilizîndu-se metodele moderne ale spectroscopiei optice, atît molecule complexe, cît și radicali, particule independente cinetic (atomi ori grupuri de atomi), avînd „electroni celibatari". Or, se știe că radicalii participă la importante fenomene biochimice. De pildă, oxidarea enzimatică.

S-a mers din surpriză în surpriză, descoperindu-se, în norii galactici, apă, amoniac și chiar formaldehidă, care joacă un rol important în sinteza proteinei. În 1983, s-a descoperit glicina în mediul interstelar, unul din cei 20 de acizi aminici care intră în compunerea proteinei.

Atîta timp cît în Cosmos nu au fost găsite moleculele cele mai simple ale compușilor organici, puțini cercetători riscau să tragă concluzii care să deschidă perspective mai largi. Însă acizii aminici nu sînt elemente simple în ierarhia moleculară! Descoperirea glicinei cosmice a schimbat radical imaginea pe care știința modernă și-o făcea despre evoluția chimică a materiei în Univers.

Mai întîi, a devenit evident că evoluția prebiologică putea să se desfășoare în altă parte decît pe planete cu un climat acceptabil, precum cel al Pămîntului. Interesant este și faptul că, și în meteoriți, au fost descoperiți numeroși acizi aminici. Și toți sînt, după părerea specialiștilor, de origine abiogenă (în stadiul materiei anorganice). În general, sinteza abiogenă poate conduce la formarea de molecule foarte complexe. Astfel, se pune problema de a ști de ce și moleculele complexe, în ciuda previziunilor, nu se distrug în condițiile cosmice.

Iată cum explică acest fapt astrofizicienii, în lumina cunoștințelor moderne. Moleculele complexe nu pot să existe mult timp, atîta vreme cît materia norilor interstelari este suficient de rarefiată și transparentă la radiația ultravioletă. Dar, pe măsură ce se produce condensarea gravitațională a materiei, densitatea norilor se mărește și devine, cu timpul, opacă la radiația vizibilă și ultravioletă. În acest moment, începe acumularea moleculelor organice.

Astăzi nimeni nu se mai îndoiește că materia organică stelară este de origine prebiologică. Viața, însă, este un eșalon calitativ nou al evoluției materiei. Putea ea să ia naștere din aceste molecule interstelare? Întrebare foarte grea, la care răspunsul nu a întrunit unanimitatea savanților. Singura posibilitate de a înțelege „asortarea" moleculară a norilor galactici este de a încerca să se simuleze, în laboratoare, fenomenele care se petrec sau pot să se petreacă în spațiul cosmic.

Într-un mic reactor sferic de sticlă au fost imitate condițiile caracteristice mediului interstelar. A fost scos aerul din reactor pentru a-l înlocui cu hidrogen, heliu, carbon, azot, oxigen și sulf, în proporțiile în care aceste elemente sînt răspîndite în Cosmos. Pereții reactorului erau răciți cu azot lichid, creîndu-se astfel frigul cosmic. Pentru a imita mai bine condițiile din spațiul cosmic, gazele din reactor au fost ionizate. Prin intermediul unui spectograf de mare putere, s-a observat materia în întregime izolată de mediul ambiant. În acest fel, microcosmosul a început să-și trăiască propria viață. Dincolo de pereții impenetrabili ai reactorului, se desfășura misterul evoluției, numai că scara timpului în Universul artificial era comprimată de 10,13 ori în raport cu timpul real.

Primele rezultate au fost atît de neașteptate, încît cercetătorii nu au îndrăznit să le publice imediat. Abia după cîteva zile, în mediul interstelar artificial au fost sintetizate toate moleculele care au fost descoperite în Cosmos. Totuși, viața nu s-a născut în această experiență de laborator (sau nu a fost depistată).

Ce concluzii se pot trage? E prematur să spunem că norii interstelari sînt leagănul vieții. Dar un lucru e clar: materia organică se naște în Cosmos, practic, pretutindeni. Nici frigul cosmic, nici radiația nu reprezintă pentru ea obstacole. Acest proces se desfășoară și astăzi.

I. Roman

Brisbane, un oraş pentru EXPO '88

Brisbane este capitala statului Queensland, unul dintre statele din compunerea Uniunii Australiene. La prima vedere, pare o grădină mare inundată cu flori şi o vegetaţie subtropicală. Cu toate că are cu puţin mai mult de un milion de locuitori, ca suprafaţă este unul dintre cele mai mari oraşe ale lumii.

În anul 1824, cînd primele vapoare cu exilaţi englezi ancorau la ţărmurile Australiei, unii dintre aceştia au hotărît să înalţe o aşezare la gura rîului Brisbane, în apropierea Mării de Corali, mulţi alţii plecînd în alte părţi ale Australiei.

Brisbane are o arhitectură interesantă, aici făcînd casă bună locuinţele de tip colonial cu zgîrie-norii cei mai impozanţi, construiţi după cele mai noi realizări ale ştiinţei şi tehnicii. Edificiul cel mai modern din oraş – „Newstead House", aşezat la confluenţa rîului Brisbane şi a rîuleţului Breakfast Creek – şi-a sărbătorit, anul trecut, cea de a patruzecea aniversare, vîrstă care pentru acest oraş reprezintă ceva demn de luat în seamă.

Brisbane nu mai este demult aşezarea fermierilor de odinioară. A devenit un important centru comercial şi port în care ancorează pînă şi transoceanice, de unde pleacă încărcate cu cereale şi fructe, dar şi cu produse ale industriei uşoare. Începînd din anul 1909, oraşul are o universitate.

Inima oraşului este Brisbane City, aşezată pe o peninsulă şi legată de restul urbei prin patru poduri construite peste Brisbane River. Dezvoltarea rapidă a construcţiilor a făcut ca, în ultimii cincisprezece ani, în această zonă să nu mai existe loc pentru nici o altă construcţie. La un moment

dat, nu mai era loc nici pentru transportul în comun.

La o depărtare de aproximativ 90 kilometri de Brisbane se află cele mai bune plaje ale Australiei, unde locuitorii practică, în număr foarte mare, surfingul, sportul lor național.

În urmă cu doisprezece ani, clădirea primăriei din Brisbane, inaugurată în anul 1930, domina cu autoritate toate celelalte construcții. Se înălța maiestuos și era vizibilă de la mulți kilometri. Astăzi, această clădire a intrat, parcă, în anonimat. Fapt este, însă, că vechile clădiri se armonizează perfect cu cele moderne. Chiar și cu clădirea Parlamentului statului Queensland, o construcție din 1979 cu nouăsprezece etaje, construită în stilul Renașterii franceze.

Brisbanezii sînt foarte mîndri de orașul lor și nu-și ascund această mîndrie. Cu atît mai mult de cînd au aflat că orașul în care trăiesc și muncesc a fost ales să găzduiască manifestările legate de organizarea lui EXPO '88, care va avea loc în anul cînd se va marca un centenar de la crearea primei colonii britanice pe teritoriul țării lor. **(N.N.).**

Au pachidermele un limbaj secret?

Elefanții nu se mulțumesc să ragă, ci emit niște sunete de foarte joasă frecvență, nepercepute de urechea umană, ceea ce ar putea constitui un limbaj „secret", afirmă cercetătorii americani ai Universității Cornell. Observînd, în urmă cu un an, un grup de elefanți de la grădina zoologică din Portland (Oregon), Katharine Payne, specialistă în zoologie, a simțit „niște vibrații neobișnuite în aer" – declară ea într-un interviu publicat, de curînd, în „New York Times." Cu echipamente acustice foarte perfecționate, ea a dovedit că aceste vibrații erau, de fapt, infrasunete emise de aceste mamifere, ce par să provină de la o membrană situată pe fruntea elefantului, în locul în care trompa este unită de craniu.

„Asemenea descoperire echivalează cu descoperirea neașteptată a unui trib ce posedă un limbaj necunoscut", a declarat profesorul Thomas Lovejoy, vice-președinte al „World Wildlife Fund", organizație pentru protecția animalelor sălbatice, care finanțează o parte din aceste cercetări. Observarea acestui fenomen la „Zoo" din Portland, dar și într-un parc național din Kenya, i-a determinat pe cercetători să formuleze teoria că sunetele de foarte joasă frecvență sînt un mijloc de comunicare între elefanți, folosit adeseori pe mari distanțe. Acest mod de comunicare, ce se apropie de cel al balenelor, poate servi unei turme de elefanți, răspîndită într-o pădure, să păstreze contactul între membrii ei. De multă vreme, se pare că specialiștii în elefanți din Asia și Africa au fost intrigați de mișcările aparent coordonate ale elefanților aflați la distanțe mari unii de alții. „Utilizarea de infrasunete ar putea explica acest fenomen". Cercetătorii afirmă, de asemenea, că aceste infrasunete permit masculilor să-și găsească femelele în perioada împerecherii.

„Sperăm că, înțelegînd semnificația acestor comunicări, vom putea să ajutăm elefanții amenințați cu dispariția" – adaugă K. Payne, subliniind că elefantul asiatic a devenit o specie pe cale de dispariție, iar existența elefantului african este grav amenințată de braconieri. **(A.G.).**

Focuri somnoroase

Trezit, cînd este somnul mai dulce, de cucurigurile pline de rezonanță ale cocoșului vecinei, un francez de 54 de ani, din Florimont, nu a mai răbdat a o suta experiență de acest fel și a pus mîna pe pușcă. A tras șase focuri, dar nu în pasărea zurbagie, ci în stăpîna ei. Din fericire, scrie ziarul local, neavînd genele încă bine dezlipite după întreruperea brutală a viselor, nici un glonte nu și-a atins ținta. În schimb, gardul nou, abia ridicat de neîmpăcatul dușman al cocoșului, va trebui temeinic reparat.

La pășunat... păr

Un tînăr din Bielefeld (R.F.G.) s-a convins pe propria piele cîte sacrificii cere cochetăria. Încredințat că moda punk i-ar releva mai bine personalitatea, s-a tuns ca indienii americani irokezi, lăsîndu-și, din bogatul păr, doar o creastă zbîrlită pe mijlocul țestei. Nepărîndu-i-se destul, a vopsit-o verde. De aici i s-a și tras pățania. Ațipind, în timp ce făcea plajă pe o pajiște a parcului orășenesc, a fost trezit brutal de dureri ascuțite în zona faimoasei freze. O cămilă, aparținînd unei trupe de circari ce tocmai străbăteau parcul, s-a repezit cu frenezie la smocul mai răsărit de „iarbă verde", smulgîndu-l dintr-o mișcare. După care, pricepînd confuzia, a scuipat, cu dezgust, părul jumulit în obrazul victimei îndurerate.

D'ale mincinoșilor

La un concurs al celor mai mari mincinoși din orașul toscan Piastre, juriul a fost pus la grea încercare. Cui să i se atribuie premiul, cînd conținutul „probelor" se vedea unul mai gogonat decît altul? În verile toride, povestea un concurent, găina mea face mai întîi cuburi de gheață, pentru a nu oua ouă fierte... Iarna, susținea altul, pentru a nu îngheța flacăra luminării cînd o aprind, trebuie mai întîi să fac focul în sobă... În fine, după deliberări furtunoase, juriul a căzut de acord asupra cîștigătorului. Acesta a susținut că și-a surprins, noaptea, pantalonii de călărie mîncînd din paiele saltelei!

Rubrică realizată de Vasile Crișu

CALEIDOSCOP

„Guiness" – cartea recordurilor

Pentru majoritatea locuitorilor Marii Britanii, „Guiness" înseamnă în primul rînd o excelentă bere irlandeză. Dar, în lume, „Cartea Guiness", a recordurilor, şi-a dobîndit o reputaţie mult mai mare decît celebra bere de culoare neagră. În 32 de ani de cînd este editată, ea a înregistrat un record demn de admiraţie: s-au vîndut, în întreaga lume, peste 53 milioane exemplare, care, dacă s-ar pune unul peste altul, ar depăşi de 118 ori înălţimea Everestului.

Denumirea cărţii este legată de numele dinastiei fabricanţilor irlandezi de bere. Ideea de a alcătui o listă universală a tuturor recordurilor posibile a aparţinut, se spune, fostului director al Fabricii de bere „Guiness", sir Hugh Beaver. Aşa cum consemnează Cartea recordurilor, la 10 noiembrie 1951, sir Beaver a plecat cu prietenii pe rîul Slaney la vînătoare de păsări de apă. Cineva a nimerit un fluierar care zbura ca fulgerul şi, în seara aceea, toţi vînătorii prezenţi n-au făcut decît să discute dacă fluierarul este pasărea care zboară cel mai repede din Europa şi, dacă nu, atunci care este aceea.

Participanţii la dispută au uitat probabil foarte curînd de aceasta, dar, cu trei ani mai tîrziu, în august 1954, cu un prilej asemănător, au discutat din nou despre cea mai rapidă pasăre. Întreprinzătorul director al fabricii de bere s-a gîndit atunci să ia legătura cu oficiul de statistică din Londra, condus de Morris şi Ross McWhirter, le-a promis capital şi le-a dat ca sarcină să strîngă şi să publice toate recordurile din natură şi cele umane despre care aveau date. După mai puţin de un an, apărea pe lume prima carte a recordurilor de 198 pagini. În iarna anului 1955, cartea ajungea „best-sellerul" nr. 1 pe piaţa britanică a cărţii.

Faima cărţii „Guiness" a depăşit, curînd, graniţele Marii Britanii. În anul următor, a apărut în Statele Unite, iar, la începutul anilor '60, a început să fie tradusă: mai întîi în franceză şi germană, apoi în spaniolă, norvegiană şi japoneză. Treptat, cartea a fost tradusă în 26 de limbi, inclusiv islandeză, chineză, turcă şi arabă.

Cartea „Guiness" a devenit exact ceea ce era în intenţia creatorilor ei – cea mai prestigioasă din lume în domeniul recordurilor. La editura din Londra vin zilnic numeroase scrisori ai căror autori anunţă cele mai diferite performanţe şi solicită să fie consemnaţi în ediţia următoare a cărţii. Redactorii triază cu grijă datele, le clasifică, le compară cu recordurile existente, în măsura în care există, şi, în funcţie de posibilităţi, le şi verifică. Condiţia înregistrării unui record este ca la el să fi asistat martori credibili. Dar numai o parte din recordurile anunţate apar în paginile „Guiness". Unele recorduri nu pot fi dovedite, altele nu sînt suficient de interesante sau, dimpotrivă, prea bizare. Autorii şi-au rezervat dreptul de a publica numai performanţele în asemenea discipline noi „care au devenit obiectul unor întreceri internaţionale" sau în măsura în care este vorba de îmbunătăţirea unor recorduri înregistrate.

Ediţia cea mai recentă a cărţii numără, fără indexul de cuvinte, 311 pagini. Recordurile sînt împărţite în 12 capitole. În primul, denumit „Fiinţa umană", poţi afla o mulţime de date despre cei mai mari, cei mai mici, cei mai grei sau cei mai bătrîni oameni, despre cei mai teribili copii, despre recordurile diferitelor părţi şi funcţii ale corpului uman. Poţi citi, de exemplu, că cea mai înaltă temperatură a corpului a înregistrat-o un anume William Jones, în vîrstă de 52 de ani, căruia, la un spital din Atlanta, i-au măsurat 46,5 grade, că cea mai lungă barbă – de 5,33 metri – a avut-o norvegianul Hans Langseth, cel mai lung păr – 7,92 m – nu l-a avut o femeie, ci un călugăr din Madras, cel mai mult a zăcut fără cunoştinţă – 37 de ani şi 111 zile – americanca Elaine Eposit etc.

Partea a doua se ocupă de recordurile din domeniul florei şi faunei. Printre altele, de aici poţi afla că fiara continentală cea mai mare este o specie de urs din insulele Kodiac, de lîngă Alaska, cel mai repede aleargă ghepardul – pînă la 101 km pe oră –, coarnele cele mai lungi – 4,24 m – le-a avut un bivol indian. Scoţienii, mîndri de patria lor, se bucură aflînd că cel mai înalt gard viu din lume se află în oraşul Perth – el a fost plantat în anul 1746 şi măsoară astăzi 26 metri.

Cea mai mare dună de nisip a fost măsurată în Sahara – o lungime de 5 km şi o înălţime de 430 metri. Cea mai mare avalanşă de zăpadă cunoscută (3,5 milioane mc) a căzut, în 1885, în Alpii italieni, cea mai mare cascadă – Angelo, din Venezuela – măsoară 979 metri.

Capitolul consacrat artei şi distracţiilor este plin de date privind tablourile şi statuile preţioase, creaţii muzicale, literare, teatrale şi de filme de excepţie. Sînt enumerate şi cele mai lungi cuvinte în 14 limbi. În timp ce, în spaniolă, cel mai lung cuvînt are 22 litere (superextraordinarisimo), suedeza triumfă cu un cuvînt alcătuit din 95 de litere: sparvagnsaktiebolangsskensmutsskjutarefackforeningspersonalbekladnadsmagasinforradsforvaltaren, adică „şef de depozit pentru livrarea de uniforme personalului Uniunii mecanicilor de întreţinere a Societăţii liniilor de tramvai". Cea mai lungă scrisoare a fost scrisă soţiei sale de englezul Alan Foreman: 1 402 344 cuvinte; el a început să o scrie în ianuarie 1982 şi a terminat-o cu doi ani mai tîrziu.

Partea consacrată „Structurii mondiale" menţionează clădirile istorice şi moderne demne de atenţie. Cea mai înaltă clădire este turnul de retransmisie al radiodifuziunii varşoviene de la Konstantynow – 646,38 m. Cel mai vechi pod se află în oraşul turc Izmir şi a fost construit în anul 850 înaintea erei noastre. Cel mai mare stadion din lume este Strahov din Praga, cu o capacitate de un sfert de milion de spectatori.

Printre recordurile „Lumii mecanice" se află, de exemplu, cea mai mare navă „Seawise Giant", japoneză, lungă de 500 m, cu o capacitate de transport de 565 000 tone; cel mai ieftin automobil „Red Bug Buckboard", fabricat în Statele Unite în anul 1922, a fost vîndut cu 125 dolari.

Capitolul „Lumea comercială" prezintă recordurile comerciale ale monopolurilor, mărfurile cele mai solicitate etc. „Lumea oamenilor" prezintă date record din politică, în domeniul militar, juridic. Cel mai lung proces a avut loc în California, în 1979, împotriva lui Angel Bouni, un criminal care asasinase cîteva persoane: 345 zile, în care au fost audiaţi 400 martori, iar dosarul avea 57 000 pagini. Cel mai lung testament l-a

scris Frederica Cook, o englezoaică: 4 volume, numărînd 95 940 cuvinte.

Cel mai mare capitol, care ocupă aproape o pătrime din carte, este consacrat sportului. Sînt enumerate recordurile mondiale, olimpice și britanice, primele locuri la toate sporturile și jocurile, inclusiv luptele japoneze sumo sau așa-zisul tenis autentic sau tenisul regal inventat în Franța în Evul Mediu.

Poate că cea mai interesantă parte a cărții este cea consacrată recordurilor umane și prezintă cele mai diferite recorduri de la cele mai meritorii pînă la cele mai inutile. De exemplu, cel mai repede a reușit să distrugă un pian, făcîndu-l bucățele, șase jucători de rugby de la clubul Tinwald din Noua Zeelandă: un minut și jumătate.

Enigme...

Situat la 120 km la est de Yi'an, vîrful Huashan este unul din cei „cinci munți sacri" ai Chinei. De la înălțimea de 2 200 m, el izbucnește din pămînt și se înalță către cer, fiind considerat o inedită frumusețe pe verticală. O veche zicală spune că nu există decît un singur drum către vîrful Huashan, și asta de cînd există lumea. În același timp, dictonul arată cît este de periculos și straniu. În legătură cu acest munte – scrie revista „La Chine en construction" – există patru enigme.

1. „Cine a pus urciorul în grotă?" Nu departe de templul Qun Xian Guan (Cercul nemuritorilor), se află o mică grotă a cărei intrare nu permite decît trecerea unei singure persoane. Ceea ce e curios este că, în interior, există un urcior imens în perfectă stare de conservare. Mărimea sa este, bineînțeles, mult mai mare decît intrarea în grotă. Întrebarea care se naște imediat este cine a introdus urciorul înăuntru și prin ce mijloace?

2. „De unde provine bazinul «Față în față cu cerul»?" Acest bazin situat în vîrful muntelui are o suprafață de numai un metru pătrat și nu mai mult de un metru adîncime. Totuși în ciuda secetei el nu seacă niciodată, iar dacă ploile torențiale sînt succesive, nu se revarsă niciodată. Nivelul apei rămîne același în tot cursul anului, cu toate că se află situat la o înălțime de 2 200 m. Deci, pe această culme stîncoasă, atît de sus, de unde provine apa? De ce nu seacă și nu se revarsă niciodată?

3. „De ce hîrtiile se ridică spre cer și sînt mîncate de rîndunele?" În momentul în care arunci o hîrtie, în mod normal, aceasta cade pe pămînt. Totuși, pe terasa Jue Wian Tai („Întîlnirea nemuritorilor"), ea se ridică spre cer, în loc să cadă în valea adîncă. Acesta este motivul pentru care terasa poartă și un alt nume: Sheng Biao Tai (Terasa ascensiunii petițiilor). Călătorii sau simplii turiști preferă acest loc, unde își scriu dorințele pe foi de hîrtie galbene, le rup în bucățele, pe care le aruncă în vale, tocmai pentru a asista la acest fenomen neobișnuit: hîrtiile își iau zborul, plutesc prin aer, nu cad. În acel moment, apare un nor de rîndunele care „atacă" și mănîncă hîrtiile. Cu cît sînt mai multe bucățele de hîrtie, cu atît și rîndunelele sînt mai numeroase. După terminarea „ospățului", rîndunelele dispar. Nu se știe de unde vin, nici unde se întorc.

4. „Cine este gravorul". La capătul unei lungi poteci tăiate pe unul din flancurile cele mai periculoase ale muntelui, turiștii ajung la o peșteră stîncoasă unde îi așteaptă o surpriză. Ridicînd privirea, se poate citi, undeva foarte sus, pe unul din pereții peșterii, trei mari litere chinezești sculptate în piatră: „Stînca Adevărului Total". Fiecare literă măsoară aproape doi metri înălțime. Vopsite în roșu, ele strălucesc și atrag atenția vizitatorilor. Este, într-adevăr, o mostră a artei caligrafice tradiționale. Întrebarea care se pune imediat este cum au fost ele gravate la o înălțime atît de mare și cine a putut-o face?

Hengshan este, și el, unul din cei cinci „munți sacri" ai Chinei. Situat la 100 km sud de Changsha, el este cunoscut drept „muntele sacru din Sud". Avînd o înălțime de 1 290 m, vîrful său cel mai semeț apare și dispare în marea de nori. De multă vreme, acest munte este comparat cu o pasăre care zboară sau planează. Ceea ce reține atenția, aici, în mod deosebit, sînt cinci curiozități:

Muntele Huashan

1. „O rădăcină, doi arbori". În apropierea templului Cang Jing Dian se află doi arbori care cresc din aceeași rădăcină: un **multineroas** bătrîn de 355 ani și un **padus** de peste o sută de ani. De departe, nu-i poți deosebi, deoarece amîndoi au o coroană stufoasă. Nu-i distingi decît privindu-le cu atenție forma frunzelor. Totuși, în timpul iernii, confuzia nu se mai face: **multineroas** își păstrează frunzele, celălalt este desfrunzit.

2. „Arborele bucuriei regăsite". Coroana sa se înalță pînă la trei metri, iar o ramură se îndoaie pînă cînd se întîlnește din nou cu trunchiul. Cum a fost posibilă o astfel de modificare a direcției ramurii? Ce grefă misterioasă? Acest arbore, se spune, îți poate vorbi despre unirea și despărțirea oamenilor. De unde provine denumirea sa de „arbore al bucuriei regăsite" sau „Arborele Dragostei"?

3. „Puncte luminoase". Timp de două sau trei nopți ale celei de-a treia luni a calendarului lunar se pot vedea două puncte luminoase în valea din apropierea templului Cang Jing Dian. De mărimea unei mingi de baschet, ele se rotesc în aer, urcă sau coboară cu dezinvoltură. Aceste puncte luminoase au forma unor mii și mii de vietăți minuscule, asemeni unor viermișori lucitori. De unde această asemănare?

4. „Adunare de broaște". La nord de templul Cang Jing Dian, se află trei eleștee, în care mii și mii de broaște se adună în fiecare an în preajma zilei denumite „Trezirea insectelor" (în 1987 - la 6 martie). Cu toate acestea, asemenea „adunare" a avut loc ceva mai devreme, de la 27 ianuarie la 12 februarie. Broaștele se suprapun una peste celalată pînă cînd formează o înălțime de un metru. Ce fac ele împreună? De ce se adună? Dorind să se afle secretul, un grup de operatori de film au asistat la „ceremonie", în ideea surprinderii pe peliculă a fenomenului, acțiune care, din nefericire, a eșuat. După zvonurile care circulă, se spune că, broaștele, simțind intenția oamenilor, prin schimbarea poziției stîncilor, s-au adunat în altă parte. Pînă în prezent, nu i s-a dat încă o explicație științifică acestui fenomen.

5. „Broască țestoasă care mănîncă șerpi și vulturi". Pe muntele Hengshan, trăiește o specie de broască țestoasă cu gura ca un cîrlig. În momentul în care atacă un șarpe, îl reține mai întîi cu gura, apoi, își trage coada și taie animalul în bucățele mici înainte de a-l mînca. Este capabilă să atace chiar și un vultur. Cum este posibil? Cu burta expusă la soare, ea simulează că este moartă pentru a atrage vulturul. Cînd vulturul, păcălit, se apropie și începe să o ciugulească, broasca țestoasă, profitînd de neatenția păsării, înșfacă brusc ciocul vulturului cu gura sa ca un cîrlig. Vulturul își ia zborul împreună cu broasca țestoasă. La puțin timp după aceasta, obosit și fiind incapabil să mai respire, vulturul cade la pămînt. Fără să dea drumul prăzii, broasca trage coadă și taie vulturul în bucățele pentru a-l mînca liniștită.

Adaptare de Mihaela Brumă

După 2 078 de zile... Tunelul

Cei două sute de ani de himere - 27 de proiecte fanteziste sau greșite - au dispărut în negura vremurilor. Tunelul sub Canalul Mînecii este sortit să devină realitate.

— Cu betonul pe care îl vom utiliza numai de partea franceză, am putea construi un zid de doi metri înălțime care ar traversa Franța de la nord la sud. Este șantierul secolului, spune entuziast François Jolivet, directorul general al asociației franco-britanice „Transmanche-Link", pentru care vor lucra, de o parte și de cealaltă a Canalului, opt mii de lucrători și cinci sute de ingineri.

CALEIDOSCOP

În miezul verii trecute, Margaret Thatcher și François Mitterrand au „schimbat instrumentele de ratificare a tratatului bilateral al tunelului de sub Canalul Mînecii", dînd semnalul începerii săpăturilor în mod oficial (de fapt, francezii începuseră deja să deschidă, la Sangatte, un puț de „recunoaștere").

Ideea și-a făcut drum în cîțiva ani. Propus în octombrie 1985, printre alte patru proiecte de legături, proiectul France-Manche a fost reținut de comisia franco-britanică de evaluare a candidaturilor. La 20 ianuarie 1986, o declarație comună anunță fără prea multă vîlvă, că „Marea Britanie și Franța au hotărît să-și lege țările printr-un tunel dublu, care va permite circulația unor navete încărcate cu vehicule automobile". Inaugurarea este prevăzută pentru vara anului 1993.

Numeroase obstacole trebuiau să mai apară în calea șenilelor excavatoarelor, ridicate de tot felul de persoane sau de scenarii catastrofale. În caz de accident, tunelul va fi unul din cele mai mari crematorii din lume, șoptește un lord în Cameră. Emoție mare la promotorii proiectului, care trimit urgent în Elveția pe cei mai buni anchetatori ai lor. Concluzia: nici un accident nu a fost semnalat în tunelele feroviare helvetice în 25 de ani de servicii. În cazul unui accident în Eurotunel, a fost prevăzut totul pentru evacuarea pasagerilor printr-o galerie centrală, aerisită prin suprapresiune și, deci, la adăpost de fum. În ce privește cutremurele, ele nu constituie o amenințare, în măsura în care probabilitatea seismelor este „aproape nulă" în această zonă.

Este pentru prima dată în lume cînd o operațiune de o asemenea anvergură este dusă simultan pe plan politic, tehnic și financiar în termene atît de strînse. În timp ce conducătorii Eurotunelului efectuează o ultimă „rod show" (prospecție bancară) din Japonia pînă în Golf, cei de la Transmanche ascut dinții „tunelierelor", fantastice mașinării capabile să se înfunde sub pămînt, forînd o galerie de aproape opt metri în diametru. Primul din acești monștri, construit simultan în Statele Unite și în Japonia, ar trebui să ajungă în fundul puțului de la Sangatte la sfîrșitul anului, cu ocazia Zilei minerilor.

— Această formidabilă mașină are o lungime de 240 de metri și toarnă în urma ei stratul de beton, părînd că secretă propriile sale inele ca un adevărat monstru de „science-fiction". Va putea fora mai mult de 50 metri de tunel pe zi, explică François Jolivet. Are o putere de două ori mai mare decît cea a navetei spațiale. Vor fi cinci tunelieri de partea franceză și șase de partea engleză, care vor lucra la 40 de metri sub fundul Mării Mînecii. Dacă vor întîlni falii, se vor transforma imediat în submarine.

Big Benul la trei ore de turnul Eiffel. Bruxelles la 2 ore și 50 minute de Londra. Dar, în așteptarea zilei istorice cînd tunelierii francezi și britanici, ghidați de laser și sateliți, se vor întîlni — la sfîrșitul anului 1990 — la patruzeci de metri sub Marea Mînecii, și alte simboluri vor fi la fel de bine ancorate: intrarea în tunel este la doi pași de ferma strănepotului unui anume Cambronne, iar gara londoneză a „rapidului" submarin se numește... Waterloo. Și Istoria știe să zîmbească.

Traducere și adaptare, de Liliana Artănescu
(după „Le Figaro Magazine")

Preţuri

De obicei, cînd vrem să subliniem în mod deosebit valoarea unui lucru, spunem că ea este egală cu greutatea lui în aur. Să amintim că, în prezent, pe piaţa mondială, uncia de aur (aproximativ 31 g) valorează între 400 şi 500 de dolari americani. Bineînţeles că numeroase pietre preţioase valorează mai mult, dar există şi unele substanţe care nu atrag ochiul, deşi valorează mult mai mult decît aurul.

Astfel, uncia de venin de cobră indiană valorează 9 000 de dolari, cea de venin de Bungarus caerulens valorează 14 000 de dolari, cea de venin de şarpe de mare – 43 000 de dolari, cea de venin de şarpe corail nord-american – 56 000 de dolari, cea de venin de boemslang – 283 000 de dolari, cea de venin de bondar de spumă – 1 134 000 de dolari, iar cea de femelă de păianjen de America, aşa-zisa „văduva neagră", valorează 2 360 000 de dolari...

Tot ceea ce este greu de procurat e scump; or, e foarte complicat să se obţină veninul de insecte şi şerpi, mai ales că unii dintre aceştia fac parte din specii foarte rare. Să mai adăugăm că, la fiecare „mulgere", un şarpe dă o biată duzină de picături mici de venin (cobra indiană dă mai mult de un gram), iar o insectă dă cîteva miligrame. Iar, pentru ca organismul să secrete o nouă doză de venin, trebuie să aşteptăm circa o lună. Cu toate acestea, preţurile astronomice nu-i înfricoşează pe consumatorii de venin – fabricanţi de medicamente şi biochimişti, căci sînt deajuns cîteva miligrame din aceste toxine pentru a se obţine un cîştig enorm. Ele intră în compoziţia unor seruri destinate să salveze pe cei muşcaţi de şerpi şi insecte, ori să contribuie la vindecarea a numeroase maladii. Tot datorită lor, savanţii dezvăluie misterele substanţelor create de natură. **(I.R.)**

O impresionantă cantitate de bancnote false, de cîte 10 000 de yeni, a fost descoperită, cu totul întîmplător, de un gunoier din Tokio. Cei cîţiva saci de plastic abandonaţi pe stradă conţineau nu mai puţin de 420 milioane yeni. Potrivit estimărilor poliţiei, aceasta este cea mai mare captură de bani falşi după lansarea pe piaţă, în noiembrie 1984, a biletelor de bancă de 10 000 de yeni

Afişul oficial al ediţiei din 1988 a Jocurilor Olimpice de Iarnă, organizată în oraşul canadian Calgary. Se poate remarca ingeniozitatea cu care graficianul a inclus, în reprezentarea flăcării olimpice, forma stilizată a frunzei de arţar – simbolul Canadei

Rubrică realizată de Anca Voican

LUMEA

'88

almanah

Coordonatorul ediţiei: Ilie Olteanu
Prezentarea grafică: Radu Dobre, Mircea Dub
Coperta I: Valeriu Giodîc

Redactarea a fost încheiată la 10 noiembrie a.c.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
comanda nr. 70357

- Garanția statului asupra sumelor păstrate la C.E.C. acestea putînd fi retrase oricînd.
- Dobînzi și cîștiguri pentru sumele depuse.
- Păstrarea secretului privind numele depunătorilor, operațiilor efectuate și sumelor economisite de aceștia.
- Dreptul de a împuternici alte persoane să dispună de sumele păstrate la C.E.C.
- Dreptul de a lăsa moștenire sumele depuse la C.E.C.
- Dreptul de a condiționa restituirea sumelor depuse.
- Scutirea de impozite și taxe a tuturor operațiilor și serviciilor efectuate de unitățile C.E.C.
- Imprescriptibilitatea depunerilor, a dobînzilor și a cîștigurilor, acestea putînd fi ridicate oricînd.

Lei 25